

VISCA LA REPÚBLICA!

JOAQUIM VENTALLÓ, PERIODISTA, POLÍTIC, POETA I TRADUCTOR

PAU VINYES I ROIG

VISCA LA REPÚBLICA!

JOAQUIM VENTALLÓ, PERIODISTA, POLÍTIC, POETA I TRADUCTOR

PAU VINYES I ROIG

© PAU VINYES I ROIG

PRIMERA EDICIÓ: ABRIL DE 2010

EDICIÓ CORREGIDA (ELECTRÒNICA): SETEMBRE DE 2013

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA

ANNA MOYA I SIGNES, DISSENY I COMUNICACIÓ, S. L.

FONTS D'IL·LUSTRACIÓ

AHCB Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AMPL Arxiu Municipal del Prat de Llobregat
ARF Albert Roqué i Fíguls
COAC Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya, Barcelona
EJ Editorial Joventut, Barcelona
FJI Fundació Josep Irla, Barcelona
FV Família Ventalló
PVR Pau Vinyes i Roig
UPC/BESA Universitat Politècnica de Catalunya
Biblioteca de l'Escola Superior d'Arquitectura, Barcelona

DISSENY ORIGINAL

JORDI VINYETS

MAQUETA

SIGNES, DISSENY I COMUNICACIÓ, S. L.

IMPRESSIÓ

ROMANYÀ-VALLS

DIPÒSIT LEGAL

B-17.122-2010

ISBN

978-84-937740-3-5

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotme-ses a les sancions establertes per les lleis.

A Fabián, allà on siguis. Gràcies

A Maria Isabel Roig i Fransitorra

«Tots estem de visita en aquest món. Hem vingut a observar, a aprendre, a créixer, a estimar i de retorn, a casa.»

Dita aborigen australiana

«Abans hi havia més sinceritat, més educació, més sentiments, més espontaneïtat. La gent xiulava pels carrers per expressar la seva alegria. Abans la gent es comunicava més. Parlava i llegia i ja teníem cinema i ràdio, i futbol i diaris. Però hi havia temps per a dedicar i per a pensar en els altres.»

Entrevista de Manuel Naranjo i Teixidó a
Joaquim Ventalló i Vergés a la revista *Sumari* dels
Antics Alumnes dels Jesuïtes de Casp. Barcelona, 1993

Sumari

Pròleg, de Joan Ridao	7
Visca la República! Joaquim Ventalló, periodista, polític, poeta i traductor, de Pau Vinyes i Roig	9
Introducció.....	9
1. Les primeres passes. Entre Terrassa i Barcelona	13
2. Inicis com a periodista	19
3. La guerra del Marroc	23
4. «Els feliços anys vint». L'agència Havas	29
5. <i>La Publicitat</i> , el diari d'Acció Catalana	33
6. <i>L'Esport Català</i> , un projecte de setmanari esportiu catalanista	37
7. <i>L'Opinió</i> , un referent de premsa republicana escrita en català	47
8. Gooooooooooooo!!!! Joaquim Ventalló, locutor esportiu de Ràdio Barcelona	53
9. Col·laborador en altres mitjans escrits	61
10. Ventalló, escriptor novell	67
11. La proclamació de la República. El Decret de radiodifusió	71
12. Regidor, tinent d'alcalde a l'Ajuntament de Barcelona (abril de 1931-gener de 1934)	75
13. Comissió Municipal de l'Aeroport Internacional de Barcelona	93
14. <i>La Rambla</i> : esport i ciutadania	101
15. En perill de mort	111
16. Anys d'exili	115
17. El retorn a Catalunya, un llarg túnel	125
18. J. V. Foix, una amistat per a tota la vida	133
19. I de sobte arriben en Tintín, en Milú i el capità Haddock... ..	137
20. I retorn al món del periodisme	147
21. <i>Les escoles populars ahir i avui</i>	151
22. Retorn provisional a la política	155
23. Els darrers anys de la seva vida	159

Annex 1. Entrevistes a Joaquim Ventalló.....	164
Annex 2. Articles sobre Joaquim Ventalló	186
Annex 3. Obra poètica de Joaquim Ventalló	194
Annex 4. Cronologia de Joaquim Ventalló	198
Annex 5. Obra pròpia de Joaquim Ventalló.....	206
Bibliografia i documentació consultada	210
Agraïments	214

Pròleg

JOAN RIDAO

PRESIDENT DE LA FUNDACIÓ JOSEP IRLA

Joaquim Ventalló, testimoni del segle xx

No és senzill mirar d'encabir la vida d'una persona en dues-centes pàgines, quan a més la sort et somriu i vius prop de cent anys, amb la intensitat i el coratge amb què ho féu Joaquim Ventalló. Pau Vinyes s'ho ha proposat amb l'obra que teniu a les mans i prou bé que se n'ha sortit.

Llegint el llibre hi descobrim el Ventalló periodista de raça que, primer des de les pàgines d'*El Dia* de la seva Terrassa natal i més tard des dels diaris de Barcelona com *La Publicitat*, *L'Opinió* i *La Rambla*, escriu a favor de la llibertat i la democràcia; el Ventalló vinculat al món de l'esport, redactor de *L'Esport Català*, membre de la Federació Catalana de Futbol i de la directiva del Terrassa FC i primer periodista que el 1928 va radiar un partit, concretament entre el Barça i la Real Unión de Irún; el Ventalló polític, fundador d'Esquerra Republicana de Catalunya, que abandonà per formar, amb el grup de *L'Opinió*, el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra el 1933, reincorporant-se a la disciplina d'Esquerra el 1936; regidor de l'Ajuntament de Barcelona i tinent d'alcalde de Sant Andreu; polemista brillant —i audaç— que en plena dictadura s'oposa a la decisió de l'alcalde franquista, Josep Maria de Porcioles, de cedir les escoles municipals a l'Estat; traductor al català dels vint-i-quatre àlbums d'en *Tintín*...

Aquest devessall d'iniciatives ens parlen d'un Ventalló polifacètic, compromès amb la veritat i amb el seu país, compromisos que li van dur més d'un maldecap, ara perseguit per la FAI, ara pel franquisme...

Ventalló plantà cara a les adversitats amb un esperit coratjós, fent gala d'una bonhomia proverbial i exemplificà una generació d'homes i de dones dotats d'unes capacitats i d'un sentit del deure cívic amb què poques vegades ha comptat aquest país.

A Catalunya sempre li caldrà el tremp, l'empenta, la generositat i l'enginy de gent com Joaquim Ventalló. Només així podrem encarar el futur amb garanties de reeixir.

Introducció

PAU VINYES I ROIG

El dia de Reis de l'any 1972 vaig rebre com a regal l'àlbum *Les 7 boles de cristall*. Tenia set anys, i aquell regal em va deixar bocabadat. No era gaire bon estudiant. Més aviat tenia fama de gandul i mandrós, que si fa no fa vol dir el mateix. Aquell regal em va obrir els ulls. Hi vaig descobrir alguna cosa fantàstica. Uns personatges, unes aventures, una trama... tot un seguit d'elements que em van encisar de forma meravellosa. D'ençà aquell regal cada cop que celebrava un aniversari o una onomàstica o bé era el dia de Reis demanava als meus pares que em regalessin un àlbum de les Aventures de Tintín i Milú. En alguna ocasió també havia engrescat el meu pare per tal que em portés a la Fira del Llibre Infantil i Juvenil que es duïa a terme al Saló del Tinell o a les Drassanes i així comprar un parell d'àlbums més. Aquesta fascinació per l'obra de Georges Rémi, més conegut per Hergé, m'ha dut a ser un autèntic seguidor de Tintín, i actualment sóc soci de l'Associació Catalana de Tintinaires —Tintín-Cat— per a ser exactes sóc el soci número 8, dels primers! Les aventures de Tintín han estat per a mi el meu llibre de capçalera durant molts i molts anys; com un escolar, on el llibre de text eren els àlbums. I com a persona curiosa, em fixava en la segona pàgina on sortien els idiomes en què era traduït el famós heroi belga. També em fixava en els crèdits, sobretot en «traduït del francès per Joaquim Ventalló». Per a mi, curiós nom i desconegut personatge en aquell moment. Ja de gran, vaig seguir les aventures de Tintín des d'un altre àmbit: des de la dèria de col·leccionar i recollir tot allò que fes referència a l'obra d'Hergé —retalls de diaris, revistes, exposicions, llibres temàtics, objectes... Fins i tot els amics i les amigues em regalen pel meu aniversari regals relacionats amb Tintín i el seu món. Puc dir que tinc la casa plena del món tintinaire. A Barcelona, puc albirar que dec ser dels pocs a tenir un llegat immens sobre l'obra d'Hergé, sobretot en format paper. Les ganes d'esbrinar em van dur a saber més coses de Joaquim Ventalló. En començar a gratar per aquí i per allà, em vaig adonar que acabava de descobrir tot un senyor. La meva sorpresa va ser descobrir que tenia davant meu una gran personalitat catalana

del segle xx. Un home polifacètic de cap a peus. Un home que va tocar moltes tecles. Un veritable personatge del segle xx. Un home que havia viscut de ple tot un segle, amb les seves virtuts i les seves mancances. Tot plegat, molt sorprenent. Desconeixedor de la gran tasca pública en l'àmbit social, cultural i polític de Joaquim Ventalló, vaig decidir endinsar-me en el personatge. Volia saber-ne més. Encuriòsit per la seva tasca com a intel·lectual, volia esbrinar fins el moll de l'ós cada racó de la seva vida. Em vaig proposar escriure un article sobre Ventalló, i la cosa va fer el seu efecte; d'aquí un altre article, una conferència... Fins que va arribar la proposta de fer la seva biografia i publicar-la en format llibre. Vaig patir moltíssim, ja que la trajectòria vital de Joaquim Ventalló era immensa, i cada volta que descobria un tema me'n sortia un altre. Un home que ha tocat tantes tecles i que ha viscut tants anys, havia de ser per força un home polifacètic.

Davant de tot això vaig voler-me entrevistar amb la família. En Joan i l'Eulàlia en són els fills; són els guardians de l'obra *ventallona*. Els vaig anar a trobar a la joieria d'en Joan, al carrer Manuel de Falla de Sarrià. En entrar-hi vaig ser ben rebut. De sobte, la primera pregunta de l'Eulàlia: «Com has anat a parar-hi al nostre pare?» I jo, tot sorprès per aquesta pregunta, vaig respondre sense capficar-me: «Sóc un gran admirador de l'obra d'Hergé i, de salt en salt, per saber-ne més de la seva obra, vaig anar a topiar amb en Joaquim Ventalló, i d'aquí el meu neguit per descobrir aquest gran personatge català». A partir d'aquell moment, la relació amb els fills ha estat gratificant i molt cordial. He trobat totes les possibilitats per seguir treballant. M'han ofert material d'arxiu i m'han obert les portes de casa seva..., en poques paraules: m'han obert el seu cor. Des d'aquestes modestes pàgines vull agrair de tot cor les facilitats donades per a poder seguir investigant. Els estic molt agraït. En part, aquest llibre és gràcies a Joan i Eulàlia Ventalló. Sense ells aquest llibre seria coix o bé impossible de realitzar. Els dec molt, m'agradaria que fos un veritable homenatge al seu pare, un reconeixement a la feina realitzada durant anys i anys, alguns en plena foscor dictatorial, altres en la lluentor d'una naixent democràcia republicana.

La història de Catalunya està plena de personatges anònims o poc coneguts. El fet de ser una nació sense Estat ens ha perjudicat a voltes. La persecució de la nostra llengua, el menyspreu per la nostra cultura i l'ofegament polític —encara existent avui dia— ens ha fet perdre molt de temps. Tot i això, gràcies a personatges com Joaquim Ventalló, Tomàs Roig i Llop, Antoni Xirau, Pere Comas, Joan Casanelles i tants altres, Catalunya ha sobreviscut als tràngols de la història. Des d'una posició de segona fila, sense ser grans personatges de la política com en Macià, en Prat de la Riba o en Companys, per posar alguns exemples, han llaurat un terreny erm i l'han fet més productiu per a donar nous fruits, sense aquests personatges de segona fila, Catalunya no existiria —si més no, com a nació. Ells van posar les pedres d'un projecte que hagués pogut anar a més i que la dissort d'un dictadura va ofegar. Centenars d'intel·lectuals van haver d'exiliar-se el 1939. Altres, van viure un silenci interior. Se'ls va ofegar la intel·ligència, no la memòria. I és aquesta memòria la que avui encara perdura i ens ha llegat un passat que ens ha alligonat el present i ens produeix un futur engrescador. Tot allò que avui fem en el camp de la política, de les arts, de la cultura, de les ciències socials i humanes no tindria sentit sense aquest pòsit heretat. Som el que som per l'herència rebuda.

Joaquim Ventalló de ben menut va sentir el neguit per escriure. Aquest neguit el va dur a col·laborar com a redactor dels principals diaris egarencs. Després la guerra del Marroc, on les barbaritats colonials espanyoles es van fer ben patents a més a més de la ineptitud militar per solucionar un conflicte ocasionat per ells mateixos, de la vergonya colonial en Ventalló va patir tres anys de reclutament militar. Després vindrien les col·laboracions amb l'Agència Havas, la secretaria de *La Publicitat*, l'efímera premsa satírica de l'època *Sr. Daixonses i Sra. Dallonses, El Fuet...* passant per la col·laboració en mitjans esportius com *L'Esport Català* i *La Nau dels Esports*. La curta però interessant experiència radiofònica que el dugué a retransmetre per Ràdio Barcelona el primer partit del Barça fora de casa per tot l'Estat des d'Euskadi. *L'Opinió*, d'on sorgiria el Grup del mateix nom, i que anys després esde-

vindria un dels pilars fundadors d'Esquerra Republicana de Catalunya; l'entrevista amb en Macià a Brussel·les l'any 1930; la regidoria i tinència d'alcaldia en la primera legislatura republicana (1931-1934); les Escoles Municipals; la proposta de l'Aeroport Internacional de Barcelona; la direcció de *L'Opinió* i, després dels fets del 6 d'octubre, de *La Rambla*, l'exili a la Catalunya Nord primer i, tot seguit, a París; el retorn a Catalunya i la consegüent depuració. El retrobament de nou amb el periodisme i les traduccions de Tintín, el llibre *Les escoles populars ahir i avui*, la polèmica amb en Josep Maria de Porcioles per la cessió d'aquest a l'Estat de les Escoles Municipals, els homenatges... Tot un seguit de proeses, d'activitats i de desenganys que el reforcen com un senyor del segle xx; un testimoni clar i viu de tot allò que va succeir a casa nostra al llarg de més de cent anys. Una vitalitat que encara perdura en la memòria de molts. Un neguit per viure i per sentir la vida com un bé preuat. Joaquim Ventalló ha estat un protagonista gran del darrer segle. Sense homes com en Ventalló no entendríem la Catalunya d'avui. I la Catalunya d'avui ha d'honorar-los com es mereixen. Recordar-los i testimoniar-los és el més gran homenatge que se'ls pot oferir. Un servidor, humilment, amb aquestes lletres ha volgut donar llum a un home com en Ventalló per tal que la seva servitud a Catalunya i a la humanitat hagi estat mereixedora d'un reconeixement merescut. Si des d'aquest llibre he pogut donar força a la llum de Ventalló, si això vol dir donar-lo a conèixer, em sentiré ben agraït i servit. 🇪🇸

Terrassa, 1899

Família Ventalló i Vergés. El més petit de tots, subjectat per la mare, és Joaquim Ventalló

FV

Les primeres passes. Entre Terrassa i Barcelona

1

A final segle XIX Terrassa era una ciutat emergent. Diverses indústries, sobretot del sector tèxtil, havien florit enmig del bullici urbà. Una ciutat amb 16.000 habitants. Catalunya creixia amb la seva Revolució Industrial i, mentrestant, Espanya plorava la pèrdua de les colònies de Cuba, Puerto Rico i les Filipines. El desastre colonial havia deixat l'Estat espanyol sumit en una desolació total, i en pagaria les conseqüències en els propers anys.

Dins d'aquest context, naixia el 5 de febrer de 1899 Joaquim Ventalló i Vergés a la ciutat de Terrassa (Vallès Occidental), a les quatre de la matinada. És carnestoltes i la ciutat de Terrassa es disfressa per gaudir de la festa. És el sisè de nou germans. El pare, Domènec Ventalló i Homs, era notari de professió; la seva mare, Elisa Vergés i Capdevila, filla de Sants.

Així descriu Joaquim Ventalló el dia del seu naixement en un reportatge publicat a *La Vanguardia*, 31 de desembre de 1978:

Aquel año de 1899 en el cual nacimos fue un año de mucho movimiento, con minúscula aunque históricamente. Por todas las desgracias por las que España pasó, podría ponerse a la palabra una mayúscula bien vistente. Había empezado ya mal, porque poco antes, el 13 de agosto de 1898, el general Jáudenes había entregado la plaza de Manila a los americanos y el 10 de diciembre siguiente se había firmado en París el Tratado de Paz entre España y los Estados Unidos [...]

En l'entrevista realitzada per Josep Puy, per a la revista *Terme*, núm. 12, nov. 1997. Terrassa: Centre d'Estudis Històrics de Terrassa, 1997, pp. 73-76:

Vaig néixer a Terrassa el 5 de febrer de 1899. En una casa situada al carrer de la Font Vella, al número 42, davant d'una pastisseria de molta anomenada en aquell temps, que en deien *Cal Pelat*. El dia que jo vaig néixer era diumenge de Carnestoltes i tot analitzant, encuriós, què havia succeït aquella jornada, vaig descobrir que en un teatre que es deia Gran Via, a Barcelona —que posteriorment va esdevenir la seu de l'Hotel Ritz— es va estrenar, aquell mateix diumenge, la sarsuela titula-

da *El señor Joaquín*. Potser això va influir perquè em prengué la vida amb una certa ironia i comicitat.

El nostre pare, Domènec Ventalló i Homs, era notari i va morir molt jove (1905), a l'edat de 43 anys, amb nou criatures. Havia estat president del Centre Catòlic de Terrassa. També us voldria recordar la figura de l'avi, en Domènec Ventalló i Llobateras, que havia estat farmacèutic i batlle de la ciutat. La seva casa pairal es trobava on hi ha ara la Casa del Poble, al carrer Cremat.

Domènec, Mercè i Narcís, els germans grans de Joaquim Ventalló, havien nascut a Rubí on el pare, després d'obtenir la carrera de dret de forma brillant, feia de notari. La resta de germans, Elisa, Dolors, les bessones Eulàlia i Conxita i en Lluís Gonzaga havien nascut a Terrassa. Els Ventalló eren una família de força anomenada a Terrassa. Nissaga d'intel·lectuals, polítics i industrials. L'avi patern, Domènec Ventalló i Llobateras (1805-1878), fou un personatge destacat en la Terrassa del segle XIX, tant en aspectes professionals com polítics; fou diverses vegades regidor i alcalde durant l'any 1868 fins al moment de la Junta Revolucionària. També fou un dels fundadors de la Mina Pública d'Aigües de Terrassa, essent-ne el president entre el 1846 i el 1871. Segons Mariona Vigués i Julià, en el llibre biogràfic *Lluís G. Ventalló i Vergés (1903-1980). De la fidelitat a Sala al compromís amb el Règim*, descriu l'avi Domènec així:

Domènec Ventalló i Homs havia estat un personatge clau en la Terrassa del segle XIX. Les tertúlies a la seva farmàcia, a la casa pairal del carrer Cremat, s'havien convertit durant força temps en un centre neuràlgic de la vida ciutadana en reunir elements conservadors i clericals, en competència amb les tertúlies progressistes del també farmacèutic Tomàs Rovira i Brusí, del carrer Gavatxons.

Domènec Ventalló i Llobateras es casà amb Eulàlia Vintró i en quedar vidu es tornà a casar en segones núpcies amb Dolors Homs. El seu oncle, Josep Ventalló i Vintró, fou alcalde dues vegades de Terrassa, de 1895 a 1897 i de 1900 a 1901. Va ser fundador i director de diverses revistes

egarenques com *La Revista Tarrasense, El Tarrasense i La Comarca del Vallès*. El 1879 publicà el llibre *Tarrasa anti-gua y moderna*. És un recorregut per la història de la ciutat de Terrassa des dels seus orígens romans fins al segle XIX. El 1886 publicà un segon llibre d'història, més complet i rigorós: *Historia de Tarrasa*. El seu germà, Pere Antoni Ventalló i Vintró, farmacèutic com el pare, tingué una intensa vida literària i periodística. Pere Antoni era conegut amb el sobrenom del Cantor d'Ègara. I si no n'hi havia prou, un altre Ventalló, en Domingo Cirici i Ventalló (1878-1917), fou un destacat periodista carlí, el qual publicà en diversos mitjans periodístics carlins de Barcelona i Madrid. La historiadora Àngels Carles, després de nou anys d'estudi i de recerca, publicà la biografia *Domingo Cirici Ventalló. Un periodista terrassenc a Madrid*. En aquesta biografia hi descobrim les facetes literàries del parent d'en Joaquim. Novel·lista de política ficció —on fa una descripció de la política de l'època amb un alt contingut de sàtira— i autor del *best-seller* de 1914 *El secreto de lord Kitchener*, la trajectòria de Domingo Cirici i Ventalló com a periodista i escriptor va ser molt breu. Cirici era carlista fins al moll de l'os, germanòfil i anticatalanista. Va escriure, entre altres, en els diaris *Noticiero Universal, El Correo Español i El Debate Católico*. Va morir a l'edat de 39 anys.

De tots els germans de Ventalló abans esmentats, dos destacaren per la seva dilatada vida professional: Domènec va ser un destacat científic de les ciències naturals i Lluís fou secretari d'Alfons Sala —dirigent de la Unión Monàrquica Nacional i president de la Mancomunitat de Catalunya en època de la dictadura de Miguel Primo de Rivera— i va fer carrera política dins del falangisme egarenc. Lluís va ser nomenat, el 1938, president del govern civil de Lleida, un cop la ciutat va ser conquerida per les tropes del general Francisco Franco. A Terrassa, ocupà diversos càrrecs dins de la secció local de la Falange. Joaquim Ventalló, en referir-se a la seva família i a l'ambient que s'hi respirava, ho fa de la manera següent (revista *Al Vent*, Terrassa, abril de 1982):

El meu pare, notari, que es va morir quan jo només tenia cinc anys, era d'idees tradicionalistes i havia format part de

la Joventut Catòlica de Terrassa. I el meu avi, que era monàrquic, havia estat alcalde de la ciutat. Jo sóc el sisè de nou germans, cinc noies i quatre nois, i entre els nois hi havia diversitat d'idees: El germà gran, Domènec, era dels meus; en Narcís era maurista, i en Lluís, el més petit, era tradicionalista i va ser secretari d'Alfons Sala. Però a casa no havíem parlat mai de política. I entre uns i altres hi havia un respecte total.

Joaquim Ventalló tenia un gran respecte pel seu germà gran, Domènec. Era, com ell mateix expressà més d'un cop, *un dels meus*. Això equivalia a ser un republicà d'idees progressistes. Domènec era farmacèutic i aficionat a la botànica i a l'entomologia. Va escriure diversos articles per a revistes científiques i el llibre *Contribució a l'estudi de la fauna lapidopterològica de Terrassa*. Va ser membre de la Institució Catalana d'Història Natural, d'on fou secretari. Home d'idees lliberals, republicà convençut i actiu en el camp científic, deixà una forta petjada en el seu germà, més petit que ell, Joaquim. Domènec es casà amb Mercè Alujes i Albertí, filla d'una coneguda família de Barcelona que tenia en propietat el teatre Poliorama, situat a la Rambla barcelonina.

La mort sobtada del pare a l'edat de 43 anys és un cop molt dur per a la família. El fill més gran, Domènec, tenia 16 anys i en Lluís, el més petit, en tenia 2. La viuda, amb els 9 fills, es veié obligada a traslladar-se a la barriada barcelonina de Sants. És un fet tràgic que trasbalsà la ciutat de Terrassa, ja que una dona viuda amb nou fills havia de començar de nou tota sola i mantenir els seus fills. El diari *La Comarca*, del qual era propietari Josep Ventalló i Vintró, li dedicava "una llarga i laudatòria necrològica on feia un exhaustiu repàs de les virtuts personals i de la trajectòria professional del difunt" [Mariona Vigués i Julià a *Lluís G. Ventalló i Vergés (1903-1970). De la fidelitat a Sala al compromís amb el règim*].

La situació econòmica familiar no era pas gaire bona. Tot i que el pare havia deixat d'herència unes finques a Terrassa, la mare, amb 44 anys i vídua, decidí endur-se els fills cap a Barcelona, on tenia la família. El pare d'Elisa, Narcís Vergés i Roura, era procedent del Port de la Selva

Terrassa, 1904

Joaquim Ventalló, als 5 anys

F. E. PUIG / FV

(Alt Empordà) i tenia una farmàcia, des de 1844, al barri de Sants. L'establiment era conegut popularment com «la farmàcia del senyor Sisó». Narcís Vergés havia estat el 1854 alcalde de Sants, aleshores municipi independent del Pla de Barcelona, el qual acabaria annexionant-se a la ciutat conjuntament amb altres pobles el 1897. La família s'instal·là en un pis de lloguer al carrer Rosselló, núm. 168, 2n 1a.

Mariona Vigués, en el llibre abans esmentat afirma:

Barcelona, circa 1915

Els Germans de la Doctrina Cristiana.
Ventalló assegut el primer per la dreta

FV

La precarietat econòmica familiar no impedí que Elisa fes els possibles perquè els nois estudiessin. Domènec, el gran, entrà a treballar a la farmàcia del seu avi a la plaça del Violí, número 18 de Sants, alhora que iniciava estudis universitaris de química i farmàcia. Narcís, el segon dels nois, aconseguia una beca com a alumne intern als jesuïtes de Sarrià i començava el batxillerat. La seva intenció era començar estudis d'advocat. Joaquim, de sis anys, anava als Hermanos de la Doctrina Cristiana que hi havia a l'esquerra de l'Eixample. Allà va aprendre francès perquè els *hermanos*, també coneguts com Germans Francesos o de la Salle, només parlaven i feien l'ensenyament en francès. Al cap de tres anys, el 1908, Joaquim entrava als jesuïtes de Casp i hi cursava el batxillerat. Les noies, acabada la primària, no estudiaren més, sembla que l'economia familiar i el costum de l'època les van fer quedar a casa. Feien costura, i amb la mare n'ensenyaven a altres noies.

El més petit, en Lluís, també va estudiar a l'École Chrétienne —nom oficial de l'escola dels Germans Francesos—, com en Joaquim. Per a Ventalló va ser cabdal estudiar en aquesta institució acadèmica, car anys després li serví per a feines en la traducció de textos del francès al català i del català al francès. Cal destacar la traducció de l'original francès de les aventures de Tintín al català. Va ser un excel·lent traductor de l'obra d'Hergé, que fou l'impulsor de la *Bande Dessinée* —nom que rep el còmic en francès.

Elisa Vergés es vengué una de les cases egarenques, patrimoni familiar, i demanà un préstec a la Caixa de Terrassa per a fer front a les despeses familiars. El 1916 caigué una nova desgràcia familiar: Elisa, una de les germanes, va contraure pleuresia i el metge de capçalera aconsellà canviar de residència. La família abandonà Sants per traslladar-se a Matadepera, amb un clima més propici per a Elisa Ventalló. La germana de Joaquim empitjorava i amb 22 anys, el 9 de juliol de 1917, moria. La vídua decidí retornar a Terrassa, atès que allà se sentia més protegida i amb el suport de la família Ventalló. Van anar a viure al carrer Llemassí número 2. Retornar a Terrassa va significar per a Joaquim Ventalló ficar-se de ple en la vida associativa de la ciutat.

El germà gran s'independitzà, però no deixà d'anar a casa de la mare i dels seus germans. Anava i venia de Terrassa a Barcelona cada dia, car treballava a la farmàcia del seu avi, fins que es casà i decidí anar a viure al carrer València de Barcelona. El segon fill, Narcís, estudià la carrera de dret i un cop enllestida s'establí a Terrassa com a advocat. Col·laborà en *El Correo Español*, on feia cròniques de la Primera Guerra Mundial en què criticava els governs liberals. Anys després, en morir el seu oncle Josep Ventalló i Vintró, heretà el diari *La Comarca del Vallès*. En aquest mitjà va col·laborar durant molts anys com a redactor abans de fer-se'n càrrec. Narcís, al contrari de Joaquim, era d'idees dretanes. La família es traslladà el 1918 de nou al carrer de la Font Vella, aquest cop al número 139. 📄

Barcelona, 1914

Ventalló, al 15 anys

MATARRODONA / FV

El jurat qualificador
 dels Jocs Florals de St
 Andreu de Palomar de
 1914, en la sessió del 22
 de Novembre acordà per
 unanimitat concedir a la
 poesia n.º 109 titulada
"Els quinze anys del Biblot"
 de l'Alfana de la qual
 V. n. es l'autor l'accesit
 de la Flor Natural.
 Lo que tenim l'honor de
 comunicar-ho a V per a
 satisfacció i per a que
 ho pugui fer constar
 ont li convinga
 Deu guardi a V molts
 anys

Barcelona. L. A. B. de
 Desembre de 1914

El President
 Florenci Ribes, Mè

El Secretari
 E. M. de l'Alfana

Barcelona, 1917

Joaquim Ventalló, va rebre la
 Flor Natural en els Jocs Florals
 de Sant Andreu de Palomar, per
 la poesia "Els quinze anys de
 Biblot". Ventalló tenia,
 aleshores, 18 anys
 FV

Inicis com a periodista

2

Joaquim entrà a estudiar a la Universitat de Barcelona la carrera de dret. Mai no exercí d'advocat, professió que no li motivava cap interès especial; ans al contrari, la seva gran passió va ser el periodisme. Durant l'etapa universitària compaginà els estudis amb la feina de secretari en el despatx de l'advocat Albert Bernis, al passeig de Gràcia.

A l'edat de 16 anys conegué Miquel Junyent, avi de l'advocat i exdirigent de CDC Miquel Roca i Junyent, i aleshores director d'*El Correo Catalán*. En les seves estades a la redacció d'*El Correo Catalán* Ventalló conegué de prop la dinàmica del món del periodista. El cuc periodístic li començarà a córrer pel cos i les ganes de fer de periodista anaren agafant protagonisme enfront del món jurídic. A la revista *Al Vent* (Terrassa, abril de 1982) Ventalló ens suggereix el seu naixement com a periodista:

A aquest home (referint-se a Miquel Junyent), jo anava a veure'l de tant en tant a la redacció que llavors tenia el «Correu» al carrer Banys Nous, i m'adonava com era el treball de periodista.

Va fer les seves primeres passes periodístiques en el butlletí *Pàtria* de les Joventuts Nacionalistes. *Pàtria* és un periòdic nacionalista que surt "cada quinzena i quan convingui". Era intermitent, car estava subjecte a les campanyes electorals del moment. En el primer número hi llegim:

[De tot allò que pugui] interessar a Terrassa en l'ordre polític, en l'ordre social, en l'ordre econòmic, i no pas per passatemp ni per infantívola dèria de veure els nostres pensaments impresos sobre paper.

La jove mà de Joaquim Ventalló hi deixà anar cròniques, articles i bafarades de joventut.

Tanmateix és al diari egarenc *Crònica Social* on havia de fer de periodista de cap a peus. Al cap de poc temps, però, les seves idees catalanistes i pro-

gressistes el van fer canviar d'opinió i fundà el diari terrassenc *El Dia*, el 1918. Tenia només 17 anys i ja era periodista i havia fundat un diari. A *El Dia* ocupà el càrrec de redactor. La direcció de l'esmentat mitjà anà a càrrec de Miquel Puigbò. Ventalló descriu en una entrevista amb Josep Puy per a la revista *Terme* els seus inicis com a periodista:

Efectivament (1916), torno a Terrassa i començo una relació amb el diari *Crònica Social*, que era dirigit per Eugeni Ferrer Dalmau. De totes maneres, va ser amb un altre diari que vaig sintonitzar per les meves inquietuds periodístiques i, sobretot, polítiques. El 8 d'abril de 1918 va sortir *El Dia* —precedent de l'actual *Diari de Terrassa*—, dirigit per en Miquel Puigbò, un diari vinculat amb la gent de l'Associació Nacionalista, l'antiga Agrupació Regionalista. Jo en seria el redactor en cap i, a més a més, hi vaig crear una secció setmanal que sortia els dissabtes; eren unes pàgines dedicades a reproduir treballs inèdits d'escriptors i poetes catalans de l'època.

A la pàgina anomenada «Noucents» havíem publicat textos de Salvat-Papasseit que jo havia recollit, personalment, a la seva Llibreria Nacional Catalana, de les Galeries Laietanes, a la Gran Via, o bé que ens havia enviat des de París, fins i tot, des del sanatori. Poca gent sap que en Joan Salvat-Papasseit tenia gran estima per la ciutat de Terrassa i, en especial, per un dels principals dirigents de l'Associació Nacionalista, l'Emili Badiella.

Pel que fa a les col·laboracions periodístiques locals, tampoc no em puc oblidar d'un altre diari, *El Mal Temps*, que estava dirigit per Narcís Massó i Valentí. Era un diari nacionalista que, en èpoques electorals, acostumava a sortir setmanalment.

Crònica Social era un diari apolític però vinculat a l'esfera catòlica tradicional i portaveu del Centre Social Catòlic.

El Dia en paraules de Ventalló:

Era un periòdic que tenia força incidència en l'àmbit estrictament local, tot i que arribava també a les ciutats veï-

nes... Treballàvem a la tarda a la mateixa impremta, que era a cal Ventanyol.

Aquesta impremta era situada al carrer del Nord número 50 —carrer que va del centre de Terrassa fins l'estació de la Renfe— i encara avui es conserva l'edifici obra del prestigiós arquitecte terrassenc Lluís Muncunill (1868-1925). Muncunill, és autor, entre altres, de la façana modernista de l'Ajuntament de Terrassa, la Masia Freixa, el vapor Aymerich Amat i Jover —actual seu del Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya— i de diversos edificis de la ciutat. Entre 1892 i 1903 va ser arquitecte municipal.

El Dia esdevingué, el 21 d'agost de 1927, el *Diari de Terrassa*, un diari cultural i polític amb tendència ideològica nacionalista; va ser el diari de la Lliga a Terrassa, i després d'Acció Catalana. Amb el pas dels anys *El Dia* va anar agafant un tarannà més republicà com a referent d'Acció Republicana de Catalunya. Sortia cada dia excepte el diumenge. El 1936 el periòdic caigué en mans del PSUC, que en va interrompre la numeració, tot començant de nou pel número 1. El darrer número del periòdic escrit en català és del 22 de gener de 1939.

Per a Joan Torrent i Rafael Tasis, a *Història de la premsa catalana* (Editorial Bruguera, Barcelona, 1966):

El Dia, la més important publicació, des del punt de vista polític, cultural i literari, que hagi sortit a Terrassa.

El diari, des del seu primer número, es proposava «catalanitzar» el districte electoral de Terrassa per mitjà d'aquest.

Per aquelles dates Catalunya i en concret la ciutat de Barcelona vivia un dels moments més traumàtics de la seva història recent. Som en ple període d'enfrontament entre la patronal i la CNT. És l'època coneguda com del pistolisme. Assassins de líders sindicals i advocats progressistes, entre els quals Francesc Layret i el Noi del Sucre, i d'empresaris i col·laboradors d'aquests. El sindicat únic contra el sindicat lliure. Terrassa no en va ser pas aliena. Allà l'home fort de la política caciquista era Alfons Sala, dirigent de la Unió Monàrquica Nacional. És en

aquest moment, a final de la dècada de l'any 10 del segle passat, que Joaquim Ventalló s'implicà de ple en la vida política de la seva ciutat nadiua. El mateix Ventalló, en la ja esmentada entrevista a la revista *Terme*, ens ho explica així:

[...] ja feia uns quants anys que el districte electoral de Terrassa estava dominat per Alfons Sala, home arrelat a la política dinàstica i creador de la Unión Monárquica Nacional, un grup sucursalista de la política monàrquica i centralista. Nosaltres volíem defensar el concepte de catalanisme i creàrem la Joventut Nacionalista, de la qual jo seria el segon president, dins de l'Associació del mateix nom.

Vàrem participar en mítings electorals a diferents pobles del districte: Viladecavalls, Ullastrell, Rellinars, Vacarisses, Matadepera, Rubí... tot defensant les candidatures que, en diferents convocatòries, presentaven unides les forces republicanes i catalanistes de la ciutat. Nosaltres donàvem suport a homes com en Josep Rigol i Casanovas, primer, i en Domènec Palet i Barba, després. Era la candidatura antisalista i l'alternativa a una política caciquista i pròpia del sistema monàrquic.

El *Día Gráfico*, periòdic en llengua castellana il·lustrat amb força imatges fotogràfiques i de tarannà vagament republicà, va obrir un concurs per a premiar el cuplet català. Joaquim Ventalló s'hi va presentar tot aprofitant la revifalla d'aquest gènere. El jurat, format entre altres per Josep Carner, Alexandre Plana, Francesc Pujols i Enric Morera, li concedí el primer premi, valorat en 1.000 pessetes de l'època. El cuplet premiat fou estrenat al teatre Tívoli l'agost de 1920 sota el títol de *Reina de la festa* i interpretat en el paper principal per la cupletista Pilar Alonso. ✎

Melilla, *circa* 1921

Joaquim Ventalló, segon per l'esquerra, amb companys d'armes en una taverna marroquina. El primer per la dreta és Pere Comes.

La guerra del Marroc

3

D'ençà de la pèrdua de les colònies americanes i asiàtiques, l'Estat espanyol havia de recuperar el seu llegat colonial amb altres territoris d'ultramar. En la Conferència d'Algesires, celebrada en aquesta ciutat andalusa entre el 16 de gener i el 7 d'abril, es decidí, després de llargues converses i trifulgues expansionistes entre les potències europees, que l'Estat espanyol gaudiria d'una zona del Marroc en forma de protectorat. Aquí s'esdevingueren una sèrie de disputes que ocasionaren conflictes de gran magnitud per tal de preservar el protectorat espanyol. Sense anar gaire lluny, el juliol de 1909, amb la crida de reservistes per part del govern de Maura per anar a fer front a les revoltes aborígens del Rif, es produí una vaga general a Barcelona que esdevingué la sagnant Setmana Tràgica. La presència espanyola al nord del Marroc cada cop era més complicada, per causes dels nadius de la zona. Les ànsies independentistes dels seguidors d'Abd el-Krim, d'una banda, i els interessos econòmics de les empreses espanyoles amb el suport governamental, de l'altra, van embolicar la troca i el 1921 es produí la guerra del Rif.

En el context de la guerra del Rif, el 22 de juliol de 1921 es produí la batalla d'Annual, entre les tropes colonials espanyoles i les tropes irregulars del cabdill Abd el-Krim, en el barranc que separa Igueriben i Annual. En aquesta batalla hi van perdre la vida uns vuit mil soldats espanyols —la majoria de lleva obligatòria—, entre els quals el mateix general Manuel Fernández Silvestre. La ciutat de Melilla estigué a punt de caure en mans dels seguidors d'Abd el-Krim. Dins de la historiografia espanyola la batalla és coneguda popularment com el Desastre d'Annual.

A l'Estat espanyol, immers en una greu crisi política i amb el pistolisme a gran escala, comportà la caiguda del cap de govern de torn i dels seus ministres, encapçalats per Manuel Allendesalazar Muñoz, i el retorn d'Antoni Maura i Montaner a la presidència del Govern. En l'aspecte militar, s'obrí una comissió per tal d'esbrinar les causes de la desfeta, a càrrec del general Juan Picasso González. Coneguda com la *Comissió Picasso*, més que cercar solucions al problema hi posà cortines de fum per esborrar la mala imatge de l'exèrcit es-

panyol en el conflicte marroquí. Anys a venir el cop d'Estat del general Miguel Primo de Rivera, del 13 de setembre de 1923, va ser la distracció perfecta per a passar full en aquest episodi de la història espanyola.

És en aquest context bel·licista que a Joaquim Ventalló li tocà fer el servei militar. En ser cridat a files hagué de deixar la seva feina com a periodista en el diari *El Dia*. En l'entrevista a la revista *Terme* el nostre homenot hi narra la seva vivència militar:

Aquesta història va començar l'any 1921. En principi em tocava quedar-me a casa, ja que vaig treure un número alt en el sorteig i això em permetia lliurar-me de la *mili*. Després les coses van canviar força perquè molts números baixos corresponien als fills i familiars dels salistes de la ciutat (seguidors del polític caciquista Alfons Sala) i aquests van remoure cel i terra per evitar la incorporació a files. De cop i volta, els números baixos es van convertir en alts. Hi havia massa recomanats i massa «inútils» per al servei. Vaig acabar fent el servei militar i em passo tres anys fent de soldat, precisament en aquelles terres on hi havia hagut el desastre d'Annual. L'any 1924 torno a començar de nou, amb l'estranya sensació d'haver estat molt de temps fora de la meua terra... Trenta-quatre mesos i mig havien estat, sens dubte, massa temps.

El fet de ser de tarannà republicà i antisalista li passà una bona factura. El mes de febrer de 1921 va començar a fer el servei militar a Barcelona. El juliol del mateix any tenia lloc el Desastre d'Annual i el 2 d'octubre desembarcava a Melilla per a “reconquerir el Marroc per compte d'Espanya” (*Al Vent*, núm. 50. Terrassa). Va tornar de la guerra del Marroc la vigília de Nadal de 1923, tres mesos després del cop d'Estat de Primo de Rivera. En ser soldat de quota i havent pagat segons la llei vigent 2.000 pesetes, li corresponien 5 mesos de servei militar, i en comptes de 5 mesos s'hi va estar gairebé tres anys. En aquest context bèl·lic, Joaquim Ventalló aprofità per escriure poesia i prosa, tot recordant els soldats morts en el conflicte i denunciant la cruïda del govern espanyol.

El 20 de novembre de 1924, com a periodista de *La Publicitat*, publicava l'article següent, on reflectia la seva

experiència en to de crònica, com a soldat en la guerra del Marroc:

Optimistes com sempre, registrem una vegada més l'avenç que en sentit evacuador representen les accions de guerra darrerament lliurades al Marroc occidental. Aquest és el terreny que en la Conferència d'Algesires va fixar-se perquè Espanya hi descabdellés les seves dots civilitzadores. Els rifrenys i els yebalins, no podran pas dir que Espanya hi hagi planyut diners i homes per convencer-los que estarien més civilitzats sota la protecció del pavelló espanyol —vermell com la sang que tantes generacions hi ha vessat, acreditant cada vegada més l'heroisme de la raça, i el groc com l'or, que a mans besades, hi hem abocat per tal de dur-los al camí del progrés. Ells que han preferit trescar pels corriols de cabres de les muntanyes, lliures i analfabets, per a ells faran. Una vegada Espanya els ha convidat, no ho farà dues. Però que el temps quedi per testimoni que s'han deixat perdre cosa *bona*.

Ja no hi ha canons, ni fusells, ni soldats a Beni Arós, ni a Beni Hozmar, ni a Beni Hassan; demà no n'hi haurà a Beni Tussin, ni a Beni Said, ni a Beni Ulitxec. I què? Tampoc no hi haurà canons per les carreteres, que volen dir civilització, ni trens que xiulin via amunt amb pas lent però majestuós, que volen dir estacions i menjar i beure i tantes altres coses de la vida. Quan tornaran a celebrar-se aquells «zocos» tan animats, amb els soldats espanyols prenent el te mentre un moro tocava una simbomba? Ara, els zocos estaran deserts i l'encantador de serpents tindrà el desencant de la soledat; tot tornarà a restar quiet i trist, i el país que tan traïdorament ha atacat l'exèrcit aquest darrer estiu ara, quan es trobi solitari i silenciós, sentirà l'estranya recança dels dies passats, en què s'oià el soroll de cornetes i el retrunyir de canons, i li semblarà haver reculat a l'època dels plesiosàurius.

Bastant temps s'hi ha perdut en intentar civilitzar-los, però ja es trobaran el seu. I el mateix diem dels seus cabdills. Ja poden estar tranquils l'Abd-el-Krim, a Axdir, i l'altre a Tazarut, fent-se la il·lusió d'un Imperi o d'una República, que si esperen que perquè el Gotha n'ha parlat, podran alternar amb les nacions cultes... no en van poc, d'errats. Que n'han de menjar, encara, de plats de sopes!

Els hauria de caure la cara de vergonya, si tinguessin una mica de sensibilitat, de veure com amb quatre prèdiques a uns moros sense cultura els han convençut d'aixecar-se en armes contra un país com Espanya, que si sabessin història, veurien com el temps de Felip II se'n va arribar a parlar tant i tant del poder que tenia, que fins el sol li retia homenatge, i quan estava a punt de pondre's només ho feia veure, i de seguida tornava a sortir perquè no faltés ni un moment una aurèola damunt d'un tan alt regne.

Ningú d'Espanya gosi fer campanya antipatriòtica en moments tan seriosos. Per l'exèrcit, que ha donat mostres d'una resistència, potser igualada per part d'algun d'altre país, però de cap manera —això sí que no— superada; que ha posat de manifest la seva disciplina i el seu tremp aguerrit a les ordres d'uns caps que mereixen tots els honors pel seu sacrifici i dots d'intel·ligència, per a tots ells la nostra simpatia i felicitació. Sabut de sobres és que una acció retrògrada és la més difícil que hi ha en la matèria d'estratègia. Avançar no té cap mèrit; els moros avancen, assetgen un blocu, una aiguada, i què?... El mèrit està en saber recular, i no perdre la gent, conservant la moral, cantant, rient i emborratxats de pólvora. Aquest és el mèrit. Què és quan, en arribar a lloc, totes les forces formen igual que al començ del retrocés, un batalló disciplinat, rígid, que dóna bo de veure.

El general Serrano sabia prou bé el mèrit d'aquesta llei d'operacions. Va trobar-se a Uad Lau intentant amb fúria remuntar el riu per tal de deslliurar Solano, Xentafa i altres posicions assetjades, quan l'aixecament general, i va saber aguantar les forces. Ara, dissortadament, el seu nom torna a ésser d'actualitat. Una bala traïdora l'ha colpit; en aquests moments en què cau amb glòria en el camp de batalla, tot el país li ret homenatge. Al «paco» desconegut que priva Espanya del concurs d'un dels seus fills més preclars, l'execució més gran dels patriotes.

Però tanquem aquest parèntesi trist. Si s'ha pensat que això ha de fer caure la moral de l'exèrcit, no en van poc, d'equivocats. Podrà venir un encongiment de línies, però Alcázar i Larraix i Tetuán i Ceuta i Melilla, seran baluards irreductibles d'Espanya. El Rif i Yebala, mentrestant, podem anar fent-nos il·lusions. Axdir i Tazarut no passaran mai d'ésser poblats de mala mort sense els avenços de la civilització

que avui tindrien si haguessin volgut portar-se com els calia davant d'una nació que tan desinteressadament vetllava pel seu benestar, àdhuc deixant per a més endavant preocupar-se del seu propi.

Repetim: el temps per testimoni del que s'hi ha perdut.

Algú s'adona que aquests comentaris a sobre esmentats sobre la guerra del Marroc no són seriosos —tal com Joaquim havia volgut fer passar de forma crítica— i avisa el governador que els estan prenent el pèl, i n'ordena la suspensió.

En Joaquim té el suport llunyà de familiars i amics. Entre aquests, dues senyores grans que li fan de padrines i li escriuen cartes de tant en tant. En una d'elles l'encoratja a seguir endavant tot i les penalitats de la guerra:

Apreciable Joaquim:

Recibí tu tarjeta, y con a la vista [sic] doy gracias a Dios que te conserva la vida para consuelo de todos los que bien te quieren, en cuyo número me encuentro yo.

En cuanto a los que sufrís los peligros y las tragedias de esa campaña ingrata, merecís bien de la Patria, y de todos los que estiman en algo la honra nacional.

Respecto a ti, solo he de decirte que procures nadar y guardar la ropa, pues me haría muy poca gracia y tendría en disgusto muy grande, que esos estúpidos moritos te hirieran. Defiéndete bien, y procura que no te hagan blanco; y cuando podáis darle paliza, que sea bien gorda, de abrigo, de las que nunca basta.

Entre tanto, piensa que yo te encomiendo a Dios y que quisiera estar a tu lado para endulzarte, en lo posible, las penas y los sinsabores que pasas por culpas ajenas.

Sin más que abrazarte con el pensamiento te envía mil y un besos esta que no te olvida.

Julia

Paraules de consol per a moments d'amargor. Joaquim Ventalló, dins de l'exèrcit espanyol, formà part del «Batallón Expedicionario de Alcántara n.º 58. 3.ª Compañía». A voltes, per no haver d'anar al front de batalla els reclutats faran mans i mànigues, com ara passar llargues estones

hospitalitzats a causa de malalties provocades intencionadament. En Joaquim també ho tingué clar i més d'un cop va rebre atenció hospitalària; a l'hospital li arribaven cartes de companys, familiars i amics. L'Hospital Alfonso XIII acollí més d'una vegada en Joaquim, i allà, segons les seves pròpies paraules, "es moria de fàstic".

L'amic Joan Arús, després d'agrair-li les felicitacions pel natalici de la seva filla —carta que li remeté Ventalló—, li responia:

Desitjo que sortiu amb fortuna d'aquesta maleïda «espagnolade».

L'opinió pública, en general, era desfavorable a aquesta desafortunada guerra, però des del Govern i l'exèrcit se'n lloaven les virtuts tot manipulant-ne el desenvolupament.

En les memòries de Rossend Llates aquest descriu la relació amb el seu amic Ventalló mentre eren al Marroc tot jugant-se la pell:

Durant aquest temps, anaren embarcant-se molts amics meus: primer de tots, Josep Anton Font i Casa, que feia el servei militar a Intendència. Aquest fou l'únic que no tornà, víctima d'una infecció pulmonar; Joaquim Ventalló, del regiment d'Alcántara (el seu temps de servei fou una cosa extraordinària, i és llàstima que un dia no publiqui aquest capítol d'unes possibles memòries, que seria suculentíssim) [...]

Un altre dels amics que li escrivia és Miquel Cardona, més conegut pel sobrenom *Quelus*, dibuixant de *L'Esquella de la Torratxa*, *El Sr. Daixonses*, *L'Estevet*... En aquest darrer, hi van col·laborar Ventalló i Vergés. En *Quelus* li comentava la vida social i política de Barcelona, tot remarcant la conferència de Francesc Macià al Centre de Dependents:

[...] he anat a sentir en Macià, que ha donat una conferència en el Centre de Dependents que ha sigut un èxit; estava tan pleníssim que no hi cabia ningú més. Ha dit un grapat de veritats i una munió de coses ben dites, llàstima que sigui un

Marroc, 1921

Joaquim Ventalló, en els seus inicis a la guerra del Marroc
ECLAIR / FV

home tan desacreditat i tan mancat de voluntat que no sigui capaç d'organitzar un partit de veritat i ben fet.

Qui ho havia de dir, que aquell home incapaç d'organitzar un partit acabaria fundant i presidint Esquerra Republicana de Catalunya l'any 1931 i esdevenint el president de la Generalitat de Catalunya. També li feia arribar notícies de la creació d'un nou partit polític, escindit de la Lliga Regionalista després de la Conferència Nacional Catalana el 1922, que duia per nom Acció Catalana, i del qual un dels màxims prohoms va ser l'historiador Rovira i Virgili. Aquest grup polític havia de ser temps a venir el

Marroc, 1923

Joaquim Ventalló, a les darreries de la seva època a la Guerra del Marroc

FV

que es faria càrrec del veterà periòdic *La Publicidad*, i en catalanitzà els continguts i la capçalera.

La vida de l'Ateneu Barcelonès, del qual en Joaquim era soci, transcorria sense pena ni glòria. La majoria de socis joves es trobaven fent el servei militar a l'Àfrica i els més grans estaven embrancats en les feines de sempre. L'esplendor de l'Ateneu restà somort durant uns anys i no es recobrà fins al cap d'un temps de finalitzar la guerra del Marroc. Els amics de Ventalló es feien ressò d'aquest esmoreïment ateneístic. El seu cosí, Joan Vidal i Salvó, li feia una bona descripció de la vida de l'Ateneu a principi dels vint:

En sembla, però, que no hi ha hagut cap trasbals ni esdeveniment d'importància, seguint la seva vida corrent i plàcida [referint-se a l'Ateneu Barcelonès].

Els amics també li descrivien per carta la vida literària barcelonina. El posaven al corrent de les novetats editorials i de la sortida de nous diaris i revistes.

Tal com el descriu per carta l'amic Miquel Cardona, *Quelus*, el seu estat visual no era pas agradable. La guerra del Marroc hi deixà petjada:

Acostuma't a veure't vestit a l'europea i ben afaitat, al veure't vestit d'esclau i amb bigotis i barbes no et conec. En una postal que em vas enviar darrerament en la que hi havia un *grupo* de soldats en *mitg* dels quals hi eres tu amb un puro a la boca, amb bigoti i barba i amb un capot a l'esquena, si no m'arriben a dir els companys de *L'Estevet* que eres tu, no et conec.

Els gairebé tres anys de servei militar desfiguraren un xic la fisonomia física de Joaquim Ventalló. El seu bon amic Manuel Carrasco i Formiguera —en la dècada dels trenta destacat dirigent d'Unió Democràtica de Catalunya i afusellat per ordre del general Franco— va fer tots els possibles com a regidor de Barcelona per demanar el retorn de Ventalló a Catalunya. Joaquim Ventalló assolí el grau de sergent i l'exercí en el «Batallón de Infantería de Alcántara, n.º 58». Mentrestant la família es traslladà de nou a Barcelona i en retornar a Catalunya, el periodista ja no visqué a Terrassa. ❧

Circa 1930

Colla d'amics. Assegut Josep Maria de Sagarra. El segon per la dreta és Joaquim Ventalló i el tercer, Josep Maria Planes

GABRIEL CASAS / FV

«Els feliços anys vint». L'agència Havas

4

A *12 periodistes dels anys trenta*, de Josep Maria Figueres, Ventalló els ens fa cinc cèntims del seu retorn:

Torno del Marroc el Nadal de 1923, després de servir tres anys menys dos mesos. A mitjans de l'any següent entro a l'agència francesa Havas, a Barcelona, el director de la qual era Claudi Ametlla —futur governador civil de Barcelona durant la República.

Havas va ser la primera agència estrangera a Barcelona. Fou una agència de comunicació i un servei de notícies fundada per Charles-Louis Havas el 1835; la primera que es va implantar a l'Amèrica Llatina. A Barcelona, la informació periodística de l'estranger i cap a l'estranger passava forçosament per Madrid i, en molts casos, amb deformacions de la notícia original. El sedàs madrileny s'imposava, només hi havia un cas excepcional a Barcelona: *La Vanguardia*, la qual contribuï a la preponderància d'aquest mitjà envers els altres publicats a la capital catalana. Fins aleshores la informació d'àmbit internacional que donaven els diaris barcelonins era molt pobra: s'hi reflectia molt la vida local i, com a molt, la de l'Estat. Amb la Primera Guerra Mundial les coses canviaren tot transformant el món de la comunicació escrita. La imatge de la guerra agafà protagonisme i alguns diaris, com *El Día Gráfico*, utilitzaren aquesta possibilitat, la fotografia, per fer-la arribar als seus lectors. L'Agència Havas tenia una sucursal a Madrid, la qual actuava sota el nom de Fabra. L'Agència Fabra va ser creada el 1865 per un periodista català nascut a Blanes, Nil Fabra, però va ser trasplantada a Madrid, i en no poder-la sostenir, la vengué al grup francès, el qual no li canvià el nom. L'Agència Havas, segons el seu primer director Claudi Ametlla:

Era una petita veritable revolució que contribuïa a modernitzar els diaris, que en altres aspectes també havien d'implantar les vàries innovacions que l'època comportava.

L'Agència Havas tenia la missió de fer arribar al món les notícies que es cuinaven a Catalunya, sense les interferències de Madrid. Però, dissortadament, les notícies més importants enviades des de Barcelona eren recollides en els mitjans d'informació internacionals, en les pàgines interiors i, majoritàriament, en la secció de *Breus* o no es publicaven. Això desil·lusionà els periodistes de la sucursal catalana. El món nacionalista català creia que amb les manifestacions d'esclat popular tindrien un ressò adequat en la premsa estrangera, però el cas irlandès era el protagonista i el català quedava arraconat com un fet anecdòtic. Els diaris que més apreciaven la informació de l'agència eren els escrits en llengua catalana, però els més pobres. Havas tenia relació amb diverses ciutats europees i de l'Amèrica del Nord i s'especialitzà en el món financer; jugà a la borsa i va fer inversions d'alt nivell, que comportaren grans guanys per a l'agència.

El 1940 el govern de Petain nacionalitzà la secció francesa de l'Agència Havas i, en finalitzar l'ocupació nazi a França, els periodistes de la resistència li canviaren el nom per Agence France Presse. L'Agència Havas de Barcelona el canvià pel de Fabra, i els francesos unificaren la nomenclatura a tot l'Estat espanyol. Les dificultats econòmiques derivades de la Guerra Civil, així com el triomf

dels franquistes, motivaren l'absorció de l'agència per part de l'Agència EFE.

Ventalló, després del seu retorn del Rif, es va estar mig any sense feina. Finalment trobà feina com a periodista a l'Agència Havas, on romangué dos anys, tot compaginant aquesta feina amb la de periodista de *La Publicitat*. A l'agència, el periodista feia de redactor; confeccionava i recollia notícies que després eren venudes. El fet de ser un exmilitar de la guerra del Marroc li configurà una experiència, des del punt de vista tècnic, militar i polític, del conflicte que utilitzarà per a donar la seva opinió com a professional del periodisme. També, durant un curt temps, Ventalló treballà en el *Diario de Barcelona*, on feia tasques de correcció de proves. Com diu el mateix Joaquim Ventalló a l'entrevista realitzada per Josep Puy, a la revista *Terme* de Terrassa:

De fet, repartia la jornada laboral entre tres llocs diferents: al matí era a l'Agència Havas, situada a la Rambla de Canaletes, damunt del Núria; a la tarda era a *La Publicitat* i a la nit feia de corrector de proves al *Diario de Barcelona*... A l'agència Havas tenia conferència diària amb París i em donaven les notícies de la política internacional.

El seu bon nivell de francès hi degué ajudar molt. 🇫🇷

Barcelona, 1 de juliol de 1927

Carnet personal de Ventalló
de *La Publicitat* (1928)

FV

El Port de la Selva, *circa* 1930

D'esquerra a dreta, dempeus: Carme Sauqué, Josep Maria de Sagarra, Trabal, Solé de Sojo, Josep Maria Planes, Joaquim Ventalló i Camps Margarit. Asseguts: Victòria Monteys de Duran Reynals, Enric Jardí i Estanislau Duran Reynals

FV

***La Publicitat,* el diari d'Acció Catalana**

5

De 1924 a 1930 és el període en què Joaquim Ventalló treballà com a redactor de *La Publicitat*. Aquest mitjà de comunicació tingué excel·lents periodistes en les seves files, així com directors de prestigi com ara Martí Esteve, Rovira i Virgili i Carles Capdevila. Segons Huertas Claveria, a *200 anys de premsa diària a Catalunya. 1792-1992*:

L'any 1878 era un mal any per a la premsa. El governador civil Cástor Ibáñez de Aldecoa s'enfrontava a una vaga de consumidors de gas que va durar mesos i creia que els diaris enverinaven l'ambient. Va suspendre el nou diari *El Anunciador Catalán* per publicar «una carta eminentemente política, para la cual no estaba autorizado». El diari va canviar el nom pel de *La Publicidad* i va fer sort: amb aquest nom va esdevenir un dels grans diaris barcelonins.

La Publicitat, el 1903 va caure sota la influència d'Alejandro Lerroux i durant tres anys va ser el portaveu dels radicals republicans. Després de l'etapa lerrouxista, per la qual va quedar força tocat, passà a mans d'una empresa amb gent d'Esquerra Catalana, l'any 1910. L'1 d'octubre de 1922 el diari es catalanitzava del tot després de 44 anys de ser redactat en llengua castellana. El diari havia estat comprat per Acció Catalana, partit catalanista i republicà dirigit entre altres per l'historiador Antoni Rovira i Virgili. Segons Lluís Solà i Dachs, a *Història dels diaris en català. Barcelona 1879-1976*:

Els dies 4 i 5 de juny de 1922 es va celebrar, al local de l'Orfeó Gracienc, la «Conferència Nacional Catalana». D'ella va sorgir un nou partit polític «Acció Catalana», que aplegava antics catalanistes republicans i dissidents de La Lliga, disgustats per la col·laboració dels dirigents d'aquest partit amb els governs de Madrid, sense rebre'n cap correspondència ni benefici. El nou partit seria presidit per Jaume Bofill i Mates, al qual secundaven Lluís Nicolau d'Olwer, Ramon d'Abadal, Antoni Rovira i Virgili, Leandre Cervera i Carles Jordà.

La primera feina de tots els partits polítics consistia a cercar un mitjà d'expressió des del qual poguessin defensar i propagar les pròpies idees. Acció Catalana no va desapropiar l'ocasió que se li oferia i, entre un grup de membres del partit, es feren les aportacions necessàries per tal de comprar l'antic diari *La Publicidad*.

Va ser el primer diari en català a editar, el 1923, un suplement d'esports. L'experiència va durar només un any. Malgrat tot es preocupà seriosament per l'activitat esportiva catalana i per la força creixent que anava agafant entre la gent que el practicava i dels seus seguidors. El suplement tenia el mateix format que el diari però era venut a part. Entre els redactors i col·laboradors de *La Publicidad* hi ha figures eminentes de la cultura i de la política catalana de l'època, com Josep Pla, Francesc Macià —amb les seves cròniques sobre la Primera Guerra Mundial des de París—, Just Cabot, Antoni Rovira i Virgili, Gabriel Alomar, Rafael Campalans, Carles Sentís —periodista de mil i una bregues—, Sebastià Gasch —crític teatral de renom—, Carles Soldevila, Tomàs Garcés, J. V. Foix, Miquel de Unamuno, Avel·lí Artís Gener, Josep Maria de Sagarra i Joan Puig i Ferrer. El format del diari era de 570 x 420 mm i fou sempre invariable, tant en castellà com en català. Curiosament, la primera adreça de la impremta coincideix amb la darrera: la redacció era situada en els anys vint al passeig de Gràcia número 34 i després, a partir de 1929, a la plaça de Catalunya número 3. Després dels fets del 6 d'octubre el diari fou clausurat i hagué de renéixer de nou amb el nom canviat pel de *Mirador*, tot i que recuperà el nom el gener de 1935. Com la majoria de diaris en català i de signe republicà, desaparegué el gener de 1939, amb la desfeta i retirada de la República. Segons el malaguanyat periodista català Josep Maria Huerfias i Claveria:

La Publi, que era el seu nom popular, va esdevenir un dels diaris catalans més ben fets de tots els temps.

Joaquim Ventalló i Vergés hi féu de redactor, incorporat arran de la coneixença de Martí Esteve, el director, i d'altres periodistes. Hi publicà articles referents al desen-

volupament de la guerra del Marroc. D'aquesta experiència Ventalló en parlà a *12 periodistes dels anys trenta*:

A *La Publicidad* escrivia unes cròniques il·lustrades amb mapes, que feia jo mateix, sobre l'estratègia de les retirades espanyoles del Marroc, al sector de Xauen. Les qualificava i les interpretava amb un cert coneixement, ja que hi havia estat i m'ho coneixia força bé. Els militars en deien «retirades estratègiques». I en la quinzena d'articles que vaig publicar d'aquesta guerra a *La Publicidad*, ho explicava en clau humorística, enfotent-me'n. Eren articles, diguem-ne, satírics; o, millor dit, irònics. Explicava que les retirades estratègiques eren una acció molt positiva i, és clar, va venir la reacció. Un militar se n'adonà i digué: «Què no veieu que es riu de nosaltres?». I va penjar els meus articles al tauler de la seu militar. La conseqüència que va provocar fou el tancament del diari per un mes.

A *La Publicidad*, en Joaquim Ventalló hi feia, també, cròniques internacionals. Tot i ser un diari sota la influència d'Acció Catalana mai se li va retreure la seva no militància en aquesta organització política. En aquest mitjà de premsa escrita Ventalló s'hi va estar sis anys. Segons el mateix Ventalló, a *12 periodistes dels anys trenta*:

A la redacció ens enteníem molt bé. Hi havia el que feia els anuncis, Boadella, oncle del Boadella director, per cert casat amb la mecanògrafa de *La Publicidad*. En aquest diari hi vaig estar sis anys. La nostra feina era molt diferent al periodisme d'avui. La influència política, el contingut polític era molt alt, mentre avui els diaris són més aviat grans empreses. Nosaltres cobràvem molt poc, pràcticament treballàvem de franc. Aquest procés ha canviat molt. Un diari era una mica el que feien redactors i col·laboradors, ambdues figures estaven molt juntes, no estava tan separat com avui. Predominava el que volia la gent que el feia. D'aquí que hi hagués aleshores aquest domini de l'opinió, la presència d'articles en portada, etc. 🌟

SAMITIER

L'HOME I EL JUGADOR

Barcelona, 1927

Coberta del llibre *Josep*

Samitier: l'home i el jugador.

Aquest llibre va ser escrit per

August Berenguer, pseudònim

de Joaquim Ventalló

PVR

L'Esport Català, un projecte de setmanari esportiu catalanista

6

El 7 d'abril de 1925, en plena dictadura de Miguel Primo de Rivera, neix el setmanari esportiu *L'Esport Català*. Setmanari de caire catalanista i molt identificat amb el fet de l'esport com a foment del món *amateur*, tingué una vida ben curta, ja que a principi d'octubre de 1927 es deixà de publicar per problemes econòmics. Va ser l'antecedent de dues capçaleres cabdals: *La Nau dels Esports* i *La Rambla*, aquesta darrera dirigida en la darrera etapa per Joaquim Ventalló i Vergés. Per a molts, *L'Esport Català* és una de les millors publicacions que ha donat la premsa esportiva en català. Entre els redactors figuraven Antoni Vilà —director del setmanari que, amb el pseudònim de Crítias, creà un gènere literari desconegut a casa nostra: el comentari intel·lectual de la boxa, que seguia l'exemple britànic—, Vicenç Bernades, Joaquim Ventalló —el qual signava els treballs amb el pseudònim d'August Berenguer—, Xavier Regàs, Just Cabot, Mateu Pou, Manuel Baster, J. Teixidor Roig, Pere Mialet, Josep Maria Planes, i el dibuixant Antoni Roca. Una autèntica escola de periodisme en un oasi de pluralisme informatiu on la llibertat informativa feia mans i mànigues per a salvar els obstaclesensors de la dictadura. Molts dels redactors del setmanari provenien d'altres mitjans de l'època, com *La Publicitat*, *La Veu de Catalunya* i *La Raça*. Els dos primers esmentats foren fermes col·laboradors en la seva difusió.

Segons Carles Santacana i Xavier Pujadas, al llibre *L'esport és notícia. Història de la premsa esportiva a Catalunya. 1880-1992*:

Es publicava en paper rosat, tradició de la premsa esportiva llatina, i destacà fonamentalment per tres factors: 1) les campanyes d'opinió i de reivindicació d'un esport catalanista i *amateur*, 2) les informacions exhaustives sobre la xarxa associativa catalana, i 3) sobretot per impulsar un periodisme esportiu més rigorós i en català.

Tingué un tiratge, en l'època de màxima recepció, de 8.000 exemplars. Utilitzava la mateixa impremta del diari *La Publicitat*, al carrer Barberà, 11-13, i tenia l'administració al passeig de Gràcia, 34 —també seu de *La Publicitat*. *L'Es-*

port Català, en la seva primera època arribà a tenir 16 pàgines i en la seva darrera etapa (desembre de 1926), quatre, en format gran (545 × 360 mm). Els primers números van valer 15 cèntims i la subscripció mensual era d'una pesseta. Els greus problemes financers obligaren a suspendre'n la publicació l'octubre de 1927. En lloc seu sortí *La Nau dels Esports*, publicació lligada al periòdic *La Nau* —un dels directors fou Antoni Rovira i Virgili, destacat intel·lectual i historiador catalanista i republicà. La seva empremta fou tan gran que ha esdevingut un referent per a la premsa esportiva del nostre país.

En la seva primera editorial, titulada *En començar*, deixava molt clars els seus principis ideològics. La transcrivim per la seva importància:

La crida que encara no fa dos mesos adreçare'm [sic] a l'opinió esportiva catalana demanant-li el seu concurs per a la publicació d'un periòdic d'esports redactat en la nostra llengua, ha estat atesa a bastament i l'aparició d'aquest primer número de «L'Esport Català» n'és la prova més clara.

L'Esport Català neix, doncs, de la voluntat d'aquests esportius que responen coralment a la nostra crida han dipositat en nosaltres llur confiança.

Les nostres primeres paraules han d'ésser, doncs, d'agraïment envers aquests esportius, com també envers els periòdics que ens han cedit espontàniament les seves pàgines per a exposar els nostres projectes. Els diaris de Barcelona *La Publicitat* i *La Veu de Catalunya* han fet en aquest sentit, i cal consignar-ho, molt més del que podíem esperar i pot ser molt més d'allò que nosaltres mereixíem. A tots, ho repetim, gràcies!

Tot ens indueix avui a creure que el corrent d'adhesions i simpaties que va desvetllar la nostra crida no s'estrucarà i que ben aviat «L'Esport Català» podrà restar a cobert de les vicissituds econòmiques de tota revista jove, gràcies a la cooperació entusiasta dels seus lectors, desmentint d'aquesta manera aquells que en parlar-los de la publicació d'un periòdic d'esports redactat en català pronosticaven tot seguit la seva fallida.

No creiem en llençar aquest primer número de *L'Esport Català* l'haver de formular un programa. El nostre programa va quedar ja sintetitzat quan escollírem els mots que formen la nostra capçalera.

Altrament hem d'afegir que *L'Esport Català* estarà principalment redactat per periodistes, per vells periodistes i periodistes novells, enamorats de la seva professió. I que en les seves columnes trobaran ressò adequat totes les manifestacions de l'esport que es practiqui a Catalunya, procurant ensems estar atents a tot allò que a d'altres països pugui tenir per a nosaltres un veritable i positiu interès.

En complir amb el tradicional costum de saludar des d'aquestes columnes a tota la premsa en general, tenim un veritable plaer en dirigir-nos, principalment, a la premsa redactada en la nostra formosa llengua catalana, oferint el nostre modest però entusiasta i incondicional concurs per a tot allò que tendeixi al seu enlairament.

En aquest editorial, hi trobem els tres eixos bàsics de la seva filosofia ideològica. En primer lloc una publicació esportiva que utilitza exclusivament el català «redactada en

Barcelona, 11 d'abril de 1927

L'Esport Català, setmanari esportiu de curta durada. Va sortir entre el 1925 i el 1927. Per a molts, una de les millors capçaleres de premsa esportiva en català. Joaquim Ventalló hi va escriure molts articles, tots signats amb el pseudònim d'August Berenguer
AHCB

la nostra formosa llengua catalana» i que té com a eix primordial l'enaltiment de l'esport català:

El nostre programa va quedar ja sintetitzat quan escollírem els mots que formen la nostra capçalera.

Amb aquest darrer objectiu ens demostrà el tarannà catalanista de la publicació de forma prou clara i entenedora. Seguidament, per a donar suport a la vida associativa catalana, sobretot la dedicada a la pràctica i difusió de l'esport. I, en tercer lloc, un periòdic format per «vells periodistes i periodistes novells», que seran un bon planter periodístic i intel·lectual.

Tanmateix la seva sostenibilitat econòmica es veié afectada de forma negativa. La primerenca editorial *En començar* volia fer un clam a la viabilitat d'un periòdic esportiu escrit només en català:

[...] no s'estrancarà i que ben aviat *L'ESPORT CATALÀ* podrà restar a cobert de vicissituds econòmiques de tota revista jove, gràcies a la cooperació entusiasta dels seus lectors, desmentint d'aquesta manera aquells que en parlar-los de la publicació d'un periòdic d'esports redactat en català pronostiquen tot seguit la seva fallida.

La fallida arribà dos anys i escaig després. La revista no pogué suportar el llast econòmic, tot i haver fet en els darrers números una crida per a la supervivència, i va haver de tancar per sempre. Nogensmenys, el seu mestratge, com ja s'ha esmentat anteriorment, quedà viu i va ser traslladat a noves publicacions esportives.

L'Esport Català va néixer en un context històric difícil per a la llengua i la cultura catalana. La dictadura de Primo de Rivera esdevenia un carreró sense sortida, on les reivindicacions catalanistes i democràtiques eren paper mullat. La prohibició i la persecució del català i de tot allò que tingués rerefons catalanista tenia els dies comptats. Tanmateix hi havia algunes esclatxes on la dinàmica de la cultura i de la llengua catalana podrien sobreviure entre prohibicions, censure i reixes. Aquest és el cas d'una certa premsa, que, malgrat la censura, pogué reeixir en un mar ple d'obstacles.

Calia ser molt prudent i a voltes imaginatiu per a poder salvar els esculls de la censura. Entre aquestes publicacions destacà *L'Esport Català*. Com ja hem esmentat més amunt, tot un referent en la premsa esportiva dels anys vint.

En la introducció de la *Nadala* de l'any 2008 de la Fundació Carulla que duu per títol "L'esport a Catalunya", del professor d'història contemporània de la Universitat de Barcelona, Carles Santacana, explicita molt bé l'esperit esportiu català de principi del segle xx:

La *Nadala* d'aquest any vol incidir precisament en la recuperació d'aquesta tradició, tot presentant la repercussió del fenomen esportiu en la societat catalana i, més particularment, en el seu món cultural. Per això hem volgut reflectir com en els inicis de l'esport modern, a les acaballes del segle xix, l'esport era signe de modernitat i de voluntat d'aproximar-se a Europa. En vincular-se ràpidament a l'esport, Catalunya manifestava l'interès i el desig de fer conviure tradició i cosmopolitisme. Per aquesta raó l'olimpisme va arrelar amb tanta rapidesa, i sobretot el somni olímpic, que es comença a detectar a la dècada del 1910 i que no es va fer realitat fins al 1992. I si l'olimpisme va arrelar és perquè els seus impulsors l'identificaven com un element de modernitat, que tenia molts vessants, com ara el pedagògic.

L'esport com a element pedagògic, on es té en compte el creixement personal de l'individu i de la col·lectivitat de la qual, és un dels referents cabdals de la capacitat dels catalans de connectar amb la modernitat europea. Aquesta modernitat va tenir un ressò molt significatiu dins de l'elit intel·lectual i política del país, car es feren proclius a la seva difusió. En la mateixa introducció de la *Nadala* de 2008, Carles Santacana ens ho descriu força bé:

Escriptors, poetes, ninotaires, dibuixants, pintors, escultors, tots han tingut en algun moment l'esport com a element d'inspiració, per cantar-ne les excel·lències o assenyalar-ne les limitacions.

I *L'Esport Català* fou un gran exponent d'aquestes

excel·lències i limitacions. Les seves pàgines ressonaren a bastament en aquest sentit, ja des de la lloança més sentida fins a la crítica més mordaç, en saber fer un gran comentari per tal d'esdevenir un altaveu que arribés al màxim de públic possible.

L'arribada de noves pràctiques esportives provinents de l'àmbit europeu, com el ciclisme, la boxa, el tennis, el futbol, la natació... feren estralls, primer en les classes benestants catalanes i després en les capes socials menys afavorides, en la societat catalana. Catalunya, com ho ha demostrat al llarg de la seva història, ha estat porta de noves iniciatives socials, culturals i esportives a l'Estat espanyol. Una nació sense estat propi que ha cercat en la dinàmica social, econòmica i cultural tot allò que li ha mancat en el terreny estatal. Aixoplugada en un estat que en prou feines l'ha escoltada i a voltes l'ha ofegada de forma discriminatòria, ha hagut de fer prevaler el seu impuls creatiu per a sobreviure. I aquest impuls l'ha trobat en la seva força associativa. El teixit associatiu català ha estat en molts moments cabdal per a tirar endavant iniciatives privades que han tingut un gran abast col·lectiu. En aquest teixit associatiu hi trobem una excel·lent xarxa d'entitats esportives que, en molts casos, han sobreviscut fins avui en dia i han teixit un món ple de peculiaritats. Només la dictadura de Franco va poder, de forma violenta i sagnant, escapçar aquesta vitalitat.

L'Esport Català neix en aquest context associatiu. Els anys vint és l'època de l'inici del desenvolupament de la pràctica esportiva com a element de masses. És l'etapa en què els camps de futbol, velòdroms, pistes es comencen a omplir d'espectadors i de seguidors. L'esport deixa de ser una pràctica exclusiva de la burgesia per a esdevenir un referent, cada cop més seguit, de la classe mitjana obrera.

La confluència entre esport i catalanisme la trobem en l'ordre cronològic. Els inicis del catalanisme polític, a les acaballes del segle XIX, conflueixen en l'arribada d'esports moderns provinents d'Europa. El catalanisme es formula en l'aspecte ideològic i pren embranzida a l'inici del segle XX i participa en l'esfera política del Principat. L'exemple de la Mancomunitat és prou clar. La institució que dirigeix la

Lliga Regionalista té clars propòsits modernitzadors, i l'esport n'és un. Defugir l'Espanya caciquista i anacrònica i esdevenir un nou centre econòmic, cultural i social és un dels propòsits de la formació política d'Enric Prat de la Riba. La Mancomunitat arribà a formular propostes governamentals en el camp de l'esport, en una època en què amb prou feines es tenia en compte l'esport com a referent de cohesió social que calia regular —només en alguns ajuntaments francesos s'havia intentat regularitzar la pràctica esportiva des del camp del municipalisme. Des de la Mancomunitat es tenia present el suport al món de l'esport. En primer lloc, donant suport a l'olimpisme català i, seguidament, en la Ponència d'Educació Física i Esports del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya. En aquesta ponència s'arribaren a formular propostes, i representava el primer intent seriós en tot l'Estat espanyol, de dotar una administració pública —la Mancomunitat— d'un organisme de caràcter esportiu. En aquest organisme participaren membres de la Lliga, així com republicans federalistes. Malauradament l'esclat de la Dictadura de Primo de Rivera esborrà del mapa aquest impuls.

Tot aquest treball de la Mancomunitat havia de deixar algun pòsit. *L'Esport Català* el va saber recollir tot impulsant de nou l'esperit olímpic català i la formulació de propostes en favor de la dinàmica esportiva a Catalunya. Les seves editorials i articulistes se'n feren ressò.

L'esclat del fenomen esportiu de masses el trobem a Catalunya durant el període d'entreguerres, als anys vint. En la Nadala abans esmentada, Xavier Pujadas ho relata prou bé:

Abans de la Primera Guerra Mundial, el fenomen esportiu havia anat evolucionant amb evidents limitacions socials amb un ressò públic escàs, sobretot en l'àmbit de la pràctica, però també com a expressió d'una indústria del lleure modern incipient. Els mitjans de premsa especialitzats eren actius en cercles reduïts, però, sobretot, eren doctrinaris, poc professionalitzats, i tenien una insignificant capacitat de penetració ciutadana. El pas vers a un espectacle massiu es produí a Catalunya, com a la resta del món occidental, durant el període d'entreguerres, i amb símptomes clars de

creixement ja des de la dècada del 1920. Aquest canvi qualitatiu es traduí en una presència pública de l'esport inèdita i en l'eclosió de l'espectacle esportiu com un element fonamental del lleure dels ciutadans, vinculat a l'extensió dels nous mitjans de comunicació moderns de la cultura de masses, el creixement urbà i la millora de condicions laborals.

En aquest context hi ha l'aparició de premsa especialitzada en el nou fenomen esportiu, el naixement de la radio-difusió —que permet seguir la notícia en temps real, i que a Catalunya va tenir en el periodista egarenc Joaquim Ventalló el primer a retransmetre en directe un partit de futbol, un Irun-Barça, l'abril de 1928. La premsa esportiva millora en qualitat gràfica amb noves tècniques fotoperiodístiques i la immediatesa en el revelatge i en la impressió. Per a Xavier Pujadas:

Allò que era una pràctica reduïda i allunyada de les classes populars es convertia progressivament en un objecte de contemplació i seguiment ciutadà.

160 títols sorgiren a Catalunya entre el període de 1914 a 1936.

La proliferació de nous estadis de futbol arreu de Catalunya, on el nombre de seguidors anà en augment, va fer que esdevingués un esport de masses. Altres disciplines esportives, com el tennis, la boxa, el ciclisme o la natació, també gaudiren de suport públic, però en menor mesura. Això va fer que augmentés l'interès dels ciutadans per conèixer-los, i la premsa esportiva no va ser menys. Van néixer capçaleres arreu del país amb la missió de difondre aquest nou espectacle de masses. *L'Esport Català* en va ser una.

Aquestes publicacions es nodrien d'un gruix important d'intel·lectuals, que a voltes feien de periodistes esportius, com és el cas de Cabot, Vilà i Ventalló a *L'Esport Català*, on feien un seguit de reflexions al voltant de l'esport, que en alguns casos anaven més enllà d'aquest fenomen. Davant l'augment de la massa de seguidors i la poca presència de practicants, alguns redactors i editorials de diaris esportius hi feren sentir la seva veu en contra. L'especta-

cle anava guanyant terreny davant la pràctica, particularment de la cultura física. Carles Santacana ho descriu de forma clara a la Nadala del 2008:

La dècada dels anys vint, doncs, va fer presents tots els debats possibles sobre l'esport, entre els quals un dels que crida l'atenció, vist des d'una perspectiva actual, és el que relacionava l'esport amb l'espectacle esportiu. Una bona part dels intel·lectuals i dels defensors de la cultura física iniciaren la crítica a la preponderància de l'espectacle sobre la pràctica esportiva, tot argumentant que el triomf de l'espectacle encobria totalment la precària realitat de l'esport de base, les mancances infraestructurals i l'absentisme dels poders públics en aquesta matèria. La percepció, des d'aquests sectors, que les transformacions socials respecte al món dels esports havien comportat la potentació del vessant espectacular d'algunes pràctiques i que, paral·lelament, la cultura física continuava allunyada de la majoria dels ciutadans, creava un greuge comparatiu insalvable. De manera progressiva s'anà creant un important corrent d'opinió que públicament s'expressava per mitjà de publicacions esportives de pes com *La Jornada Deportiva*, *L'Esport Català*, *La Nau dels Esports*, i ja al final del període, *La Rambla*. La reivindicació fonamental de tots aquests rotatius i dels seus redactors era bàsicament social i apuntava a una democratització esportiva, insistint en la pràctica i no en la contemplació.

Per a *L'Esport Català* la pràctica de l'esport havia de tenir un contingut *amateur*. En l'esport es reflectia la manera de ser de l'individu i expressava tota l'energia física a canvi de dotar-se d'uns valors que l'omplien com a ésser humà. Calia cercar persones que esdevinguessin un referent en aquest sentit. L'editorial del 15 d'abril de 1925 n'és un clar exemple, sota el títol d'*Esportius il·lustres*:

Un dels principis fonamentals de la nostra revista és que el veritable *esportman* no és l'espectador dels esports, sinó l'actor. L'esport és molt avantatjós, d'acord. Però els avantatges de l'esport vénen de practicar-lo i no de veure com els altres el practiquen.

La pràctica de l'esport havia de ser quelcom saludable i calia estendre-ho al màxim de gent possible. *L'Esport Català* posava com a referent Anglaterra:

A Anglaterra, que és el país clàssic de l'esport, no hi ha grans asos: sobretot no n'hi ha en proporció a l'extensió que allà té l'esport. Però, en canvi, tothom en una època de la vida o altra, i molts en tots els temps, practiquen diversos esports.

Per seguir amb:

Al nostre país no és tan corrent que un home practiqui un esport més enllà dels trenta anys o quan té una posició respectable. Hom té la idea absurda que l'esport és cosa de joves irresponsables i que no escau a les persones que són o volen passar per serioses. Hi ha, però, casos (i casos bastant mandrosos) de persones alliberades d'aquests prejudicis.

Tot seguit posa com a exemple diverses personalitats intel·lectuals catalanes que fan pràctica esportiva:

Pompeu Fabra, l'eminent gramàtic, és un bon jugador de tennis i un bon nedador. Pau Casals, un dels prestigis mundials que tenim a Catalunya, juga també al tennis. També hi juga el conegut especialista en malalties de l'estómac Dr. Tarruella. El Dr. Trueta és un excel·lent nedador. Lluís Nicolau d'Olwer, el nostre gran hel·lenista i polític, practica la natació i l'esgrima.

També és un impertèrrit nedador el poeta Miquel Versà. El formidable periodista Josep Pla, ha estat un bon jugador de futbol. Ignorem si a l'estranger practica algun esport. Però, quan va a la seva terra, Calella de Palafrugell, passa tant de temps com pot a l'aigua...

Al rugbi, que sapiguem només hi juga un intel·lectual, que és el poeta Rossend Llates.

Per a la direcció del setmanari en qüestió la pràctica de l'esport és un senyal:

[...] que s'ha estès una concepció de l'esport més beneficiosa per a l'individu i per a la pàtria.

Circa 1930

Retrat de Joaquim Ventalló,
realitzat per Pascual

Així doncs, hi trobem que la pràctica esportiva és un fet que va lligat a l'enaltiment de les essències pàtries.

Catalunya en aquella època tenia un bon planter associatiu en l'aspecte esportiu. El naixement de moltes entitats vinculades al món de l'esport fa créixer el nombre d'associats i llur exhibició en terrenys destinats a l'escenificació. És el torn dels camps de futbol, com el de les Corts, el de Sarrià o el de Montjuïc. Aquest fet comporta que des de *L'Esport Català* se'n faci una crítica, atès que en molts casos s'està utilitzant l'esport com un mer espectacle en detriment de la pràctica. Un gruix considerable de seguidors, però inactius. Observaran, i criticaran... l'espectacle, però no en seran els protagonistes directes.

El setmanari esportiu també es fa ressò de les trifugues de la Federació Espanyola de Futbol pel que fa a la intromissió en matèria de seguiment per part dels espectadors d'un partit de futbol. A aquest efecte redacta un comunicat on fa saber, arran del partit que han de jugar el Barça i l'Atlètic a Saragossa pel mes de maig de 1925, que el partit es farà a porta tancada sense seguidors de cap dels dos equips, ja que considera que la proximitat de Saragossa a Barcelona pot perjudicar l'altre equip. Segons *L'Esport Català*, en l'editorial del 5 de maig de 1925:

Privar un soci, «supporter» o entusiasta de poder concórrer a presenciar un partit en el qual el *seu* club pren part és, esportivament, el disbarat més gros en el qual pot incórrer un organisme que reglamentàriament té facultats per a castigar tota extralimitació de jugadors, d'equips, de directius, de públic, etc.

Per al mitjà de comunicació, el soci contribueix a la interrelació entre el club i l'aficionat. En el mateix editorial es descriu aquesta interrelació:

El soci contribueix amb la seva adhesió moral i material al sosteniment d'un cercle esportiu i mereix, certament, un altre tracte car cal pensar que res no serien els clubs, res no seria possible fer a favor dels esports si aquests grups anònims, sovint bescantats, no facilitessin amb la seva cooperació i entusiasme la tasca dels jugadors i la dels directius. La

funció del soci dins d'un cercle d'esports és, més que necessària, imprescindible i si és lícit i obligatori blasmar les desviacions col·lectives que un entusiasme excessiu origina, és del tot il·legal prendre peu d'aquestes per a (amb el pretext de corregir-les) desvirtuar la veritable naturalesa de tota manifestació esportiva.

Seguint amb el tema de la professionalització de l'esport que a partir dels anys vint anà agafant volada i seria un tema de debat profund en moltes federacions i organismes internacionals, *L'Esport Català* en l'editorial del dia 25 d'agost de 1925, hi deia la seva:

Sobre aquest afer [el de la professionalització], el nostre criteri és ben precís: l'esport no ha d'haver servit mai perquè uns senyors A o B presumeixin quan manen i exerceixen llur caciquisme sobre els que tenen a sota, lliurant-se a aquella politiqueta de casinet, tan tronada i tan antipàtica. La premsa esportiva no ha d'haver de cultivar aquest gènere. Blasmen una vegada més de la gasetilla pregada i de l'anèctoda de barriada, com el criteri de la lluita entre els clubs de dalt i els de baix. Aquesta politiqueta raquítica i trista mereix ésser menyspreada. L'esport és fet per volar a més elevades altituds, al lliure espai on no té fi l'amplària, i per damunt de la misèria humana. L'esport és la fortalesa del cos, el vigor de la raça i l'eixamplament dels pulmons, que vol dir tenir l'esperit obert a totes les virtuts i el cor ingenu de l'home primari que desconeixia les rutes tortuoses, sempre obrant sota la norma i el control de la seva consciència pura i diàfana.

El 13 de desembre de 1926, *L'Esport Català*, a causa de la greu crisi econòmica que patia, havia de retallar pàgines; de les 16 inicials passava a quatre. La portada canviava i en comptes de ser una imatge a tota plana s'aprofitava per a posar-hi text.

Finalment, a final de setembre de 1927, es deixava de publicar *L'Esport Català*. El sosteniment del setmanari es feia impossible des del punt de vista econòmic. Malgrat tot, el mestratge dels seus redactors tingué continuïtat en un nou periòdic, *La Nau dels Esports*, suplement del diari d'informació general en llengua catalana *La Nau*. El

RIP de comiat el donava August Berenguer, pseudònim del periodista i més tard polític republicà Joaquim Ventalló i Vergés.

Les darreres paraules de *L'Esport Català* en l'editorial del 26 de setembre de 1927 eren prou explícites:

I ara, senyors, repetim: —Passi-ho bé tinguin [*sic*]. Ens morim, però no els hi podem dir: «Al cel ens tornarem a veure». No cal anar tan lluny. Ens tornarem a veure dilluns vinent a l'hora de sempre, en el vaixell [es refereix al nou mitjà *La Nau dels Esports*] de molta tropa, tots mudats i abellits de mariners a La Nau. I com que vostès no han pas de deixar-nos, en aquest moment dolorós en què *L'ESPORT CATALÀ* salta en l'aire per caure convertit en una desfeta d'estelles, els fem un crit de salutació i diem: A reveure!

No hi ha manera més dolça de concloure una bona experiència, però fallida econòmicament, que amb aquestes paraules de retrobament. ✨

L'Opinió, un referent de premsa republicana escrita en català

7

El 18 de febrer de 1928 naixia el setmanari *L'Opinió*, de caire federalista, republicà i socialitzador. Posteriorment sortí el Grup L'Opinió, el corrent intel·lectual fundador d'Esquerra Republicana de Catalunya, conjuntament amb Estat Català i els republicans de Companys, el març de 1931. El 13 de setembre de 1929, el setmanari va ser suspès per ordre governativa. Reprengueren l'activitat periodística el 2 de maig de 1930.

Segons Joan B. Culla, al llibre *El catalanisme d'esquerra (1928-1936)*:

La finalitat que es proposa *L'Opinió* en aparèixer és triple: En primer lloc, actuar com un revulsiu en aquest ambient enrarit i donar fe pública de l'existència en el país d'un ampli sentiment de repugnància i d'oposició a la Dictadura, criticant aquells que amb llur silenci semblen legalitzar-la i intenten desvetllar la consciència cívica d'una àmplia massa ciutadana. En segon lloc, oferir sistemàticament les seves pàgines com una tribuna lliure a tots els sectors i matisos de l'esquerra catalana —a tots els homes d'idees liberals i socialistes de casa nostra—, privats generalment d'òrgans de premsa propis, perquè hi exposin i hi discuteixin els respectius punts de vista. Els creadors de *L'Opinió* tenen, per últim, l'esperança que aquesta coexistència amistosa dels diferents grups democràtics a les pàgines del setmanari, convenientment potenciada i orientada pel mateix grup, acabi afavorint una aproximació entre ells i una aliança d'esquerres que permeti, a més o menys llarg terme, l'enderrocament del règim.

En aquesta primera etapa, el ventall ideològic dels seus articulistes anava des del centre fins a l'extrema esquerra.

Entre els anys 1928 i 1929 el tiratge de *L'Opinió* era de 4.000 exemplars. El primer director va ser Joan Lluhí i Vallescà —destacat dirigent republicà i posteriorment regidor a l'Ajuntament de Barcelona i conseller de Justícia de la Generalitat de Catalunya. El maig de 1930 el director oficial era Armand Otero i el director efectiu, Pere Comes.

Després de la Conferència d'Esquerres del 19 de març de 1931, on es fundà

FV

Octubre-novembre 1932

Publicitat del diari *L'Opinió*.

Aquest periòdic va ser dirigit per Joaquim Ventalló, des de juny de 1931 fins a l'octubre de 1934, any en què va ser tancat definitivament.

Esquerra Republicana de Catalunya, i amb la intenció de participar a les properes eleccions municipals del 12 d'abril del mateix any, la nova formació política decidí que el setmanari *L'Opinió* esdevingués diari. Del 6 al 13 d'abril va fer funcions de portaveu electoral d'ERC. El triomf esclatant d'ERC significà un nou panorama de la vida política, social i cultural a Catalunya. La Segona República obria les portes a la llibertat d'informació i en aquest cas els mitjans de comunicació no en van ser pas aliens. *L'Opinió* es capficà en un període de reflexió sobre la seva continuïtat, així com sobre la manera com ho havia de fer. El 4 de juny de 1931 va reaparèixer amb el subtítol *Diari d'Esquerra Republicana de Catalunya*. En aquesta nova etapa el diari va estar dirigit per l'Antoni Xirau, i la seva redacció era formada pels periodistes i escriptors Joan Alavedra, Andreu A. Artís, Roc Boronat —fundador del Sindicat de Cecs de Catalunya—, Dalmau Costa, Eugènia Domènech, A. Figa, Josep Fontbernat, Rafael Font i Fàbrega, Josep Montfort, Joan Ros, Àngel Pons i Guibert, Antoni Rué, Josep Maria de Sucre, Joan Tomàs i Joaquim Vilà. A *L'Opinió* també hi col·laboraren dibuixants com Anem (Lluís Elias), Benigani, Opisso i Sum (Joan Baptista Atxer) i intel·lectuals i polítics com Joan Lluhí i Vallescà —conseller de Justícia de la Generalitat de Catalunya—, Pere Comes, Ventura Gassol —conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya—, Joan Casanovas —president del Parlament—, Josep Puig i Ferrer, Jaume Aiguader —primer alcalde republicà de Barcelona—, Aurora Bertrana, Joan Casanellas, Víctor Hurtado i Cèsar A. Jordana. En aquesta primera etapa, Joaquim Ventalló hi figurava de col·laborador, fins que l'agost de 1931 n'esdevingué el director, càrrec que ocupà fins el 10 d'octubre de 1934 en ser suspès arran dels fets del 6 d'octubre.

L'Opinió es redactava íntegrament en català. El 1933 va ser el diari més venut en llengua catalana i el tercer en vendes. Els seus articles eren de caire catalanista i republicà d'esquerres. Tenia força informació local i nacional. També ofería reportatges sobre esports i teatre, així com seccions especialitzades en vida quotidiana. Irene Polo, una de les més brillants plomes del periodisme català dels anys trenta, és un clar exponent del reportatge perio-

dístic que ofería el diari republicà. Els seus articles són punyents, directes i emotius. Conreà el gènere de l'entrevista de forma excel·lent. La majoria d'articles de *L'Opinió* eren il·lustrats amb fotografies, gràfics i/o dibuixos. Els acudits hi tenien un pes important, i varen esdevenir un segon editorial gràfic.

Les discrepàncies al si d'ERC anaven flotant en l'ambient. Un dels llocs on s'agreuà la polèmica de forma prou clara és a l'Ajuntament de Barcelona. Les desavinences entre el grup de *L'Opinió* i Estat Català es feien cada cop més patents. A propòsit de la desfílada de les joventuts d'Estat Català —dirigides per l'andreuenc Josep Dencàs i Puigdollers, conseller de Sanitat del Govern català— a Montjuïc, alguns regidors, entre els quals Joaquim Ventalló, votaren en contra de la cessió de l'espai públic per a l'acte. Les joventuts d'Estat Català eren acusades de practicar un *filofeixisme*. Un altre fet que comportava polèmica és la dualitat de càrrecs de Macià, com a president de la Generalitat de Catalunya i d'Estat Català. El 1933 es produí una escissió dins d'ERC per part de membres del grup de *L'Opinió*, els quals creen el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerres amb la intenció de ser els hereus d'ERC en les properes conteses electorals. Els de PNRE no calcularen prou bé les maniobres i la jugada els sortí negativa. La força carismàtica de Francesc Macià no podia ser sotmesa a un daltabaix en un tres i no res. La figura de Macià era prou forta i aconseguí arrossegar les masses fins i tot després de la seva mort, com ho demostra la victòria del Front d'Esquerres el febrer de 1936, en què el cartell electoral d'aquest aglomerat de forces i agrupacions polítiques tingué com a reclam la imatge de l'avi.

L'1 i el 2 d'octubre, en el Congrés Nacional Extraordinari d'Esquerra Republicana de Catalunya, s'aprovà una moció en la qual *L'Opinió* deixava de ser el diari oficial del partit. Davant d'aquest fet, el nou òrgan oficial d'ERC és *La Humanitat* —diari fundat per Lluís Companys—, que es convertí en diari de matí.

El PNRE es presentà en coalició amb Acció Republicana Catalana a les eleccions generals del novembre de 1933 amb resultats força decebedors. La divisió de les forces d'esquerres va fer que la Lliga Catalana fos la força més vo-

Barcelona, 10 d'octubre de 1934

Portada del darrer número de L'Opinió. El diari va ser clausurat arran dels fets del 6 d'octubre de 1934

Deu hores d'Estat Català

Després de proclamat dissabte, a les 8 del vespre, l'Estat Català, dins de la República federal espanyola, les forces de l'exèrcit de la República no federal atacaren el Palau de la Generalitat i el seu Govern capitulà a un quart de set del matí del diumenge, després d'una lluita cruenta en la qual s'ha vessat molta sang

TOTS ELS HOMES REPRESENTATIUS DEL PARTIT NACIONALISTA REPUBLICA D'ESQUERRA EREN AL SEU LLOÇ I AVUI SON A BORD DEL VAIXELL «URUGUAY»

Heus ací les noves autoritats catalanes:

President de la Generalitat: el coronel Jiménez
Alcalde de Barcelona: el tinent coronel Martínez
Cap de Policia: el coronel Ibáñez

El dia d'ahir, a les 8 del vespre, el President de la República federal espanyola, el Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

Per una gran part dels homes que a l'Estat Català hi ha un Govern, el Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

El Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

Per tota aquesta gent a la nit del vespre, el President de la Generalitat, el Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

El Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

El Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

El Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

El Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

El Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

El Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

El Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

El Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

El Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

El Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

El Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

El Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, va proclamar el nou Estat Català, amb lloc de residència de la Cort a Madrid i a altres llocs d'Espanya.

LA JORNADA DEL DIVENDRES

La vaga general. Els primers violents i les primeres víctimes. Una manifestació. La matada del Port.

La vaga general. Els primers violents i les primeres víctimes. Una manifestació. La matada del Port.

La vaga general. Els primers violents i les primeres víctimes. Una manifestació. La matada del Port.

La vaga general. Els primers violents i les primeres víctimes. Una manifestació. La matada del Port.

La vaga general. Els primers violents i les primeres víctimes. Una manifestació. La matada del Port.

La vaga general. Els primers violents i les primeres víctimes. Una manifestació. La matada del Port.

La vaga general. Els primers violents i les primeres víctimes. Una manifestació. La matada del Port.

La vaga general. Els primers violents i les primeres víctimes. Una manifestació. La matada del Port.

La vaga general. Els primers violents i les primeres víctimes. Una manifestació. La matada del Port.

La vaga general. Els primers violents i les primeres víctimes. Una manifestació. La matada del Port.

La vaga general. Els primers violents i les primeres víctimes. Una manifestació. La matada del Port.

La vaga general. Els primers violents i les primeres víctimes. Una manifestació. La matada del Port.

La vaga general. Els primers violents i les primeres víctimes. Una manifestació. La matada del Port.

LA VAGA DE LA POLICIA A LA NIT DEL DIUMENGE DEL 6 D'OCTUBRE DE 1934

tada —és l'únic cop en tot el període republicà que la Lliga va ser capdavantera en unes eleccions democràtiques. Davant d'aquest fet, a les eleccions municipals del gener de 1934, el PNRE retornà als seus orígens i participà conjuntament amb ERC en la mateixa marca electoral. Al llarg dels primers mesos del 1936 la majoria de dirigents i militants del PNRE s'integraren de nou a ERC —entre ells es trobaven Josep Tarradellas, Antoni Xirau i Joaquim Ventalló.

El 10 d'octubre de 1934 *L'Opinió* deixà de publicar-se. Les seves crítiques iròniques sobre la nova situació política arran dels fets del 6 d'octubre li passà factura i va ser clausurat. L'editorial —segurament fet per Ventalló— del 9 d'octubre és prou il·lustratiu dels fets esdevinguts al Palau de la Generalitat en proclamar Lluís Companys l'Estat Català:

Deu hores d'Estat Català. Després de proclamat dissabte, a les 8 hores del vespre, l'Estat Català, dins de la República federal espanyola, les forces de l'exèrcit de la República no federal atacaren el Palau de la Generalitat i el seu Govern capitulà a un quart de set del matí del diumenge, després d'una lluita cruenta en la qual s'ha vessat molta sang.

Un llarg titular per a una jornada curta. En la mateixa portada es destaca:

Tots els homes representatius del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra eren al seu lloc i avui són a bord del vaixell «Uruguay».

El 1935 alguns treballadors del diari posaren una demanda judicial, que va ser desestimada pel jutge en considerar que el tancament fou causat per motius aliens al mitjà periodístic.

L'Opinió sortia al matí. El seu editor era en Joan Casanelles, home de negocis vinculat al grup de *L'Opinió*. La redacció en els primers anys era a la plaça Universitat i després passà a la ronda de Sant Antoni. La gran característica del diari era el color del paper, tirant a groc. El format era a gran foli el 1931 i a foli el 1933; el 1931 tenia 8 pàgines a 7 columnes; 12 pàgines a 5 columnes el 1932 i 16 pàgines a 5 columnes el 1933. ❀

Santander, 29 de juny de 1928

Joaquim Ventalló —encerclat a la imatge—
retransmetent el partit F. C. Barcelona-R. S. Sant
Sebastià, al camp del Sardinero de Santander
REPRODUCCIÓ DE LA REVISTA RÀDIO-LOT / FV

Gooooooooooooooooo!!!

Joaquim Ventalló, locutor esportiu de Ràdio Barcelona

Ben sabut és que Joaquim Ventalló i Vergés era un home aficionat a l'esport, concretament al futbol, i membre de la Federació Catalana de Futbol com a representant del Terrassa F. C. La seva experiència com a periodista era coneguda i respectada. Les seves passes per *L'Esport Català* i *La Nau dels Esports* són una bona mostra de la seva vitalitat com a redactor esportiu. Es va introduir al món del futbol d'una manera circumstancial, en no poder assistir els directius del Terrassa F. C. a les reunions de la Federació Catalana de Futbol per raons horàries —la majoria industrials de Terrassa—, representant l'entitat esportiva egarenca en aquest organisme esportiu. Joaquim Ventalló arribà a ser secretari de la Federació Catalana de Futbol, i això li va permetre viatjar i acompanyar alguns equips fora de Catalunya.

La primera ràdio fundada a l'Estat espanyol va ser Ràdio Barcelona, el 14 de novembre de 1922, per membres de l'Associació Nacional de Radiodifusió: Josep Maria de Guillén-Garcia i Gómez, Royston Saint Noble, Eduard Rifà i Anglada, Eduard Solà i Guardiola i Pau Llorens. La seu de l'emissora era l'Hotel Colón de la plaça de Catalunya. EAJ-1 era el seu distintiu, que indicava que era la primera emissora de l'Estat espanyol. Aviat es va convertir en una ràdio molt popular a Catalunya. Milú, personatge infantil creat pel locutor Josep Torres i Vilalta —conegut popularment per Toresky— va esdevenir tot un fenomen radiofònic i un intent de catalanitzar l'emissora. El 1926 va ser absorbida per Unión Radio Madrid i passà a anomenar-se Unión Radio Barcelona. Després de la Guerra Civil va ser castellanitzada del tot, i no va ser fins ben entrats els anys seixanta que nítidament s'hi van anar introduint programes en català.

A l'any 1927 sorgeix un nou espectacle dins del camp radiofònic: les retransmissions esportives de partits de futbol. Oferia entreteniment, espectacle i ràdio educativa. Segons Armand Balsebre, a *Historia de la radio en España*:

La práctica del fútbol, como cualquier actividad deportiva, en el periodo anterior a los años 20, connotaba una cierta inquietud social (asociacionismo) y

AHCB

Abril de 1926

Carnet de soci del Terrassa C. F.,
a nom de Joaquim Ventalló

cultural (higiene y salud), vinculada a personas de alto estatus económico. Finalizada la I Guerra Mundial, sin embargo, la práctica del fútbol se constituye en un espectáculo, con socios que pagan unas cuotas para financiar su práctica en los clubs, y espectadores que pagan dinero para disfrutar de su juego en el campo. Los primeros indicios de esta transformación del fútbol en un espectáculo popular son:

- *la inauguración de campos de fútbol con gran aforo de espectadores, como el campo del Barça en Les Corts, en 1922, con capacidad para 20.000 personas cuando el club había ya alcanzado la cifra de 10.000 socios,*
- *el nacimiento de primeras «estrellas» del fútbol, como Josep Samitier y Ricard Zamora, que debutan en el Barça en 1919; unas estrellas del fútbol con el suficiente poder de convocatoria para que miles de personas aceptaran pagar un dinero por verlos «actuar».*

Les retransmissions radiofòniques de partits de futbol d'ençà del 1927 són un gran impuls per a convertir aquest esport en un espectacle de masses. El futbol esdevenia

un nou espectacle tan seguit com ho podria ser una obra de teatre, una òpera o una pel·lícula. Els micròfons de la ràdio havien de servir per a entrevistar les estrelles del futbol i els seus fans les podrien seguir en directe. Una de les primeres entrevistes radiofòniques a un jugador de futbol va ser la del jugador del Barça Josep Samitier, el 19 de març de 1927, per Ràdio Barcelona. Les primeres notícies futbolístiques eren en format crònica, on a grans pinnzellades es donava el resultat dels partits de futbol jugats en la jornada en el Campionat de Copa, l'únic torneig d'àmbit estatal existent fins aquell moment. La Lliga Nacional de Futbol no arribà fins el 1929. Fins aleshores, els equips de futbol jugaven en àmbits més reduïts en funció de la seva proximitat geogràfica; en el cas català, amb equips de l'àmbit territorial de Catalunya.

Les primeres connexions esportives en directe no van ser de futbol, ans al contrari: de combats de boxa. Ràdio Barcelona va ser la primera emissora de l'Estat a retransmetre un combat de boxa. El 5 de maig de 1926 es retransmetia el combat de boxa entre Paulino Uscudun i Spalla, narració a càrrec del locutor Josep Miret i Soler. D'aparells de ràdio n'hi havia ben pocs, i els pocs que hi havia estaven en mans adinerades; per aquest motiu el combat de boxa va ser seguit des de bars i cafès, talment com avui en dia amb els partits de futbol de prepagament.

Armand Balsebre, en el seu llibre *Historia de la radio en España* (volum I: 1974-1939), fa esment del primer partit de futbol retransmès per ràdio. Segons l'opinió de Luis Ezcurra:

La primera retransmisión documentada corresponde al partido de fútbol de la final del Campeonato de Copa entre el Zaragoza y el Real Madrid, en mayo de 1927, que Unión Radio Madrid retransmitió desde Zaragoza, para las emisoras de la cadena: Madrid, Barcelona, Bilbao, San Sebastián, Sevilla y Salamanca. Radio Barcelona, por su parte realizaría la primera retransmisión de un partido de fútbol el domingo 13 de noviembre de 1927, desde el campo del Real Club Deportivo Español, entre los dos equipos barceloneses, el Español y el Barça. Radio Barcelona subrayó que

hasta los menores incidentes del expectante acto fueron escuchados por muchos miles de radioyentes en Barcelona y toda España. Debemos un agradecimiento al Real Club Deportivo Español por las facilidades que nos prestó para esta memorable retransmisión. La abundancia de cartas de felicitación recibidas demuestran el acierto que presidió el acuerdo de la J. D. [Junta Directiva] de radiar un acontecimiento de magnitud tan popular. El éxito obtenido invitará a repetir la experiencia siempre que la importancia del acto lo aconseje.

A partir d'aquesta data les emissions futbolístiques s'anaren repetint de forma periòdica. El 15 de gener de 1928 Ràdio Barcelona va fer la retransmissió del partit del Campionat de Catalunya des del camp de les Corts entre el Barça i l'Espanyol. Ràdio Catalana també el retransmeté a càrrec del periodista radiofònic Joaquim Guasch. Tanmateix, segons l'esmentat Armand Balsebre, el partit no va ser retransmès des de dins del camp, sinó des d'un balcó proper a causa de la negativa de la Junta Directiva del Barça a concedir l'autorització de retransmissió.

Les primeres retransmissions radiofòniques de partits de futbol eren reservades a l'àmbit local de difusió de la ràdio en qüestió. Joaquim Ventalló va ser el primer locutor que va radiar un partit per ràdio en l'àmbit de tot l'Estat espanyol. Tal com comenta el mateix periodista egarenc en un article publicat en el suplement dominical de *La Vanguardia* el 20 de març de 1988:

Este 8 de abril [referint-se al 8 d'abril de 1988] se cumplen cincuenta años de la primera radiación dada de un partido de fútbol para todo el ámbito español. Puesto que yo fui el locutor del mismo, quizá no sea inoportuno el recordatorio de aquel acontecimiento. Se trataba de un partido de cuartos de final del campeonato de España, y los equipos que se enfrentaban eran el Real Unión de Irún y el Fútbol Club Barcelona, en el campo del primero, que era el Estadio Gal de aquella ciudad fronteriza.

La cosa se desarrolló como sigue: siendo yo en aquella fecha del 8 de abril de 1928 —Domingo de Pascua— secretario de la Federación Catalana de Fútbol, en mi calidad de

FV

Octubre de 1927

Carnet de la Federació Catalana de Futbol Associació, a nom de Joaquim Ventalló

FV

delegado del Terrassa FC en la misma, había acompañado a tierras de Euskadi al equipo del Barcelona, y encontrándome a la hora de la comida en el Hotel Biarritz de San Sebastián, don Tomàs Rosés, banquero él y presidente del Club, me dijo: «Hoy se va a dar por radio por primera vez desde fuera de Cataluña el partido que se va a jugar. He pensado que seáis vos quien lo radie». Hasta entonces tan sólo se había radiado algo des de una pequeña emisora local de poco volumen, Radio Catalana. Yo era entonces redactor del semanario La Rambla —Esport i Ciutadania—, fundado por Josep Sunyol i Garriga, y del otro semanario L'Esport Català. Me excusé, diciéndole a Tomàs Rosés que otros lo harían sin duda mejor que yo, pero cuando me dijo que pagarían veinticinco duros, como en aquella fecha era una cantidad bastante importante, acepté.

Así fue que a las tres de la tarde del 8 de abril de 1928, Radio Barcelona, EAJ1, la primera estación de radio que se creó en el país en 1922, potencia de 9,5 kilovatios, transmitía

el partido Real Unión de Irún-Barcelona. Los equipos estaban formados por el Irún por Emery, Bergés, Tell, Gamborena, Villaverde, Sagarzazu, Regueiro, Errazquin, Echeveste y Garmendia. Por su parte, el Barcelona alineaba a Platko, Walter, Mas, Guzmán, Castillo, Carulla, Piera, Arnau, Samitier, Alcántara, Sagi-Barba. Partido de gran emoción con un primer gol del Irún, otro del Barcelona, otro del Irún, otro del Barcelona, y poco antes de terminarse, el Barcelona colocó su tercer gol, el de la victoria. Tres a dos, a favor del Barcelona, y pasó a la semifinal jugando el 15 de abril en el campo de Les Corts contra el Oviedo, al que venció por siete goles a tres, y así pasaba a la final donde tenía que enfrentarse con la Real Sociedad de San Sebastián.

Aquel partido radiado por primera vez desde Irún para todo el ámbito español, emocionante de verdad, dio origen a comentarios sabrosos de la prensa. En su edición de T.S.F. La Publicitat, el lunes de Pascua daba cuenta de los reportajes deportivos que daba Radio France. Las estaciones de los PTT y de la Torre Eiffel de París —decía— dieron por radio el emocionante partido de fútbol Francia-País de Gales. Por la noche el locutor deportivo Dehouter empezó a dar la sensacional carrera ciclista de los Seis Días. «Dubtem però —añadía— que l'emoció dels francesos davant la lluita dels seus preferits dels Sis Dies pugui sobrepassar l'emoció de diumenge passat en la radiació del partit Irún-Barcelona per Ràdio Barcelona. Amb els Sis Dies l'emoció no deu anar tan concentrada com en 90 minuts. I encara no hi ha la intervenció de cap àrbitre que pugui amargar l'existència».

Per acabar-ho d'adobar l'historiador Rafael Abella, en el mateix suplement de *La Vanguardia* ens aclareix que:

Por las fechas en que Joaquim Ventalló sitúa el acontecimiento futbolístico que relata, la radio daba sus primeros pasos fuera del ámbito afelpado de los estudios. Once meses antes se había hecho, por Unión Radio, la retransmisión, sólo para Madrid, de un encuentro disputado en Zaragoza, entre el Iberia de la capital aragonesa y el Real Madrid. Como es obvio, hubo que hacerlo con una unidad móvil ya que, en aquellos prehistóricos tiempos radiales, no había

emisora en Zaragoza con una potencia suficiente para cubrir el evento hasta su plaza de recepción.

A la revista *Ràdio-Lot*, la secció *Radio Noves* es fa ressò de les retransmissions esportives de Joaquim Ventalló al llarg de 1928:

El nostre benvolgut amic i col·laborador En Joaquim Ventalló, debutà amb felicitat com a «speaker» microfònic en el partit de futbol Barcelona-Irún, a l'Estadi Gal, i el diumenge dia 20 del passat maig, sabé retransmetre des de Santander el partit que tenia d'ésser *Final* del present Campionat d'Espanya, amb una tal fidelitat que els radiooients sentien tota l'emoció, vivint des dels moments culminants del partit.

La veu clara, el parlar reposat, el ple coneixement futbolístic i la intercalació oportuna de les impressions en el moment de les jugades, féu que el senyor Ventalló assolís un gran èxit com a «speaker» radioesportiu. Rebi la nostra enhorabona.

A instàncies de la Federació Espanyola de Futbol, la Federació Catalana de Futbol Associació encarregà a Joaquim Ventalló que informés de l'arbitratge efectuat pel senyor Montero, del col·legi d'àrbitres de la Regió Centre, del partit Real Unión de Irún-F. C. Barcelona.

El darrer partit que va ser radiat per Ràdio Barcelona per Joaquim Ventalló fou el partit de desempat entre el F. C. Barcelona i la Real Sociedad, el 29 de juny de 1928. Després de dos partits en què tots dos equips varen empatar i després de greus incidents amb la Guàrdia Civil pel mig, es decidí fer un tercer partit per al desempat. El primer dels tres partits es jugà a l'Estadi del Sardinero de Santander i va ser radiat per Ventalló. Aquest tercer partit era necessari per a esbrinar qui sortiria elegit campió d'Espanya. Es demanà disputar-lo després de les Olimpíades, atès que els jugadors estaven un xic esgotats després dels dos partits disputats. El va guanyar el Barça per 3 a 1, tots tres gols marcats durant la primera part. El F. C. Barcelona fou proclamat campió per vuitena vegada en la història d'aquesta competició. I Ventalló havia estat

un fidel seguidor a peu de micròfon del desenvolupament de l'esdeveniment esportiu. Per la retransmissió del partit de desempat, Ventalló cobrà 75 pessetes.

Segons Ventalló, la rebuda dels jugadors del Barça en tornar a Barcelona fou multitudinària:

[...] el recibimiento que se tributó al día siguiente al Barcelona a su llegada en tren fue multitudinario, acompañándose en manifestación hasta la sede de la Federación Catalana de Fútbol, que entonces se encontraba emplazada en la Vía Layetana, en el edificio que hoy es la Jefatura Superior de Policía, donde los campeones y directivos salieron a los balcones a saludar a los «fans» de la época, desbordantes de entusiasmo. En aquel edificio tenía yo entonces mi despacho de secretario de la Federación —cargo evidentemente no remunerado— y más tarde tuve ocasión de conocer más de uno de sus calabozos por circunstancias de la vida.

El 4 de juliol de 1929 el F. C. Barcelona s'embarcava cap a Amèrica per fer-hi una gira. El periodista esportiu, amb col·laboració del dibuixant Antoni Roca, confeccionà una auca titulada *Auca del club Campeón - que se marchó al Nuevo Mundo - para tocar el violón*, editada per l'impremta L'Estampa i venuda al preu de 10 cèntims. Però vet aquí que a la Junta del F. C. Barcelona no li va agradar i anaren a cercar el governador civil que en aquelles dates era el general Milans del Bosch. Aquest la va prohibir i va quedar com una auca clandestina. Finalment, a la dècada dels anys setanta, fou reproduïda a la revista *Barça* del F. C. Barcelona. Signava l'auca amb el pseudònim d'August Berenguer.

Un dels rodolins de l'auca diu:

Con igual no se vió antaño: Pues no se encuentran [sic] el water dentro del cuarto de baño.

Feia referència a la manca de vàters en les habitacions de l'hotel on s'allotjava el Barça. L'auca tenia 36 vinyetes il·lustrades per Antoni Roca amb els rodolins corresponents. Amb to humorístic, fa un repàs de l'estada dels ju-

gadors barcelonistes en terres argentines. Des de les trifulgues festives de les nits de *farra* fins a les derrotes futbolístiques amb equips locals. Dels cinc partits disputats en terres argentines i uruguianes, tres es van perdre, un es va empatar, i un, guanyat. En retornar cap a Barcelona amb vaixell, l'auca continua fent mofa de l'experiència americana:

En regreso, el viaje les cuesta un pico de pesos por exceso de equipaje [pels 17 gols rebuts].

Durant els darrers anys vint Ventalló ocupà el càrrec de secretari a la Federació Catalana de Futbol Associació, com a delegat del Terrassa F. C. Com a membre de la Junta Directiva participà en molts desplaçaments dels equips catalans per territoris de parla catalana, així com de la resta de l'Estat, tasca que desenvolupà compaginant-la amb les feines de periodista del setmanari *La Rambla* i com a locutor radiofònic per a Ràdio Barcelona. Durant aquell temps publicà el llibre *Samitier, l'home i el jugador* sota el pseudònim d'August Berenguer, el mateix pseudònim que utilitzà per a les cròniques de *L'Esport Català* i algunes notícies humorístiques de *La Rambla*. Curiositats de la vida, amb l'adveniment de la Guerra Civil i l'exili posterior li desaparegueren els exemplars d'aquest llibre i anys després, en el *Boletín Oficial Informativo* núm. 62 del novembre i desembre de 1976, feia una crida oberta per poder-ne obtenir un exemplar o, si més no, fullejar-lo.

El locutor en un principi havia d'estar a la intempèrie seguint el partit de futbol tant si feia bon temps com si plovia. Temps després, el locutor restà a recer dins d'una cabina coberta, des d'on podia seguir el partit amb una relativa comoditat, si més no millor que abans. Aquestes cabines eren de fusta, de gairebé 6 metres i amb una finestra a la part central per tal que el periodista tingués una visibilitat bona estant-hi a dins. Balsebre, en el seu llibre *Historia de la radio en España*, volum I (1874-1939), ens descriu la ubicació de les cabines:

[...] *la cabina se fijaba en algún lugar de las gradas, cercano a la tribuna, siguiendo seguramente un modelo británico,*

pues una viñeta cómica reproducida en la revista Radio Barcelona del 14 de julio de 1928, nos muestra la escena de un partido de fútbol británico con algunas cabinas de retransmisión (una para cada emisora) en la banda lateral del campo de juego, que deberían tener cierta movilidad pues estaban asentadas sobre ruedas.

El reconegut periodista radiofònic Joaquim Maria Puyal esmenta en la conferència *Del carrer a les ones: de com el futbol en català va conquerir la ràdio*:

A En Joaquim Ventalló se'l considera autor de la primera transmissió d'un partit de futbol en llengua catalana, per l'antena de Ràdio Associació de Catalunya.

Per a poder retransmetre un partit de futbol per ràdio calia tenir un llenguatge esportiu força bo i estar molt experimentat amb aquest joc. Calia que fossin persones amb un llarg historial dins la premsa esportiva del moment, car havien de conèixer molt bé les regles del joc en qüestió. Joaquim Ventalló tenia aquestes habilitats atès que havia estat redactor del diari esportiu *L'Esport Català* i en aquell moment era periodista a sou de *La Rambla* i secretari —on col·laborà de forma voluntària sense cobrar cap mena de jornal— de la Federació Catalana de Futbol. Aquestes experiències foren cabdals per tal de donar-li professionalització en la retransmissió de partits de futbol. ❄

EL FUET

Els que signaren el manifest d'amor a Espanya...

—Nosaltres som dels intel·lectuals catalans que ens hem venut al Directori per cinquanta pessetes. Doncs bé. Per deu rals més li portarem la dona i les filles!

Barcelona, 5 de maig de 1927

El Fuet. Setmanari humorístic-satíric de curta durada

ARF

Col·laborador en altres mitjans escrits

9

A més a més de col·laborar en els diaris i setmanaris esmentats, Joaquim Ventalló va col·laborar en els mitjans escrits següents: *L'Estevet*, *El Sr. Daixonses*, *El Fuet*, aquests de caire satíricohumorístic, i als setmanaris *Mirador*, *Imatges* i *La Nau dels Esports* —aquest suplement esportiu de *La Nau* i hereu de *L'Esport Català*. Per al malaguanyat periodista Josep Maria Huertas i Claveria, el *Mirador* —que de l'octubre al desembre de 1934 va haver de figurar amb aquest nom per a cobrir la baixa de *La Publicitat*, suspesa arran dels Fets del Sis d'Octubre— va esdevenir un dels diaris catalans més ben fets de tots els temps.

A *El Fuet*, *L'Estevet* i *El Sr. Daixonses* la seva col·laboració va ser fugaça, com fugaços van ser aquests setmanaris.

A l'inici de l'any 1921, trobem Ventalló col·laborant en un mitjà disconforme amb la política de la Lliga. És el setmanari *L'Estevet*, de caire popular i catalanista. Fundat pel democratacristià Manuel Carrasco i Formiguera —més tard un dels màxims dirigents d'Unió Democràtica de Catalunya i afusellat el 1938 a Burgos per Franco— el 26 d'agost de 1921. Tenia quatre pàgines a tres columnes cadascuna i un format de 377 × 267 mm, i es venia a 10 cèntims. Amb la incorporació d'Avel·lí Artís, *L'Estevet* es transformà en un setmanari satíric en

Circa 1934

Caricatures del dibuixant Bon, de col·laboradors del diari *Mirador*. D'esquerra a dreta: Josep Palau, Ramon Pei, Josep Maria Planes, Josep Maria de Sagarra i Joaquim Ventalló
AHCB

què es donava una gran importància a la part gràfica. Hi col·laboraren reconeguts dibuixants de l'època, com Quelus, Junceda, Cornet, Apa... La majoria dels redactors signaven amb pseudònim. Amb la nova etapa empresa per Avel·lí Artís, el director continuà essent Carrasco i Formiguera. Arran de la denúncia per una caricatura publicada al setmanari, el director va ser jutjat i condemnat a sis mesos de presó al penal de Burgos. Del cop d'Estat de Primo de Rivera se'n derivà la suspensió governativa d'aquest mitjà, com de tants altres de l'època, pel seu tarannà progressista i catalanista.

El 2 de gener de 1926, un grup d'intel·lectuals va llançar al carrer un setmanari satíric i humorístic, sota el títol *El Sr. Daixoneses i La Sra. Dallonses*. Tenia un format clàssic d'aproximadament 280 × 210 mm, amb tres columnes per pàgina; el preu de venda al públic era de 20 cèntims per exemplar. Abundosament il·lustrat amb dibuixos i caricatures, tenia, segons Joan Torrent i Rafael Tasis:

[...] una enginyosa i curiositat externa: *El Sr. Daixoneses* anava acompanyat de *La Sra. Dallonses* en el mateix número. És a dir, un per als homes i l'altre per a les dones, junts, però cadascun seguint la seva numeració de pàgines, amb la meitat de les setze per a cada setmanari bessó.

Hi col·laboraven els dibuixants Opisso, Cornet, Castanys, Quelus, Apa, Miret i d'altres. Gairebé tots els redactors, entre els quals figuraven el mateix Ventalló, Prudenci Bertrana, Josep Carner, Carles Capdevila i Àngel Ferran, hi signaven amb pseudònim; Joaquim Ventalló ho feia amb el d'August Berenguer. Amb aquest mateix nom signava les cròniques de *L'Esport Català*. El darrer número d'*El Sr. Daixoneses i La Sra. Dallonses* és amb data del 27 de gener de 1927. Amb prou feines havia arribat a l'any i un mes de vida. Problemes econòmics, de censura i de distribució, foren les causes de la seva desaparició.

A final de l'any 1925 els promotors d'*El Sr. Daixoneses i La Sra. Dallonses* van fer circular un full informatiu sobre els seus principis periodístics on s'anunciava que el dia 2 de gener sortiria el primer número. En reproduïxo l'encapçalament pel seu bon gust humorístic:

Volem dirigir-nos, veus aquí, ja fa massa temps que estem desats i correm el perill d'anarnos [*sic*]. Sortirem cada dissabte a fer una estona de gresca, gresca de bona llei, d'aquella que ni ofèn el pudor ni rebaixa l'idioma, gresca d'aquella que causa alguna víctima —perquè ja és natural que, en aquest món de bens, n'hi hagi de víctimes—, però que també, com qui no fa res, posa oli al llum de la Dèria que, contra tots els vents, ens aguanta.

Ja hem dit que volem fer gresca; això vol dir, també, que no hi anirem sols. Ens acompanyarà un floret de gent coneguda, què són una colla de plagues, tal com correspon a tota persona de principis i que, de passada, fan d'escriptors i de dibuixants.

Entre aquestes *plagues* hi ha Joaquim Ventalló acompanyat de noms il·lustres de les lletres i plomes catalanes: Cornet, Prudenci Bertrana, Lola Anglada, Joan Junceda, Car-

Barcelona, febrer de 1926

El Sr. Daixoneses va ser un setmanari humorístic de curta durada

AHCB

les Capdevila, Opisso, Josep Carner, Josep Maria de Sagarra, Valentí Castanys, Rossend Llates... Una bona filera de prohoms de la cultura catalana.

I per acabar, la proclama informativa ens deixava un tast del que pretenia ser:

Com que no ens ve d'aquí i volem evitar raons i ja és hora de complir allò de tants caps tants barrets, la nostra sortida prendrà l'aparència de dos setmanaris o, si ho preferiu, perquè així s'estila de dir-ho, seran «dos en un». Això vol dir que, en arribar a les nostres cases, l'home i la dona no hauran de barallar-se perquè cada u tindrà el seu setmanari.

Imatges va ser una revista il·lustrada de poca vida. Des de l'11 de juny al 25 de novembre de 1930, va aparèixer en format revista de 335 x 240 mm, impresa en format de gravat al buit. El preu de venda al públic era de 40 cèntims. El referent a imitar era la revista francesa *Vu*. *Imatges* pretenia ser una revista de l'actualitat mundial amb especial incidència en els afers de Catalunya. Entrevistes a personatges de pas per terres catalanes i a prohoms de la vida cultural, social i política catalana. El director de la revista era el periodista Josep Maria Planes, amic personal de Joaquim Ventalló, el qual va fer entrar aquest a la redacció. Irene Polo era una de les destacades periodistes que hi col·laborà, conjuntament amb altres periodistes i escriptors com Melcior Font, Joaquim Vayreda, Rossend Llates, el mateix Josep Maria Planes o Domènec de Bellmunt. Com expressà l'historiador de la premsa catalana Joan Torrent, en referència a la curta vivència d'*Imatges*, a *Nostra premsa*, a *Curiositats de Catalunya* (Barcelona, 1936):

Fou una verdadera dissort que l'esmentat setmanari no pogués continuar la seva tasca profitosa, segurament a causa de no haver estat correspostes ni la seva tasca cultural ni el seu esforç material.

En aquesta revista, Joaquim Ventalló hi publicà, el setembre de 1930, la famosa entrevista amb Francesc Macià, exiliat a Brussel·les arran del judici pels fets de Prats

de Molló de 1926. Joaquim Ventalló descriu a la revista *Terme* de Terrassa la trobada amb Francesc Macià:

[...] el setembre de 1930 vaig fer un viatge a París i Brussel·les amb un conegut crític de boxa que es feia dir Critias. Per aquelles coses de la vida el meu sastre, que es deia Casals, em va encarregar de fer arribar una quantitat de diners al president Macià [*sic*], que es trobava a l'exili a Brussel·les. Era un sastre una mica especial i, per descomptat, compromès. Vaig tenir l'ocasió de saludar i conèixer el futur president de la Generalitat, el qual s'allotjava a l'Hotel Albert. En el moment de lliurar-li els diners, es va disposar a fer-me un rebut. Em vaig sorprendre i jo m'hi negava de ple. Ell fou taxatiu: «Si no voleu el rebut, jo no vull els diners».

I segueix Ventalló amb el relat de la seva visita a Francesc Macià:

No oblidaré mai una anècdota força especial. En el moment d'entrar amb en Macià a l'Hotel Metropol, per pendre un cafè, hi havia un quintet de música que es disposà a tocar *Els Segadors*. És un fet que tota la vida he tingut present, per la situació emotiva que em va provocar.

Les 750 pessetes que Ventalló duia per encàrrec per a Francesc Macià eren per a sufragar i preparar el viatge secret de tornada del futur president de la Generalitat a Catalunya, a final de setembre de 1930. Efectivament, Macià tornà d'amagat a Barcelona el 30 de setembre de 1930. La notícia del retorn de l'Avi va escampar-se pertot arreu, primer entre periodistes, i després fins a la policia, que es presentà a casa de la seva filla —hi vivien la filla, el gendre i els tres fills. La policia el detingué i l'expulsà de nou de Catalunya. Va haver de marxar altre cop camí de l'exili amb 71 anys. L'endemà, l'expulsió fou portada de diaris i la censura no pogué desfer el mite d'un home que havia donat la seva vida per la terra que l'havia vist néixer. L'Avi es convertia en una mena de lluitador incansable, ferm defensor de les llibertats democràtiques i nacionals de Catalunya. Un home que al llarg de la dictadura de Primo de Rivera no havia estat de braços plegats, ans al

contrari, hauria cercat per tots els mitjans el seu alliberament del jou opressor.

Reproduïm l'entrevista de Joaquim Ventalló a l'Avi Macià realitzada per a la revista *Imatges* a Brussel·les, el setembre de 1930:

71 ANYS DE FRANCESC MACIÀ

Set anys d'exili. Aviat és dit. I tant com costen de passar.

—Quan penso que s'apropa el moment en què tornaré a trepitjar terra de Catalunya —ens diu Francesc Macià— sento una emoció que no sé com explicar-la.

Imagineu aquest home eternament jove als 71 anys —els ha fet el 21 d'aquest mes— que ha de marxar de Catalunya i que quan cau el Govern de la Dictadura veu obertes totes les portes de la seva Pàtria per a tots els catalans, menys per a ell, que estava en els rengles dels catalans que l'estimaven més.

—Quan anàvem a Prats —diu— sabíem que guanyàvem o ens mataven. Tots dos eren camins dignes. I seubeu el que és, quan ja tenim allò que tant hem cobejat a l'abast de la mà, que us diguin: —Sabeu? S'ha mort!— aquest és l'efecte que ens va produir la derivació de la nostra empresa. I aquest home que es jugava la vida, de debò, —de *debò* catalans incrèduls, de *debò* renegats que heu pensat i heu dit que estava combinat amb Martínez Anido— aquest home és a Brussel·les sol, en la sola companyia d'algun bon amic.

—Avui, encara, Bordas de la Cuesta —allunyat de la seva terra, sol en la seva tragèdia d'home que estima la seva Pàtria i té prohibit de posar-hi els peus.

Hem anat amb ell a recórrer els boscos romàntics de la Cambra i de Soigues, hem vorejat Waterloo, hem traspassat Tervueren. Macià caminava amb delit com un minyó de vint anys. Sota l'obaga romàntica sentíem en Macià el cabdill prest a tots els sacrificis. Els soldats eren lluny però toc de clarí venien al seu entorn, per la victòria.

Quan sentiu parlar de Macià, resteu com esvait. Quina fermesa, quina certitud, quina convergència, quina abnegació, quin home! L'escolteu. Els seus ulls s'il·luminen en parlar de la Pàtria; la seva veu, mai vacil·lant, és d'un to cru, tallant

quan parla dels que mercadegen amb els sentiments de Catalunya. Tenim la convicció d'estar escoltant un home d'una fusta diferent de la fusta dels altres homes.

Quan anem amb ell per Brussel·les veiem com els belgues que el coneixen el miren amb respecte, amb aquell respecte que inspira l'abnegació. D'ací i d'allà, vénen salutacions efusives.

Macià se sent cada vegada més jove. Aquests dies eren a Brussel·les els pares d'un català que s'hi havia establert. Varen haver d'avançar llur retorn perquè el clima belga no provava al pare.

—És clar, home de Déu —feia en Macià, parlant amb el fill— I qui el fa viatjar a la seva edat. Si deu tenir una pila d'anys.

58, féu el fill.

I Macià tot rient: —jo li dic vell perquè en té 58 i no me'n recordo que passo dels 70.

Però seubeu què és als 70 anys viure en aquest clima belga, on plou i fa sol alternativament cada deu minuts, a l'hivern arriba a fer temperatures de 18 graus sota zero i els diaris porten sempre en els seus fets diversos, morts per congelació al mig del carrer, de sobte, de transeünts?

Macià o l'optimisme, podríem dir. Cal sentir-lo, per convèncer-se'n.

L'optimisme després de 7 anys d'exili i d'un viatge per Amèrica amb passaport de *sense Pàtria* (agraïda), coneixent unes quantes presons i trobant closes una pila de fronteres.

Estem certs que el dia que Macià torni tindrà al seu costat el bo i millor de Catalunya, i quan diem el bo i millor volem dir el poble que és el que s'hi ha de donar per entès. No ens plau. No ens plau aquesta simpatia, qui sap, en part d'aquest poble, simplement pel gest, per l'actitud.

Voldríem que quan Macià torni, ara aviat, no tingués ningú al seu costat.

Fóra trist i fóra injust, però ho voldríem, pel gust de veure com no tenint ningú, el primer dia que el poble l'escoltés se li posaria de seguida al costat.

L'admiració que Joaquim Ventalló i Vergés sentia per la figura de Macià és captivadora. I no anava errat quan entreveia que Macià seria en el seu retorn una figura cabdal de la política catalana. El 14 d'abril de 1931 esdevingué president de la República catalana per unes hores i de la Generalitat de Catalunya fins a la seva mort, el 25 de desembre de 1933. 🇪🇸

Brussel·les, setembre de 1930

Francesc Macià assegut en un balcó de l'Hotel Metropol de Brussel·les. De l'entrevista que li va fer Ventalló per a la revista *Imatges*, aquesta fotografia no és publicada. Restà inèdita fins avui

FV

El Port de la Selva, 1928

Joaquim Ventalló, Josep Maria
de Sagarra i Eduard Ragasol a la
platja

FV

Ventalló, escriptor novell

10

La faceta de Joaquim Ventalló com a periodista va ser extraordinària, cosa que li restà punts en altres camps com el de l'escriptura, l'assaig i la novel·la. Tenim constància que l'any 1927, sota el pseudònim d'August Berenguer —el mateix que feia servir per a *L'Esport Català* i altres setmanaris catalans— va escriure el llibre *Josep Samitier. L'home i el jugador*, excels llibre i rarsa bibliogràfica de difícil trobar. Editat per Planas, S. en C. El pròleg és a càrrec del secretari del Comitè Provincial de Barcelona de la Federació Catalana de Futbol Associació, el qual signà amb les inicials del seu nom, A. A. C. Es tracta d'un llibre breu i il·lustrat amb fotografies del mític jugador del Barcelona. August Berenguer —el nostre Joaquim Ventalló— va fer una entrevista a Samitier, que després va ser inclosa dins l'esmentat llibre. En l'època que es publicà el llibre, Ventalló feia de redactor a *L'Esport Català*.

Samitier era considerat un xic presumptuós per alguns. Per desfer aquesta etiqueta que li varen penjar, August Berenguer —el nostre Joaquim Ventalló— li dedicà unes paraules:

«Samitier, de vegades, ha tingut una mala tarda; no ha pogut donar el rendiment que hom n'esperava, a causa de lesions; i l'endemà, la premsa que la vigília havia exhaurit els ditirambes en l'elogi d'ell, cuita dir que Samitier ha fracassat, que ja es veia d'un quant temps ençà que estava baix de forma, que s'esgotava. No tant. Pensem les coses en els seus justos termes. Això contribueix a extraviar les masses esportives. La personalitat de Samitier no cal remarcar-la. Primera figura del *Barcelona* d'ençà que va començar a jugar-hi, ha format part de l'equip espanyol en diversos partits internacionals, i ha defensat aquell pavelló en les Olimpíades d'Anvers i de París. Si aquests no fossin prou motius, el fet d'ésser vicecapità del nostre equip campió, i probablement el capità dintre de poc, acaben d'abonar la nostra decisió de presentar-lo al públic tal com és».

Ventalló segueix adduint els motius per fer un bon perfil del futbolista (citació textual):

Endemés, l'alta classe, gairebé semblant, que es superava a si mateix, demostrada en les dues tardes més memorables d'enguany —el partit *Espanya-Austria* a les Corts i «L'Espanyol-Barcelona» al camp de «L'Europa»— obtenint en ambdues la victòria pels colors que defensaven, després d'una exhibició de joc que semblava insuperable, són, en opinió nostra, raons prou suficients per a decidir-nos del tot a publicar aquest petit llibret dedicat al jugador de futbol potser més important que avui té Catalunya.

August Berenguer es desfà en elogis vers Samitier. Pel llibre desfilen anècdotes, records i passions que Samitier narra plàcidament. També fa unes prèdiques en referència al món arbitral i de la passió dels espectadors. *Samitier. L'home i el jugador* és una rareza bibliogràfica difícil de trobar avui dia.

L'any 1931 es publicà l'única novel·la de què tenim constància de Joaquim Ventalló, *Pau Canyelles, ex-difunt*, editada per Fluid Editorial de Terrassa, al preu de 3 pessetes. Del llibre se'n va fer un tiratge especial de 5 exemplars en paper Japó i de 25 exemplars en paper fil Guarro, numerats i signats per l'autor. A la primera pàgina de la novel·la apareix una esquela del difunt Pau Canyelles i Salisachs. El to d'humor negre és el protagonista de tot el relat. (En els annexos reproduïm l'article de Josep Manel Soldevilla, publicat a la revista *TintínCat*, sobre la novel·la *Pau Canyelles, ex-difunt*.)

L'amistat de Ventalló amb Josep Maria Planes va ser força intensa al llarg de la vida d'aquest. Visqueren situacions professionals conjuntes, així com d'esbarjo. A aquests dos s'hi afegiren, entre altres, Josep Maria de Sagarra, Eduard Ragasol i Josep Pla, en les seves incursions nocturnes. Barcelona és la llum de l'espectacle, dels locals nocturns, del Paral·lel, del Barri Xino. La ciutat ofereix festa i diversió i la joventut no hi podia mancar. Calia viure intensament aquest esclat de llibertat que la nit oferia. Amb Josep Maria Planes coincidí com a redactor a *La Publicitat*, a *L'Esport Català* i a revistes satíriques de l'època. El 23 de juny de 1931 sortia al carrer la revista satírica *El Be Negre*, l'editor de la qual era l'escriptor i crític literari Màrius Gifreda i Morros, i la dirigia Josep Maria Planes. La revista, amb els alts i baixos de la censura, sortí fins l'agost de 1936. La mort de Planes per part de la FAI i la persecució dels seus col·laboradors en motivà el tancament. Jordi Finestres, al llibre *Josep Maria Planes. Set trets al periodisme a la Rabassada*, es fa ressò de la idea de batejar la revista amb el nom d'*El Be Negre*:

Al començament dels anys trenta, les lectures de dues publicacions franceses de caire humorístic, *Le Canard Enchaîné* i *Le Crapouillot* impulsaren a crear-ne una rèplica catalana. El nom d'*El Be Negre* fou idea del periodista Joaquim Ventalló —també lector habitual de *Le Canard Enchaîné*—, que en més d'una ocasió havia pensat crear una publicació a l'estil del setmanari parisenc, idea que no va materialitzar mai. Per aquella època era molt famosa l'expressió «i un be negre amb potes rosses!», que agradava molt a Planes, el qual va demanar al seu amic Ventalló si tenia registrat el nom per la publicació que portava de cap. Així fou com va agafar el nom *El Be Negre*, per col·locar-lo a la capçalera del setmanari que estava a punt de néixer. Ventalló no hi va posar cap impediment.

Barcelona, 1931

L'única novel·la que va escriure Joaquim Ventalló porta per títol *Pau Canyelles, ex-difunt*. En aquest relat Ventalló destil·la veritable humor negre

PVR

Tot i la proposta de nom, Ventalló no va col·laborar mai a *El Be Negre*. La suposada idea de Joaquim Ventalló de fer una revista d'aquestes característiques i la seva no materialització segurament és deguda a la immensa feina que se li girava com a periodista, director de diari i regidor. Compaginar totes tres coses amb la publicació d'una revista satírica podia significar-ne l'ofegament intel·lectual. Tanmateix, l'esperit de *Le Canard Enchaîné* sempre estigué present en la ironia de Ventalló. L'humor francès es veu prou reflectit en la seva obra, si més no pel que fa referència a la novel·la *Pau Canyelles, ex-difunt* i a l'obra d'Hergé, Tintín.

Segons la seva filla, Eulàlia Ventalló, hauria estat un excel·lent poeta. Va conrear la poesia de forma excelsa. Els versos li sorgien com brolls espontanis que l'esquitxaven d'emocions poètiques. Va ser un home molt enfeinat, sobretot en la primera etapa de la seva vida; hagué de fer mans i mànigues per a trobar un racó per a la prosa poètica. En els anys de la foscor intel·lectual del franquisme, la poesia esdevenia una escapatòria vers la llibertat anhelada. Ja des de ben jove va escriure poesia; la primera que es conserva és datada el 21 de maig de 1913. Tot just havia fet els 14 anys. El desembre de 1917, amb 18 anys, se li va concedir la Flor Natural per la poesia «Els quinze anys del Bibelot» en els Jocs Florals de Sant Andreu de Palomar. Fins i tot arribà a dedicar una poesia al seu estimat amic J. V. Foix. En els annexos fem un petit recull de l'obra poètica de Ventalló. 📖

Barcelona, 31 de gener de 1929

Portada de *Mirador*, setmanari de literatura, art i política, fundada a Barcelona per l'advocat Amadeu Hurtado i Miró. Joaquim Ventalló també en va ser col·laborador habitual
AHCB

Barcelona, 14 d'abril de 1931

Francesc Macià signant el decret de la proclamació de la República Catalana. Ventalló al fons a la dreta

GASPAR-SAGARRA / FV

La proclamació de la República. El Decret de radiodifusió

11

El gener de 1930 el general Miguel Primo de Rivera dimitia del càrrec i començava un nou període polític conegut popularment com la *Dictablanda*, encapçalat primer pel general Dámaso Berenguer i després, havent dimitit aquest, per l'almirall Aznar. La monarquia era en hores baixes i el cansament general vers una institució en aquest estat feia aigües. El republicanisme anava agafant adeptes. Es donà una amnistia als presos polítics i exiliats, cosa que va permetre el retorn de molts exiliats, entre els quals el futur president de la Generalitat de Catalunya, Francesc Macià —que va retornar a Catalunya el febrer de 1931. Els partits polítics s'anaren posant al dia i s'estructuraren plataformes i partits polítics nous. Entre aquests, Esquerra Republicana de Catalunya, que el 19 de març, després de llargues converses i debats, naixia en el marc de la Conferència d'Esquerres celebrada al barri barceloní de Sants. En aquesta conferència hi participaren els homes de Francesc Macià d'Estat Català, els del grup de *L'Opinió*, els sindicalistes i federals del grup polític de Lluís Companys, Partit Republicà Català, com també diverses agrupacions i associacions comarcals i locals. Francesc Macià va ser escollit el primer president i Joan Lluís Pujol, el secretari general.

Principis bàsics d'Esquerra Republicana de Catalunya [extracte]

Aprovada a la Conferència d'Esquerres Catalanes del 19, 20 i 21 de març de 1931.

Declaració de principis

El Partit declara inviolable:

- El dret a la vida amb plena seguretat i dignitat.
- El dret a la lliure emissió i difusió del pensament per la paraula, per l'escriptura, pel cinema, per la radiodifusió o per qualsevol altre procediment sense subjecció a la censura prèvia.

1932

Carnet de militant d'ERC a nom
de Joaquim Ventalló
FV

- El dret a la lliure expressió de la consciència i exercici del culte.
- El dret a l'ensenyament primari gratuït i obligatori.
- La llibertat de treball i el dret als fruits del treball.
- La llibertat de locomoció i d'elecció de domicili.
- La inviolabilitat de domicili, de correspondència escrita, telegràfica o de qualsevol altra classe.
- El dret de petició, de reunió, associació, de manifestació i de vaga.
- La igualtat davant la llei.
- El dret de tots els homes i dones majors de vint anys a la participació en el Govern per sufragi directe i capacitat d'ésser elegits.

Considera indispensable per a la sobirania de la democràcia:

- El reconeixement de la voluntat popular en la forma que determinin les lleis com a única font de dret i origen exclusiu i legítim de Poders.
- La divisió de Poders, en legislatiu, judicial i executiu; tots ells sobirans, independents en l'esfera de les seves atribucions i responsables sense excepció.
- La República com a forma de Govern; les lleis fonamentals sotmeses al referèndum popular.

- La plena autonomia dels Municipis i de les comarques, en l'administració de llurs interessos peculiars i en la garantia i defensa de la llibertat i de l'ordre.

Eleccions municipals de l'abril de 1931

El Govern de l'Estat convocà eleccions municipals pel 12 d'abril de 1931. En aquestes, ERC s'hi presentà amb el propòsit de fer forat i anar creixent de mica en mica. Ningú s'esperava que una formació política com ERC, amb vint dies de vida, arribés a ser la força més votada en aquells comicis electorals. Va ser una sorpresa total. ERC va ser la més votada a Catalunya i a les ciutats de Lleida, Girona i Barcelona. A la capital catalana, els d'Esquerra aconseguiren 25 regidors. Els conservadors de la Lliga, 12; els llerrouxistes de la Coalición Republicano-socialista —vertebrada entorn del Partido Radical Republicano—, 10, i 3 regidors de formacions polítiques menors —Federal, Derecha Liberal Republicana i un d'independent, un cadascuna.

Barcelona fou la tercera ciutat de l'Estat a proclamar el 14 d'abril la República, després d'Eibar i Vigo. Lluís Companys proclamà la República des del balcó de l'Ajuntament de Barcelona. Assabentat Francesc Macià d'aquest

fet, proclamà tot seguit des del balcó del Palau de la Diputació, la República Catalana. Joaquim Ventalló hi era present. En el seu discurs des de l'edifici de la plaça de Sant Jaume, Macià exclamà:

Proclamo la República Catalana dins de la Federació de Repúbliques Ibèriques.

La República Catalana va ser molt efímera, atès que des del nou govern republicà de Madrid es pressionà Macià per tal que rebaixés el to de la seva proclama. Desapareguda després de dos dies de vida, la República Catalana es transformà en Generalitat de Catalunya —tot recuperant una institució de govern d'origen medieval que havia perdurat fins el 1714. Francesc Macià esdevingué el primer president d'aquesta restaurada institució. Primer, en funcions, i després de l'aprovació de l'Estatut de Núria, el 1932, i de les eleccions autonòmiques de la tardor del mateix any, com a president oficial.

En proclamar-se la República Catalana, Francesc Macià signà el Decret de Radiodifusió de Catalunya. Segurament aquest és l'únic decret signat per Macià com a president de la República Catalana. Segons el periodista Francesc Canosa al seu llibre *República TV. La Catalunya de la primera televisió*, l'ordre —referint-se al decret esmentat— la redactà Joaquim Ventalló, que, a més de periodista i home d'ERC, formava part del Consell Redactor de RAC. Les paraules de Macià es llegiren per ràdio. RAC posà els altaveus, gratuïtament, al carrer «per establir contacte amb el poble els primers dies de la República».

El decret de Francesc Macià el transcrivim tot seguit:

Sol·licitada pel president de l'Associació Nacional de Radiodifusió de Barcelona, com a entitat representativa dels radiooients catalans, i propietària de l'Emissora Ràdio Associació de Catalunya, EAJ 15, la llibertat d'emissió en matèria, subjectant-se, però, a les ordres d'aquesta Presidència, considerant dins del règim de llibertat que, per manament del poble, acabem d'implantar, seria injust que continuessin els privilegis que en matèria de radiodifusió han regit fins ara, i a atesa l'obra cultural que l'Associació Nacional de Radiodi-

fusió com a entitat eminentment catalana realitza, autoritzem perquè pugui emetre lliurement subjecte al control d'aquesta Presidència o de la corresponent Delegació de Comunicacions que sigui nomenada.

Barcelona, 15 d'abril de 1931
El president de la República Catalana
Francesc Macià

Amb aquest decret, Macià autoritzava RAC a emetre les 24 hores del dia, permetent així que la llibertat de radiodifusió fos un fet consumat a Catalunya i esborrant els entrebancs burocràtics en matèria d'emissions radiofòniques de la desapareguda Dictadura. 🇪🇺

Circa 1930

Joaquim Ventalló, en la seva
etapa de regidor de l'Ajuntament
de Barcelona

GABRIEL CASAS / FV

12

Regidor, tinent d'alcalde a l'Ajuntament de Barcelona (abril de 1931-gener de 1934)

Joaquim Ventalló figurà en les llistes d'ERC per la ciutat de Barcelona a petició de Francesc Macià. El mateix Ventalló així ho recordà en l'entrevista a la revista *Al Vent* de Terrassa (núm. 50, abril de 1982):

A les eleccions municipals de Barcelona, que varen tenir lloc el 12 d'abril de 1931, en Macià em va voler posar a la llista perquè tenia interès que hi figurés un periodista. I és així com vaig resultar elegit regidor de l'ajuntament barceloní.

Aiguader és elegit alcalde de Barcelona en contra de l'opció de Companys. Va ser una imposició de Francesc Macià atès que aquest volia un home de confiança que governés la principal ciutat del país, cap i casal de Catalunya. Aiguader, de professió metge, era militant d'Estat Català i de la Unió Socialista de Catalunya. Per la majoria de militants d'ERC el candidat idoni per a ocupar l'alcaldia era Lluís Companys, més bregat en política municipal, car havia estat regidor de l'Ajuntament de Barcelona; a més, tenia bones relacions amb els sindicats i especialment amb la CNT i la Unió de Rabassaires; d'aquest darrer n'havia estat un dels fundadors. Companys tenia molt de prestigi entre la base social d'ERC. Finalment, va ser nomenat governador civil de Barcelona i poc temps després ministre de Marina. Sense ser mariner, Companys va conduir el vaixell de les relacions Estat-Generalitat a bon port en els mesos de la tramitació de l'Estatut d'autonomia; això sí, perdent bugades en alta mar per les retallades estatutàries per part de les Corts espanyoles.

El nou alcalde republicà de Barcelona, segons Ferran Aisa (*República, guerra i revolució. L'Ajuntament de Barcelona «1931-1939»*):

El doctor Aiguader, l'alcalde de Barcelona, era una persona de gran autoritat moral. Des de la seva posició d'alcalde va saber refer els ponts de diàleg i de proximitat entre l'Ajuntament i el ciutadà, que la dictadura havia trencat. També va voler simplificar les tasques burocràtiques i va començar a fer neteja dels mals costums anteriors. El seu despatx de l'alcaldia era obert als barcelonins que anaven a

Barcelona, 5 de novembre de 1932

El 23 de gener de 1932, el govern de la República espanyola expulsava els jesuïtes de tot el país i en confiscava els béns. Poques setmanes després, l'edifici del carrer Casp es convertia en Grup Escolar Municipal. El dissabte 5 de novembre de 1932, el president de la Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, visitava el Grup Escolar, acompanyat del director, de mestres de l'escola i de Joaquim Ventalló, aleshores regidor de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, que apareix a l'esquerra de la imatge, al costat de Joan Alavedra i Manuel Ainaud.

la Casa de la Ciutat, tant si ho feien de manera particular com col·lectiva. La seva política d'alcalde era escoltar la veu de l'home i de la dona del carrer, ciutadans de la República, perquè entre tots havien d'ajudar a la millora de la vida de la ciutat. Al costat de Macià, el doctor Aiguader va inaugurar nous grups escolars com el Collaso i Gil del carrer Sant Pau, el Giner de los Ríos, el parvulari Forestier i el Grup de Casas. En el camp urbanístic, el consistori va inaugurar el Grup de Cases Barates de Montjuïc, la Clínica Psiquiàtrica Municipal d'Urgència, l'estació Marina del Metro Transversal i va col·locar la primera pedra de la Casa Bloc.

En la majoria d'aquestes actuacions i inauguracions, Joaquim Ventalló hi va prendre part de manera activa, atès que era el regidor responsable de l'àrea d'Educació i Cultura de l'Ajuntament.

Ventalló va ser elegit regidor pel Districte V —l'actual Ciutat Vella de Barcelona—, i nomenat regidor de Cultura del primer ajuntament republicà. Aquesta regidoria, com s'ha dit, englobava cultura i educació.

El nou ajuntament democràtic naixia coix econòmicament, pel fet que les finances municipals de l'època de la Dictadura eren molt minses. La despesa pública s'havia esvaït amb la celebració de l'Exposició Universal de 1929; Barcelona era una ciutat endeutada. A això cal afegir-hi el fet que la provisional Generalitat de Catalunya no disposava encara de recursos econòmics suficients i de les competències en matèria de política municipal. Fins a l'aprovació per part de les Corts republicanes de l'Estatut de 1932, Catalunya no disposà de plenes competències en matèria de municipis. L'ofegament pel deute era tan gran que el nou consistori municipal hagué de fer mans i mànigues per poder dur a terme el seu programa. Molts projectes i somnis varen quedar guardats en un calaix a l'espera de temps millors. Alguns van veure la llum de forma escadussera i altres foren engolits per les rates, és a dir, oblidats per sempre.

Per a Ramon Alquézar (*L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*. Columna), historiador que ha estudiat el període republicà de l'Ajuntament de Barcelona en els anys trenta:

[...] mancava a Barcelona un pla racional d'urbanisme que adequés l'estructura de la ciutat a les exigències de marc productiu, habitatge d'una població creixent amb un alt grau de mobilitat espacial i, per tant, obligava l'Ajuntament a oferir uns determinats serveis socials.

Ramon Alquézar segueix explicant les raons del dèficit i les accions que calia dur a terme per a evitar un col·lapse pel que fa al funcionament de la ciutat i al seu futur:

[...] la solució dels mals de la ciutat inexorablement passava per dos eixos: el primer, posar fre a l'especulació del sòl i desenvolupar una política tributària progressiva sobre la propietat urbana, necessària per al disseny d'aquell pla urbanístic abans esmentat [es refereix a millorar les xarxes vià-

ries i de comunicacions]; el segon, reduir la quantia del deute municipal, condició *sine qua non* per a disposar dels recursos econòmics imprescindibles per a començar la resolució dels problemes abans esmentats.

En bona mesura, el doctor Aiguader va posar fre a l'especulació urbanística dels anys anteriors a la proclamació de la República i també va caminar decididament en la resolució del deute municipal. Si més no, va posar pals a les rodes per evitar que el deute s'engreixés encara més.

Calia refer de nou Barcelona, però sense un bon calaix no es podia ni obrir la porta d'aquest nou camí reformista. Tanmateix, el consistori no restà aturat i es dugueren algunes iniciatives a bon port. Un bon exemple és la feina duta a terme en matèria escolar. En l'àrea de la cultura i l'educació és on l'Ajuntament i la Generalitat republicans van deixar una de les millors herències.

El dèficit en places escolars era un dels greus problemes que arrossegava la ciutat de Barcelona des de feia dècades. A la primeria de 1931 hi havia entre 40.000 i 50.000 nens i nenes sense escolaritzar. Dels escolaritzats, n'hi havia uns 60.000 en escoles privades, la majoria de les quals religioses. Per a ERC, l'educació era l'eix vertebrador del país. La gratuïtat, la laïcitat, l'accés i la catalanitat eren eixos que calia enfortir i en alguns casos, posar en marxa per aconseguir una educació a l'abast de tothom i de màxima qualitat. També calia reforçar el paper del mestre i el seu prestigi social davant de la societat: la dignitat de la professió. Dignitat que la Mancomunitat de Catalunya havia cuidat i que la dictadura de Primo de Rivera havia esborrat del mapa. Calia sumar esforços per a fer de l'ensenyament obligatori una eina de futur, atès que d'aquesta acció en depenia la formació de persones adultes amb valors cívics. La formació de ciutadans compromesos amb el país, amb tot allò que significaven els valors republicans. Per al líder de la Unió Socialista de Catalunya Rafael Campalans:

La cultura és el fonament bàsic dels drets d'una col·lectivitat.

SAGARRA I TORRENTS / FV

Santa Maria de Queralt, 1932

Joaquim Ventalló, en el centre de la imatge; a la seva esquerra, Pere Comas, i a la dreta d'ambdós, un regidor no identificat, en una visita dels tres regidors barcelonins al santuari FV

Calia bastir el país de futurs homes i dones que reforcessin els valors republicans en les activitats quotidianes del dia a dia i, no cal dir-ho, en les accions polítiques a realitzar.

Joaquim Ventalló i Vergés ens descriu perfectament, i de forma prou resumida, el balanç de l'obra republicana en matèria escolar en el seu llibre *Les escoles populars ahir i avui*:

Quan el 14 d'abril de 1931 fou proclamada la República, l'empenta que es donà a l'activitat cultural per part de

l'Ajuntament de Barcelona fou, com ja se sap, fecunda. Encara no havia passat un any, que a la Gasetta Municipal (del primer de febrer de 1932) es podia presentar un balanç de l'obra feta, en el qual s'esmentaven les Escoles Municipals en funcionament, que aplegaven, pel que feia a l'Escola Mar, 125 nens i 125 nenes; l'Escola a ple aire, de Montjuïc, amb el mateix nombre d'alumnes, l'Escola a ple aire, del Parc del Guinardó, 50 pàrvuls, nens i nenes, i 125 d'ensenyament primari, i l'Escola Ignasi Iglésias, de Sant Andreu, al passeig Torras i Bages, acabada d'inaugurar, 400 escolars entre nens i nenes. A més a més, l'Escola Lluïsa Cura, a la Ronda de Sant Antoni, d'aprenentatge i complementària d'oficis de la dona, amb classe normal diürna d'ensenyament primari i de pre-aprenentatge; nocturna, complementària d'oficis, i dominical, per a les noies a les quals els era impossible d'assistir-hi els dies feiners. Hi havia, a més a més, com s'ha dit, les dues Escoles Montessori, per a pàrvuls, del carrer d'Ataülf i del carrer d'Aribau, que s'estaven ampliant.

Continua fent balanç Joaquim Ventalló de la seva tasca com a regidor de Cultura i Educació:

Amb aquests Grups escolars, la ciutat havia emprès l'obra d'estructuració de l'ensenyament a Barcelona, feina que havia de ser duta a terme amb la col·laboració de l'Estat, amb facultats per adaptar-la al nostre esperit i a les característiques dels llocs on les escoles estiguessin instal·lades, amb dret a intervenir —l'Ajuntament— en l'elecció i en el canvi de professors, a redactar el reglament que havia de regular-les, i a proposar les reformes d'organització que cregués oportunes; en resum, a intervenir directament en l'ensenyament a Barcelona. «Així, doncs —deia la Gasetta municipal en exposar l'obra que s'estava fent—, l'Ajuntament de Barcelona no ha donat simplement a la ciutat uns bells edificis amb tots els avantatges i condicions requerides per la higiene escolar i la pedagogia, sinó que ha obert una nova era per a la formació espiritual dels futurs barcelonins».

Tota aquesta tasca no es pogué dur a terme sense la col·laboració dels mestres que l'havien de fer possible. Ventalló ho resumeix prou bé:

Si havia pogut fer això [referint-se a la tasca educativa] és perquè havia pogut comptar amb un estol de mestres i mestresses que estimaven la ciutat i els nens per damunt de tot, que sentien l'*esperit* de llur funció, que no s'havien sentit mai buròcrates de l'ensenyament, als quals els era desconegut aquest vocabulari tan corrent que sol ser l'única conversa normal d'alguns: l'escalafó, el pressupost, els ascensos, les gratificacions, els triennis, els *pluses de antigüedad*, i altres expressions que, tot i ésser temes candents i de primer pla, es troben —quan no se sap parlar de res més— a l'antitesi de tota vocació educativa.

Tota aquesta feina es pogué dur a terme gràcies al Patronat Escolar, que depenia de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona. La direcció de la Comissió de Cultura era a càrrec de Joaquim Ventalló, en tant que regidor de Cultura. Aquesta Comissió estava connectada amb la conselleria de Cultura de la Generalitat, presidida aquesta per Ventura Gassol. La Comissió de Cultura fou implantada el 1916 en ple naixement de la Mancomunitat de Catalunya. Aquesta promogué la inauguració de diversos centres escolars, inaugurats entre el 1916 i el 1931, i en molts casos gràcies a les donacions econòmiques i d'edificis de particulars. Donacions que en la majoria de casos, comportaven que les noves escoles portessin el nom de qui havia fet la donació —per exemple l'escola Casas, a Sant Martí de Provençals. El Patronat Escolar, que havia obtingut un bon prestigi en l'època de la Mancomunitat i de la República, en recollia l'herència i la potenciava amb la construcció de noves escoles.

El Patronat Escolar fou creat el 19 de febrer de 1922 sota la batuta del pedagog Manuel Ainaud. La Dictadura el dissolgué el 1924 i es restablí a l'època de la *Dictablanda*, el 30 de setembre de 1930. Dependent de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, el Patronat Escolar reglamentava i gestionava el funcionament de les escoles públiques de la ciutat que depenien del consistori barceloní. Eren membres nats del Patronat Escolar l'alcalde de Barcelona, els vocals i els assessors tècnics de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament, l'Inspector en cap de Primer Ensenyament de Barcelona, els professors de

les Normals de Mestres i els directors dels grups escolars, aquests darrers amb veu però sense vot. Nomenava les mestres i els professors de les escoles del Grup i això feia que des de l'Ajuntament es vetllés per la catalanització, la laïcitat i la qualitat educativa de les escoles públiques. Els mestres havien de superar un concurs públic per obtenir plaça com a docents.

Ramon Alquézar, a *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres* analitza la feina dels responsables de la Comissió de Cultura per a resoldre el problema de la manca de places escolars a la ciutat. Entre els responsables, el mateix Joaquim Ventalló:

[...] la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, primer presidida per Joan Casanovas i després, quan aquest passà a presidir la d'Hisenda el juny de 1931, per Joaquim Ventalló, es disposa amb convicció a resoldre aquest problema —la manca de places escolars. Precisament, la tasca de la Comissió de Cultura pel que fa referència a les habilitacions escolars fou de les coses més destacables de l'administració del doctor Aiguader. La penúria econòmica impedí la construcció d'edificis de nova planta (d'altra banda el problema era tan peremptori que no es podia esperar que els blocs fossin construïts), però en canvi, el primer Ajuntament republicà demostrà una inqüestionable energia i imaginació en l'adaptació d'edificis com a centres escolars, tant per mitjà de la compra com per mitjà del lloguer dels esmentats espais arquitectònics i locals. Es pal·lià el dèficit amb aquesta política d'adaptacions d'immobles, les més importants de les quals foren la conversió en centres escolars dels edificis comissats als jesuïtes el 1932.

Tanmateix, l'Ajuntament de Barcelona presidit per ERC troba dues grans dificultats per a fer possible la política educativa. D'una banda, les traves posades per la Lliga Regionalista que no veia amb bons ulls l'educació en la laïcitat i la confiscació de les dependències escolars dels jesuïtes per a l'escola pública; de l'altra, l'article 50 de la nova constitució republicana. La Constitució espanyola, en el seu article 50 exposava:

Barcelona, circa 1932

Retorn de les colònies escolars organitzades per l'Ajuntament de Barcelona

Las regiones autónomas podrán organizar la enseñanza en sus lenguas respectivas, de acuerdo con las facultades que se conceden en sus Estatutos. Es obligatorio el estudio de la lengua castellana, y ésta se usará también como instrumento de enseñanza en todos los centros de enseñanza primaria y secundaria de las regiones autónomas. El Estado podrá mantener o crear en ellas instituciones docentes de todos los grados en el idioma oficial de la República.

El Estado ejercerá la suprema inspección en todo el territorio nacional para asegurar el cumplimiento de las disposiciones contenidas en este artículo [...]

L'Estat controla i legisla en matèria educativa. Subordinació econòmica i fiscal total al govern de la República. L'Estatut d'autonomia de Núria, en matèria educativa, quedava en segon terme i supeditat a les directrius de l'Estat. Malgrat tot, l'acció de govern d'ERC a l'Ajuntament de Barcelona pogué tirar endavant les polítiques educatives. A voltes amb la col·laboració dels lerrouxistes

del PRR, oposats, aquests, a la Lliga en matèria religiosa i en continguts pedagògics educatius.

Una de les tasques heretades de la Mancomunitat de Catalunya són les colònies de mar o escolars, que l'Ajuntament republicà reforçà i amplià. Colònies dedicades a infants que patien malalties respiratòries o bé mancats de recursos econòmics, aquestes activitats permetien que els nens i les nenes poguessin gaudir d'una bona estada tot recuperant-se i alimentant-se de forma adequada i responsable. En aquest camp cal destacar la gran obra realitzada pel gran pedagog Artur Martorell. Sense la seva immensa tasca, el suport de tot un equip pedagògic, les colònies de mar o escolars haurien estat una realitat morta. Són ells els que renoven la pedagogia escolar i donen sentit a l'educació en el lleure. Sense aquestes primerenques estades d'infants fora de Barcelona no entendríem el que avui dia signifiquen les activitats d'estiu. Aquest precedent és el cabdell del fil que s'ha anat desfilant al llarg dels anys en el camp de l'educació no docent: una espurna que ha donat molt bona collita.

A *Les escoles populars d'ahir i avui* Ventalló ens descriu la feina feta per la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona en matèria de colònies escolars:

Seguint l'orientació donada els anys 1922 i 1923, la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona volgué que les Colònies de l'any 1931, a l'adveniment de la República, al costat del seu caràcter d'institucions per al millora física dels nens, tinguessin aquell fons educatiu i social ben assenyalat del qual ja hem parlat, de manera que els grans avantatges que per a la formació espiritual dels menuts brinda la vida en plena natura, en un ambient nou, i la reglamentació ordenada compatible amb l'ambient familiar que ha de respirar una colònia, no fossin desaprofitats, ans utilitzats fins a treure'n el màxim rendiment.

L'any 1931 gaudiren del règim de colònies 3.283 escolars, 1.715 nois i 1.568 noies, distribuïts en 6 colònies de mar, 4 en règim semimarítim, 5 d'interior i 15 de muntanya. En total 30 colònies repartides per tot el territori català. La Comissió de Cultura establí amb les colònies un

bon exemple de formació educativa que fou seguit per altres institucions i administracions de l'època. El franquisme esborrà aquesta majestuosa tasca i en prohibí la realització per part de l'Ajuntament. A partir de l'any 1940 cap dels ajuntaments ni de les diputacions de l'Estat no pogué organitzar colònies ni activitats d'estiu. El Frente de Juventudes esdevenia l'òrgan oficial capacitat per a realitzar-les. Sortosament, amb l'arribada de la democràcia, les coses tornaren al seu lloc, i el buit deixat per l'Ajuntament de Barcelona fou omplert per entitats i associacions privades i religioses que saberen recollir aquest bagatge de nou.

És en aquesta Comissió de Cultura on la tasca de Joaquim Ventalló sobresurt amb força i empena. Assessorat per uns equips de pedagogs entusiastes i emprenedors, començà una important obra d'estructuració de l'ensenyament a Barcelona. Els nous centres escolars impulsats per Ventalló disposaren de biblioteques, d'aules espaioses, de bon material per als alumnes, de patis assolellats i grans on, seguint la trajectòria iniciada el 1910, s'impartien les classes en un clima de llibertat i de respecte envers l'infant. La feina de coordinació i direcció de Ventalló va ser gratificada al cap d'un any amb un balanç positiu. Entre el 1931 i el 1932, Ventalló va ser el president de la Comissió de Cultura, des d'on engegà una gran feina de qualitat i en quantitat en una ciutat mancada de suport a la cultura i a l'educació, enfosquida pels anys de la dictadura i amb necessitats de fer brollar de nou amb entusiasme l'obra duta a terme per la Mancomunitat de Catalunya. Una herència que Ventalló sabia que calia dur a bon port. La creació de la colònia permanent de Berga, on anaven els nens i les nenes de Barcelona des de principi d'octubre fins a la darrerria de juny —uns 300 aproximadament—, va ser un gran encert que la Guerra Civil i el franquisme van avortar. L'edifici on s'allotjava la colònia de Berga fou aprofitat d'uns pavellons de l'Exposició Universal de Barcelona de l'any 1929, concretament del Pavelló de Suècia. Després de la desfeta de la República, l'edifici fou destinat a caserna militar. Anys després, en plena transició democràtica, Ventalló va ser un dels impulsors de la recuperació de l'edifici per a usos educatius.

La idea que els infants barcelonins poguessin conèixer racons del territori català s'estengué amb les ja esmentades colònies escolars i de mar. Convençut, Ventalló, que l'educació en un marc a l'aire lliure afavoria l'aprenentatge de l'alumne i desenvolupava el seu esperit, impulsà nombroses iniciatives afavorint que els més desvalguts poguessin participar d'aquestes activitats extraescolars.

La majoria convertida en minoria

La situació d'ERC a l'Ajuntament de Barcelona passà d'eufòrica a dificultosa. El 12 d'abril de 1931, ERC va aconseguir 25 regidors a la ciutat de Barcelona, seguit de la Lliga Regionalista amb 12, el Partit Radical Republicà amb 10, i un de Federalista. L'oposició sumada no podia fer ombra a la majoria d'Esquerra; tanmateix, el consistori, dirigit pel republicà Jaume Aiguader, es veié tocat fort per les trifulgues d'alguns regidors d'ERC, així com pels màxims entrebancs que la Lliga i el PRR posaven a la gestió de l'equip de Govern. Barcelona era capital d'un país, però al mateix temps era de capital importància a nivell polític, econòmic, cultural i social. Tenia, però, un ajuntament endeutat, sense recursos per a fer front a grans iniciatives ciutadanes. Fins que no s'aprovà l'Estatut d'autonomia la tardor de 1932, l'Ajuntament de Barcelona era la màxima institució on els republicans de Macià tenien més poder. Les funcions de la Generalitat abans de l'aprovació i de la posada en marxa de l'Estatut, eren mínimes. Per aquest motiu, el control de la gestió diària del consistori barceloní era cabdal, ja fos per la mateixa ERC o per l'oposició. En aquest darrer cas, amb una Lliga Regionalista amb voluntat de posar-hi pals a les rodes. La Lliga actuà més com un fre que no pas com un dinamitzador del control municipal. Molts regidors d'ERC actuaven a la vegada com a diputats al Parlament de Catalunya o a les Corts espanyoles, cosa que deixava el municipi en mans de gent amb poca experiència contrastada en el camp de l'alta política. El mateix Aiguader era diputat a corts.

Segons Ramon Alquézar en el seu llibre *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*, les cau-

Barcelona, *circa* 1931

D'esquerra a dreta en primer pla: el conseller de la Generalitat de Catalunya Ventura Gassol; el ministre de la República espanyola Marcel·lí Domingo i el president del Parlament de Catalunya, Joan Casanovas, amb un grup de regidors de l'Ajuntament de Barcelona. Ventalló tercer per la dreta amb el cap mig pelat. També apareixen, entre d'altres, Pere Domingo, Pere Comes, Josep Puig i Ferrer, Joan Casanellas i Manuel Ainaud

ses de les dificultats en la dinàmica municipal eren degudes a:

El funcionament del govern municipal que, mancat d'un organisme executiu anterior al del ple, dificultava l'agilitat en la presa de decisions. Les comissions —responsables de les grans àrees de la gestió municipal— no tenien autonomia, per la qual cosa tot s'havia d'aprovar en els plens municipals. Aquest mecanisme, que a priori garantia una transparència democràtica, conduí a l'alentiment de l'obra municipal com a conseqüència de l'obstrucció exercit per la Lliga Regionalista i el PRR. Els dictàmens s'aproven, però després de llargues discussions i d'estira-i-arronses que fins i tot acabaven, a vegades, desfigurant-los.

ERC havia començat la legislatura amb una majoria. Tenia més regidors que tota l'oposició junta. Dos traspasos, expulsats i l'escissió del PNRE, així com l'abandó de la responsabilitat municipal per part de regidors amb altres càrrecs democràtics, portaren ERC a un carreró de difícil sortida. Governava un ajuntament sense majoria i a voltes havia de fer pactes contra natura amb la gent del PRR per tal de poder tirar endavant la governabilitat del consistori barceloní. Un grup de regidors d'ERC foren acusats des de la mateixa Esquerra de vendre càrrecs municipals. En aquest sentit, la fermesa i la transparència democràtica d'Esquerra fou un fet que se'ls girà en contra. Calia ser responsables de la bona gestió de l'Ajuntament, però moltes vegades es filà massa prim ja que es duia a terme una lluita pel control del partit en l'àmbit municipal. Dos bàndols enfrontats. D'una banda, els homes d'Aiguader i de l'altra, els de Casanovas. A les Corts espanyoles es debatia l'Estatut de Catalunya i calia donar, a Madrid, una bona imatge democràtica. El regidor Ollé fou suspès de l'exercici del càrrec municipal per un període de dos mesos i els regidors Marlès i Sánchez Silva de forma indefinida. Per acabar, els regidors Munné, Vinyals i Costa foren suspesos de militància i inhabilitats per al càrrec. Finalment, tots els regidors foren expulsats del Congrés d'ERC celebrat l'octubre de 1932, llevat d'Ollé, que fou rehabilitat moralment. Dos edils foren traspas-

sats per defunció: el socialista Rafael Campalans i el republicà Ernest Ventós. Campalans morí ofegat mentre es banyava a la platja de Torrendembarra el 1933. El mateix any moria, a la prematura edat de 39 anys, el qui havia estat designat director de la Junta de Museus. En aquest darrer càrrec el substituí Joaquim Ventalló. Els maldecaps d'ERC no s'acabaren amb aquests lamentables fets; cal afegir-hi l'escissió dels quatre regidors Joan Casanelles, Pere Coromines, Antoni Vilalta i Joaquim Ventalló, que estaven disconformes amb la política que duia a terme ERC, així com amb els continus enfrontaments dels homes del grup de *L'Opinió* amb la gent d'Estat Català. Consideraven que ERC s'havia radicalitzat en permetre a Estat Català ser una part important del timó del vaixell. Tampoc acceptaven que Macià fos al mateix temps president de la Generalitat i d'Estat Català. Aquests quatre regidors —excepte Joaquim Ventalló tots ells alhora diputats al Parlament de Catalunya— havien estat cofundadors del partit l'any 1931 i van ser expulsats d'ERC per decisió del directori el 28 de setembre de 1933, ratificada en el segon congrés nacional extraordinari del 7 d'octubre. En ser expulsats, crearen el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (PNRE) amb la voluntat de ser el relleu i la moderació d'ERC. A la mateixa època foren expulsats els diputats Josep Tarradellas i Antoni Xirau, que també ingressaren al PNRE. Aquests regidors, entre els quals hi havia Ventalló, votaren en alguns dictamens en contra d'ERC dificultant així en determinats moments la governabilitat de l'Ajuntament. A més a més, la gent del PNRE eren fermes partidaris de convocar eleccions municipals anticipades a Barcelona, atès que la seva gestió cada cop es feia més insostenible. Dels 25 regidors elegits per ERC li'n quedaven 13 —2 de traspasats, 4 d'escindits en el PNRE; sis d'expulsats. La pèrdua entre el 1931 i el 1933 de 12 regidors accentuà encara més la crisi dins de l'Ajuntament de Barcelona. L'oposició en sumava 22, coalitzada entre els 12 de la Lliga i els 10 del PRR. Tanmateix, en determinades votacions —sobretot les de caire social— ERC i PRR votaven junts. Un clar exemple d'aquesta unió entre aquests dos partits polítics és la confiscació de les escoles dels jesuïtes del carrer Casp.

Ramon Alquézar, a *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*, en referència a la poca disponibilitat numèrica de regidors de l'equip de govern diu:

No es podia realitzar cap projecte o, si es realitzava, ja no se sabia si era el projecte del govern municipal o el de l'oposició. En aquelles condicions, tal com deia Joan Casanelles en una conferència recollida a *L'Opinió* de l'1 de juny de 1933 calia dissoldre l'Ajuntament i convocar noves eleccions immediates abans que el prestigi d'Esquerra Republicana de Catalunya es malversés del tot. La crisi es resolgué el primer de juny de 1933, després de la dimissió de cinc tinentes d'alcalde d'ERC. Aiguader també dimití, però d'acord amb el reglament municipal (havia d'ocupar l'alcaldia qui hi hagués obtingut superior nombre de vots en les passades eleccions) recuperà el càrrec automàticament i reposà els dimitits.

Entre els dimitents hi havia Joaquim Ventalló, que aquell mes ocupava el càrrec de tinent d'alcalde de Sant Andreu. En ser un dels més votats en les darreres eleccions del 12 d'abril, fou reposat en el càrrec igual que els seus companys dimissionaris. El fet que el novembre de 1933 hi haguessin convocades eleccions legislatives a escala estatal comportà l'endarreriment de les desitjades eleccions municipals. Els resultats de les eleccions de novembre foren negatives per a les forces republicanes d'esquerra. A tot l'Estat les guanyaren les dretes i a Catalunya la Lliga Catalana —es canvià el component *Regionalista* pel de *Catalana*—, sent l'únic cop en tot el període republicà que la Lliga Catalana guanyava a ERC: no oblidem que la força hegemònica d'aquest període fou ERC. La divisió de les esquerres republicanes i els escàndols a l'Ajuntament de Barcelona en foren factors determinants.

Altres afers obscurs perjudicaren la credibilitat del primer consistori republicà: l'afer Bloch —aquest esquitxà un xic la Generalitat de Catalunya, a més a més de l'Ajuntament— i l'afer Torner.

Pel que fa l'afer Bloch, Ramon Alquézar a *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del front d'Esquerres* el descriu de la manera següent:

AGUSTÍ CENTELLES/FV

1933

Carnet d'accés al Parlament de Catalunya de Joaquim Ventalló, com a regidor

FV

Es tractà de l'oferta que féu un estafolari financer francès, Lazare Bloch, que arribà a Barcelona l'octubre de 1931 per entrevistar-se amb les autoritats de la Generalitat i de l'Ajuntament de Barcelona, avalat per una carta de l'alcalde de Tolosa de Llenguadoc. L'oferta consistia a especular amb la possible devaluació de la pesseta mitjançant la compra d'accions de determinades societats industrials. La premsa de Madrid va aprofitar l'oferta tèrbola de Bloch per a posar en qüestió la moralitat i la capacitat de govern dels polítics catalans. *La Veu de Catalunya* i *La Publicitat* també per la venda de la croada contra la corrupció de certs polítics (atacs clars contra Giralt, del PRR, i conseller de la Generalitat, i contra Companys, els principals implicats en l'afer o, si més no, els seus receptors, i de «maniobra de la finança internacional contra la pesseta». En aquesta ocasió, ERC tançà files i als atacs del PCR i de la Lliga responia molt durament des de les planes de *La Humanitat* i de *L'Opinió*, controlades per ERC, i també des de *Justícia Social*, porta-

veu del seu aliat municipal, la USC. Aviat l'afer quedà oblidat. La mateixa Lliga i PCR, incapaços de capitalitzar un suposat escàndol que per ell mateix oferia poques possibilitats d'èxit polític, el deixaren de banda, perquè tot el seguit d'acusacions i contraacusacions era nociu per a la «unió sagrada» catalana que havia de funcionar sense discrepàncies en la defensa de l'Estatut de Catalunya, a les Corts de la República.

L'Estatut d'autonomia en vigor des del 1932 a Catalunya, donava plena facultat a la Generalitat per a convocar eleccions municipals. A tot l'Estat s'havien convocat les segones eleccions municipals i Catalunya era l'únic lloc de l'Estat on encara no havien estat realitzades. Tal com s'ha dit anteriorment, la convocatòria de les legislatives endarrerí la cita. El dia de Nadal de 1933 moria a la Casa dels Canonges Francesc Macià, primer president de la Generalitat restaurada, al qual el succeí en el càrrec Lluís Companys. Tot seguit es convocaren eleccions municipals per al 14 de gener de 1934 —les primeres i úniques convocades pel Parlament de Catalunya—, que tenien la base jurídica en la llei municipal de Catalunya. En aquestes eleccions Ventalló no hi prengué part. La seva tasca política havia acabat i els seus horitzons s'encarrilaven cap al periodisme, com a director de *L'Opinió*. En aquestes eleccions, les forces republicanes d'esquerra es coalitzaren —no volgueren repetir el desastrós desacord del novembre de 1933— i les guanyaren. La Lliga Catalana tenia el pronòstic de guanyar-les i d'aquesta manera pretenia fer un tomb en el govern de la Generalitat. Tal com diu Ramon Alquézar:

En tot l'àmbit català foren considerades una segona volta a les legislatives del 19 de novembre de 1933.

Per a les esquerres republicanes era necessari guanyar-les atès que així es mantenia intacta l'autonomia i el govern de la Generalitat, i Catalunya esdevenia l'essència de la República després del triomf de les dretes a les eleccions a Corts espanyoles del novembre anterior. Catalunya, segons Ramon Alquézar, es convertia en *El ba-*

luard de la República. ERC, USC i PNRE anaven coalitzats i en resultaren els guanyadors. La Lliga havia perdut una oportunitat per capgirar la política catalana i ser el protagonista i ERC i els seus socis havien recuperat la confiança de l'electorat i havien mantingut les institucions catalanes en mans dels republicans d'esquerres. El poble havia donat un vot de confiança a les candidatures d'esquerra i així demostrava que la unió fa la força. Units, era un premi; desunits un càstig. L'epicentre polític tornava a les mans d'ERC. Tot i això, aquest epicentre féu revolts perillosos al llarg de l'any 1934 amb un revolt mortal que va ser el 6 d'octubre amb la proclamació de l'Estat Català per part de Lluís Companys. Però d'això, ja en parlarem més endavant.

Un altre dels afers que afectaren ERC dins de la gestió municipal fou l'afer Torner. Aquest afer esclatà a final de la primera legislatura, a tocar de les eleccions legislatives de novembre de 1933, i la Lliga Catalana i el PRR novament se n'aprofitaren per debilitar ERC i la seva feina dins de l'Ajuntament de Barcelona. El seu desenvolupament coincideix amb l'expulsió dels quatre regidors del Grup de *L'Opinió* d'ERC— entre els quals el nostre Joaquim Ventalló— i el consegüent naixement del PNRE.

Ramon Alquézar, a *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del front d'Esquerres*, ens parla de l'Afer Torner en aquests termes:

Celebrades les eleccions legislatives el 19 de novembre del 1933, i ja consumada l'existència del PNRE, reaparegué l'afer en un llarg i violent debat en la sessió consistorial del 24 de novembre del 1933. s'acordà que les línies d'autobusos quedessin definitivament adjudicades a Amadeu Torner, a reserva de l'aprovació del Parlament de Catalunya, decisió de totes totes il·lògica [*sic*] i que comprometia el poder legislatiu de Catalunya. Finalment, en la sessió del 8 de desembre del 1933, es produïa l'adjudicació definitiva a Torner de les vuit línies d'autobusos.

Des de les planes de *L'Opinió*, dirigida per Joaquim Ventalló, qui probablement és l'autor de l'editorial del dia 9 de desembre de 1933, es tractava de:

[...] l'afer més escandalós que s'ha fet en aquest consistori.

Des de *L'Opinió* es retreia el suport que rebien regidors com Vàchier —president de la Comissió de Circulació— de Macià. Tot aquest seguit de circumstàncies i afers comportà que la credibilitat de l'alcalde i dels regidors d'ERC anés perdent força. De fet, ningú no es creia que davant d'aquests fets ERC mantingués la majoria en el consistori en les properes eleccions municipals del gener de 1934. Fos com fos, perquè la República estava en mans de les dretes, per l'agermanament de les forces republicanes d'esquerres, per fer front al triomf polític de velles polítiques desfasades..., les eleccions les van guanyar ERC i els seus aliats. Tots aquests elements abans esmenats perfilaren una legislatura, la primera de la República, molt moguda. Tanmateix, com ja s'ha esmentat més amunt, aquests afers, així com la poca viabilitat econòmica, no barraren el pas a nous projectes. En alguns, hi tenim Joaquim Ventalló com a capdavanter amb ideari polític, així com l'impulsor. Un dels èxits de la política municipal dirigida per l'alcalde Jaume Aiguader fou la reducció del dèficit pressupostari, que corregia la desídia de l'etapa de l'Ajuntament de la Dictadura. La Lliga, en comptes de cercar alguns ponts de connexió entre ERC i aquesta, posà pals a les rodes a les iniciatives republicanes. No s'entén com la Lliga en alguns dictàmens votava en contra, tot i sabent que allò era beneficiós per a la ciutat i/o el país. La incapacitat d'acceptar la derrota en les eleccions municipals els traï.

Tinent d'alcalde de Sant Andreu

En l'àmbit municipal, el 5 de desembre de 1932 Ventalló va ser nomenat tinent d'alcalde del Districte IX —els actuals districtes de Sant Andreu i Nou Barris— en substitució de Joan Casanovas, i president de la Comissió de Foment en substitució d'Antoni Vilalta. *La Vanguardia* del dia 6 de desembre de 1932 publicà la notícia del seu nomenament:

Ayer mañana el teniente de alcalde del distrito IX, don

Juan Casanovas dio posesión de la Tenencia de Alcaldía al nuevo teniente de alcalde don Joaquín Ventalló. Con este motivo fueron cambiadas unas palabras de simpatía entre el teniente de alcalde saliente y el entrante, ocasión de hacer la presentación del personal de la tenencia del señor Ventalló.

Este recibirá los jueves a las diez y media. El teniente de alcalde don Antonio Vidal [equivocació doncs el cognom correcte és Vilalta] que hasta ahora ha sido Presidente de la Comisión de Fomento, dio posesión de dicha presidencia a don Joaquín Ventalló.

El personal afecto a la Comisión fue presentado al nuevo Presidente. Se cambiaron palabras de cordialidad y el ex presidente de Fomento, señor Vilalta, pasó a posesionarse de la Presidencia de Cultura.

En l'etapa de tinent d'alcalde a Sant Andreu li tocà seguir el procés dels inicis de la construcció de la Casa Bloc. La primera pedra de la Casa Bloc va ser col·locada el 13 de març de 1933 amb la presència de Francesc Macià, president de la Generalitat de Catalunya. L'acte comptà, a més, amb l'assistència de Jaume Aiguader, alcalde de Barcelona, i de Josep Dencàs, conseller de Sanitat de la Generalitat.

Casa Bloc

Construïda dins la filosofia d'una nova arquitectura racionalista, la Casa Bloc ha esdevingut símbol de l'edificabilitat contemporània al nostre país. Va ser dissenyada pel Grup d'Arquitectes Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània (GATCPAC, 1930), tot seguint els corrents contemporanis europeus de l'època. Un dels propulsors d'aquest corrent arquitectònic, a qui el GATCPAC va seguir l'exemple, va ser l'arquitecte suís Le Corbusier. La realització de l'edifici va lligada al Pla Macià, elaborat pel GATCPAC, que pretenia desenvolupar en plena Segona República el futur urbà de Barcelona. Es volien crear edificis per a gent obrera a prop de les fàbriques, amb una arquitectura funcional i lligada a l'entorn, dotada a més de serveis bàsics per fer-la més habitable. El dúplex

va ser l'opció triada, on les habitacions tenien una funció més humana i comunicativa. La nova política d'habitatges de la Generalitat republicana, d'Esquerra Republicana de Catalunya, proporcionà un seguit d'avantatges higiènics i socials per als obrers, defugint les obres urbanístiques en habitatge creades per la Dictadura de Primo de Rivera. La Casa Bloc esdevenia un nou projecte d'habitatges per a treballadors amb una línia més a l'avantguarda europea del moment, dissenyat pels arquitectes Josep Lluís Sert, Josep Torres Calvé i Joan B. Subirats, tots membres del GATCPAC, els quals van rebre l'encàrrec del Comissariat de la Casa Obrera i de l'Institut de l'Atur Forçós, entitats dependents de la Generalitat de Catalunya. L'administració catalana volia emprendre polítiques socials d'habitatge envers les famílies obreres.

El màxim valedor per a la seva construcció fou el líder republicà Josep Dencàs, casat amb la filla del metge i regidor andreuenc Josep Cararach.

L'esclat de la Guerra Civil va fer paraitzar les obres el 1937. En finalitzar la guerra, amb l'edifici sense acabar, propietat de la Diputació de Barcelona, el nou règim el finalitzà sense cap tipus de relació amb el dissenyat pel GATCPAC, la qual cosa distorsionà

Barcelona, 13 de març de 1933

Col·locació de la primera pedra de la Casa Bloc, a Sant Andreu de Palomar. Entre els assistents Francesc Macià, president de la Generalitat de Catalunya; Jaume Aiguader, alcalde de Barcelona, i Joaquim Ventalló, tinent d'alcalde de Sant Andreu COAC

el conjunt. Una part de l'edifici fou cedit a les orfes i les vídues del règim, s'hi construï una escola en els baixos —Codolà i Gualdo— i un nou bloc construït expressament per allotjar-hi famílies del cos de la policia nacional. Als anys quaranta, un dels patis fou ocupat per una cavalleria de la policia. A final del segle xx i inici del XXI tot el conjunt de la Casa Bloc ha estat rehabilitada, s'han recuperat els jardins interiors per a ús de la comunitat i els baixos han estat cedits a entitats veïnals i culturals. Amb l'enderrocament de l'edifici fantasma es desfà un greuge i es dignifica un edifici tal com els seus creadors el van dissenyar.

Activitats paral·leles i actuació com a regidor de l'Ajuntament de Barcelona

En la seva etapa com a regidor i tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona (abril de 1931-gener de 1934), Joaquim Ventalló i Vergés anava simultaniejant la feina voluntària com a membre del consistori municipal i la remunerada com a director de *L'Opinió* amb la col·laboració amb entitats i altres mitjans periodístics. Home actiu la en vida associativa, sobretot a l'Ateneu Barcelonès, on arribà a ser secretari de la Junta —força anys després vicepresident en els inicis de la democràcia parlamentària de la dècada dels setanta—, obtingué reconeguts homenatges per part de la societat civil; també hi col·laborà amb projectes diversos. Entre aquests projectes figura la participació a Ràdio Associació de Catalunya. En aquesta entitat radiofònica, el maig de 1933 va ser guardonat amb el títol de Soci de Mèrit de Ràdio Associació de Catalunya. A la revista *Catalunya Ràdio*, aleshores dirigida per l'advocat i escriptor Tomàs Roig Llop, un dels directius de l'esmentada emissora, Eduard Rifà, li dedicà unes ratlles en agraïment a la seva tasca de suport a l'emissora:

El lector s'ha de situar a finals del 1924, quan preparàvem la inauguració de la primera emissora catalana, Ràdio-Barcelona a la cúpula de l'Hotel Colon. Llavors fou en Joaquim Ventalló el primer periodista que copsà l'esperit optimista

d'aquells moments i, des de les planes de *La Publicitat*, va anar desgranant una sèrie d'articles que contribuïren a orientar els ràdio-oients de Catalunya.

Vingué la separació de Ràdio-Associació de l'entitat madrilenya Unió Radio, S.A., propietària de l'emissora Unió Ràdio Barcelona, i aquest fet ocasionà una sèrie de contrarietats a l'entitat dels ràdio-oients de Catalunya, que la posaven en perill de tancament: això era el que es perseguia i el senyor Ventalló, seré i amb l'equanimitat que el caracteritza, compartia la campanya periodística amb una convicció i fermesa que, just és recordar i mai no hem d'oblidat, els moments que, afrontant denúncies i suportant les dificultats que se li creaven a la redacció del periòdic, influenciada pels forasters, s'exposarà a perdre el càrrec que exercia.

Sense que mai hagués intervingut directament a Ràdio-Associació, a tothora s'hi ha sentit tan compenetrat i n'ha seguit tan de prop tota la seva actuació, que a vegades una lleugera indicació sobre un tema determinat, li era suficient per a publicar un article que fins i tot els directius de Ràdio-Associació ens quedàvem sorpresos de què, com si convísqués constantment entre nosaltres, recollís al detall la intensitat de l'obra que acomplíem.

Ara ja l'hem aconseguida, hem vençut els obstacles que ens ho impedièn, i en aquesta hora solemne i de consolidació de Ràdio-Associació, el més natural és que s'honorí els homes que tant han contribuït al seu enaltiment, i que com a socis de mèrit rebien la demostració d'un agraïment perpetu.

En alguns casos, va voler ser coherent amb el càrrec que ocupava a l'Ajuntament de Barcelona. Per aquest motiu, a voltes no va voler acceptar homenatges ni reconeixements. La seva ètica era ben palesa, raó per la qual avui costaria veure persones de la seva dignitat. La revista *Portantveu* (maig de 1933), portaveu del Club d'Esports Femení, es feia ressò del rebuig a l'homenatge que li havien tributat l'abril del 1933:

L'entusiasme amb que preparàvem l'homenatge a l'il·lustre senyor Joaquim Ventalló ha hagut d'esvair-se quan més nombroses eren les adhesions rebudes.

El nostre gran amic, fent-se càrrec de la desil·lusió que ens portava però responent a una ètica que ens plau, defuig el gust de conviure una estona entre les noies del Femení durant el cocktail que se li dedicava, perquè en entrar a ocupar un lloc a l'Ajuntament de la Ciutat va prometre's no acceptar cap acte públic que signifiqués lloança a la seva actuació.

Volem que ho sàpiga tothom i que el nostre agraïment quedi palesat —si més no— en aquestes ratlles humils, però sinceres.

Com a prova material, el Club li ha fet lliurament d'un objecte d'art, la còpia de la qual podeu veure en l'adjunt gravat (una escultura amb una figura humana amb els braços oberts i nua).

El Club d'Esports Femení no pogué realitzar l'esmentat homenatge. En aquelles dates, Ventalló era president de les comissions de Cultura i de l'Aeroport Internacional de Barcelona a l'Ajuntament de Barcelona, càrrecs que l'ocupaven força temps i que havia de compaginar amb la de director de *L'Opinió*. Ventalló havia col·laborat amb el Club d'Esports Femení com a membre del jurat en premis literaris que organitzava l'esmentada associació.

Com a president de la Comissió de Cultura s'encarregà d'impulsar nous projectes, així com d'organitzar exposicions de foment de la cultura o bé dedicades a artistes locals. També era l'encarregat de l'esport, atès que la Regidoria de Foment era l'encarregada de la construcció dels equipaments esportius de la ciutat. En el camp de l'esport, amb la seva àmplia experiència com a federatiu de la Federació Catalana de Futbol Associació i com a redactor esportiu en premsa escrita i ràdio, podia ser la persona indicada per engegar projectes en aquest sentit. Les dificultats econòmiques i de conjuntura política més amunt esmentades impossibilitaren la concreció de diversos projectes en aquest sentit. Un dels projectes més importants de l'època pel que fa a equipament esportiu fou la construcció d'un Palau d'Esports a Barcelona, mancada com n'estava la ciutat. La idea de fer de Barcelona un referent d'activitat cultural i esportiva era un neguit que Ventalló i l'equip de govern tenien ben present. Calia

14 d'abril de 1931

Passi de lliure circulació a nom de Joaquim Ventalló, per als autobusos Roca. Lliurat el mateix dia de la proclamació de la República. Ventalló, tot just s'estrenava com a regidor de Cultura a l'Ajuntament de Barcelona

dotar la ciutat d'equipaments que la fessin digna de ser considerada una ciutat de primera.

¿Cree usted que va «efectuarse»?

No hay ningún motivo para no mostrarse optimista. Se trata de una necesidad que siente Barcelona y que al Ayuntamiento no le ha de costar un céntimo que se cubra.

Finalment, el periodista d'*El Mundo Deportivo* que li fa l'entrevista, Francisco María Peris, reflecteix les paraules de Joaquim Ventalló amb *No hay ningún motivo para dejar de ser optimista*.

Joaquim Ventalló era un home mogut. Participava en tertúlies i conferències. Era una personalitat que trepitjava constantment la ciutat i les seves entitats. Com a pe-

Barcelona, 15 de gener de 1933

El campió Guerau Garàs és saludat per Francesc Macià, en el IV Campionat de Catalunya de Marxa. Ventalló, assegut a la tribuna amb barret

FV

riodista visqué de primera mà els esdeveniments de la ciutat; seguia fil per randa l'activitat política, econòmica i social del país. Visqué moments històrics de gran transcendència per a Catalunya. Els Fets del Sis d'Octubre de 1934 els va viure com a director de *L'Opinió*, des d'on els narrà sense embuts tot posicionant-se a favor dels homes de la Generalitat i de l'Ajuntament que van ser detinguts i empresonats en els vaixells presó amarrats al port de Barcelona. La conseqüència en va ser la clausura del diari *L'Opinió* el 10 d'octubre. Clausura definitiva, per no tornar a sortir mai més. D'ençà del tancament del diari, trampejà com pogué com a col·laborador i redactor periodístic. No obstant això, no deixà de tenir vinculació amb l'Ateneu Barcelonès i les seves tertúlies amb la colla d'amics de sempre, entre els quals hi havia Josep Pla, Josep Maria Planes, Josep Maria de Sagarra. Continuà enfilant com orador en conferències al voltant de l'ensenyament a casa nostra. A final de l'any 1935, Joaquim Ventalló, conjuntament amb Joan Alavedra —secretari particular que havia estat de Macià i ara de Companys— i l'escriptor Josep Maria de Sagarra, varen ser els amfitrions de Federico García Lorca en la seva estada a la ciutat de Barcelona. El varen dur a sopar a Les Set Portes, restaurant històric de la ciutat situat als Porxos de Xifré, on Lorca els va llegir el seu llibre de poemes *Poeta en Nueva York*. Aquest àpat comptà amb la presència de la gran actriu catalana Margarida Xirgu. Asseguts a una taula just a tocar de la cuina, el poeta granadí anava recitant els seus versos amb aquella màgia que desprenia la seva veu. La vetllada de ben segur devia ser molt agradable i sentir-lo en primera persona esdevindria un preuat tresor que no tenia vàlua. La vinculació de Ventalló amb Les Set Portes va ser duradora fins al punt que arribà a confeccionar, a final dels anys seixanta, una auca de la història del mític local barceloní. Auca molt ben il·lustrada pel dibuixant Roca, estret col·laborador de Ventalló a *L'Opinió* i a *La Rambla*. Les Set Portes era un restaurant regit per la família Morera. En els anys de la República, l'establiment acollí àpats i trobades amb la flor i nata de la política i de la societat republicana del moment. Durant la Guerra Civil fou col·lectivitzat per la CNT-FAI. Esdevingué un men-

jador popular on trobaren taula parada persones que mai hi havien posat els peus. En acabar el conflicte bèl·lic els antics propietaris recuperaren el local. Per la seva significació durant el període republicà, els Morera van haver de fer mans i mànigues per salvar-se de mil i una trifulgues de les noves autoritats governatives. El caràcter del propietari, segons testimonis de l'època, es tornà més esquerp i distant. Encara avui és un local gastronòmic de referència a escala mundial. ✖

Barcelona, 11 de febrer de 1933

Acte d'inauguració de l'exposició de l'avantprojecte de l'aeroport internacional de Barcelona, organitzada per l'Ajuntament de Barcelona, als baixos de la plaça de Catalunya

Comissió Municipal de l'Aeroport Internacional de Barcelona

13

Com a president de la Comissió Municipal de l'Aeroport Internacional de Barcelona assistí a l'estrena de la pel·lícula de la Metro Goldwyn-Mayer *Titanes del cielo*, que s'estrenava al cinema Urquinaona, l'1 de febrer de 1933. La projecció era en benefici de la Unió de Pilots Aviadors Civils de Catalunya i estava patrocinada per l'Aero-club de Catalunya, la Federació Aeronàutica Catalana, l'Escola d'Aviació de Barcelona i totes les entitats aeronàutiques de Catalunya. *Titanes del cielo* és una pel·lícula nord-americana estrenada als Estats Units l'any 1931, protagonitzada per Clark Gable, Wallace Beery i Dorothy Jordan, que va fer furor a les sales de cinema de tot el món. En aquella època, l'aviació estava en el seu moment àlgid i la demostració era constant. Les grans ciutats del món occidental tenien grans aeroports i l'ús de l'avió per a trasllats civils llargs era cada cop més freqüent. No era un mitjà de masses com avui en dia, però començava a despuntar dins les classes benestants dels estats de l'Europa occidental i d'Amèrica del Nord, una de les raons que feia que tingués un interès cada cop més important entre la classe política barcelonina. Barcelona disposava de tres aeròdroms a la localitat del Prat de Llobregat: l'Aeròdrom Canudas —propietat de Josep Canudas, pare de l'aviació catalana—, l'Aeròdrom d'Air France —conegut popularment com «el Francès»— i l'Aeròdrom de la Volteria; insuficients per a una ciutat com Barcelona. Calia dotar la Ciutat Comtal d'un aeroport internacional de qualitat que oferís un digne servei als seus futurs usuaris. Per aquest motiu, i a proposta de Joaquim Ventalló, es creà la Comissió Municipal de l'Aeroport de Barcelona, que es posà a treballar de valent amb l'avantprojecte de l'Aeroport de Barcelona. S'organitzà el febrer de 1933 en els locals de la plaça Catalunya una exposició pública per tal de mostrar l'avantprojecte. L'exposició fou inaugurada per l'alcalde de la ciutat, Jaume Aiguader, i pel mateix Joaquim Ventalló com a president de la comissió municipal. A l'acte hi hagué una concorreguda presència de públic interessat en aquesta nova proposta. Barcelona agafava de nou les ales de la modernitat i es capficava de ple en el seu futur més proper. Com veurem més endavant, diversos entrebancs van paralitzar el projecte de

Barcelona, circa 1933

El Graf Zeppelin, d'Hugo
Eckener, sobrevolant Barcelona
AMPL

94

VISCA LA REPÚBLICA!

construir un aeroport internacional a Barcelona. En aquest avantprojecte es definien les línies clares per on havia d'anar l'actuació municipal en la proposta aeronàutica barcelonina. Es proposava construir un aeroport en els terrenys agrícoles situats entre les poblacions de Gavà i de Viladecans, i es descartava l'ampliació d'un dels aeròdroms existents al Prat de Llobregat, fet que aixecà una forta polèmica entre l'Ajuntament de Barcelona i aquesta localitat del Baix Llobregat. Josep Canudas, pare i divulgador de l'aviació catalana, s'hi oposà rotundament. Pressionà per tal que l'Ajuntament del Prat de Llobregat fes al·legacions a l'avantprojecte. Canudas fou el primer aviador titulat català, referent de l'aeronàutica catalana que publicà diversos escrits i llibres sobre aviació. També fou professor de vol i pilot de línies aèries. El seu aeròdrom fou conegut com «el Camp del Canudas». Arribà a ser cap dels Serveis Aeronàutics de la Generalitat de Catalunya.

Les desavinences entre la proposta de l'Ajuntament de Barcelona i l'Ajuntament del Prat de Llobregat foren d'una gran magnitud i no hi van faltar raonaments d'amb-

dues parts per tirar endavant els seus propòsits, tot utilitzant la premsa de l'època així com les influències polítiques. Cal tenir present que ambdós municipis estaven governats per ERC. D'una banda, la Comissió Municipal de l'Aeroport de Barcelona proposava els terrenys de Gavà i Viladecans per la seva proximitat a Barcelona i descartava la proposta del Prat per ser una zona d'aiguamolls, cosa que en dificultava la posada en pràctica. D'altra banda, el Prat de Llobregat retreia la proximitat del projectat aeroport amb les muntanyes del Garraf i el fet d'estar massa proper al nucli habitat. Remarcaven que posant-hi sorra es podien tapar els tolls d'aigua i que amb l'existència de l'aeròdrom Canudas només calia ampliar-lo. El cost entre tots dos projectes també era motiu de disputa. Per al Prat de Llobregat, la proposta de Gavà i Viladecans era més costosa que no pas la del Prat. També es feia ressò del mal estat de les vies de comunicació entre Barcelona i aquestes poblacions barcelonines. A voltes es tardava més a anar de Barcelona al Prat de Llobregat que no pas de Barcelona a Mallorca amb avió. Un clar exemple d'això fou la rebuda del Graf Zeppelin que va fer aterratge a l'aeroport Canudas, el març de 1933, per part de les autoritats municipals de Barcelona. El president de la Generalitat, Francesc Macià, arribà quan el dirigible alemany ja havia reprès el vol. El motiu, el mal estat de la carretera que unia la plaça Espanya amb l'aeròdrom. No va ser fins després de la Guerra Civil que les comunicacions entre la ciutat de Barcelona i la població del Prat de Llobregat tingueren cara i ulls.

Les al·legacions de l'Ajuntament del Prat de Llobregat no posaven en dubte l'honorabilitat dels membres de la Comissió Municipal de l'Ajuntament de Barcelona, però demanaven que es repensessin la seva proposta:

Els senyors Ventalló, Pellicena i Domènec, el patriotisme i l'honestetat dels quals no posarem mai en dubte, han de procurar encertar a l'escollir l'emplaçament de l'Aeroport [sic] i obsessionats pel que creuen que és una troballa, publiquen una memòria que s'aparta de la realitat, i contenen coses que —dit sia amb tota mena de respectes— no són certes.

El projecte de construir una aeroport a Barcelona també tingué els seus efectes amb la negativa de l'oposició municipal de Barcelona a fer realitat el pressupost. Cal tenir en compte que el govern municipal, després dels afers interns i externs, havia quedat en minoria. Tant la Lliga com el PRR van posar pals a les rodes per poder tirar endavant la proposta. També s'intentà aconseguir suport per part del Govern de la República. Qui aleshores era ministre de Foment a Espanya, Indalecio Prieto —que després seria president del Consell de Ministres—, no hi ajudà gens. La pressió per part de l'Ajuntament per boca de Ventalló no aconseguí resultats dignes. Tampoc tingueren efecte les ajudes econòmiques per a construir un pal d'amarratge i un hangar per al zepelí al Prat. S'havia establert amb Hugo Eckener, el propietari de Graf Zeppelin, un acord per a construir un pal d'amarratge per tal que els zepelins que anaven camí d'Amèrica del Sud, o bé en el retorn cap a Alemanya, fessin una parada tècnica a Barcelona. S'havien pactat unes dates amb l'Ajuntament de Barcelona i la companyia alemanya. Les dates s'hagueren d'endarrerir, atès que l'oposició a l'Ajuntament de Barcelona no ho veia oportú. Ventalló, home de ciència i perseverant, lluità contra corrent per a dur a bon port la proposta, perquè era conscient que aquella oportunitat significava un guany per a la ciutat de Barcelona, era ficar Barcelona entre les ciutats capdavanteres d'Europa en el mapa del món. Per a Ventalló les negatives de la Lliga no s'adeien amb la trajectòria d'aquest grup polític respecte a l'empenta modernitzadora de la ciutat Comtal. Joaquim Ventalló, en el Plenari del 17 de març de 1933 de l'Ajuntament de Barcelona, en referència a la proposta del senyor Eckener d'establir un pal d'amarratge a Barcelona, exposà:

Fou el Dr. Eckener el que, abans d'anar a Sevilla va dir que Barcelona podia ésser utilitzada per a la sortida d'Europa del Zeppelin, a com escala regular i, al tornar de Sevilla, ens va rectificar això, demanant en document oficial signat el 20 de novembre, data que vosaltres recordareu que era la de les eleccions al Parlament de Catalunya i en la qual, sacrificant aquelles activitats polítiques a les qual cadascun de nosaltres estava dedicat, no deixarem un moment al Dr. Ec-

Barcelona, febrer de 1933

Targeta convidant a l'exposició de l'avantprojecte de l'aeroport internacional de Barcelona i el port de Zeppelin, als baixos de la plaça de Catalunya

kenner fins obtenir un document oficial en què es demana que la ciutat de Barcelona construeixi el pal per fer escala els zèppelins camí d'Amèrica.

El 29 de desembre, la casa Graf Zeppelin escrigué una carta adreçada a l'Ajuntament de Barcelona on li demanava de reprendre el servei regular amb Amèrica, el mes de maig de 1933. En el mateix plenari, Ventalló seguia exposant els treballs realitzats per a aconseguir l'esmentat acord amb la casa Graf Zeppelin:

Davant d'això la Comissió Municipal de l'Aeroport, creia que no podia carregar sola la responsabilitat i la responsabilitat de dir sí o no a una demanda transcendental.

Fou amb aquest objecte que vaig traslladar al Sr. Alcalde la petició alemanya que ens demanava concretament si podia comptar-se a Barcelona amb un pal d'amarratge en el mes de maig i demanava que la contesta la tornessin dintre del mes de gener i, a ésser possible, a mitjans de gener per poder llençar els programes oficials.

Barcelona, novembre de 1932

Rebuda del senyor Hugo Eckener, propietari del Graf Zeppelin, al palau de la Generalitat. Hugo Eckener, al costat del president Macià

Es celebrà aquella sessió presidida per l'Alcalde i a la que es convoca i hi assistiren els caps de les minories consisto-rials. Hi assistí Pellicena que, al mateix temps que membre de l'esmentada Comissió és Cap de la minoria de la Lliga; hi assistí Giralt, Cap del partit radical i s'adherí als acords. I era impossibilitat d'assistir-hi, el Sr. Ventós, per l'Esquerra.

En aquesta reunió es prengueren els acords següents: anar a la realització immediata de l'Aeroport i, amb la màxima urgència, a la del Port de dirigibles; encarregar al secretari de l'Ajuntament, Sr. Pi i Sunyer, l'estudi ràpid d'una fórmula econòmica que pogués representar independentment del Pressupost extraordinari que Ventós projectava i dintre del qual pensava que tingués realitat aquest projecte, l'aprovació del dictamen corresponent; que el President de la Comissió gestionés de Madrid l'ajut que l'Estat havia donat a Sevilla; anar a la realització ràpida de l'Aeroport i Port de dirigibles, fos quina fos la resposta del Govern de la República; contestar a la casa Zeppelin que podia posar Barcelona en els seus programes perquè podia comptar amb el pal en el mes de maig.

Arribat a aquest punt, Ventalló detalla com s'ha aconseguit el traspàs de l'aviació civil per part de l'Estat a la Generalitat:

Tal com s'acordà en aquesta reunió al dia següent jo, com President de la Comissió de l'Aeroport, em vaig traslladar a Madrid i, gràcies a les gestions efectuades pel Sr. Pi i Sunyer, obtinguérem de l'Estat que traspassés immediatament els serveis d'aviació civil (Generalitat).

El decret de traspàs, ordinàriament tardà en publicar-se, però vàrem anar a la Presidència del Consell de Ministres, exposarem la urgència que el Zeppelin toqués Barcelona en el mes de maig i de seguida, en cinc dies, s'obtingué el decret.

Traspassat el servei a la Generalitat, vàrem anar-hi i li diguérem que si estava d'acord, en tot cas ens retornés a l'Ajuntament de Barcelona les facultats que ens havia pres l'any 1931.

La Generalitat en vuit dies publicà el decret de traspàs, millor dit, la devolució de facultats.

Tot seguit enumera els detalls econòmics:

Immediatament presentà la Comissió de l'Aeroport de Barcelona l'avantprojecte que vàreu tenir l'amabilitat d'aprovar i immediatament es publicà en el Butlletí Oficial, donant 15 dies hàbils als propietaris de terrenys afectats per poder reclamar.

Dintre d'aquests 15 dies hàbils, vàrem presentar la fórmula econòmica de la qual vàrem creure merèixer l'aprovació de la Comissió d'Hisenda, que era la que necessitàvem per a portar a terme aquest projecte.

Durant aquests 15 dies han sortit els interessos oposats a la realització d'aquest port i, sortint al pas d'ells, nosaltres hem de dir que la Comissió de l'Aeroport en aquesta matèria hauria perfectament pogut proposar a l'Ajuntament la construcció d'aquest Aeroport en el Prat de Llobregat; al costat d'aquella zona hauria representat un aixecament de terrenys d'un metre que, almenys representaria un milió de metres quadrats que calculats, a 4 o 5 pessetes el metre cúbic d'aixecament —us ho pot dir qualsevol contractista—, representaria un sobrepreu de 4 o 5 milions de pessetes. Hauria pogut representar un projecte en aquesta forma i, per consegüent, això hauria recarregat el pressupost en un gratat de milions més i l'Aeroport dragant qualsevol dels estanys d'El Prat, hauria representat un pressupost enormement més crescut que el que presentem ara.

Nosaltres, a vegades, de tant en tant, hem vist que en les revistes estrangeres es parla de l'avenir els Aeroports estaran penjats damunt de les ciutats, com a Londres. Nosaltres no tenim elements per a presentar un projecte penjat, que anés a parar a la Sagrada Família i ens haurien tractat d'una mica folls si ho haguéssim fet i per això no hem presentat un projecte fantàstic d'Aeroport penjat. Hem presentat aquest projecte que importa 8 milions pessetes i l'annex que importa 2 milions de pessetes.

La fórmula econòmica que havia estat encarregada a aquesta Comissió va tenir el defecte que, en la Comissió d'Hisenda, després d'haver estat estudiada —els que són actualment presents i es trobaven en la Comissió poden confirmar-ho— en principi varen entendre que, efectiva-ment, era una fórmula econòmica que no aniria malament a

la Ciutat. Es tractava simplement de fer un emprèstit de 9 milions pessetes que, en 24 hores, estaria cobert a la par. Posteriorment, va merèixer, per part de la minoria regionalista i per part de la minoria radical, no diré una obstrucció, però sí una oposició. Bausili afirmava que considerava que l'Aeroport de Barcelona no el podien pagar íntegrament els ciutadans de Barcelona sinó que s'havia de buscar que el pagués l'Estat. Jo vaig dir a Buasili que l'Estat havia dit que no, però, estava disposat a insistir a Madrid, Santamaria; en nom dels radicals, manifestà que, encara que en principi potser creia interessant —que es realitzés aquest emprèstit que nosaltres demanàvem de 9 milions de pessetes, considerava que potser es podria fer una mica més crescut per atendre altres deutes.

Mentrestant nosaltres ens traslladàrem a Madrid i el Sr. Alcalde visità el Sr. Azaña fent-li present el disgust amb què Barcelona veia que mentre s'auxiliava a Sevilla no s'ajudés a Barcelona. El Sr. Azaña es mostrà disposat a ajudar-nos i, en aquest aspecte, va dir que pensava utilitzar la consignació general de la Direcció General d'Aeronàutica Civil d'Espanya, encara que no era dintre d'un pressupost.

Al dia següent visitàrem a Prieto, Ministre d'Obres Públiques i li diguérem el disgust amb que veia la ciutat què s'auxiliés a Sevilla i en canvi no s'ajudés a Barcelona. Prieto ens digué que ell havia signat un decret que havia sortit a la gaseta del 28 de febrer, en el qual posava 14 milions pessetes a disposició de Sevilla per què es construís un hangar

per a poder guardar el Zeppelin en hivern, i digué que aquests 14 milions els havia tret d'una consignació d'Obres Públiques en virtut d'una llei del mes d'agost de 1932, que posava aquests diners a la seva disposició amb l'objecte d'atenuar l'atur forçós de les regions d'Extremadura i d'Andalusia, de manera que per a tendre l'atur forçós, igualment podia agafar aquests milions i destinar-los a fer carreteres com una altra cosa i que li va semblar més bé destinar-los a això.

Tota la gestió de la Comissió de l'Aeroport de Barcelona ha anat encaminada a fer que el dia 7 de maig, tal com ha estat anunciat en els programes oficials, el Graf Zeppelin pugui venir per primera vegada a Barcelona fent escala camí d'Amèrica.

La política, però, ara ho ha espatllat una mica i resulta que després que la ciutat de Barcelona ha comunicat oficialment, per haver-ho acordat així, als representants dels partits que el Graf Zeppelin podia venir el dia 7 de maig, avui ha de contestar demanant que no vingui perquè hi ha uns regidors d'alguns d'aquests partits en la Comissió de Finances que han desautoritzat els seus caps de minoria.

Segurament el facsímil del programa, repartit per tot Amèrica i en el que s'indiquen les sortides de Friedrichshafen per als dies 6 de maig, 3 de juny, 1 de juliol, 5 d'agost, 2 de setembre, 16 de setembre, 30 de setembre, 14 i 24 d'octubre, us donarà idea del que representa que al costat s'indiquin les sortides de Barcelona per als dies 7 de maig, 4 de

FV

Barcelona, agost de 1932

Ventalló, el tercer per la dreta, a punt d'emprendre viatge per diferents aeroports europeus com a president de la Comissió Municipal de l'Aeroport Internacional de Barcelona

juny, 2 de juliol, 6 d'agost, 3 i 17 de setembre i 1, 15 i 29 d'octubre a les 9 del matí. Només heu de reparar que encara ahir s'anunciava per tot arreu que el dia 7 de maig sortiria el Zeppelin de Barcelona.

Jo deia que només m'explicava la vostra actitud per una mena d'estat d'inconsciència, perquè després que els caps d'un partit han acordat contestar a un país estranger una cosa, només pot deure's a aquest estat d'inconsciència que s'ens obligui a dir a Europa i a Amèrica que la ciutat de Barcelona no es veu amb cor de construir aquest Aeroport.

Evidentment que em direu que el món no s'ensorrarà si no ve a Barcelona el Graf Zeppelin, però també és evident que s'ensorraria tota Barcelona i el món continuaria la seva marxa. Ni Europa ni Amèrica no creuran que per una xifra ridícula com la de 2 milions de pessetes i tan ridícula com la de 10 milions pessetes, la ciutat de Barcelona abandoni un projecte d'aquesta magnitud i potser pensaran si de cas que aquella frase de l'avar català és terriblement certa.

El port de Zeppelins valdrà 1.872.000 pessetes; l'Aeroport valdrà 8 milions. Què són 10 milions de pessetes per a una ciutat com Barcelona davant la importància que té l'Aeroport i el fet d'ésser en la línia transatlàntica de Zeppelins el port de sortida d'Europa?

Jo pregunto, quan l'alcalde cridí als Caps de les minories per un afer, es pot donar valor als acords que es prenguin si després aquests Caps de minories han d'ésser desmentits per alguns dels seus companys?

Heu dit que Esquerra Republicana és un partit caòtic, irresponsable, insincer [s/c], que no sabia administrar; que la seva gent no tenia visions de perspectiva, i ara us trobareu, avui mateix, amb què el partit radical i el regionalista en ocasió en què la petita política de partit ens ha de posar en evidència, no pas davant d'Espanya sinó davant del món i per damunt de totes les fronteres.

Es pot observar que un tema tan innovador com la construcció d'un pal d'aterratge i d'un hangar així com l'assoliment d'un aeroport internacional a la ciutat de Barcelona aixecava molta polseguera política. I com de vegades passa, la història ens retorna males lliçons. Sevilla va obtenir del govern de la República una bona sub-

venció per a poder fer un port d'aterratge del zepelín; Barcelona hauria d'esperar que les trifulgues polítiques s'esborressin i deixessin pas al seny, tal com propugnava Joaquim Ventalló. Anys després, al principi dels anys noranta, la jugada ha estat repetida: un govern socialista va preferir fer el tram Madrid-Sevilla del tren d'alta velocitat abans que la raonada connexió de Barcelona amb França.

Finalment, el Graf Zeppelin fa escala a Barcelona. El seu pas pel cel de Catalunya era un espectacle força atractiu per a una població que amb prou feines podria pujar en vida en un aparell com aquell. Només uns privilegiats adinerats en serien els afortunats.

L'agost de 1932, Ventalló, acompanyat per una petita representació del Plenari de l'Ajuntament de Barcelona, Pellicena i Giralt, feren una gira en avió per tal de copsar els diferents aeroports internacionals d'Europa. Entre aquests, Londres, Berlín, París i Estocolm. A Estocolm rebé un telegrama enviat per l'alcalde, Jaume Aiguader, on el posava al corrent del cop d'Estat del general Sanjurjo. En poques paraules els comunicava que el cop havia estat fallit i la situació normalitzada. Aquest viatge va ser una gran experiència per a Joaquim Ventalló; recórrer diverses ciutats europees el féu sentir cosmopolita i responsable de la seva activitat política. Els enginys per a aconseguir que Barcelona obtingués un aeroport com Déu mana es complicaren amb els fets del 6 d'octubre. Amb el triomf del Front d'Esquerres es reprengué de nou la Comissió Municipal de l'Aeroport de Barcelona, però novament se'n paralitzaren els treballs atès que l'esclat de la Guerra Civil no permetia continuar el projecte. No va ser fins ben entrat el franquisme que Barcelona disposà d'un aeroport internacional, el del Prat. El projecte de Ventalló no es va fer realitat, però l'espurna d'aquell desig per dotar Barcelona d'una infraestructura d'aquestes característiques no va ser pas paper mullat. Si Barcelona té un aeroport internacional és gràcies a la tossuderia de persones com Joaquim Ventalló. 🍷

Barcelona, 1936

Redacció del diari *La Rambla*. Les oficines eren damunt del bar Núria, just davant de la Font de Canaletes. Ventalló, al centre de la taula de la dreta, envoltat de periodistes

La Rambla: esport i ciutadania

14

El periodista nord-americà Lawrence A. Fernsworth, en aterrar a Barcelona el 1931, va obrir els ulls tot dient:

M'ha sorprès molt de veure tants diaris a Barcelona. En una ciutat d'un milió d'habitants com és la vostra hi ha com a mínim el doble de periòdics que a Nova York, que en té set milions.

Fernsworth era corresponsal del *The New York Times*, del *The New York Sun* i del *United States Daily*. I no anava pas errat. Barcelona arribà a tenir més de 10 capçaleres. Entre aquestes, algunes ja esmentades on féu de redactor o de director Joaquim Ventalló. Després del 10 d'octubre de 1934, el diari *L'Opinió* fou clausurat per ordre governativa i no tornà a sortir mai més, cosa que sí que feren la majoria dels diaris clausurats en aquella època, al llarg de 1935. Ventalló simultaniejava la feina de director de *L'Opinió* amb la de redactor de *La Rambla*. El gener de 1936 n'esdevingué director i el setmanari passà a ser diari d'informació general. *La Rambla* fou fundat el 10 de febrer de 1930 per l'empresari i després diputat a Corts per ERC i president del F. C. Barcelona, Josep Sunyol i Garriga —l'estiu de 1936, en tornar de Madrid cap a Barcelona, el xofer, el periodista Ventura Virgili i Sunyol erròniament es ficaren dins del bàndol franquista i van ser afusellats. *La Rambla* venia a substituir el setmanari *La Nau dels Esports*, i va tenir una bona acollida entre els lectors, el quals el feren tot un referent de premsa esportiva en la dècada dels anys trenta. Portava per subtítol *Esport i Ciutadania*, tot un exemple clar de la filosofia que volia recollir i transmetre. Va patir en la seva primera etapa tot un seguit de suspensions governatives, així com el segrest d'exemplars per part de la policia per les crítiques que aquesta hi rebia. Tot just s'estrenava com a director de *La Rambla* Joaquim Ventalló que es produïa l'esmentat segrest, el 21 de gener de 1936. Les crítiques anaven dirigides contra l'actuació repressiva de la policia en un miting d'esquerres:

LLUÍS TORRENTS / FV

Agost de 1930

Carnet de Joaquim Ventalló de

La Rambla

Diguin-los que el policia no ha de tenir el concepte que el ciutadà que va pel carrer és el seu enemic, com passa ara, sinó que han de saber que tots els que porten uniforme de guàrdia, des del ras al que dugui tres estrelles de vuit puntes, són uns servidors d'aquest ciutadà que quan és d'esquerra sembla que voldrien menjar-se viu i encara quedarien amb gana.

Som a les acaballes del bienni negre i a les portes del 16 de febrer de 1936, en què les forces republicanes d'esquerra havien de guanyar de nou les eleccions. A Catalunya, el Front d'Esquerra, amb ERC al capdavant, i a l'Estat el Frente Popular capgiraren la truita i la República tornà a ser d'esquerra i socialista.

El primer director de *La Rambla* fou Josep Maria Masip, que ho va deixar en ser elegit regidor de l'Ajuntament de Barcelona, el gener de 1934. El substituï Joaquim Ventalló, primer com a director del setmanari i després del diari. Ventalló en fou director des del 9 de gener fins el 9 de setembre de 1936. En ser amenaçat per la FAI hagué de fer les maletes a corre-cuita i sortir cap a l'exili. El diari

fou confiscat pel PSUC, mentre n'era el director Lluís Aymaní i Baulina —que fins aquell moment havia estat sots-director—, fins els darrers dies de la publicació, el gener de 1939. El febrer de 1938 esdevingué portaveu de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya —les joventuts del PSUC. En ser un setmanari primer i després diari, amb constants suspensions i multes al llarg de la seva vida, hagué de sortir amb el nom de *La Rambla de Catalunya*, per evitar de ser clausurat de forma definitiva. Es canviava la cronologia i la numeració per tal que semblés una publicació independent sense cap mena de connexió amb l'anterior. Durant els fets del 6 d'octubre *La Rambla* també en patí les conseqüències i restà suspès. Portava el subtítol de *Diari catalanista de les esquerres*.

En el darrer número com a setmanari (el 6 de gener de 1936) es publicava un article on s'explicava la reconversió en diari:

En transformar-se *La Rambla* en diari, edició del vespre, ens creiem en el deure d'acomiar-nos com a setmanari. Deixeu-nos, en aquest moment de transició, parlar una mica de nosaltres. Deixeu-nos recordar aquell setmanari esportiu que es titulava *La Nau dels Esports*, el primer número del qual aparegué el 7 d'octubre de 1929. Pocs mesos després, pel febrer de 1930, *La Nau dels Esports* esdevingué *La Rambla*, setmanari d'esports i ciutadania.

Aquesta transformació era una exigència patriòtica i el públic català ens acollí amb veritable entusiasme. Era el temps de la dictadura de Berenguer i, al cap de poques setmanes de vida *La Rambla*, que sortia a multa per número, fou suspesa per ordre de l'autoritat. Nosaltres no transigírem i *La Rambla* esdevingué *La Rambla de Catalunya*. Sota aquest nom realitzàrem les campanyes proamnístia dels presos del Garraf, la campanya pro Macià, aleshores exiliat, i prestàrem el nostre suport a les eleccions del 12 d'abril de 1931, que portaren la República.

La Rambla de Catalunya desaparegué, després d'una vida gloriosa, per deixar que tornés a sortir *La Rambla*. Aleshores fou l'època de les Constituents, de la campanya pro Estatut, de la naixença de Catalunya a l'autonomia [sic]... el bienni de les dretes suspengué altra vegada *La*

Rambla. Tornà a sortir *La Rambla de Catalunya* i avui, a l'hora de transformar el setmanari en diari, *La Rambla de Catalunya* torna a deixar pas lliure a *La Rambla*.

I aquest pas lliure el va saber recollir perfectament Joaquim Ventalló. La seva experiència com a director de *L'Opinió* i redactor en altres mitjans escrits, el qualificava com un dels millors periodistes de l'època. Ventalló va saber respondre a les noves perspectives de *La Rambla* i així de clar ho transmetia en el seu primer editorial en aquest diari, en referir-se a la situació dels presos polítics i exiliats arran dels fets del 6 d'octubre:

En aparèixer avui com a diari LA RAMBLA saluda els seus lectors, amics i, amb una major efusió, aquells que per estar a la presó o a l'exili no poden compartir amb nosaltres la tasca que, en aquesta hora de retrobament de l'autonomia de Catalunya i de les essències republicanes del 14 d'abril, anem a emprendre. Per Catalunya i per la República, aquests seran els nostres mots d'ordre, que en aquests moments volen dir per l'amnistia, pel restabliment íntegre de l'Estatut de Catalunya, és a dir, per la llibertat.

Durant l'etapa de Ventalló com a director, el diari tingué una presentació digna i una acurada compaginació. Publicava notícies referents als esports i els espectacles així com fotografies, dibuixos i gravats de l'època. Ventalló recorda la seva etapa com a director de *La Rambla* a *12 periodistes dels anys trenta* així:

La Rambla, el 1936, era un diari que surt de nit del qual en vaig ser director quan Josep Maria Massip fou nomenat regidor municipal i jo vaig deixar de ser-ho. Com a director, ho sóc fins el 9 de setembre, que agafa el relleu Lluís Aymaní i Baulina. Per tant, em va tocar ser l'últim director del setmanari i el primer del diari. *La Rambla* era un setmanari de

FV

Barcelona, 1936

Àpat de la redacció de *La Rambla*. Ventalló, assegut a l'esquerra de Lluís Companys; a la dreta del president de la Generalitat de Catalunya, Josep Sunyol, empresari de *La Rambla*, i president del F. C. Barcelona

LLUÍS TORRENTS / FV

Badalona, desembre de 1934

Joaquim Ventalló amb Manuel Azaña, al cap de poc temps de sortir de la presó aquest darrer, a Badalona. La publicació d'aquesta imatge en els diaris de l'època li comportà greus problemes, anys després, amb les autoritats franquistes

combat molt dinàmic, i quan passà a diari mantingué aquesta opció. N'era el propietari l'industrial del sucre, Josep Sunyol, diputat d'ERC. Vàrem arribar a tirar 70.000 exemplars, tot un èxit en el seu temps: és clar que la redacció era de categoria, tant els periodistes com els dibuixants...

La meva labor fou del gener de 1934 fins el setembre de 1936, que vaig haver de marxar cuita-corrents de Barcelona i travessar la frontera pel túnel (tren) de Portbou-Cervera a causa de les greus amenaces que havia rebut.

En la mateixa entrevista, Ventalló continua narrant el seu pas per *La Rambla*:

Com a persona i com a director de *La Rambla*, no podia aprovar determinats esdeveniments. Al mateix Eixample, al carrer Provença entre Balmes i Rambla de Catalunya, hi havia un cinema i uns de la FAI van anar a esperar el cobrador.

L'atacaren per robar-li els diners. El cobrador es va voler defensar i el van matar. Li van pendre quatre mil pessetes. Els de la *Solidaridad* van dir que aquests diners eren per als treballadors. Josep Maria Planes, des de *La Publicitat*, i jo des de *La Rambla*, els hi vàrem dir el nom del porc com assassins.

Aquesta valentia en denunciar els havia de comportar greus problemes en el futur. Josep Maria Planes va ser assassinat vilment a la carretera de la Rabassada, a final d'agost de 1936, i Joaquim Ventalló, com ja s'ha dit, hagué de fugir per evitar que el seu final fos com el de Planes.

Tornant a la redacció de *La Rambla*, Ventalló ens comenta a *12 periodistes dels anys trenta* la labor quotidiana dels redactors:

Hi feia articles i, com a director, m'ocupava del contingut. La direcció del periòdic no era com ara que més aviat cal organitzar la feina, planificar... en aquella època era molt artesanal. Hi haurà gent que ens venia a veure i ens duia un article, discussions... Hi havia un gran tracte personal. Mirant el passat estic content, vàrem fer un munt de feina. *La Rambla* era un diari de nit. En aquella època estàvem damunt del Núria, a la Rambla de Canaletes. I quan alguna vegada penjàvem una pissarra informativa, la Rambla s'omplia de gent que s'hi fixava.; una cosa fantàstica, no s'acabava mai la corrua de gent per llegir el que escrivíem en aquella pissarra il·luminada allà dalt. Teníem un públic addicte i els redactors ho sabien. Cadascú sabia la seva feina dins de la redacció.

També recorda el periodista com se les gastaven els del bàndol contrari. Arran dels fets del 6 d'octubre de 1934, l'expresident del Consell de Ministres de la República, Manuel Azaña, fou detingut en un pis de Barcelona propietat del doctor Carles Gubern. Passà 81 dies detingut. El 31 de desembre del mateix any fou alliberat. Un cop sortit de la presó s'hostatjà a casa de la gran actriu catalana Margarida Xirgu. L'1 de gener de 1935, Ventalló l'anà a visitar a Badalona. Foren retratats junts i aquesta fotografia fou un element que anà a parar a la fitxa que la

policia tenia de Ventalló. Això, a la llarga, li comportarà greus problemes amb les autoritats falangistes de torn.

Ventalló criticà durament la confiscació del diari per part del PSUC el setembre de 1936. Ironitzà sobre la nota de Pere Ardiaca, aleshores destacat dirigent comunista, qualificant-la de «penques». En aquesta nota Pere Ardiaca deia:

Dediquem un record al que fou estimat company i ànima del nostre diari, Josep Sunyol i Garriga, la sort del qual seguim ignorant en aquests moments.

Josep Sunyol, juntament amb el seu xofer i el periodista Ventura Virgili, foren assassinats a la Sierra de Guadarrama, per part de soldats franquistes, el 6 d'agost de 1936. Ho deien els del PSUC el 8 de febrer de 1937 i des del 10 d'agost la notícia havia arribat a Barcelona a través de l'Agència Havas, que tenia la redacció a sobre de la redacció de *La Rambla*, a l'edifici del bar Núria.

En aquest mitjà de premsa escrita, hi van col·laborar o en foren redactors entre altres: els periodistes Domènec Guansé, Antoni Armangué; els anarcosindicalistes «trentistes» Joan Peiró i Àngel Pestaña; els escriptors i polítics Víctor Alba, Teresa Pàmies, Emili Granier Barrera, Josep Maria de Sagarra i Pere Calders, i d'altres. I tenia un bon planter de dibuixants, entre els quals figuraven Mele —pseudònim de Mateu Garrau—, Avel·lí Artís Gener —més conegut com Tísner—, Romà Bonet —Bon—, Ricard Opisso i Miquel Cardona —popularment conegut com Quelus. El fet que la seu del diari estigués tot just davant de la Font de Canaletes comportà, amb els anys, que les celebracions de les victòries del F. C. Barcelona es fessin en aquest indret urbà. Als anys trenta, amb prou feines hi havia telèfons i ràdios a l'abast del gran públic. Només uns quants privilegiats en podien gaudir. Aquest fet comportà que des del balcó de la redacció de *La Rambla* es visualitzés un home amb una pissarra on s'anotaven els resultats futbolístics del Barça i d'altres equips. La gent es reunia a la Font de Canaletes, tot fent-la petar sobre els pros i els contres del Barça. Aquella imatge d'avis fent rotllana tot parlant de futbol ha quedat quasi per al re-

cord. Ara, Canaletes s'omple quan el Barça en fa una de grossa, és a dir, guanya un títol o una copa —o sis copes consecutives.

La Rambla era publicada amb il·lustracions —gravats, dibuixos i fotografies— a mida gran foli; de 4 a 10 pàgines a 7 columnes.

En una entrevista a *L'Avenç* (1977) Ventalló ens descriu l'ambient de la redacció, així com altres quotidianitats dels diaris de l'època. Hi havia entre 6 i 8 redactors a sou que feien tres o quatre hores diàries generalment. No hi havia un horari fix, tot depenia de la feina que calia fer. El periodista recorda en l'esmentada entrevista el que es cobrava:

De [sic] cinc mil pessetes al mes, l'any 1933. Amb això pagàvem a tothom. En aquell temps tot anava molt baratet. Ara em fa molta gràcia el Miravittles, que diu: «Jo escric per una cadena de diaris». Doncs jo també hi escrivia, i em pagaven tres duros per cada article. El mateix dia sortia a *L'Almudaina* de Palma de Mallorca, a *El Dia* de Terrassa, al *Diari de Sabadell*, al *Diari de Tarragona* i a set o vuit diaris més. I em donaven tres duros per l'article.

Poca gent escrivia a màquina. Amb prou feines el director del diari. Ventalló és un dels pocs privilegiats que ho poden fer. Els diaris es confeccionaven amb esperit de grup, amb un aire un xic d'amateur. Hi havia molt de voluntarisme, no pas com a les redaccions d'avui en dia. De periodista s'hi naixia, no hi havia facultats de periodisme. Un cop dins del diari, el periodista novell feia les seccions d'avisos i «mossegades de gos» i a poc a poc anava pujant amunt, i si la persona valia, podia ocupar un important càrrec dins del mitjà. Pel que fa a la censura durant el bienni negre, es portaven les galerades de *La Rambla* a Govern Civil. La censura en aquest període republicà fou civil, al contrari que en l'època de la dictadura de Primo de Rivera, que fou militar. Els diaris sortien amb taques negres o bé, com el cas d'*El Be Negre*, amb seccions dedicades a la història d'Espanya. En el període republicà d'esquerres no hi hagué censura o si més no, no va ser tan descarada com al bienni negre. Ventalló ho resumeix prou bé:

la rambla

EL POBLE ES SOBIRA

DIARI CATALANISTA DE LES IL·LUSTRES

Any XIII, núm. 428 - Redacció i Administració: Rambla Encantada, 11, p. 1.º - Tel·l. 18127 - Dep. Leg. Núm. 21 - Tel·l. 13009 - Preu: 25 cèntims

LA BATALLA AL FEIXISME

La guarnició de Barcelona, sublevada amb engany pels seus caps i oficials, fou rotundament batuda, en lluita sagnant, per la Guàrdia civil, la d'Assalt, els Carrabiners, els Mossos de l'Esquadra i el poble alçat en armes

L'avineia, fidel a la República, va lluitar en primera línia, cooperant a la desfeta dels feixistes. Els partits del Front Popular, juntament amb la C. N. T., formen les milícies armades que asseguren la victòria definitiva

El general Goded fou fet presoner a l'antiga Capitania, després d'un setge acarnissat que dirigí Pérez Farràs

Les casernes dels insurrectes han estat assaltades pel poble

El Govern de la Generalitat té el control de la situació a Catalunya i el de la República el té a tota la Península, llevat de Saragossa i Sevilla, on els rebels seran reduïts tot seguit

ELLS HO HAN VOLGUT

El poble de Barcelona ha demostrat una gran valentia i heroisme en la lluita contra els feixistes. Els soldats de la guarnició que s'havien sublevat, després de ser enganyats pels seus caps, han canviat de bàndol i lluiten al costat del poble. Els feixistes, que comptaven amb el suport dels soldats, han quedat derrotats i fugint de la ciutat. El poble ha demostrat que és capaç de defensar-se i de guanyar la seva llibertat.

Una fotografia que mostra el resultat de la batalla de Barcelona. A la imatge es veu un cadàver i altres restes sobre el terra, després de la batalla.

El general Goded, fet presoner a l'antiga Capitania.

El general Pérez Farràs, que dirigí el setge a la Capitania.

El general Gual, que dirigí el setge a la Capitania.

El general Gual, que dirigí el setge a la Capitania.

Una fotografia que mostra una plaça de Barcelona després de la batalla.

El Govern de la República

- PREMIER: Manuel Azaña
- SECRETARI: Francesc Ferrer i Guàrdia
- ESTAT: Ferrer
- JUSTIÇA: Manuel Azaña
- DEFENSA: Manuel Azaña
- INSTRUCCIONS: Manuel Azaña
- TRABALL: Manuel Azaña
- PREVISIÓ: Manuel Azaña
- INSTRUCCIONS: Manuel Azaña

Serenitat i disciplina

LLUÍS TORRENTS / FV

Barcelona, 21 de juliol de 1936
Portada del diari *La Rambla*, dos dies després de l'alçament feixista del 19 de juliol de 1936, a Barcelona

Jo no recordo que hi hagués censura [es refereix als primers anys de la República]. No n'hi devia haver, perquè recordo un periòdic de dretes, a Madrid, que a l'Azaña li deia *maricón* i li deia de tot, i mai no el van censurar. *Gracia y Justicia* es deia, em sembla. En democràcia ens ho havien de deixar dir tot.

Els diaris no tenien correctors de català i els originals baixaven a la impremta escrits a mà la majoria d'ells, i els linotipistes havien de desxifrar la lletra de cada redactor. Els impressors a voltes havien de fer de redactors. A *La Rambla* tenien un linotipista anomenat *El Pescador* que, sota el cul, mentre treballava, s'hi posava el diccionari de Fabra. Era d'origen murcià però esdevingué un *crac* de la llengua catalana. Dominava fins les formes pronominals més complicades.

A *L'Avenç* esmentat, Joaquim Ventalló i Vergés ens parla de les relacions amb les autoritats militars i policials del moment:

Abans [en referir-se a les rodes de premsa], hi era present la màxima autoritat: l'alcalde, el governador o el cap de la policia, i anava molt bé perquè a la vegada que t'assabentaves de les últimes novetats sense haver d'anar perseguint gent pels despatxos, podies solucionar petits problemes teus, com una vegada que em va amenaçar un capità dels mossos d'esquadra, el capità Barrera, que era fill del capità general de Catalunya. Tot venia del fet que jo havia publicat un article sobre l'afer de les excavacions que es feien a Poblet per cercar un pretès tresor que un pres havia dit que hi havia. Aquestes excavacions es feien sota la direcció del capità general i jo vaig escriure que semblava mentida que les autoritats es deixessin enredar per un pres amb un truc tan vell, perquè mentre es feien les excavacions, que naturalment no van donar cap resultat, el pres era fora de la cel·la i s'atipava de valent, per anar-los indicant on havien de picar. Doncs es veu que el fill del capità general es va molestar i em va posar un mosso d'esquadra a seguir-me. El capità Barrera, fill del capità general, s'havia fet cèlebre perquè en un desafiament a un tinent coronel que li *fotia* la dona, va disparar a sang freda abans que el seu rival estigués en po-

sició. El van empresonar però en va sortir quan van nomenar el seu pare capità general. Doncs [*sic*] jo, al veure que un mosso d'esquadra em seguia tot el dia, ho vaig dir al governador civil aprofitant la conferència de premsa de cada dia, i ell em va posar un policia d'escorta. Al final em va venir a amenaçar directament el capità Barrera i em va dir que si no rectificava el que havia dit del seu pare per les excavacions de Poblet, que l'endemà mateix em pegava dos trets. Llavors el que vaig fer és tornar-li-ho a explicar tot al governador, que em va dir: «*Si él le pega a usted dos tiros, no le pasará nada, pero si se los pega usted a él, tendrá muchos problemas*». Aleshores [*sic*] el que vaig fer va ser publicar una nota l'endemà al diari explicant tota la història «amb pèls i senyals» i dient: «Se'ns ha presentat el fill del general Barrera dient que si no diem que el seu pare és una persona honrada, que ens clavarà quatre trets». No em va passar res, però després vaig saber que me la portava *votada*.

El 18 de juliol de 1936, alguns militars i civils de dreta es sollevaren contra el govern de la República elegit democràticament el febrer d'aquell any. El cop d'Estat no triomfà i s'inicià una Guerra Civil que durà tres anys. A Catalunya, el cop fou avortat per les tropes i els guàrdies d'assalt lleials a la República, així com per grups de milicians anarquistes. D'ençà del 19 de juliol, Catalunya patí un descontrol humà de considerables proporcions per part de grups d'incontrolats que anaven a la recerca de persones susceptibles a ser considerades properes als sollevats, sense mirar ni comprovar la seva actuació en plena República en pau. Persones de tendència conservadora, religiosa o sospitosa eren dutes a la presó, en el millor dels casos, i en d'altres, assassinades vilment en plena carretera de la Rabassada o en qualsevol paret de cementiri —allò que popularment s'anomenava anar a fer el passeig. Davant d'aquesta situació desesperada el germà de Joaquim Ventalló, Lluís Ventalló, de significacions conservadores i força simpatitzant amb els sollevats, hagué de fugir de Terrassa i refugiar-se a casa de la seva mare. Mariona Vigués i Julià, en el seu llibre *Lluís G. Ventalló i Vergés (1903-1980). De la fidelitat a Sala al compromís amb el Règim*, ens ho narra de forma clara i entenedora:

El 19 de juliol Lluís Ventalló, amb la seva esposa Irene i la seva filla Luisa de set anys, arribava a Barcelona al pis de la seva mare al carrer Urgell. Se sabia buscat i aquell no era el millor amagatall mentre preparava la fugida del país. L'endemà, el funcionari municipal Ángel Liñan Gil, a qui Ventalló feia anys havia buscat feina a l'Exposició de 1929, li donava un cop de mà: *«Se presentó en el domicilio de mi madre preguntando por mí y diciendo que era sabedor de por mi destacada intervención política en el sector tradicionalista de Terrassa; me suponía perseguido de muerte, ofrecía su domicilio para que me acogiera a él; No dudé ni un momento en acogerme a este ofrecimiento, considerando que por pertenecer el citado Liñan a familia modesta y hallarse dicho domicilio en la barriada de Horta no ofrecería sospecha, por tratarse de una barriada obrera y permanecí oculto en aquel domicilio hasta que pude pasar a Francia. Muchos otros me negaron su domicilio, Liñan no, todo y que conocía el riesgo de ser yo personaje buscado por el Frente Popular [sic]».*

Finalment, el 29 de juliol de 1936, Lluís Ventalló s'embarcava en el torpediner francès *Le Fortune*. S'havia deixat bigoti per passar desapercebut. El seu germà Joaquim li proporcionà una identitat falsa, gràcies a les gestions efectuades davant el conseller de Governació de la Generalitat de Catalunya. Lluís Ventalló esdevenia Lluís Ferrer Paronella. El dia 2 d'agost arribava a Avinyó després que el vaixell el desembarqués a Portvendres. S'hostatjà a casa de Gabriel Colom, germà de Jaume Colom, casat amb Encarnació, la germana de la seva dona. Les cartes rebudes per Irene en el seu exili francès espanten en Lluís, el qual fa gestions per tal que en Joaquim aconseguixi salconduits per a la seva dona i la filla. Joaquim Ventalló, gràcies a les seves influències, aconseguia els permisos corresponents i finalment, a final d'agost, mare i filla es reunien a Avinyó amb en Lluís. Aquest fet va ser cabdal, atès que amb la desfeta de la República la truita es capgirà i, en aquest cas, després de sis anys d'exili, Joaquim havia de demanar l'ajut del seu germà, aleshores destacat dirigent falangista a Terrassa. Lluís Ventalló arribà a ser el primer governador civil de Lleida, en ocupar aquesta ciutat les tropes franquistes. ❀

Barcelona, 7 de juliol de 1936

Conferència de Joaquim Ventalló sobre
ensenyament. Dies després, la República
entrà en guerra

FV

En perill de mort

15

Des de les pàgines del diari anarquista *Solidaridad Obrera* Ventalló va ser fetrotgement atacat. En referència a les acusacions «gansterils» —de pràctiques de robatoris i amenaces per part de membres del sindicat— llançades des de *L'Opinió*, el diari de la CNT responia:

Otra vez L'Opinió lanza una insidia y una infamia contra la Solidaridad Obrera. No nos extraña tal proceder por parte de estos «amigos de la ... clase trabajadora». No pueden emplear otra arma. Esta vez el motivo es el hecho de haberse producido en Barcelona un atraco. Por lo que se ve, los de L'Opinió quisieran que siempre que en Barcelona ocurre un atraco, llenáramos medio periódico reseñando lo ocurrido, como la Prensa burguesa que cultiva truculencia.

Es que no saben los de L'Opinió que Solidaridad Obrera es un periódico mil veces más digno que el suyo, que no puede recoger estos incidentes que produce el sistema capitalista, que con la República sigue siendo y seguirá siendo igual que bajo la Monarquía? ¿Es que nosotros podemos conceder importancia a un delito que, si buscáramos a los responsables, encontraríamos que son el régimen burgués y sus defensores, entre los que se encuentra L'Opinió?

Nosotros no tememos ser atacados. Ya se encargarán el burgués, el político y el Estado de dejarnos sin un céntimo.

Nosotros, sí, podemos hablar de los atracos que se cometen contra el pueblo que trabaja, señores de L'Opinió. Podríamos hablar de actos más repugnantes aún, que se realizan no lejos del Ayuntamiento y otros centros.

¿Dónde están los atracadores? Señores de L'Opinió: quizá algún día, y no lejano, os lo demuestre el pueblo, este pueblo que, fingiendo servirle, no hacéis otra cosa que servirlo de él, de su bondad para engañarlo. Nosotros lo dijimos una vez y con ella basta, condenamos los atracos; pero todos, sin excepción: los que se realizan pistola en mano y los que se perpetran utilizando como armas la política que proporciona acatas y mandos. (Solidaridad Obrera, 8 de desembre de 1932)

AHCB

Barcelona, 6 de març de 1936

Conferència de Joaquim Ventalló
a l'Ateneu Enciclopèdic Popular

En una altra columna de *Solidaridad Obrera* de l'any 1933, són llançades de nou acusacions:

En *L'Opinió* hay alma de tirano, hechos de verdugo y palabras de victimario. Estando allí Ventalló, y siendo organillo ocioso de la Esquerra, es lógico.

Fins i tot l'arriba acusar de «ex lliguero, ex carlista y ex esquerrista» —aquesta darrera acusació pel seu pas per ERC. Ser crític amb les actuacions d'alguns membres de la CNT-FAI, podia comportar ser atacat i titllat de burgès i carlí, encara que no se n'hagués estat mai. Ventalló, com Planes, van donar la cara i van denunciar tot allò que era denunciabile. Planes, amb el seu fabulós llibre *Els gànsters de Barcelona* fent una clara demostració de la seva valentia en descobrir els punts foscos del sindicat anarquista. Joaquim Ventalló també arriscà la seva vida per fer del periodisme una finestra de claredat, tot denunciant les foscos del sindicat anarquista. Ser crític amb la CNT-FAI en un temps on aquest sindicat té molta força i influència significa jugar-se constantment el dret a viure.

Com ja ha esmentat el mateix periodista, els de la CNT-FAI li tenien presa. Els seus punyents articles a *L'Opinió* i després a *La Rambla* criticant el sindicat anarquista per les seves pràctiques de gangsterisme li van passar factura. La sort de l'avis del redactor d'esports de *La Rambla* li salvà la vida. En cas contrari hauria tingut la mateixa dissort que en Josep Maria Planes, periodista i crític envers el sindicat anarquista com ell. A *12 periodistes dels anys trenta* Ventalló narra el seu periple per fugir d'una mort segura, el 9 de setembre de 1936:

Armand Quintana, col·laborador de *La Rambla* —feia també ciclisme (en referència a Josep Maria Planes expert en ciclisme), se n'anà a Rússia—, em digué: «Ja saps que ets a la llista dels que han de matar?». Em contestà: al Cercle del Liceu. La FAI s'havia apoderat del Cercle del Liceu, així com el PSUC ho havia fet del Cercle Eqüestre.

Vaig anar a veure en Companys i em digué: «Marxa, que no ens passi el que ens ha passat amb Planes (assassinat per la FAI a la carretera de la Rabassada a finals d'agost

d'aquell mateix any)». Es veu que en Planes, arran de Primo de Rivera, ja s'havia exiliat i coneixia quin pa s'hi menjava. És sabut que, a fora, tens privacions; pot ser que no tinguis diners ni per dinar o per sopar. Aleshores quan l'avisaren, quan l'amenaçaren, Planes digué que si havia de marxar volia un càrrec a fora...

Aquella nit vaig anar a dormir... és un dir, perquè tota la nit estava ben despert, al Govern Civil, amb Espanya de conseller de Governació. L'endemà al matí amb l'alcalde de Portbou, Benjamí Cervera, travessàrem la frontera, sense documents, a peu pel túnel (del tren), i vàrem arribar a França. En anar a trobar l'alcalde del poble del costat no em van dir res. Era l'una de la tarda quan entrava a França; i a les quatre, la FAI era a casa meva, al carrer d'Urgell. Les meves germanes no van obrir, digueren: «És a Madrid». El cotxe d'aquesta gent —un autobús, un camió militar millor dit, amb un escamot— es va estar quaranta-vuit hores a la cantonada d'Urgell i Diputació esperant que tornés...

Era evident que havia de marxar, perquè m'hagueren pelat ja que des de *La Rambla* n'havia dit quatre de grosses. A París aleshores hi havia també en Xammar, en Tísner i en Carner. I així fins el 1943...

L'encertada decisió de fugir cap a l'exili li salvà la vida. La valentia de Josep Maria Planes de romandre a Barcelona i fer cas omís de les amenaces que rebia —i tot s'ha de dir, la bona vida a la qual estava acostumat i que l'exili no li donaria— li varen fer pagar un preu molt alt: la mort. En aquells mesos inicials de la Guerra Civil el descontrol era total. Els sollevats van ocasionar un esclat virulent que n'arrossegà molts a patir la mort i, els més afortunats, l'exili. Exiliar-se sent del bàndol republicà era tot un honor, car significava que, malgrat la persecució i les amenaces de mort, els ideals republicans continuaven intactes. Ventalló ho tenia prou clar. I en arribar a Portvendres s'oferí per treballar per la República des de l'exili. Podia aprofitar i canviar-se de bàndol com varen fer molts catalans com Josep Pla, Carles Sentís; podia restar amagat i immòbil, o bé fugir a Amèrica. Joaquim Ventalló va ser fidel als seus principis catalanistes i republicans: calia fer feina per la causa republicana. Calia servir la pàtria. ✪

París, desembre de 1939

Sopar de Cap d'Any. Ventalló,
és el segon per l'esquerra

FV

Anys d'exili

16

Un cop a França, va ser nomenat canceller del consolat d'Espanya a França, a Portvendres, i després a l'ambaixada de la República espanyola, a París. Van ser anys difícils. Plens de dificultats des d'econòmiques fins personals. Tot i això, Ventalló se'n sortí i pogué refer la seva vida. A l'entrevista que li féu Josep Puy i Juanico per a la revista *Terme*, del Centre d'Estudis Històrics de Terrassa, ho explicà prou bé:

A França es precipitaven les coses i, de cop i volta, em trobo com a canceller al consolat d'Espanya a Portvendres. Això fou gràcies a un vell amic que es deia Rovira Armengol, al qual havien nomenat consol d'aquella vila mediterrània. Us haig de dir que el canceller és el segon càrrec d'un consolat i té les funcions de cap del personal administratiu.

L'any següent vaig aconseguir fer una escapada a Espanya, concretament a València, i vaig poder saludar Manuel Azaña, que era un vell conegut meu del temps del Bienni Negre i de quan s'havia hostatjat, en sortir de la presó, a casa de la Margarida Xirgu, a Badalona.

Torno a França i un altre vell conegut, Ossorio y Gallardo (divisionari governador civil de Barcelona a l'inici de l'esclat de la Setmana Tràgica de 1909), que era l'ambaixador de la República Espanyola a París, em va designar canceller de l'ambaixada. Érem tres catalans: Josep Carner —diplomàtic de carrera i segon càrrec de l'ambaixada—, Eugeni Xammar —delegat de premsa— i un servidor, com a canceller. A l'ambaixada de París vaig poder conèixer molta gent i viure moltes situacions. Més endavant, enviaren Ossorio y Gallardo a Buenos Aires i l'arribada d'un personatge anticatalà que es deia Marcelino Pascua em va fer perdre aquella experiència diplomàtica.

Vaig romandre a París fins el 1943; m'hi guanyava la vida com a corredor de fruita al mercat de Les Halles i el cert és que la vida de comerciant no m'anava pas malament. Era l'època dels nazis a París, però jo anava a la meua i reconec que no em van molestar per a res. Les desfilades que feien als Camps Elisis tenien com a espectadors les esquenes de centenars de francesos que palesaven, amb aquesta

FV

París, 1937

Passaport a favor de Joaquim Ventalló.
Aquest passaport va ser expedit per
l'ambaixada de la Segona República a París

posició, la seva protesta. Haig de confessar que l'espectacle feia el seu efecte.

Exercí de canceller del consolat d'Espanya a Portvendes del 25 de novembre de 1936 fins al 28 d'agost de 1937. Al consolat hi va prestar un gran servei, tot oferint passaports a molta gent que fugia. A l'ambaixada de la República Espanyola de París hi romangué des del 29 d'agost de 1937 fins al 12 setembre de 1938. En ser nomenat el nou ambaixador, Marcelino Pascua, la situació entre Ventalló i l'ambaixador es complicà. Marcelino Pascua, metge de professió, va ser militant i diputat a Corts pel PSOE. De 1931 a 1933 va ser director general de Sanitat del govern de la República. El setembre de 1936 va ser destinat a Moscou com a ambaixador de la República. Durant la seva estada a Rússia va ser l'encarregat de vetllar i signar amb les autoritats soviètiques la custòdia de l'or del Banc d'Espanya dipositat en aquell Estat pel govern de la Segona República. Va ser conegut com «l'or de Moscou». El setembre de 1938 va ser nomenat ambaixador de París en substitució d'Àngel Ossorio y Gallardo. En aquest nou càrrec va ser l'encarregat de presidir la Comissió Especial d'Hisenda, la qual custodiava la venda de béns de la República en divises. Marcelino Pascua (Valladolid, 1897-Suïssa, 1977) acabà exiliat als Estats Units, donant classes a la Universitat John Hopkins de Baltimore i treballant de funcionari a l'Organització Mundial de la Salut. La situació entre Ventalló i Pascua es va fer insostenible i el primer va ser traslladat al consolat de Portvendes, a desgrat seu, el setembre de 1938. La rebaixa de sou li significà un trasbals considerable, atès que havia de mantenir la dona i la família que restava a Barcelona en una situació de penúria desastrosa. Va fer gestions davant el governador del Banc d'Espanya de la República, Nicolau d'Olwer, per tal d'evitar ser traslladat a Portvendes. Les gestions no donaren el fruit esperat i la situació de Ventalló s'agreujava per moments. En una de les cartes adreçada a Nicolau d'Olwer —datada el 9 de setembre de 1938— Ventalló expressava el seu neguit pel canvi de lloc, així com per les penúries econòmiques d'aquest canvi:

Ara bé, com que no sóc sant de la devoció pasqual [referint-se al nou ambaixador Marcelino Pascua] —no pas perquè tingui cap motiu, sinó perquè l'home porta aquestes coses— no ha trobat altre procediment, per treure'm, que el fer-me enviar un ofici del Cònsol de Port-Vendres, en el qual em diu que en nomena canceller allí.

També en la mateixa carta, Ventalló fa saber a Nicolau les dificultats econòmiques que aquest canvi comportaria:

A mi, per l'únic que em feia goig estar aquí, és perquè cada 15 dies envio 20 kilos de menjar a la meua mare de 77 anys, a la meua germana amb tres criatures de 6 anys i mig i 3 anys, i als meus sogres. A fi de mes no em queda res del que guanyo, perquè tot ho envio en queviures. Si acceptés anar a Port-Vendres (bufetada moral que no veig amb forces d'acceptar), ni jo tindria prou per viure (quan hi era em vaig acostumar a no sopar, perquè el sou no donava per a tant) ni podria enviar, naturalment, queviures als de casa. És una desgràcia, i altra gent hi ha que no tenen a l'estranger qui els enviï res. Paciència si ha d'ésser així. Però aleshores, el que penso fer és anar-me'n a Barcelona i guanyar-me la vida com pugui, que mai m'ha espantat.

El suggeriment de retornar altre cop a Barcelona no es dugué a terme, segurament pel desenllaç de la Guerra Civil i l'imminent final de la República, i Ventalló romangué a l'Estat francès. En la mateixa carta adreçada a D'Olwer es feia esment de la destitució de Josep Carner. Això demostrava l'anticatalanisme de Pascua. L'endemà mateix, el 10 de setembre de 1938, Ventalló envià una nova carta a Nicolau d'Olwer, on li narrava els fets del seu acomiadament com a canceller de l'Ambaixada espanyola a París.

La comunicació del trasllat era imminent i així ho reflecteix la carta rebuda el 10 de setembre de 1938 des de l'ambaixada de París i signada pel mateix Marcelino Pascua:

El Ministerio ha dispuesto que cese V. como Canciller de esta Embajada y pase a prestar sus servicios al consulado

de la Nación en Portvendres, debiendo verificar, por consiguiente, la entrega de las llaves, documentación y demás efectos a su cargo, lo que hará personalmente al Secretario de 3ª de esta Embajada Don Ricardo Arranz.

Lo comunico a V. para su conocimiento y cumplimento.

París 10 de setiembre de 1938.

M. Pascua

Més clar impossible, i enutjós per a un home que havia donat tot el que podia donar per la República. Va fugir de Catalunya per por de ser assassinat vilment per esquadrons de la FAI, i ara era bandejat de nou pel govern de la República en boca del nou ambaixador, Marcelino Pascua. Retornar a Portvendres significava traslladar-se de nou i la rebaixa del sou de forma considerable. Hauria de fer front a les despeses familiars amb una paga minsca. El sou de canceller de l'Ambaixada espanyola a París era de 6.406,03 francs. Com a canceller del consolat el sou era de 1.963,55 francs; una diferència considerable. El 20 de setembre de 1938 Ventalló escrivia una carta al ministre d'Exteriors del Govern de la República, Julio Álvarez del Vayo, tot exposant la seva situació:

Excmo. Señor Ministro:

Sin perjuicio de la comunicación oficial que me propongo elevar a V.E. como Ministro, me considero en el deber, en el terreno particular, de escribirle estas letras, para ponerle al corriente de la situación en que me ha colocado una resolución respecto a mi adoptada.

Creo que el momento no es el más a propósito para reclamar su atención, cuando problemas más graves y generales que atender le reclaman. Pero creo que mi obligación es informarle suscintamente para que V. E. conozca los hechos y la situación en que ellos me colocan, y a la vista de todo ello pueda V.E. disponer lo que estime justo y conveniente.

Del 29 de noviembre [sic] de 1936 al 30 de agosto de 1937 ejerci el cargo de Canciller en el Consulado de España en Portvendres con el sueldo de 1963,55 francos. El 31 d'agosto de 1937 pasé a ejercer el cargo de Canciller en la

Embajada de España en París por nombramiento aprobado por el Ministerio de Estado, en fecha del propio mes. El sueldo mensual correspondiente a dicho cargo era de 6406,03 francos.

El día 7 del corriente, estando todavía en funciones de Canciller en la Embajada de París recibí del Consul en Portvendres una comunicación en la que me decía que dicho señor (sin contar conmigo ni consultarme) se había permitido elevar al Ministerio propuesta para nombrarme Canciller en dicho Consulado y que el Ministerio había aprobado dicho nombramiento.

Consideré irregular dicho pronunciamiento y le contesté que estando a las ordenes del Embajador en París no podía recibir ordenes del consul en Portvendres.

El día 12 (setembre) recibí una comunicación de fecha 10 del Embajador en París, en la que me manifestaba que el Ministerio había dispuesto mi cese como canciller de la Embajada para pasar a prestar mis servicios en el consulado de la Nación en Portvendres. En dicha fecha cesó en el cargo de Canciller en la Embajada de París.

Creó en lo escapará V.E. la irregularidad de ambas comunicaciones desde un punto de vista administrativo.

Aun cuando un Embajador tiene derecho a escoger sus colaboradores y a poner a los cargos, personas no ya de confianza, sino de su confianza, tengo entendido que solamente una falta grave podía motivar una separación como la que ha sido dispuesta con referencia a mi.

Durante el año en que he estado en el ejercicio de mi cargo de canciller en la Embajada de París, mi labor no ha sido solamente la de Canciller sino que durante más de seis meses he alternado con los Secretarios en tareas propias de los mismos y aun en funciones en el Gabinete de cifra, guardias nocturnas, guardias dominicales, etc. No faltarán a V.E. si lo desea, elementos de consulta múltiples que le informaran cumplidamente acerca de mi gestión en la Cancillería de la Embajada de París.

Por ello la forma irregular de mi cese y traslado, si en el aspecto administrativo creo es irregular e injusta, en el aspecto económico representa pasar de un sueldo de 6406,03 francos mensuales a otro de 1963,55, que es notoriamente insuficiente para vivir.

No creo que el Ministerio de estado tenga solo la obligación de darme las gracias por mi gestión, pues la he cumplido considerando que éra mi deber, pero creo que el Ministerio no puede, después de 21 meses de estar a su servicio y sin que exista falta grave cometida por mi, mudarme a un puesto inferior en sueldo al de los ordenanzas y mecanógrafas de la Embajada misma en la que hasta ahora he venido trayendo. Además puede comprobar, estando en Portvendres como Canciller, que dicho sueldo de 1963,55 francos no permite vivir ni en la forma menos decorosa.

No he de invocar para prestarme a V.E. mis 20 años, de actuación pública al servicio del ideal republicano, como periodista y como político, ultimamente director de los diarios de izquierda de Barcelona L'OPINIÓ y LA RAMBLA de 1931 a 1936, y Teniente Alcalde del Ayuntamiento de Barcelona y Presidente de las Comisiones de Cultura y Fomento de 1931 a 1934. No se trata de meritos contraidos que deban ser invocados, puesto que mi actuación ha sido dictada por la conciencia de que de acuerdo con mis ideales debía obrar como obré. Lo menciono solamente para decir que con dichos antecedentes —que no meritos— no creo merecer de un trato como el que acaba de dárseme.

Al cesar en mi cargo de Canciller en la Embajada de París, el 12 del corriente, se ha pretendido pagárseme los 12 días justos de mi actuación como Canciller, seguramente con la pretensión que el resto del mes pase a cobrarlo en Portvendres a razón de 65 francos diarios que corresponden a aquella Cancillería. Supongo se habrán dado en el Ministerio pocos casos como este en que a un funcionario, empezado el mes, se le diga que terminaría con un sueldo que es solamente una cuarta parte del que tenía atribuido. Ello me crea una situación económica dificilísima, pues no escapará a V.E. que no es posible, cuando esto sucede, ni cumplir con los compromisos añejos a tener un piso puesto, ni levantarlo, ni tan solo emprender viaje para un nuevo cargo.

Por ello manifesté al Secretario primero de la Embajada de París, Sr. Santillana, que deseaba se me diese el mismo trato que se ha dado a todos los funcionarios de personal auxiliar y subalterno (mi propia categoría en nomina) que han sido despedidos, es decir, dos meses de sueldo (el corriente y otro). Así se ha procedido con funcionarios que han

sido despedidos, en algunos casos por deslealtad, y siempre por razones concretas, y solicitaba no ser menos que ellos. Se me contestó que se me daría algo a los dos días, y han pasado 8 y no se me ha contestado nada.

Dudo, Señor Ministro, que de haber sido yo un enemigo, se me hubiese tratado en peor forma. Creo tener derecho por lo menos a un mínimo de corrección por parte de la Embajada.

El nombramiento de Canciller en Portvendres tiene un aire de castigo que tengo la conciencia de no merecer. No creo que el Ministerio tenga derecho a obligarme a aceptar un puesto que no lleva afejos medios de vida decorosos. Pero creo también que no puede negarseme mi pretensión de cobrar dos meses de sueldo al ser despedido de Canciller de la Embajada en París, para que con ellos atienda a mis compromisos. El hecho de no pagarme dichos dos sueldos (12.812,06 francos en total) me inmovilizaría en París y me dejaría liberalmente sin medios de subsistencia, en mitad de la calle.

Si V.E. cree que habiendo sido irregulares e injustos mi nombramiento de Canciller del Consulado en Portvendres y mi cese de Canciller en la Embajada en París, puede subsanarse, como V.E. obre en justicia me parecerà bien. Si V.E. mo lo cree así, le ruego que se atienda mi petición de ser pagado en la forma que solicito, para que ya que el quebranto moral de la decisión adoptada, no es emendable, por lo menos el material sea reparado. Y no se dé el caso de que un ex-Canciller de la Embajada de España en París tenga que acudir dentro de poco a implorar el socorro de los amigos para poder subsistir, y en último caso acudir al Consulado a solicitar un billete de indigente para su repatriación.

Ruego a V.E. perdone la extensión de estas letras, y me reitere atto.s.s.

Joaquim Ventalló

6, Avenue Dode de la Brunerie. París xvii

Seguí com sigui, finalment Ventalló es traslladà a Portvendres a ocupar el càrrec de canceller del Consolat d'Espanya.

El 22 de desembre de 1936 —en el registre del consolat de Portvendres hi consta el 9 de gener de 1937—, a Perpi-

FV

París, gener de 1938

Joana Givanel amb el seu marit Joaquim Ventalló, al seu domicili francès. En aquesta època Ventalló va ser el canceller de l'ambaixada de la República Espanyola a París

nyà, Joaquim Ventalló es casà amb Joana Givanel Pascual. Joana Givanel Pascual havia estat casada amb un francès, vinculat professionalment a la Societat General d'Aigües, que fou enviat a Granada per aquesta empresa. Es veu que la relació no anava massa bé. A mitjan anys trenta se'n separà i després se'n va divorciar. Joana Givanel era filla de Joan Givanel, estudiós de l'obra de Miguel de Cervantes. Joaquim havia fet amistat amb Givanel en el transcurs dels anys trenta. Entre trobada i trobada nasqué un relació d'amor: Joaquim es fixà en la filla de Joan Givanel i el seu cor s'omplia de batecs i guspies que van

FV

França, *circa* 1940

Joana Givanel, esposa de
Joaquim Ventalló, durant l'exili
francès

fer que de l'amistat nasqués un amor. Entre Joaquim i Joana hi havia una diferència d'onze anys d'edat. Daniel Venteo, al llibre *La Revolució del bon gust. Jaume Miravittles i el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya* (Viena Edicions, ANC i Ajuntament de Figueres. Barcelona, 2006) ens apropa l'anada de Joana cap a París:

La delegació del Comissariat a París també servia en ocasions per donar cobertura a aquells que havien hagut de marxar de Catalunya per salvar la vida fugint dels anarquistes. Aquest fou el cas de Joana Givanel, companya precisament de Ventalló. Miravittles havia aconseguit de Tarradellas que Givanel, que era funcionària de la Generalitat, fos traslladada del Departament de Sanitat a Presidència, i d'allà a la Delegació del Comissariat a París en comissió de serveis, mantenint el sou. D'aquesta manera, Givanel —«futura esposa del nostre amic Ventalló», escriu Miravittles a Tarradellas— es podia retrobar amb el periodista a París, on treballava per l'ambaixada espanyola després d'haver hagut de fugir de Barcelona el setembre de 1936 amenaçat per la FAI.

Joana havia hagut de fugir, com el seu company sentimental, per evitar una mort segura. Tot i això, l'amor entre tots dos durà fins més enllà de la mort d'ella. Joan Givanel i Mas (Barcelona, 1868-1946) va estudiar a Barcelona Filosofia i Lletres i fou un excel·lent alumne del gran mestre Manuel Milà i Fontanals. Deixà l'estudi de les ciències —estudiava Química— pel de les Belles Arts. Aleshores es dedicà en cos i ànima a l'estudi dels clàssics de la literatura castellana. Entre aquests, l'obra completa de Miguel de Cervantes, l'autor del Quixot. Fou membre de l'Acadèmia Barcelonesa de les Bones Lletres, membre honorari de The American Association of Teachers of Spanish i de la Hispanic Society of America. La dona de Ventalló va patir, l'agost de 1938, un avortament, però finalment la parella va tenir una filla nascuda el 17 d'octubre de 1939 a París. Li posaren per nom Eulàlia, i anys a venir es dedicà a l'educació i va ser una excel·lent i reconeguda crítica de literatura infantil, que arribà a publicar

FV

París, circa 1940

Joana Givanel, al pis de París, durant els anys de l'exili francès. A la paret de la dreta, hi podem observar un mapa de Catalunya i una senyera, penjats

les seves crítiques en diaris i revistes de Barcelona, entre altres *La Vanguardia*. Un cop caiguda la República, els Ventalló retornaren a París, on visqueren al Districte XVII. Joaquim feia de corredor de fruites i verdures al mercat de Les Halles de París, treballant de nit. Va viure els bombardeigs dels alemanys, així com l'entrada dels nazis a París el juny de 1940. Tot i ser un destacat republicà i home d'esquerres, els nazis el deixaren força tranquil. Davant la insostenible situació de l'ocupació nazi, els Ventalló es plantejaren exiliar-se a Mèxic. Gràcies a les gestions de l'ambaixadora Palmira Guillem —que després seria la muller de Lluís Nicolau d'Olwer— obtingueren els passaports. Tenien la documentació preparada per fer el salt de l'oceà Atlàntic, però una carta de les seves germanes, on li feien saber la greu malaltia que patia la seva mare, li va fer replantejar la decisió i decidí retornar a Barcelona per veure la seva mare en vida i que aquesta pogués veure la seva néta Eulàlia:

FV

1939

Coberta de l'opuscle "*De cara a la independència*", un article aparegut prèviament a la revista *Catalunya*, publicada a Buenos Aires. En aquest article, des de l'exili francès, Joaquim Ventalló, després de la desfeta republicana, fa una aferrissada defensa de la independència de Catalunya com l'única solució de futur per al poble català

Vaig tornar a Catalunya l'any 1943. A París m'havien fet un passaport per anar a Mèxic, però vaig rebre una carta de les meves germanes que deia que la meva mare volia veure'm abans de morir-se, car ja tenia molts anys i es trobava

delicada de salut. I aleshores, vaig estripar aquell passaport i vaig venir cap aquí, i encara la meva mare va viure un any i mig (*Al Vent* núm. 50. Terrassa, abril de 1982).

Mentre era a França havia fet col·laboracions amb revistes de l'exili com *Ressorgiment* de Buenos Aires, *Germanor* de Xile, *Pont Blau* i *Xaloc* de Mèxic. Revistes editades per catalans exiliats que volien tenir ben encesa la flama de la llengua catalana així com l'esperit de la República i el govern de la Generalitat a l'exili. En totes elles va utilitzar el pseudònim Sebastià Sisquella, per tal d'evitar possibles represàlies de les autoritats franquistes. Escriure en aquestes revistes era quelcom digne. Representava ser fidel a unes idees, a un país i a la llibertat; un coratge i una valentia davant d'una situació fosca i difícil. En una Europa en guerra escriure podia significar alliberar-se dels fantasmes interiors i explorar nous camins d'esperança.

Mentre era a París, l'any 1939, col·laborà en la prestigiosa revista *La Tradition Vivante*. En el número dedicat a Espanya hi publicà dos articles, un dedicat als toros i l'altre a les vinyes espanyoles. En tots dos escrits hi feia una magnífica descripció de la realitat espanyola des d'aquests dos eixos temàtics. Els escrigué primer en català per després traduir-los al francès. A l'hora d'escriure s'inspirava més fent-ho en la seva llengua materna per més domini del francès que tingués. En aquest número hi col·laboraren plomes destacades de la literatura i del periodisme català: Just Cabot, Sebastià Gasch, Ferran Soldevila i Carles Riba.

A França mantingué una bona amistat amb Ferran Canyameres (Terrassa, 1898-Barcelona, 1964). Canyameres, terrassenc com Joaquim Ventalló, fou un dramaturg de gran volada, exiliat a París en la fugida republicana. En la seva estada a la capital francesa fundà l'editorial catalana Albor. Publicà obres de teatre, novel·la i traduccions del francès al castellà i al català. Retornà a Barcelona el 1950. Mentre era exiliat, Lluís Ventalló es féu responsable de la seva muller i de la filla, Montserrat, atès que pare i fill eren a París. El 1942 les dues dones pogueren reunir-se amb la resta de la família a França. Canyameres, molt amic de la

família Ventalló, oferí feina a Joaquim Ventalló a la seva nova empresa Innovations Textile, associat amb els germans terrassencs Ballbé i amb Puig i Ferreter com a soci capitalista. Joaquim Ventalló va durar molt poc en aquesta empresa, propietat de Canyameres. Segons el biògraf de Ferran Canyameres al llibre *Ferran Canyameres. Entre la memòria i l'oblit* (Barcelona: Baula, 1999):

Joaquim es passava més hores escrivint cartes personals que no pas atenent les obligacions que li pertocaven. A més, l'havia d'ajudar econòmicament una vegada rere l'altra, més enllà del sou que cobrava. Canyameres va quedar molt decebut amb la conducta del seu amic Joaquim Ventalló i se'n desvinculà, encara que mai del tot, per l'antiga amistat i perquè Lluís G. Ventalló li pregava de tant en tant li donés diners, que ell restituïa a l'Enriqueta (la dona d'en Canyameres). ■■

FJI

Barcelona, 1 de març de 1953

Joaquim Ventalló passejant per
la Rambla de Catalunya amb el
seu fill Joan

El retorn a Catalunya, un llarg túnel

17

Aquella França ocupada, entre la foscor del terrible nazisme i la complaença o *sordesa* de la majoria de francesos amb el nou règim, féu que en Joaquim Ventalló creixés el desig de marxar. Necessitava retrobar un nou lloc on la vida fos més fàcil i menys terrible. Primer, com ja hem esmentat més amunt, pensà a anar a Mèxic. Tenia el passaport per poder passar la frontera i establir-se en aquell nou lloc. La majoria de catalans republicans exiliats l'havien escollit com a punt de partida d'una nova vida. Mèxic va ser el país que havia donat suport —i encara n'havia de continuar donant— al govern de la Segona República. El govern mexicà va oferir acolliment a milers de refugiats catalans i espanyols. També acolliria, per un temps, el Govern català a l'exili. Significava un munt de possibilitats per a refer la seva vida i la dels seus éssers més volguts, la dona i la filla, una oportunitat única. Tanmateix, la malaltia de la seva mare i el desig que en vida pogués conèixer la seva néta Eulàlia, el van fer repensar la marxa cap a Mèxic; estripà el passaport i decidí retornar a Barcelona, però abans calia organitzar bé les coses, calia posar-se en contacte amb el seu germà. Lluís Ventalló era un home fort dins del nou règim. Ara li tocava al germà solucionar-li el seu retorn. Era la torna a l'ajuda rebuda en ple període revolucionari roig, en els mesos inicials de la República en guerra. Lluís G. va poder fugir d'una mort segura gràcies a les influències del seu germà i amb un passaport fals. En Joaquim i en Lluís eren ideològicament contraris, però eren de la mateixa sang; eren germans per damunt de tot. A voltes s'havien d'escriure en castellà o en francès, entre els dos germans, per a poder passar la censura del moment. Algunes cartes, en ser escrites en català, s'extraviaven *voluntàriament*. En Lluís, li ho féu saber en una carta datada el 10 de gener de 1939:

[...] per tant t'agraeixo que a partir d'ara, a l'escriure, ho facis en castellà.

La correspondència entre tots dos cada cop era més fluida.

Els primers mesos de l'any 1938 en Lluís, des del bàndol franquista, escrivia a en Joaquim per saber noves de la seva mare i de la família reclosa a Barcelo-

MERCADER / FV

París, 26 de juny de 1942

Ventalló amb la seva filla Eulàlia,
nascuda el 1939, a París

na. Des de Biarritz (el 2 de maig de 1938) li escrigué una carta de preocupació en referència a la situació «dels de casa»:

Benvolgut Joaquim:

Estic intranquil per no tenir noves teves en la relació amb els de casa, i més després de la meua darrera lletra en la que t'anunciava, que anaven a donar-me un càrrec i suposant, que, com és natural, s'enterarien a Barcelona. T'agraeixó que m'escriguis a l'adreça de sempre, i malgrat ésser jo a Lleida, ja hi haurà qui em donarà la lletra.

Records per a tots i també per a la teua muller. Rep una abraçada del teu germà.

El 3 d'abril de 1938 les tropes franquistes ocupaven Lleida. Havien arribat a territori català per primer cop. Els franquistes volien arribar a Vinaròs, és a dir, a la mar Mediterrània, i així poder dividir el territori republicà en dos. El Segre i l'Ebre aviat esdevindrien la frontera natural i bèl·lica entre ambdós bàndols. En la retirada, els republicans havien fet volar tots els ponts per tal de dificultar la penetració dels franquistes en territori republicà. Un cop ocupada la capital de les terres de Ponent, el germà de Joaquim va ser una de les màximes autoritats franquistes. Lluís Ventalló va ser nomenat primer governador civil franquista de Lleida, i ocupà el càrrec entre l'abril i l'agost de 1938. La repressió franquista a Lleida va ser molt forta. Els republicans que no havien pogut fugir en pagaren les conseqüències, alguns amb la mort i la presó, i altres amb la repressió en vida. L'arribada de les forces franquistes a Lleida significava restablir l'organització política i administrativa d'abans del 14 d'abril de 1931. El 5 d'abril de 1938, el general Francisco Franco derogava l'Estatut d'autonomia de Catalunya i restablí la Diputació de Lleida. Mariona Vignes, en el llibre *Lluís G. Ventalló i Vergés (1903-1980). De la fidelitat a Sala al compromís amb el Règim*, descriu força bé el nomenament de Lluís G. Ventalló com a governador civil:

El nomenament s'havia decidit en el darrer Consell de Ministres celebrat a Burgos. A instàncies del lleidatà Eduard

Aunós, la proposta l'havia fet el ministre de l'Interior, Ramon Serrano Suñer, que presentà Lluís Ventalló com una persona d'absoluta confiança al ser un tradicionalista que havia entrat a la Falange, havia acceptat el procés d'unificació, i a més a més, havia respost de manera eficient i amb fidelitat a les tasques encomanades a Sant Sebastià: *El Generalísimo preguntó a los ministros si tenían algo que objetar y concretamente se preguntó la opinión al General Martínez Anido quién contestó que me conocía de años y que merecía de su confianza. El Sr. Conde de Jordana —Vicepresidente del Gobierno y Ministro de Asuntos Exteriores— tomó la palabra y dijo que para él era suficiente garantía el saber que yo me había formado políticamente al lado de Vd.*

L'apadrinament d'Alfons Sala, del qual Lluís va ser secretari particular durant el seu mandat en la Mancomunitat en l'etapa de la dictadura de Miguel Primo de Rivera, va ser cabdal. El 12 d'abril de 1938 prenia possessió del càrrec a Lleida. Com podem suposar, el nomenament de Lluís Ventalló com a governador civil de Lleida era un tràngol dificultós per a la família que restava a Barcelona. En una carta datada el 3 d'abril de 1938, en Lluís Ventalló insisteix a en Joaquim:

Crec no cal que et digui que facis els impossibles per a treure-la d'aquesta situació [en referència a Elisa Vergés, mare de tots dos], i tu sabràs si pots, fins i tot, portar-la a França lluny de tota angunia, que crec que per ella seria el millor. En aquest cas pots comptar amb l'ajuda econòmica meua.

Joaquim Ventalló aconsellà al seu germà que no fes cap pas en fals. La situació a Barcelona era complicada. En Lluís, fent cas omís d'en Joaquim envià diners a la seva mare per mitjà d'un missatger. El missatger fou detingut i el nom de Lluís Ventalló és relacionat amb l'afer. Elisa Vergés, de 77 anys, fou detinguda i enviada al Palau de Justícia. Després de dos dies d'arrest, Elisa Vergés quedava retinguda en el seu domicili en espera de judici i sota una fiança de 48.000 pessetes. Francesc Casanovas i Coll, amic personal de Joaquim i funcionari de la Generalitat

de Catalunya, va ser la persona encarregada de vetllar per la seva mare i les germanes. Els constants bombardeigs de Barcelona i l'avançada edat de la mare van fer que l'opció de fugida de la ciutat fos descartada. Durant molts anys Joaquim retrauria al seu germà la imprudència de l'afer del missatger.

Lluís Ventalló va durar poc en el càrrec de governador civil de Lleida. L'agost de 1938 era substituït pel mateix ministre Serrano Suñer. Des d'aleshores, anà ocupant càrrecs de menor importància dins l'entramat franquista. Fou delegat de Justicia y Derecho del govern franquista fins el gener de 1951. Des d'aquesta posició s'encarregava d'assessorar la Jefatura Provincial amb totes aquelles qüestions relacionades amb l'afer jurídic. També era l'encarregat d'incoar expedients als afiliats de la FET y de las JONS que incorreguessin en faltes lleus i greus, els quals, després, eren enviats a l'autoritat jurídica corresponent, que proposava les sancions. Des d'aquest nou càrrec Lluís Ventalló esdevenia una persona amb força influència dins l'encaix polític del nou règim. Des d'aquesta posició podia fer i desfer sense massa complicacions i des d'aquí va poder donar un cop de mà al seu germà Joaquim per tal que ell, la dona i la filla poguessin retornar a Catalunya.

A partir de la victòria dels franquistes, la correspondència entre ambdós germans es feia només en castellà. Joaquim passà per moments difícils. Com ja hem esmentat abans feia de venedor al Mercat de Les Halles de París. Home, dona i filla vivien com podien. Lluís Ventalló, quan podia, l'ajudava econòmicament. L'any 1941 ja es parlava d'un possible retorn dels Ventalló-Givanel a Barcelona, via Sant Sebastià. En carta de l'11 de març en Lluís G. li feia saber al seu germà:

Respecto a los deseos de tu mujer para ir a San Sebastián, ya hablaríamos de los trámites correspondientes a mi paso por ésa.

Les germanes de Joaquim Ventalló, des de Barcelona, li van escriure la gravetat de la malaltia de la mare. És aleshores quan va prendre la decisió de retornar a

Catalunya. Per a fer-ho possible, calia l'ajut del germà. És a partir d'aquest moment que Lluís Ventalló va fer tots els possibles per a retornar el seu germà i la família a Barcelona sans i estalvis. Tot i això, però, abans van haver de passar per una sèrie de dificultats, que per sort, es pogueren resoldre satisfactòriament. Joaquim Ventalló i Vergés, republicà i catalanista de soca-rel, implicat en molts afers polítics i culturals durant la Segona República, era una persona candidata a rebre possibles represàlies si tornava a l'Estat espanyol. En poques paraules, susceptible a ser empresonat o jutjat i, si el jutge militar de torn o l'*enterado* de Franco ho creien convenient, afusellat. Per sort, tenir un germà falangista i molt influent en el nou règim podia solucionar les coses.

Mariona Vigués, en el llibre *Lluís G. Ventalló i Vergés (1903-1980). De la fidelitat a Sala al compromís amb el Règim* ens fa una narració força completa del retorn de Joaquim, de Joana i d'Eulàlia a Catalunya:

Lluís va intervenir directament en la planificació del retorn del seu germà, que s'havia de fer per la frontera d'Irun (ciutat on en Joaquim va radicar per primer cop a nivell d'Estat un partit de futbol per ràdio) a primers de desembre de 1942. Allà, seguint les instruccions de Lluís, Joaquim i família havien d'esperar que els recollís el cap local del *Movimiento* però, en baixar del tren, van ser detinguts i posats a la presó. El que havia succeït és que un bombardeig dels alemanys a Hendaya havia fet que el tren es retardés unes quantes hores i no s'havien retrobat.

Després de més de mig dia a la presó, Joana aconseguí que ella i la nena, que tenia tres anys, poguessin anar a un hotel sota llibertat vigilada. Joaquim es quedà a la presó gairebé vuit dies, el temps que en Lluís necessità per intercedir davant del governador de Sant Sebastià. Finalment, la família va ser escortada en cotxe fins a Barcelona i Joaquim va ser posat en llibertat gràcies a les influències del seu germà davant Juan Asensi Cepero, cap superior de la policia de Barcelona, però amb la condició de presentar-se cada diumenge a comissaria, mentre durés la instrucció del seu cas. Sota la prohibició explícita d'exercir de periodista.

Elisa Vergés aconseguí veure la família reunida. La mare moria el 13 de desembre de 1944 a l'edat de 82 anys, al carrer Urgell, d'on s'havia acomiadat del seu fill Joaquim en partir aquest cap a l'exili per por de ser assassinat per la FAI, el setembre de 1936. El darrer desig de la mare s'havia acomplert.

Joaquim Ventalló i Vergés no podia exercir de periodista i, per tal de poder sobreviure i mantenir la seva família, havia de fer d'agent comercial. Venia fustes per a la confecció de pipes de fumar i, després, treballà en empreses relacionades amb el món del cotó.

En una entrevista a la revista *Xarxa* del mes de febrer de 1988, el mateix Ventalló descriu la seva tornada a Catalunya:

L'any 1943 vaig retornar a Catalunya pel País Basc. A Irun ens van agafar a mi, a la meua dona i a la nena de tres anys. Gràcies al meu germà van portar-nos fins a Barcelona i, gràcies també a ell, varen posar-me en llibertat amb la condició de presentar-me cada diumenge a comissaria fins que, al cap de mig any, em van donar un paper que deia que s'havia sobresegut un «un juicio sumarísimo» contra mi. M'havien jutjat sense que jo me n'assabentés.

Sense possibilitats de poder treballar com a periodista, vaig fer d'agent comercial, primer de fustes de pipes i després, d'empreses de cotó.

Treballà a la fàbrica tèxtil del seu amic Salvador Fàbregas fent d'agent comercial, de corredor de cotons; de venedor de fustes per a la fabricació de pipes de fumar per a l'empresa de Pere Sacrest. Aquestes dues feines li permetien viatjar. Treballà per tot Europa i pel nord d'Àfrica, i féu realitat el seu vell somni de volar. Tot això, però, des de la foscor més absoluta possible. De 1943 a 1967 visqué un exili interior. Silenci total, sense poder escriure i sense poder mostrar la seva gran ploma literària a Catalunya. De forma

FV

Barcelona, cap a 1954
Trobada d'exredactors de
L'Esport Català, en un restaurant
barceloní. Joaquim Ventalló, el
tercer per la dreta

esporàdica i utilitzant el pseudònim de Sebastià Sisquella continuarà escrivint per a revistes de l'exili republicà establert a Amèrica del Sud i Mèxic. El 14 d'agost de 1945 nasqué el seu segon fill, en Joan, que arribà a ser un reconegut rellotger barceloní amb botiga i taller propis. La sort de treballar en una empresa dedicada a la fabricació de pipes de fumar li permeté tenir pipes gratuïtes, així com també tabac, en una època de força restriccions econòmiques i socials. Fer una pipada ben acompanyada d'un bon licor podia significar la glòria en aquell mar de privacions.

En una entrevista efectuada l'abril de 1982 per a la revista *Al Vent* de Terrassa, ens descriu anècdotes dels seus viatges per terres no espanyoles:

Vaig fer d'agent comercial, primer de fustes de pipes i després d'empreses de cotó. D'aquesta manera, vaig tenir l'ocasió de viatjar pràcticament per tot Europa, i també pel Nord d'Àfrica. I sempre deia a tothom, si em preguntaven d'on era, que jo era català. I afegia: «i després, sóc súbdit espanyol». Súbdit, no ciutadà. Perquè el meu país era —i continua essent— un país ocupat pels espanyols.

«El meu país era —i continua essent— un país ocupat pels espanyols»; així definia Ventalló Catalunya. Fins a les darreres dates de la seva vida, va mantenir viva aquesta definició. És en aquests primers anys del franquisme que Joaquim Ventalló continuà lluitant des de la clandestinitat per la llibertat i per la democràcia en el seu país. Actuà en la clandestinitat denunciant en fulls anònims les vexacions anticatalanes i corruptes del règim franquista. Sabia que actuar així podia ocasionar-li greus problemes amb les autoritats de l'època. Tanmateix, creia que calia seguir lluitant des de la foscor i el silenci. Sempre va ser una persona que no tingué pèls a la llengua; deia tot allò que pensava en el moment que tocava. Això no vol dir que fos un imprudent i engegues a rodar família i feina per una imprudència; calia actuar amb valentia, però des de la coherència dels fets consumats. Fins els anys seixanta va fer d'agent comercial per Europa i el Nord d'Àfrica. Després visqué una segona etapa com a periodista,

FV

Barcelona, inici de la dècada de 1940

Elisa Vergés i Capdevila, mare de Joaquim Ventalló, en els darrers anys de la seva vida

gràcies a la Llei de premsa de Manuel Fraga Iribarne i a les traduccions de Tintín al català. D'això en parlarem més endavant. 🇪🇸

GABRIEL CASAS / FV

El Port de la Selva, *circa* 1960

Un dels llocs preferits per Joaquim Ventalló per a fer-hi llargues estades estiuenques. J. V. Foix assegut a la barca; Ventalló, el primer en fer cap a la barca

FV

J. V. Foix, una amistat per a tota la vida

18

Des de la dècada de 1920 que l'amistat de Joaquim Ventalló amb el poeta sarrianenc J. V. Foix era perdurable en el temps i defugia els entrebancs que la vida els havia posat a tots dos. Es coneixien de la redacció de *La Publicitat* i de les tertúlies de l'Ateneu Barcelonès. En les estades al Port de la Selva (Alt Empordà) el retrobament amical es feia més fort. Un cop retornat a Catalunya, la normalitat pública de Joaquim Ventalló es féu més patent amb els viatges per motius professionals. Això comportà que la mobilitat dels Ventalló pel país fos més corrent. Aprofitaven els estius per anar al Port de la Selva per fer-hi repòs i estiuèig. L'amistat es reforçà i en sortiren col·laboracions mútues més tardanes. J. V. Foix, abans de publicar els seus poemes, els llegia als seus amics més íntims, entre aquests el mateix Joaquim Ventalló, per tal que hi fessin suggeriments. L'any 1939 va dedicar el poema *És quan dormo que hi veig clar* a Joana Givanel, esposa del periodista. Des del 1950 fins al 1978 J. V. Foix va escriure una vintena llarga de poemes dedicats a Joana Givanel. Els escrivia com a regal d'aniversari per a ella, que era el 18 de setembre. Durant 28 anys, cada 18 de setembre, Joana rebia un poema compost pel poeta sarrianenc. Els Ventalló feien estada al Port de la Selva i en arribar els primers dies de setembre, Joaquim i els dos fills del matrimoni, l'Eulàlia i en Joan, retornaven a Barcelona. Joana Givanel s'hi estava uns quants dies més fins a final de mes per tal de poder continuar traduint textos de l'anglès i del francès al castellà. La calma d'aquell poblet de mar en els darrers dies d'estiu permetien treballar amb molta serenitat i tranquil·litat.

L'any 1947 J. V. Foix va comprar una casa al Port de la Selva, i tot seguit una barca, amb la qual feia escapades mar endins. Molts honorables estiuèjants van sovintejar les sortides a mar amb J. V. Foix. Els Ventalló van ser uns dels privilegiats. En el llibre de poemes *A Joana Givanel* publicat per la Fundació J. V. Foix (Edicions L'Amic de les Arts. Barcelona, 2000) es reproduïx una d'aquestes escenes:

A les onze se sortia del moll del Cafè d'Espanya. Amics i acompanyants embarcaven puntualment. Tothom, excepte una persona, «On és, Na Joana?», pregunta-

va en Foix, contrariat. Amb el retard inevitable, en Foix s'asseia al timó, supervisat pel pescador Quimet Cervera. Fent proa al Cap de Creus, resseguien les cales encara agrestes de Tavellera, Aiguadolç o la Galera. Es conserven algunes fotos de petit format de quan el grup arribava a una de les cales. Passaven el matí si fa o no fa com es faria ara: prenent el sol, nedant o agafant musclos.

El Port de la Selva esdevenia una petita república sense estat ni lleis, però república en el sentit de llibertat. Una llibertat amb esclètxes si es vol, però en aquell món de controls i de repressió podia significar molt. Els estius al Port de la Selva eren estius de llum i flexibilitat atemporals. A *A Joana Givanel* trobem un bon exemple d'aquesta flexibilitat:

En tornar a les cales del Cap de Creus, el llagut d'en Foix quedava atracat al moll del Cafè d'Espanya. Cadascú se n'anava a dinar a casa i, havent dinat, les activitats reprenien l'horari establert. A la tarda es baixava al cafè. De vuit a nou es ballaven sardanes, i de nou a deu, ball per parelles. El ball era al carrer, ja que no hi havia pista, i els cotxes que passaven s'havien d'esperar. Al vespre, havent sopat, la convocatòria era al Bar Monterrey, on es repetia el programa: sardanes d'onze a dotze i ball fins a la una. El bar tenia pista de ball i els clients s'hi podien afegir. Gràcies als tocadiscs portàtils d'alguns clients francesos i als discs que havien dut de casa, més d'un *rock and roll* es va sentir al Port de la Selva molt abans que a la ciutat.

Turistes francesos i belgues eren els primers estrangers que trobaven a aquesta banda del Pirineu un paradís particular, un racó de món on s'entenien en francès i se sentien transportats cap al passat. En aquella època els pescadors d'El Port estaven disposats a dormir al celler i, fins i tot, a les barques, per poder llogar el llit als estrangers. Vivien en cases sense dutxa i cuinaven amb fogons de carbonet.

Els Ventalló feien repòs a la fonda del poble en els primers anys d'estada i, anys després, llogaren un petit apartament. J. V. Foix coneixia el pare de Joana, Joan Givanel i Mas, cervantista i arxiver de la Secció Cervantina de la Biblioteca Nacional de Catalunya. Els darrers dies d'estiu la

majoria d'estiuejants retornaven a llurs cases a ciutat. Foix aprofitava per escriure la nadala que mesos després enviaria al seus familiars i amics per Nadal. També aprofitava per enllestir el poema regal dedicat a Joana Givanel per al seu aniversari. La serventa del poeta, Gaudiosa González, era l'encarregada de fer-l'hi arribar, juntament amb una capsa de bombons, cada 18 de setembre. I així durant 28 anys. No sabem per què a partir del 1978 ja no li va fer més poemes; segurament el pas del temps o la rutina en foren la causa. Tanmateix aquests poemes de Foix a Joana són un testimoni clau de l'amistat entre ambdues persones, una amistat força arrelada i sincera. Una admiració del poeta envers Joana que la poesia és l'encarregada de desxifrar. El llibre que posteriorment publicà la Fundació J. V. Foix, *A Joana Givanel*, conté 25 poemes dedicats de Foix a Joana. Falten els dels anys 1954, 1955, 1956, 1957 i 1977, que sembla que no s'han conservat. Els poemes els publicà la fundació deu anys després de la mort del poeta. Són poc coneguts. Sembla que Foix no els volgué publicar mai en vida, en considerar-los privats. En alguns escriu el nom de Joana en forma de cal·ligrama i en forma de barca. Aquests poemes, a diferència dels publicats en vida, són més autobiogràfics. En aquests el poeta es despulla i es deixa dur per la rima, sense restar tancat en la privacitat. Són dedicats a una persona especial. I així traspuen una lluentor que els fills de Joana Givanel, l'Eulàlia i en Joan, han volgut donar a la llum per primera vegada l'any 2000 amb la publicació del llibre *A Joana Givanel*. Els versos de Foix a Joana són un homenatge al cant amical i a les seves múltiples branques.

Un petit tast d'aquest poemari són els versos de 1952:

Tot és llum i pensament,
En els segles tot present,
Res s'esquiva i res no avança;
Oh dolçors de l'Amistat!
Alba eterna en flor de ment,
En tu i en mi permanent
Més enllà de l'esperança.

J. V. Foix

El Port de la Selva, 18.VIII.52

I el de 1971:

DÈCIMA

No seré pas jo, Joana,
qui et parli del que he perdut:
pujar als cims amb tramuntana,
ballar a la Vall, amb ufana,
asselellar-me a l'eixut,
moure l'arjau del llagut
i anar a la selva en tartana.
Seré aquell qui fa salut
Per fer els cent de la gitana
I dir, com ara, Joana...

Josep

El Port de la Selva, 18.IX.71.

HERGÉ
★
LES AVENTURES DE
TINTIN
★

OBJETIU: LA LLUNA

1968

Coberta de l'àlbum *Objectiu: La lluna*, d'Hergé, per a l'edició en català, traduït del francès per en Joaquim Ventalló. Del títol li varen, per error, manllevar la c d'*objectiu*. Les primeres edicions de Joventut duïen una etiqueta tot esmentat que l'edició era en català

EJ

EDICIÓ
EN
CATALÀ

JUVENTUD

I de sobte arriben en Tintín, en Milú i el Capità Haddock...

19

L'aixecament de la prohibició de fer traduccions al català fou el resultat del decret del ministre de Turisme i Informació Manuel Fraga Iribarne, l'any 1962. Aquest decret llei va fer possible la lectura en català de les grans obres mestres de la literatura universal fins aleshores prohibides.

Cal recordar que Joaquim Ventalló de ben petit havia estudiat francès a les escoles dels Germans de la Doctrina Cristiana de Barcelona i la seva estada a l'exili francès entre els anys 1936 i 1943 feia que el seu domini de l'idioma francès fos perfecte, el francès era per a ell una llengua quasi materna. A les Escoles dels Germans de la Doctrina Cristiana l'idioma de les classes era exclusivament el francès, a excepció de l'assignatura de llengua castellana.

En la seva estada a França en exiliar-se, entre el setembre de 1936 i el desembre de 1943, va tenir l'oportunitat de conèixer *Les aventures de Tintín i Milú*, publicades per l'editorial Casterman. *Les aventures de Tintín i Milú* surten per primer cop el 10 de gener de 1929, al suplement *Le Petit Vingtième* del diari belga *Le Vingtième Siècle*, d'orientació conservadora i catòlica. Són obra del dibuixant belga Georges Rémi, més conegut per Hergé —amb aquest pseudònim signava els seus treballs. En ocupar Bèlgica els alemanys *Le Vingtième Siècle* es va veure obligat a tancar, tot i ser un diari de clara orientació conservadora. La seva variant catòlica li passà factura fins i tot davant dels nazis. Aleshores les aventures de Tintín es continuaren publicant al diari col·laboracionista *Le Soir*, de 1940 a 1944, durant l'ocupació alemanya de Bèlgica; després van ser publicades a la revista *Tintín* fins l'any 1976, l'any del darrer àlbum publicat en vida d'Hergé. En morir, deixà un àlbum inacabat, *Tintín i l'art-alfa*, que va ser publicat a títol pòstum tal com el va deixar el mateix Georges Rémi. Un cop les aventures eren enllestides, eren publicades en format llibre —àlbum per als entesos en Bande Dessinée, la línia clara del còmic europeu—, primer en blanc i negre —amb algunes planes a tot color— i a partir de 1942 a tot color. L'editorial encarregada de fer-ho era Casterman des del 1934.

Són 24 àlbums més el *Tintín al llac dels taurons*. El primer a publicar-se fou *Tintín al país dels soviets*, que no es reedità mai en color i que en plena dècada del 1980 fou reimprès de nou en blanc i negre. Els àlbums primerencs foren redibuixats de nou —cosa que afectà a voltes el contingut— i a partir de l'any 1950, amb la creació dels Estudis Hergé, un equip de col·laboradors i col·laboradores —entre els quals la seva futura segona muller, Fanny— s'encarregà d'acolorir-los. Els personatges més coneguts de la sèrie són els policies, no pas germans, Dupont i Dupond, el professor Tornassol, el Capità Haddock —etern amic d'en Tintín—, la cantant d'òpera Bianca Castafiore, l'home de les assegurances Serafí Llantió, el malvat Rastapopoulos, el general americà Alcázar i, naturalment, el seu inseparable gos Milú. Unes aventures que han donat per a molt: cinema, figures, sèries de televisió i de ràdio, objectes de tota mena. Mentre es redactava aquest llibre, s'està enllestit la pel·lícula sobre Tintín del director Spielberg, prestigiós cineasta nord-americà i que la farà amb les noves tecnologies. L'obra d'Hergé s'ha traduït a diverses llengües i variants lingüístiques, entre les quals, *Tintín al país de l'or negre* en la variant dialectal catalana de l'alguerès. L'àlbum, editat per l'Editorial Joventut amb la col·laboració d'Òmnium Cultural de l'Alguer, amb un tiratge de 400 exemplars, en l'àmbit col·leccionista és molt buscat, gairebé és una peça de museu. Aquest fet demostra com ha evolucionat l'obra d'Hergé per a esdevenir un culte del col·leccionisme, així com una obra que va més enllà de la Bande Dessinée. Les aventures de Tintín són, avui per avui, una obra d'art seguida per milers de persones. Si més no és el personatge de còmic amb més llibres d'estudiosos publicats que hi fan referència.

No és estrany, amb l'agut sentit de l'humor de Joaquim Ventalló i el seu domini del francès que fan que la seva admiració per l'obra d'Hergé sigui quelcom que va més enllà de la lectura. Va ser un fidel seguidor de la seva obra i a casa rebia els àlbums en francès. L'Eulàlia i en Joan, els fills, van ser uns autèntics privilegiats, atès que són de les poques famílies catalanes —si n'exceptuem els catalans de la Catalunya del Nord— que van poder seguir fil per randa les aventures de Tintín i la seva colla d'amics.

En una carta enviada a Jaume Barberà, director de la revista *Xarxa*, datada el 7 de novembre de 1988, per tal de commemorar els 60 anys de l'aparició del primer Tintín, Ventalló li fa constar com va conèixer en Tintín:

D'entre altres coses que en la vida, diguem-ne literària, he anat fent al llarg de més de setanta anys: periodisme que el vaig començar el 1916, poesia, novel·la, conferències, comentari crític de llibres, articles, editorials dels diaris que he dirigit (*L'Opinió* i *La Rambla* entre 1931 i 1936) i traduccions, una de les coses que he fet amb més gust ha estat la traducció del Tintín d'Hergé, les aventures del qual vaig començar a conèixer a París quan jo vivia exiliat entre el 1936 i el 1943. N'he traduïdes vint-i-quatre, és a dir l'obra completa de Georges Rémi, Hergé, com signava.

La seva passió per l'obra d'Hergé venia de lluny, per tant coneixia de sobres Tintín, i en va ser un fidel seguidor fins i tot abans de ser-ne el traductor. Els primer catalans a llegir, com ja s'ha esmentat abans, les aventures de Tintín són els nord-catalans i els alumnes del Liceu Francès de Barcelona; això sí, en francès. A l'Estat espanyol hi arribà el 1952, en la versió castellana. L'editorial que editava la majoria de Tintín en diverses llengües del món va ser l'encarregada d'editar versions inèdites dels àlbums *El secreto del Unicornio* i *El tesoro de Rackham el Rojo*. L'èxit va ser nul i l'editorial belga ho va deixar córrer. Avui en dia aquestes dues edicions inèdites són peça de col·leccionisme i se n'han arribat a pagar més de 3.000 €€en subhastes per Internet. La revista *Blanco y Negro* —antic suplement dominical del diari *ABC*— publicà l'11 de maig de 1956 la primera de les aventures de l'obra d'Hergé a l'Estat espanyol: *Objetivo: la Luna*. Ho faria un cop per setmana cada diumenge. El següent: *Aterrizaje en la Luna*, *Tintín en el Congo*, *La estrella misteriosa*, *En el país del oro negro* i *El cetro de Ottokar*. L'any 1956 la revista *3 Amigos* de Madrid va publicar amb periodicitat mensual tres aventures de Tintín, entre els anys 1956 i 1962: *El tesoro de Rackham el Rojo*, *El secreto del Unicornio* i *El caso Mariposa* —aquest darrer titulat en català *L'afer Tornassol*. Al Principat, Tintín arribà de la mà de l'Editorial

Joventut, la qual tingué els drets de les traduccions de Tintín al castellà, al català, a l'asturià i al gallec. Les primeres traduccions al castellà de l'Editorial Joventut van ser a càrrec de Concepció Zendera, filla de Josep Zendera, el fundador de l'Editorial Joventut. El 1958 és l'any en què Joventut inicià les edicions de l'obra de Georges Rémi. Actualment aquesta editorial segueix publicant les aventures de Tintín en format tradicional, malgrat els intents descarats de Moulinsart —empresa encarregada de l'explotació de Tintín a tot el món— de recuperar els drets i passar-los a Casterman.

Concepció Zendera, en una entrevista publicada a la revista setmanal *Presència* la segona quinzena de febrer del 2007, explica com van aconseguir els drets de la traducció al castellà, al català, a l'asturià i al gallec:

Vam anar a un congrés d'editors a Itàlia, del 4 a l'11 de juliol de 1956, a Bolonya, i, en lloc de ficar-me a l'autobús d'espanyols, vaig viatjar amb els francòfons. Em vaig asseure al costat del secretari dels editors belgues i em va preguntar si coneixia Tintín i em va enviar un parell d'àlbums. A Joventut mai havíem publicat còmics, alguns no ho veien prou seriós, però al final, els dos vots del meu pare van decantar el consell. Se n'ha parlat poc, del meu pare; José Zendera tenia més vista que ningú... ell va veure Tintín.

L'any 1964 n'apareix per primer cop l'edició catalana. És l'àlbum *Les joies de la Castafiore*, la traducció del qual la va fer Joaquim Ventalló. I en féu totes les traduccions dels

Barcelona, 1964

Primeres vinyetes de l'àlbum *Les joies de la Castafiore*, traduïdes per Joaquim Ventalló. Ventalló va traduir els vint-i-quatre àlbums de les aventures de Tintín. El darrer, *Tintín i l'art-alfa*, als 88 anys d'edat

EJ

24 àlbums acabats, així com de l'inacabat *Tintín i l'art-alfa*. Aquest àlbum el traduí als 88 anys d'edat. Ja hem vist més amunt que Joaquim Ventalló era un gran admirador de l'obra d'Hergé des de feia anys. Però per a saber com va arribar a traduir-lo, en una carta adreçada a Albert Manent, fill de Marià Manent, director literari de l'Editorial Joventut, datada el 21 de març de 1963, és on trobem l'entrellat de tot plegat:

Senyor Albert Manent

Estimat amic:

He sentit dir que l'Editorial Joventut anava a publicar el Tin Tin [ho escriu separat] en català.

Suposo que ja deveu tenir traductor, cada editorial ja té el seu equip, clan o capelleta. Però us poso aquests mots perquè com que la traducció castellana que s'ha publicat és tan deplorable i el *Tin Tin* tan simpàtic, queda disminuït amb un text cursi que és llàstima, —sigui dit entre nosaltres i sense ganes d'ofendre ningú. Em sabia greu que la traducció catalana fes malbé el personatge, i per tant em brindo —si voleu, de franc, encara que em guanyo una mica la vida traduint per a diverses editorials— a revisar el text del que faci la traducció, perquè no n'hi ha prou com sabeu amb haver viscut al país, per a collir les nuances [sic] o matisos del lèxic, i en català em sabia greu que l'edició fos tan malaguanyada com la castellana.

He dit de franc [sic], si cal. Però que el *Tin Tin* no quedi una cosa carrinclona en català.

Maneu sempre.

Efectivament aquesta carta obria les portes per tal que Ventalló es fes càrrec de les traduccions de Tintín al català. L'amistat amb Albert Manent deuria fer de pont entre el pare d'aquest i Ventalló i aquest, bon coneixedor del francès i especialitzat en traduccions franceses al català, en podia ser l'home ideal. La versió castellana de les aventures de Tintín és de caire més infantil. Qui escriu aquestes ratlles va tenir l'honor d'entrevistar Concepció Zendrera, traductora al castellà de Tintín per a l'Editorial Joventut, mentre preparava la biografia de Joaquim Ventalló i en persona corroborà la idea que ella havia fet una

traducció més propera al llenguatge infantil. Joaquim Ventalló va ser més fidel a la versió francesa, escrupolosament es va capficar en el guió preestablert per Hergé, va fer-hi pocs canvis de nom; tan sols, d'alguns al català com Tornassol (Tournasol) i va mantenir el cognom dels dos policies Dupont i Dupond —tot i que fa la proposta de traduir-los per Palau i Palou; la versió castellana, en canvi, els va traduir per Hernández i Fernández. La preocupació pel bon ús del llenguatge escrit era una constant de Ventalló. Així doncs, com ja hem esmentat abans, el primer àlbum de les aventures de Tintín que va traduir és *Les joies de la Castafiore*, l'any 1964. Per què aquest àlbum i no pas alguns dels publicats amb anterioritat per Hergé? Segurament perquè *Les joies de la Castafiore* va ser el darrer àlbum d'Hergé publicat per aquelles dates. Els àlbums de Tintín, en un principi, es venien a 6 pessetes. Van ser considerats com un TBO i no va ser fins després de la mort d'Hergé, el 1983, que la seva obra no va començar a ser considerada amb la claredat que li corresponia: com una obra d'art del segle xx.

Segons Salvador García-Arbós, Joaquim Ventalló ja havia traduït per plaer algunes de les aventures de Tintín del francès al català, abans que fossin publicades per Joventut. Els fills, Joan i Eulàlia, esmenten que la traducció d'un àlbum podia durar com a molt un mes. En algunes de les traduccions, sobretot pel que fa a les cançons, Ventalló rebia l'ajut de la seva filla Eulàlia. Després de *Les joies de la Castafiore* arribaren noves comandes per a traduir: *El lotus blau*, *L'orella escapçada*, *El ceptre d'Ottokar*, *L'estel misteriós*, *El temple del sol*, *Tintín al país de l'or negre* —d'aquest àlbum, la traducció de les dues versions— i *Tintín al Tibet*. És a dir, que en un any va traduir set àlbums. Tot un rècord. L'Editorial Joventut havia apostat fort i la jugada els havia sortit rodona. A partir d'aleshores *Les aventures de Tintín i Milú* van ser un èxit de vendes i la nau capitana de l'editorial. En els anys successius anà traduint nous exemplars —entre aquests la nova versió de *Tintín al país de l'or negre*, on els dolents bandits jueus van ser substituïts per malvats àrabs. Methuen, l'editor anglès de les aventures de Tintín, va comentar a Hergé que en el moment de la publicació al Regne Unit

Indret desconegut, cap a 1970

Ventalló, al mig de la fotografia, amb Marià Manent, a la seva dreta, i un amic d'ambdós, Salvador Grau-Mora. Marià Manent va ésser el director literari de l'Editorial Joventut i va apostar fort per tal que Ventalló fos el traductor dels àlbums de *Tintín*

FV

de l'àlbum, els anglesos ja no estaven a Palestina i el va convèncer de redibuixar la història. Igualment ho va fer amb *L'illa negra*, on li va comentar que els uniformes dels bombers i la policia no eren els reals. Hergé li va fer cas i va tornar a dibuixar les dues aventures. El darrer a traduir va ser l'inacabat i pòstum àlbum *Tintín i l'art-alfa*, l'any 1987, quan Ventalló ja tenia 88 anys d'edat. També traduï

llibres que parlen de l'obra d'Hergé, com l'interessant *Converses amb Hergé* de Numa Sadoul —aquest llibre va ser cabdal per a la realització del documental *Tintín et moi* del danès Anders Østergaard. L'amistat amb Marià Manent cada cop era més sòlida i les comandes de l'Editorial Joventut hi ajudaven força, s'entrecreuen correspondència bàsicament relacionada amb les traduccions. En sortir publicats els àlbums alguns contenien errades que Ventalló tot seguit feia constar a Marià Manent. Algunes d'aquestes no eren corregides —ignorem si a causa de l'Editorial Joventut —, la qual cosa molesta a Ventalló. Les presses en l'edició o les planxes ja fetes en podrien ser les causes. A l'hora de triar la traducció del títol de l'àlbum francès de *Le crabe aux pinces d'or*, Ventalló es decantà per *El cranc de les dents d'or*. En una carta enviada al seu amic Manent l'1 de setembre de 1965 li raona la traducció del títol:

Mentrestant, allò que enraonàvem de com havia de traduir-se *Le crabe aux pinces d'or*, si eren potes, grapes, mordales (com diu el diccionari d'En Moll, paraula aquesta que no ens va agradar), he consultat els pescadors del Port de la Selva, i en diuen dents. Trobo que està molt bé, i que és la millor paraula que hi podem posar.

Finalment l'àlbum va ser traduït per *El cranc de les pinces d'or*. Ni la saviesa popular dels pescadors del Port de la Selva ni les recomanacions de Ventalló van tenir efecte, i la traducció va ser literal de la francesa i la castellana.

També fa el comentari següent en una carta del 28 de novembre de 1964, a Marià Manent:

He llegit *El tresor de Rackham el Roig*. És clar que hauria estat millor que sortís primer *El secret de l'Unicorn*, que cronològicament el precedeix, però què hi farem.

Joaquim Ventalló està immers en la seva feina. Hauria preferit que *El secret de l'Unicorn* s'hagués publicat abans que *El tresor de Rackham el Roig*, atès que per als lectors hauria estat un encert començar la història des del principi. En una altra carta adreçada al director literari

de Joventut, Ventalló li fa esment de l'estat de les traduccions que té en curs (29 d'agost de 1968):

Amic Manent:

Aquí us adjunto original i còpia del *Vol 714 a Sidney* del Tintín.

Havia fet el *Tintín al Congo*, segons les planxes que tinc impreses de la primera versió, en 115 fulls, que no corresponen a l'edició d'ara, i m'ha estat molt difícil de trobar el llibre. Quan l'he trobat —ja sabeu que a Bèlgica se'n paguen 25.000 FB— he comprovat que era molt diferent àdhuc de ninots, del text que esteu passant en castellà, que és la traducció exacta del llibre retirat de la circulació. Com que ja havia començat el *Vol 714 a Sidney*, l'he acabat i ara vaig pel *Congo*, que tindreu dintre de pocs dies.

Com podeu veure, el *Vol 714 a Sidney* té molt de text, cosa que vol dir que la feina ha estat important. Penso que hauríem de revisar el que pagueu. A mi les traduccions al català, del francès, me les paguen a 40 pessetes la quartilla holandesa, el que faria (x 62 pàgines) 2.480 pessetes. Penso que la casa és forta i la diferència amb el que he vingut cobrant fins ara no és pas massa important i no fa anar malament a ningú a l'hora de pagar. Al preu antic venia a resultar a unes 25 pessetes. Penseu que la feina és molta, que s'hi esmercen una pila d'hores, i que una dona de fer feines guanya més si comptéssim les hores que ha requerit aquesta traducció, de les 2.480 pessetes que dic.

Ja us ho mirareu i si quan ara ho entrego l'ordre de pagament és fer-ho com abans, quan vingueu ja en parlareu amb qui sigui, el vostre pare, o altre que s'ocupi dels Tintíns, i crec que trobaran enraonada la meva demanda. Des que vaig començar la vida s'ha encarit, el nivell de vida només ha pujat oficialment, només, en fi, vos mateix.

Fins a ben aviat, i que us hagi provat l'estada a L'Aleixar.
Una abraçada.

Joaquim Ventalló

Les preocupacions, com hem pogut observar, de Ventalló per la feina feta són importants. El desig de veure la seva feina reconeguda econòmicament, el nivell del cost

de la vida, les hores esmerçades; un conjunt de qüestions que preocupen el traductor de Tintín al català. La dedicació de Ventalló a la traducció dels Tintín és cada cop més rigorosa. S'hi capfica de valent. No és cap anècdota, ni cap treball d'estar per casa. La traducció de Tintín al català és una feina de professional i així ho entén Joaquim Ventalló. En l'edició de *L'afer Tornassol* Ventalló descobrí a la coberta de l'àlbum que el nom Tornassol s'hi havia escrit amb una sola essa, *Tornasol*. Un fet semblant passa a la coberta de l'àlbum *Objectiu: la Lluna*, on el lletrista s'oblidà de la c i hi posà *Objetiú*. És sabut que les cobertes i el títol d'aquestes no eren feina de Ventalló, ans al contrari; la mateixa Editorial Joventut era l'encarregada de fer-ho. Altres errades descobertes són el peu de pàgina de la primera pàgina d'*El temple del sol*, on es fa esment de l'àlbum que el precedeix, *Les 7 boles de vidre*, i el nom correcte és *Les 7 boles de cristall*, errors que el mateix Ventalló anà descobrint en fer les correccions dels àlbums ja publicats. Un cop els àlbums eren traduïts, l'editorial encarregava a un lletrista la feina de color del text en les bafarades de les vinyetes. Aquesta feina es feia a mà i calia tenir un bon pols i bona cal·ligrafia. En les bafarades de *L'orella escapçada* Ventalló va fer constar el seu malestar per la feina mal realitzada pel lletrista:

L'escriptura de les llegendes d'aquest llibre [es refereix a *L'orella escapçada*] deixa molt que desitjar. El dibuix no calcula bé l'espai i el text que hi ha d'encabir, i fa molt lleig la irregularitat de les lletres, que al final d'una llegenda, de vegades s'amunteguen.

No va errat el traductor. Si hom examina l'àlbum esmentat hi veurà com l'amuntegament de les lletres mal dibuixades fa mal d'ulls. En canvi, Ventalló fa constar la bona feina realitzada pel lletrista de *Tintín al país de l'or negre*. Feina que, finalment, va ser la predominant en els futurs àlbums que l'Editorial Joventut va anar editant. La preocupació per la tasca de traduir els Tintín al català va més enllà de la meurement professional. Així ho veurem amb la carta que Ventalló va fer arribar a l'amic Manent l'11 d'agost de 1967:

Altrament, com veureu a la *Bibliografia catalana* que fa la Maria Recasens, no hi surten mai els Tintíns en català, perquè no li comuniquen ni li envien cap exemplar. Feu el favor de dir que se'n cuidin. És una cosa elemental de propaganda; interessa que aquesta secció surti nodrida. La casa Juventud envia Tintíns a la revista *Club* del R. Automòbil Club de Catalunya, que fins i tot fa una crítica de deu o dotze ratlles de cada Tintín en català i, en canvi, no n'envia a la Maria Recasens. Compto que ho direu i que ho esmenaran. Una vegada que jo li vaig demanar, sense enviar-n'hi cap número ella ho va fer públic i li vaig escriure enviant-ho a l'AEDOS a nom de Tomàs Tebé, per a la senyoreta Maria Recasens. Assabenteu-vos en tot cas d'on més li'n podeu enviar.

Al llarg de la seva vida, en totes les entrevistes que anà concedint, feia constar aquesta faceta professional. En els aniversaris del naixement de Tintín —que s'escau el 10 de gener 1929—, així com en la defunció d'Hergé, realitzà articles commemoratius de l'obra del dibuixant belga. Aquests apareixien a *La Vanguardia*, a la revista *Xarxa*, a *Tretzevents...* En obrir els àlbums i llegir els crèdits de la primera pàgina hi apareix «traduït del francès per Joaquim Ventalló». Aquestes breus paraules són l'escut perfecte de l'obra cabdal de Joaquim Ventalló en un dels clàssics de la literatura universal. Ell mateix en va ser conscient i així ens ho explicava en l'entrevista a la revista *Sumari* (número 61, 1993):

Una cosa que em va engrescar molt i que em va mantenir escrivint fou la traducció al català de totes les històries del Tintín. L'Editorial Joventut em va proposar traduir tots els volums i ho vaig fer amb molt de gust. Tintín, amb el seu gosset Milú, és un heroi que viatja arreu del món, és un espectador de primera de diversos fets i un intèrpret accidental d'exceptionals aventures. Per comunicar tot el seu contingut, traduïa del francès amb molta cura i emprava un català planer, adreçat als joves i a la canalla. Era el català que feien servir els nois i noies de la República i que hauria pogut existir si no hagués passat el que va passar. Des d'aleshores, se n'han publicat moltes edicions.

Ventalló no va traduir les versions en carn i ossos cinematogràfiques que es van fer als anys seixanta, que sí que es van traduir al castellà. Són els àlbums *Tintín-Cine*. Marià Manent, en una carta del 14 de gener de 1982, li feia saber el motiu de la no traducció:

Benvolgut amic:

No he contestat abans la vostra carta del 24 de desembre passat perquè aquests dies no he pogut consultar la Directora del nostre departament infantil. Em diu que no hem editat en català els dos àlbums de TINTIN-CINE perquè creiem que les històries dibuixades per Hergé són molt més valuoses que en la interpretació cinematogràfica. Hem publicat en castellà aquests dos títols per a complaure l'editor belga, però no ens fa il·lusió publicar-ne la versió catalana.

De totes maneres, ens plauria de conèixer l'opinió de la vostra filla sobre les possibilitats de venda de l'edició catalana d'aquests dos àlbums en versió cine.

Molt agraït, us saluda el vostre afm.

Marià Manent

La filla, Eulàlia Ventalló, amb molt bon seny devia desaconsellar la traducció i publicació d'aquests dos àlbums, la qualitat dels quals deixa molt a desitjar. Una de les històries passa en el poble de Xàtiva, al País Valencià. És l'àlbum de cine *Tintín y el misterio de las naranjas azules*.

L'obra d'Hergé ha estat traduïda a 90 idiomes i dialectes. L'Editorial Joventut n'ha fet un bon negoci, sobretot en la versió castellana, que ha arribat a vendre vuit milions d'exemplars —el 16% del volum de vendes de l'editorial—, amb una mitjana de 16 edicions per àlbum i amb un tiratge aproximat de dos-cents mil exemplars per edició publicada. En català, tot i tenir clar que és una llengua amb un mercat lingüístic més petit, ha superat els quatre milions d'exemplars venuts, amb una mitjana de 13 edicions per àlbum i un tiratge de cent mil exemplars. Si fem la comparació amb la castellana, l'edició catalana ha estat un èxit espectacular. Una cosa mai vista en l'edició en català. Podem assegurar que ha estat un dels llibres més venuts de la història de la literatura en la nostra

llengua catalana, tot i que cal tenir en compte que la versió original és en francès. Bona part de l'èxit la devem a Joaquim Ventalló, amb les seves acurades i amenes traduccions.

Tal com esmenta Anna Busquets i Xicola en el treball inèdit (que caldria publicar) *Joaquim Ventalló, traductor*:

Som molts els que, des de petits, hem llegit *Les aventures de Tintín* en català, desconexedors de l'home que va adaptar a la nostra llengua les situacions creades per Hergé força anys abans. Joaquim Ventalló va traduir la col·lecció d'aventures de Tintín al català, que sumen un total de 24 àlbums, des de l'any 1964 fins poc abans de la seva mort, l'any 1996. per tant, Joaquim Ventalló és l'home que s'amaga darrere del llenguatge políticament correcte de Tintín i dels cèlebres insults del capità Haddock. És l'autor d'unes traduccions que 35 anys després encara perduren...

Josep Maria Lladó, íntim amic de Ventalló, en una entrevista l'any 1983 a *El Correo Catalán* ho deixa ben clar:

Ventalló tenia un envejable sentit de l'humor, qualitat que li va permetre captar el missatge de Georges Rémi a través del seu Tintín.

Aquest veritable sentit de l'humor l'havia demostrat al llarg de la seva vida com a periodista a les dècades de 1920 i 1930. Publicacions anteriorment esmentades com *El Fuet*, *El Sr. Daixonses i la Sra. Dallonses* en són una bona mostra. Aquest sentit de l'humor quedà ben reflectit en els exabruptes i insults que el capità Haddock llança constantment.

Albert Jané, també traductor del francès al català, ens descriu la feina de Ventalló com a traductor en una entrevista al *Diari de Terrassa*, l'any 1997:

Joaquim Ventalló va fer una tasca de creació lingüística notable, amb una gran capacitat imaginativa per a l'adaptació dels exabruptes del capità Haddock. Va fer una traducció molt bona, que s'allunyava de l'original francès, com era necessari.

L'any 1983 sortia la traducció catalana de *Tintín al país dels soviets* amb traducció de Joaquim Ventalló. Hergé sempre va renegar del seu primer àlbum en vida; de fet, no en va voler fer la versió en color i per aquest motiu va restar força anys inèdita. A Bèlgica no es va deixar reimprimir per por a malmetre les relacions amb l'antiga URSS. La seva reedició no va arribar fins l'any 1969, en francès. A Catalunya, l'any 1983 se'n feren 5.000 exemplars, els quals s'exhauriren ràpidament, i avui trobar una primera edició en català d'aquest àlbum pot costar un diner. La versió francesa de l'àlbum de *Tintín al país dels soviets* arribà a mans de Ventalló gràcies al seu amic Antoni Sumell, que havia estat a Bèlgica, el qual va tenir la idea d'anar a la biblioteca de Brussel·les i fotocopiar l'exemplar. Gràcies a aquest fet també es va poder traduir l'àlbum al castellà. A països com Itàlia i Alemanya la versió traduïda no hi arribà fins ben entrats els anys noranta.

El 16 de maig de 1990 s'inaugurava la botiga Tintín Barcelona al passeig de Sant Joan de la ciutat. L'obertura va ser a càrrec de Norma Còmics, empresa dedicada al sector del còmic en general. Joaquim Ventalló s'oferí a Rafael Martínez, director de la botiga, per a signar exemplars i així fer augmentar el nombre de vendes. Ventalló tenia 91 anys i la seva vitalitat era ben viva. En una carta datada el 21 de maig de 1990, el periodista exposà a Rafael Martínez la seva voluntat de col·laboració:

El dia de la inauguració, dimecres passat, vaig venir i us vaig saludar; i com que jo he estat el traductor al català per l'Editorial Joventut dels 24 àlbums de Tintín dels quals se n'han fet un munt de reedicions, se n'han venut milers i milers d'exemplars, per no dir milions, vaig portar les fotocòpies d'uns articles que sobre Hergé i el Tintín he vingut publicant en revistes i diaris el 1979, el 1983, el 1986 i el 1989. Com que molt contenta les va guardar la Jane Taylor, amb la que vaig parlar a gust, us adjunto per a vós i per a l'arxiu de la casa unes altres fotocòpies dels articles, i us suggereixo, com vaig dir-vos de paraula, que si un bon dia —encara que l'espai de la botiga és petit— se us acudís anunciar que tal dia a tal hora, el traductor al català de Tintín estarà aquí per a signar els àlbums que se li presentin —els que vinguin a

comprar-lo—, i això ho anunciareu en algun diari, jo hi vindria amb molt de gust, i segurament que us faria vendre'n encara més.

Tot un cavaller oferint-se per tal que les vendes dels àlbums de Tintín anessin a més.

Joaquim Ventalló va traduir a més a més dels Tintín, per motius econòmics, de forma esporàdica per a editorials com la ja esmentada Joventut, Plaza y Janés, Vergara, Estela i Aymà. En canvi la seva dona, Joana Givanel, traduïa del francès i l'anglès al castellà i al català, com a professió. Així com Joaquim ho feia entre casa i el despatx, la seva muller ho feia des de casa, on tenia els diccionaris a mà. Joana Givanel va traduir principalment novel·la i assaig. Traduccions seves són: *The devil's advocate*, de Morris West; *Murder on the Orient Express*, d'Agatha Christie; *Sur l'eau*, de Guy Maupassant, o *César Birottau*, d'Honoré de Balzac. També va traduir literatura infantil com *Les aventures de Spirou et Fantasio* o *Els cinc*. ✎

Mar Mediterrània, 1970

En aquesta imatge de Pere Català-Roca, hi podem observar Joaquim Ventalló, a la coberta del vaixell que el dugué a la ciutat de l'Alguer, a l'illa de Sardenya, a final de la dècada de 1960

PERE CATALÀ-ROCA / FV

El retorn al món del periodisme

20

En tornar de l'exili, Joaquim Ventalló fou depurat. Li fou prohibit d'exercir de periodista i restà aixoplugat en la foscor d'un túnel ple d'incerteses. Si amb el pseudònim Sebastià Sisquella podia publicar a les revistes americanes de l'exili català, com *Pont Blau*, *Ressorgiment* i *Xaloc*, la vida en *normalitat* transcorria ocupant un lloc en la clandestinitat. Tertúlies a casa d'altri, xerrades al Port de la Selva, inauguracions de galeries d'art a Barcelona, presència en certàmens literaris... són les úniques finestres obertes a les quals podia accedir Ventalló dins d'aquell fang d'opressió. Tal com explica el malaguanyat periodista català Josep Maria Huertas i Claveria:

La depuració de diaris va anar seguida de la depuració de periodistes.

A Joaquim Ventalló li fou retirat el carnet número 7119 del ROP (Registre Oficial de Periodistes), l'any de la victòria dels franquistes, el 1939. El nou règim havia de tenir controlats els mitjans de comunicació i, per aquest motiu, va fer una depuració de periodistes afectes a l'antic règim republicà. Ventalló n'era un. Calia oferir una bona imatge del règim, controlar-ho tot, és a dir, tenir-ho «*atado y bien atado*». Els periodistes passaven a ser uns mers titelles del règim franquista i havien de ser fidels col·laboradors de la tasca constructiva del nou Estat totalitari. L'ideari de Ventalló no encaixava amb les noves pràctiques periodístiques. Els periodistes que volguessin exercir com a tals havien de presentar una declaració jurada on s'esmentés que no havien col·laborat ni participat en diaris, sindicats, entitats i partits republicans. El futur de Ventalló està molt condicionat pel seu passat catalanista, republicà i esguerrà. Vint-i-cinc anys de foscor absoluta dins de Catalunya.

L'any 1967, sent ministre de Turisme i Informació Manuel Fraga Iribarne, es promulgà la Llei de premsa —coneguda popularment com la Llei Fraga—, la qual suprimia la censura prèvia. Aquest fet va permetre una llibertat de premsa mai vista fins el moment durant el règim franquista. Tot i ser un avanç, tenia

efectes negatius, com el de ser una llei molt restringida i amb l'autocensura que s'imposaven les mateixes editorials i periodistes per por de ser represaliats. La Llei de premsa comportà la possibilitat de tornar a exercir de periodistes a persones que fins aleshores no podien fer-ho pel seu passat democrata, com el mateix Joaquim Ventalló. Tanmateix, la rehabilitació de Joaquim Ventalló, tal com ens comentà el també periodista i actual crític d'art Josep Maria Cadena, no arribà fins l'any 1978. A partir d'aquest any Ventalló va ser reconegut com a periodista i es pogué col·legiar en el Col·legi de Periodistes de Catalunya, d'on va ser un destacat membre fins la seva mort. Després de 25 anys, Ventalló podia publicar legalment articles en els principals mitjans de comunicació del país. Fou aleshores quan recuperà la seva vella màquina d'escriure i es posà de nou a teclejar a un ritme frenètic. Tal com diu Albert Manent, tot referint-se a l'esmentada màquina d'escriure:

S'havia dedicat a enviar cartes anònimes, que es deien antifranquistes, i que es podien reconèixer com a pròpies d'en Ventalló.

A partir d'aquest moment Joaquim Ventalló recuperà el seu estil periodístic, que tant el caracteritzà, i publicà de nou articles punyents i crítics. Mai no va deixar de dir les coses pel seu nom. Publicà primerament a la revista *Destino* una sèrie d'articles crítics amb la decisió del govern municipal de Barcelona, presidit per l'alcalde Josep Maria de Porcioles, de donar gratuïtament a l'Estat les escoles municipals. Escoles, per a Ventalló, símbol de la bona gestió de la Mancomunitat després de la República. Tot seguit va col·laborar a *Diario de Barcelona*, *El Noticiero Universal*, *Tele-Exprés*, *Tele-Estel*, la revista de Blanes *Recull*, a *Hoja del Lunes*... La seva ploma omplí de nou les capçaleres dels diaris i de les revistes catalanes. Publicà també de forma més assídua a *La Vanguardia*. En aquest mitjà propietat del Grup Godó, hi féu una columna dedicada a la crítica i a la difusió del llibre en català, primer publicada en llengua castellana i després, anys a venir, en català. Per aquest motiu esdevingué un frenètic lector,

atès que havia d'estar al dia de les novetats editorials del moment. La secció duia per nom «El libro catalán» en la seva primera etapa i «El llibre català» en la segona. Ja en plena recuperació democràtica el periodista realitzà diversos articles per a publicacions periòdiques en català, com *El Punt* de Girona i *l'Avui*. Aquestes col·laboracions li proporcionaren una jubilació daurada.

Durant les dècades de 1960 i 1970 visqué al carrer Verge de la Salut, número 52 de l'exvila de Gràcia. Envià articles fotocopiats de *L'Opinió* i recuperats de l'Hemeroteca de Barcelona al seu antic company de partit, Joan Casanelles, exiliat a França. També realitzà una conferència dedicada al gran pedagog Artur Martorell, que, traspassat l'any 1967, esdevingué un dels grans renovadors de la pedagogia a Catalunya, impulsant les colònies escolars i les escoles del patronat escolar de l'Ajuntament de Barcelona. Va ser membre de la Comissió de Cultura d'aquest Ajuntament en els anys en què Ventalló fou regidor i tinent d'alcalde. En aquesta etapa es forjà una intensa amistat entre ambdues personalitats. Com que s'oposà a l'estatització de les escoles municipals, va ser relegat del Patronat de Cultura al Negociat de Cementiris de Barcelona. Moria en el més fosc oblit per part de les autoritats municipals, les quals no van ésser capaces de reconèixer la vàlua pedagògica i humana d'un dels personatges intel·lectuals més importants que mai ha donat Catalunya. Ventalló, en l'esmentada conferència, subratllava la *dissortada sort* que patí Martorell per defensar unes dignes idees:

L'home que havia treballat tota la vida per contribuir a l'enlairament del nivell cultural de la ciutat, que havia maldat per conservar-li a aquesta ciutat la seva categoria prominent que en el món sencer reconeixia a l'Ajuntament de Barcelona en matèria d'ensenyament, i que els darrers 19 anys havia lluitat perquè no li prenguessin les escoles municipals de les quals la ciutat s'havia sentit sempre enorgullida i perquè continuessin essent patrimoni barceloní, veia premiada la seva obra i el seu esforç amb el trasllat al Negociat de Cementiris.

En la mateixa conferència —que caldria editar de nou

per tal de donar-li el reconegut prestigi que es mereix—
Joaquim Ventalló acabava amb les paraules següents:

Va pertànyer a una generació d'educadors que somiaven el millor per a Barcelona en matèria d'escoles, pel profit dels nens, que era el profit del país.

Hi ha qui ha dit en ocasió de la mort d'Artur Martorell que era d'aquelles persones vinculades a un temps de romanticisme i d'ideal «que estem molt segurs de tornar a viure». Jo crec que podem ser optimistes i que ja tenim motius per a ésser-ho. Crec en la bondat que s'imposa triomfant finalment per damunt de la maldat, com crec en la justícia immanent que acaba per dir-hi la seva paraula. L'obra en la qual ell participà ha de renéixer amb més vida que mai.

I no anava pas errat Ventalló: anys després la tasca pedagògica i cultural de Martorell havia de ser reconeguda i la seva memòria reflectida en la construcció d'escoles i biblioteques que avui dia porten el seu nom. El millor homenatge pòstum que la ciutat de Barcelona i el país senyer li podia retre. Martorell *reneix* en la memòria dels educadors i educadores del present i del futur. 🇪🇸

EDITORIAL

NOVA TERRA

Una editorial al vostre servei

Joaquim Ventalló

autor de

**LES ESCOLES
POPULARS
AHIR I AVUI**

Premi

"ANTONI BALMANYA"

1967

Un llibre que no pot ignorar
ningó que visqui de prop la pro-
blemàtica de l'ensenyament
avui i aquí

Les escoles populars ahir i avui

21

Agafant per títol el llibre de Joaquim Ventalló i Vergés *Les escoles populars ahir i avui*, excel·lent obra reeditada per tercer cop per l'editorial Hogar del Libro, em capbusso de ple en la polèmica de la cessió de les escoles municipals al govern de l'Estat. Aquesta polèmica comportà severes multes per a Joaquim Ventalló. L'Ajuntament de Barcelona presidit per l'alcalde franquista Josep Maria de Porcioles pretenia fer donació a l'Estat espanyol, a principi del 1967, de les escoles municipals. Per a Ventalló a *Les escoles populars ahir i avui*:

Tothom sap que aquestes escoles havien realitzat durant uns quants decennis una tasca magnífica, presentada com a exemple per eminents pedagogs no solament d'Espanya, sinó de més enllà dels Pirineus, i el fet que fossin absorbides per les *nacionales* de l'Estat, de tan mala fama per l'abandó en què eren tingudes, no pas pels mestres, abnegats moltes vegades, que se n'ocupaven, sinó per allò que se'n diu l'*administración*, escoles *nacionales* que, naturalment, no s'havien acreditat pas gaire en llur funció, aquest fet d'absorció, dic, en eliminar-les d'una manera definitiva en el seu caràcter peculiar, i en tallar en sec l'obra que realitzaven, havia de produir, naturalment, estupor i malestar.

Joaquim Ventalló, com hem pogut observar al llarg d'aquest llibre, fou un gran defensor de l'educació laica i lliure; en la seva etapa de regidor de Cultura desenvolupà una immensa feina en pro de les escoles municipals i de la infància barcelonina. Ventalló, des de les pàgines de la revista *Destino*, des d'on publicava per primera vegada a Catalunya d'ençà el seu retorn de l'exili, el desembre de 1943, llançava un seguit de clams en contra de la decisió municipal de transferir les escoles municipals a la xarxa d'*escuelas nacionales*, dependents de l'Estat. Fruit d'aquests articles és el llibre suara esmentat *Les escoles populars ahir i avui*, que fou guardonat amb el Premi Antoni Balmanya 1967, atorgat la nit de Santa Llúcia pel jurat que componien: Marta Mata, presidenta; i vocals Jordi Galí, Ramon Bassols, Maria Josep Casanellas i Josep Espinàs i

1980

Coberta del llibre *Les escoles populars ahir i avui*. D'aquest llibre se'n van fer tres edicions, la primera el 1968

PVR

Xivillé, actuant de secretari. Va ser editat per l'editorial Hogar del Libro dins la col·lecció Nova Terra i se'n feren tres edicions, la darrera l'octubre del 1980. En aquest llibre, Joaquim Ventalló explica fil per randa el que havien estat les escoles en l'època republicana. També denuncia l'abús de l'Estat amb les Escoles Municipals, l'apropiació indeguda de les colònies escolars d'estiu per part del Frente de Juventudes, la confiscació dels edificis dels Grups Escolars de la plaça d'Espanya i del de la colònia permanent de Berga. En una entrevista a *Serra d'Or* (número 340, febrer de 1988) Ventalló ventila als quatre vents la jugada de De Porcioles:

Veureu, jo havia viscut directament aquella tasca de reactivació de les Escoles Municipals i hi havia participat: a l'Escola Bosch (de Montjuïc), la primera escola a l'aire lliure del país, fundada l'any 1914; a les Escoles Montessori (1915), a l'Escola Mar (1921), a l'Escola Guinardó, i tantes com se'n van crear els anys de la República. El fet que l'Ajuntament de Barcelona, ignorant totalment la tasca extraordinària d'aquells Grups Escolars d'avantguarda, permetés que fossin absorbits per les desacreditades «escuelas nacionales», em va indignar profundament. No podia mantenir-me callat. Havia de fer reaccionar l'opinió pública, de refrescar la memòria d'aquells que havien oblidat i, a la vegada, protestar enèrgicament. Vaig començar a fer articles. Me'n van publicar molts a *Destino* i després a molts altres diaris.

El 13 de setembre de 1969 va ser citat a judici per les crítiques a Josep Maria de Porcioles pel tema de la cessió de les Escoles Municipals a l'Estat. El judici se celebrà el 17 d'octubre del mateix any, a les 11 hores. La citació diu:

Comparezca ante este juzgado a fin de celebrar juicio por faltas [escrita a mà, aquesta primera part] contra el orden público [aquesta darrera, amb màquina d'escriure].

Segons la seva filla, les multes imposades van ser considerables; no té pèls a la llengua, diu les coses talment com les sent. Setanta anys a l'esquena i sense defallir, lluint com el primer dia que tingué ús de raó; fidel als seus

principis, fidel a la memòria històrica, rebel per les causes justes. Les Escoles Municipals no eren paper mullat, eren la història viva de la ciutat amb tot un llegat immortal.

Ja en democràcia, el malestar de Joaquim encara es mantenia. L'Ajuntament democràtic en mans del PSC no hi ajudà gaire. Els edificis municipals confiscats pel franquisme i ara propietat de l'exèrcit, encara havien de restar força anys en mans d'aquest darrer. Dissortadament, un dels edificis escolars de la plaça d'Espanya ha anat a terra fa poc temps per a construir-hi l'actual comissaria dels Mossos d'Esquadra del Districte de l'Eixample.

Relacionat amb l'educació, publicà *L'educació com a fonament del respecte dels Drets Humans* (Aportació Catalana. Barcelona, 1968), *Dos problemes greus en l'ordre de l'ensenyament: el cas dels mestres mal pagats i el dret de rebre l'ensenyament en la llengua materna* (Aportació Catalana. Barcelona, 1969) —on fa una defensa aferrissada del català com a llengua d'ensenyament a les escoles—, *El que hi ha i no hi ha en el Llibre Blanc de l'Educació* (Aportació Catalana. Barcelona, 1970), *Treballar per salvar l'ànima de Catalunya, és el deure de cadascú* (Ariel. Barcelona, 1973) i *Los intelectuales castellanos y Cataluña. 3 fechas históricas: 1924, 1927, 1936* (Barcelona, 1976), amb pròleg del destacat intel·lectual castellà José Luis López Aranguren. El desenllaç de la Guerra Civil féu canviar aquella impressió que es tenia de la intel·lectualitat castellana envers Catalunya.

És en aquests anys que Joaquim Ventalló repengué el pols en la dinàmica associativa i cultural de Barcelona i Catalunya. La seva presència en actes, en conferències i en exposicions es multiplicà per dos. A tall d'exemple, trobem la conferència que féu el 29 de febrer de 1968, a la sala d'actes del Foment de les Arts Decoratives (Cúpula del Coliseum), en el cicle organitzat sobre la Declaració Universal dels Drets Humans, pel Club d'Amics de la UNESCO de Barcelona. La conferència duia per títol «L'educació com a fonament del respecte als Drets Humans». O la conferència «Dos problemes greus en l'ordre de l'ensenyament», el 2 de maig de 1968, a l'Aula Magna de l'Escola Normal de Barcelona, organitzada per l'Aula de Pedagogia dins les jornades «Qüestions actuals d'educació». ❀

PICASSO

ELS 116 DARRERS GRAVATS ORIGINALS

SALA GASPAR

Edifici de l'Art, 221 - 4651, Barcelona
MARC - ABRIL 1980
BARCELONA 1

Barcelona, 5 de novembre de
1980

A la Sala Gaspar amb Josep
Palau i Fabre

ORZAEZ / FV

Retorn provisional a la política

22

Amb la mort de Francisco Franco, el 20 de novembre de 1975, s'obrien noves perspectives en l'àmbit de les llibertats col·lectives i de la represa democràtica, i en l'autogovern de Catalunya (encara caldria esperar fins l'any 1977 per veure el retorn del president Tarradellas de l'exili i sentir la seva famosa frase «Ja sóc aquí!»). Calia refer el país de dalt a baix i oblidar aquell túnel de quasi quaranta anys de foscor. Catalunya tenia la missió de començar de nou, no pas de zero, atès que malgrat les vicissituds de la dictadura hi havia un pòsit que restava viu. Hi havia persones que havien fet país des de l'exili i d'altres, des d'un exili interior. Joaquim Ventalló va fer exili interior; va mossegar-se la llengua més d'un cop per no sortir-ne mal parat, però els pensaments i les ganes de retornar a l'esperit democràtic i de llibertats nacionals d'abans del 1939 hi eren ben presents. Per aquest motiu, la seva presència en múltiples activitats, associacions i projectes, malgrat ser una persona d'edat avançada, emplenava la seva agenda particular. Entre les persones amb qui col·laborà més d'un cop, hi havia el futur president de la Generalitat Jordi Pujol, amb qui forjà una sòlida amistat des del principi. La participació de Ventalló en política va ser efímera, atès que als 78 anys d'edat creia que havia de donar pas als més joves. La seva actuació política ja fou ben palesa al llarg dels anys trenta. Esquerra Republicana de Catalunya participà de ple en la nova onada política; ja des dels darrers anys de la clandestinitat es mantingué al peu del canó. La nova direcció d'ERC estava encapçalada per Heribert Barrera —que va ser el primer president del Parlament de Catalunya de la democràcia, d'ençà de la desfeta de 1939. Les primeres eleccions democràtiques, celebrades el juny de 1977, no ho foren del tot, ja que els partits republicans com ERC no havien estat legalitzats i no hi pogueren participar. Per aquest motiu, els republicans catalans donaren suport a la candidatura del partit maoista Partido del Trabajo de España —Estat Català, també il·legalitzat, també hi donà suport— per tal de poder ser-hi presents. Aquesta estratègia política l'adoptà el Consell Executiu del partit, amb Heribert Barrera al capdavant com a ferm defensor de l'aposta electoral. Membres d'ERC, disconformes amb la decisió que prenia el

partit polític, decidiren donar-se'n de baixa. Entre aquests, el mateix Ventalló i Joan Casanelles, Francesc Viadiu, Joan Rodríguez Papasseit, Albert Alay, Frederic Rahola i Salvador Grau-Mora. Pel maig de 1977 decidiren fundar Esquerra Renovada de Catalunya (idèntica sigla d'Esquerra Republicana de Catalunya). El nou partit polític fou legalitzat el setembre de 1977 i donà llibertat de vot als seus nous militants davant de les eleccions al Congrés de Diputats i decidí d'integrar-se en la coalició electoral Democràcia i Catalunya per al Senat, el 1977. Ventalló optà per fer cas a la proposta de Jordi Pujol, que el volia a les llistes a les legislatives del Pacte de Progrés —coalició integrada per EDC, CDC, Front Nacional de Catalunya i PSC-R— d'aquell mateix any. En una entrevista a la ja anomenada revista egarenca *Al Vent* (número 50, abril de 1982) Joaquim Ventalló ho descriu força bé:

Bé, m'uneix una gran amistat a la família Pujol, tant amb el President de la Generalitat com abans amb el seu pare. I considero que Convergència és avui el partit més íntegrament català. Ara, jo ja no tinc edat per ficar-me a cap partit. De tota manera, com que en Pujol em va insistir moltíssim, vaig acceptar l'any 1977, a anar a un número discret de les llistes electorals, un número que no pogués sortir elegit.

Quin motiu va fer que Ventalló marxés d'Esquerra Republicana de Catalunya? Segurament el seu anticomunisme, i la coalició d'ERC amb el PTC no era un bon pas per a les seves creences liberals progressistes. Era partidari que Esquerra Republicana de Catalunya aparqués el mot *republicana* i esdevingués Esquerra de Catalunya. El renaixement de la nova ERC havia d'incloure un ampli sector del liberalisme democràtic i calia reforçar-ne el sentit de justícia social. La coalició era un error que ERC havia de pagar a un preu molt alt. Amb Heribert Barrera hi tingué grans desavinences polítiques. En la mateixa entrevista esmentada més amunt, ho deixa prou clar:

Allunyament del partit, no pas dels ideals d'esquerra. El que passa és que l'Esquerra Republicana d'ara té poc a veure amb la d'abans. I això és a causa dels seus dirigents, co-

mençant pel mateix Heribert Barrera. Jo havia estat un gran amic d'en Martí Barrera, el seu pare, però l'Heribert... es va declarar antijueu. En una entrevista apareguda al *Diario de Barcelona* poc abans de les eleccions de 1979, li preguntaren quines eren les seves fòbies. (Entre parèntesis, diré que al periodista ja no se li ha d'acudir de preguntar aquestes bestieses, i l'entrevistat ha de ser prou intel·ligent per no contestar-lo i engegar el periodista a fer punyetes). I l'Heribert Barrera —a qui de tota manera, avui admiro en la seva tasca com a President del Parlament— va dir que les seves tres fòbies eren l'ideal comunista, l'Estat d'Israel i la família Kennedy. I a mi em semblava inadmissible que el secretari general d'un partit que és diu d'esquerres fos antijueu.

L'organització política tot just creada es dissolgué al cap de pocs mesos d'existència, el juliol de 1978; va ser més una il·lusió inconcreta que no pas una realitat tangible. Alguns dels dirigents que es donaren de baixa d'ERC, el desembre de 1977 hi ingressaven de nou. El dirigent més conegut fou Francesc Viadiu, destacat dirigent dels anys trenta d'ERC, el qual participà en les eleccions de 1977 com a candidat a senador, però no va ser elegit. Joaquim Ventalló i altres companys d'Esquerra Renovada de Catalunya s'incorporaren a Esquerra Democràtica de Catalunya, el partit fundat per Ramon Trias i Fargas. Els de Trias i Fargas acabaren intregant-se dins de Convergència Democràtica de Catalunya. Trias va ser el nou president de la renovada CDC i Jordi Pujol, el secretari general. ■

FOTO 71

Barcelona, 7 de novembre de 1987

Homenatge de la Generalitat de Catalunya a Joaquim Ventalló. Ventalló observa i escolta el parlament de Jordi Pujol, president de la Generalitat de Catalunya

FOTODOS / FV

Els darrers anys de la seva vida

23

Joaquim Ventalló i Vergés és un home respectat. És juntament amb Josep Maria Lladó el degà del periodisme català. Ha forjat una vida de virtuts i d'entrebancs. Una vida que ha donat moments molt crítics en què ha estat a punt de ser esborrat de l'esfera vivencial. Continua lluitant pels seus ideals i per les causes justes; dóna suport des de la premsa i des d'allà on pot a Josep Maria Batista i Roca, acusat de ser el cap intel·lectual de l'assassinat de l'industrial Bultó i de l'excalcalde franquista Viola, tots dos morts per escamots de l'Exèrcit Popular Català, la propulsora de Terra Lliure. La barroera actuació de l'aparell de l'Estat en voler involucrar Batista i Roca en els assassinats, va indignar Joaquim Ventalló. En relacionar-lo, l'Estat pretenia desvalorar l'independentisme català mostrant-lo com un element de violència terrorista. De fet mai, s'ha pogut comprovar aquesta implicació. Batista i Roca (Barcelona, 1895-1978) fou un destacat etnòleg, historiador i polític català, pare de l'antropologia científica catalana.

L'any 1977 fou elegit vicepresident de l'Ateneu Barcelonès, ja que la seva candidatura va ser la més votada. Tot i això, la presidència l'ocupà, per mutu acord entre les dues candidatures presentades —l'altra estava formada per Agustí de Semir—, l'exdirigent d'ERC i en aquell moment diputat del PSC Josep Andreu i Abelló. Joaquim Ventalló en va ser el vicepresident. Amb aquesta entitat havia tingut una estreta relació en el transcurs de la seva vida, sobretot en les dècades del 1920 i 1930. Tot i haver tornat a exercir de periodista des de l'any 1967, gràcies a la Llei de premsa, no va ser amnistiats fins ben entrada la democràcia, l'any 1978. En un article publicat a *El Noticiero Universal* el 25 de juliol de 1980, descriu el procés de la seva desestimació en el reconeixement de la seva jubilació com a periodista professional:

No se me negará que mi caso es por lo menos curioso: Si el 11 de mayo último «por mi larga dedicación literaria en los periódicos» (sesenta y cuatro años), se me adjudicó, según se hizo público desde La Vanguardia, el Premio especial de Periodismo Ramón Godó Lallana-1980, era tan sólo a los nueve días, el 29 del mismo mes, cuando se me mandaba a mí, por un organismo oficial del Estado, la corres-

Barcelona, 11 de maig de 1981

Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, en el 50è aniversari dels Grups Escolars d'aquest consistori. D'esquerra a dreta: Joaquim Ventalló, regidor de Cultura entre 1931 i 1934; Antoni Comas, tinent d'alcalde; Narcís Serra, alcalde, i Raimon Martínez Fraile, regidor de l'àrea d'Ensenyament

FV

pondiente DENEGACIÓN. Me la enviaba el Instituto Nacional de la Seguridad Nacional a través de su Dirección Provincial. El documento denegatorio es bueno de verdad. Tiene nada menos que nueve folios. En el mismo, para justificarse en la denegación de todo derecho a mi jubilación como periodista, se tienen que invocar hasta cuatro organismos estatales: el Ministerio de Sanidad y Seguridad Social, el Servicio de Mutualismo Laboral, la Mutualidad Laboral de Actividades Diversas, y la Secretaría de Estado para la Información. Son los empleados, abogados del estado, juristas como se hacen llamar en este caso, quienes actuando como Servicios Jurídicos de Mutualidades del Instituto Nacional de la Seguridad Social, han redactado este largo texto denegatorio tan estupendo, y para justificar su negativa han de invocar en este documento nada menos que doce textos legales —le-

yes y reales decretos— de los años 1939, 1940, 1950, 1954, 1959, 1973, 1976, 1977, 1978 y 1979, más doce sentencias del Tribunal Supremo de 1959, 1971, 1972, 1976 y 1977. Total VEINTICUATRO textos «por todo lo cual», así terminan los nueve folios: «SE RESUELVE DESESTIMAR la reclamación de jubilación interpuesta por don Joaquín Ventalló» No dudo en ningún modo que luego de redactar este tan largo y puntilloso documento los juristas de las Mutualidades de la Seguridad Social quedarían descansados.

Si la tercera edad creo empieza allá por los sesenta y tantos, no me negará el lector que quienes pasamos de los ochenta debemos estar ya en la cuarta o en la quinta edad, y ya tenía razón aquella vieja que no quería morir porque siempre quedan cosas por ver, y en este caso nos ha sido dado ver cómo la burocracia estatal de la Seguridad Social nos ha tomado el pelo.

El sentit de l'humor no el perd en cap moment, fins i tot en els mals tràngols de la vida burocràtica hi és ben present. Els bons amics i periodistes com ell Josep Maria Cadena i Carles Sentís l'ajudaren a fer els tràmits necessaris per a ser reconegut com a professional del periodisme, i així poder cobrar la merescuda jubilació.

En tancar *El Noticiero Universal*, l'any 1985, l'empresa editora li devia 250.000 pessetes d'endarreriments per les seves col·laboracions periodístiques. El mateix succeeix amb el diari carlí *El Correo Catalán*, tancat el mateix any. El 12 de febrer de 1989, morí la seva muller Joana Givanel, que havia traduït al llarg de la seva vida 150 llibres de l'anglès i del francès al castellà i al català. La mort de la seva companya durant més de 50 anys no l'enfonsà; tot i la dissort de la seva pèrdua, seguí lluitant per la vida. Tenia 90 anys ben frescos i ben portats: es llevava a les 8 del matí, treballava activament i anava a peu des de la Diagonal fins a la seu de l'Ateneu, al carrer Canuda, cada dia. Tenia forces per realitzar activitats diverses en el món cultural i radiofònic. Era un home vital que no defallia mai.

Fins a la darrereria dels anys vuitanta va ser l'encarregat de la secció «El llibre català» a *La Vanguardia*. Va rebre el Premi Especial Ramon Godó Lallana 1979-1980 de periodisme, dotat amb 150.000 pessetes, per la seva llarga tra-

jectòria literària en els periòdics. El 28 de maig va ser nomenat membre del Consell Rector de la Cooperativa Ràdio Associació de Catalunya. El 1984 inicià les col·laboracions, conjuntament amb el seu bon amic Josep Maria Lladó (Barcelona, 1910-1996), al programa de Catalunya Ràdio que dirigia la periodista Fina Brunet *Xec en blanc*, dins de la secció «La dignitat de la memòria». Aquest programa restà en antena fins l'any 1992. Ell mateix va ser qui va donar per acabada aquesta col·laboració exposant com a element principal l'avançada edat i les ganes «de fer bondat». Tot i això, com ja hem esmentat en parlar de l'heroi d'Hergé, a l'edat de 88 anys encara tenia forces per a fer la traducció de l'àlbum inèdit i pòstum *Tintín i l'art-alfa*. Les administracions, entitats de tota mena i revistes li oferien merescuts homenatges. La seva ciutat natal el convidà a fer el pregó de la Festa Major de l'any 1981. El pregó va ser mogut, atès que alguns dels assistents se sentiren dolguts per les crítiques vers el comunisme. Ja ho hem dit: Joaquim Ventalló no tenia pèls a la llengua, parlava tal com pensava. Les revistes *Al Vent* i *Terme* de Terrassa li feren extenses entrevistes. Josep Maria Figueres, professor de periodisme a la Universitat Autònoma de Barcelona, també l'entrevistà. Fruit d'aquesta trobada sorgí el llibre *12 periodistes dels anys trenta*. El 8 de febrer de 1989 s'organitzà una xerrada col·lectiva a la seu del Col·legi de Periodistes de Catalunya amb Avel·lí Artís-Gener *Tísner*, Pere Calders, Anna Murià, Joaquim Ventalló —tenia 90 anys— i Emili Granier-Barrera, els quals analitzaren «El periodisme de la diàspora i la depuració». L'acte va ser moderat pel malaguanyat periodista Josep Maria Huertas i Claveria i organitzat per la Facultat de Ciències de la Informació de la UAB. El 22 de febrer va ser guardonat amb el Premi Prat de la Riba per l'article «La gran obra que féu Prat de la Riba per Catalunya», publicat a la revista de Blanes *Recull*.

Un dels premis més importants que va rebre en vida és la Creu de Sant Jordi (1984), atorgada per la Generalitat de Catalunya a personalitats i entitats que hagin destacat en la defensa dels valors democràtics, socials i culturals de Catalunya. Se li va concedir en reconeixement a la seva tasca com a periodista i com a director dels diaris

L'Opinió i *La Rambla*. És un premi que va rebre amb molta satisfacció. Per allà per on es desplaçava lluïa a la solapa de l'americana la insígnia amb la Creu de Sant Jordi amb molt d'orgull. Els reconeixements públics no paraven d'arribar-li. El 1990 va ser homenatjat pel diari *Avui* durant els Premis Avui 1990, lliurats al Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya, a Terrassa, la seva ciutat nadiua.

Ventalló fou un republicà i esquerrà convençut. Visqué els dies de la transició democràtica espanyola i catalana com un ciutadà més. Reflexionà, i com a home que ha viscut un temps, sabedor de les experiències que això comporta, entengué que cal fer canvis però des de la moderació. La revolució no és la solució. Trencar amb l'antic règim s'ha de fer des de la prudència i la fermesa. Era pragmàtic, és a dir, realista. En una entrevista a *La Vanguardia Española* del 12 de juny de 1976 ho escenificà de forma clara:

En principio soy partidario de los regímenes en los que el Jefe del Estado es elegido por vía democrática pero en el momento presente, creo que no podemos sustraernos a la realidad, y ésta nos dice que nos encontramos de hecho ante un monarca al que le ha caído encima la enorme tarea de sacarnos del difícil trance de levantar al Estado español y de llevarlo adelante. Es una realidad y no podemos sustraernos a ella. Yo estoy convencido de la buena voluntad del rey y creo en lo que ha dicho sobre su anhelo de trabajar por la liberalización del país... Y, como la tarea que ha de llevar a cabo para conseguir sacudirse de encima a los que no quisieran la evolución hacia un sistema democrático le ha de proporcionar no pocos sinsabores y quebraderos de cabeza entiendo, personalmente, que hay que darle margen de confianza. Así, yo deseo que sus propósitos, en bien de todos, se vean convertidos en realidades.

Tot i que en la revista *Catalunya* de Buenos Aires, editada per l'exili català l'any 1939, Ventalló es declarà independentista, mai no ho va ser del tot. Declarar-se independentista després d'una desfeta, amb una Catalunya en mans del falangisme més pur i ranci, és qüestió de principis per a un home que viu exiliat a França. En la tot just esmentada entrevista ho deixava ben explícit:

**Barcelona, primera meitat de la
dècada de 1990**

Joaquim Ventalló, en els seus
darrers anys de vida

PEPE ENCINAS/FV

Eso del separatismo no ha sido cosa de Cataluña, el separatismo viene de Madrid. Lo que deseamos, es gobernarnos por nosotros mismos. Antonie Pinay lo dijo bien claro refiriéndose él a las demandas de descentralización contra el París dominador de las regiones francesas: «No se administra bien más que de cerca», és decir: a cada qual lo suyo. En este orden de cosas, quines tenemos la cabeza encima de los hombros somos partidarios naturalmente de la autodeterminación, y como no somos separatistas —y perdonen que esta frase provoque un berrinche a quines quisieran que lo fuésemos— deseamos que el Estado español se articule a base de una Federación de pueblos o naciones al igual que sucede en Suiza o en los Estados Unidos.

El periodista li pregunta com a aconseguir-ho:

En lo que respecta a Cataluña, tenía un Estatuto de régimen autónomo que el Estado español arrebató. Ahora se trataría de que un Decreto tan gratuito fuera derogado.

Seguidament es refereix a l'anunciat referèndum de la Reforma Política i a l'establiment del bicameralisme en les Corts:

Debe señalarse que no me inspira confianza alguna el referèndum, organizado y naturalmente controlado por quienes no estando ya quien les puso donde están, no quieren marcharse. Por otra parte, el hecho de que lo que las Cortes puedan hacer tenga que ser vigilado por cuarenta personas de un titulado Senado que nadie ha votado, cuarenta personas que ellas mismas han acordado que son vitalicias en su cargo, me parece una burla, ya que un Senado en estas condiciones en una época en que se preconiza la libertad, con poder de veto sobre lo decidiesen unas Cortes elegidas por sufragio, me parece cosa propia de un sainete. Sin embargo, espero que la gran riqueza de matices que han surgido aquí en torno de las expresiones socialismo, democracia, justicia social, liberalismo, izquierdas, etcétera y que han dado lugar a la gestación en curso de una serie de partidos, acabará bien y al final el seny catalán hará que queden tres o cuatro como máximo, cifra suficiente para que la

gente que tenga que votar no se pierda en tan intrincado laberinto.

Els darrers anys de la seva vida els passà passejant pels carrers a tocar de casa seva i fent el vermut diari al bar de davant del seu domicili: un puret i un got de Picón, les receptes fabuloses per arribar als 97 anys. A la revista del col·legi dels jesuïtes de Casp de Barcelona *Sumari* ho diu ben clar:

Abans hi havia més sinceritat, més educació, més sentiments, més espontaneïtat. La gent xiulava pels carrers per expressar la seva alegria. Abans, la gent es comunicava més. Parlava i llegia, i ja teníem cinema i ràdio, i futbol i diaris. Però hi havia temps per dedicar i pensar en els altres.

Ara, jo m'aixeco a les 8 del matí i m'afaito i esmorzo com sempre, i després estic tranquil, llegeixo només els titulars dels diaris i al migdia surto a comprar pastilles del Dr. Andreu. Compro toscans, perquè me'n fumo dos al dia: un a l'aperitiu, amb el meu Picón, i un altre durant el cafè, després de dinar. A dos quarts de set faig un berenar-sopar i a les vuit me'n torno a la meva cambra i estic tranquil. Ni miro la tele ni escolto la ràdio. De nit, ara no surto.

Una bronquitis aguda va fer empitjorar la seva salut. Morí plàcidament al seu llit la matinada del 3 de desembre de 1996. Va ser incinerat al Cementiri de Collserola per desig propi —en aquella època Collserola era dels pocs recintes funeraris autoritzats a fer incineració—, les cendres van ser traslladades al Cementiri del Port de la Selva, poble d'estiueig i de llibertat durant els anys del llarg túnel del franquisme; poble on havia traçat converses i reconegut savieses entre els pescadors; espai vital de la seva vida, on el retrobament amb la calma i la serenor de les onades de la mar i el ferotge vent de la tramuntana conjugaven un brot de lluentor intel·lectual humana, la qual feia de Joaquim Ventalló un home de seny i rauxa al mateix temps. Seny i rauxa d'una vida plena: la del segle xx. El segle de Joaquim Ventalló i Vergés.

Sant Andreu de Palomar, hivern del 2010

Annex 1
Entrevistes
a Joaquim Ventalló

12 periodistes dels anys trenta

Barcelona: Diputació de Barcelona, 1994. (Vaixells de Paper, 16)

JOSEP MARIA FIGUERES

Joaquim Ventalló i Vergés, (Terrassa, 1899)

Polític, escriptor i periodista. Cursà estudis de dret però mai no exercí d'advocat. De família benestant. S'inicià en el periodisme en els setmanaris terrassencs *Crònica Social* i *El Mal Temps* (1917-1918) d'informació el primer, i humorístic, el segon. Redactor del diari local *El Dia* (1918-1921). Col·laborà a *L'Estevet* (1921), *Mirador*, *L'Esport Català* (1925-1927), etc. amb el pseudònim August Berenguer. Secretari de redacció de *La Publicitat* (1924-1930). Director de *L'Opinió* (1931-1934) i de *La Rambla* (1936), de la qual en va escriure molts editorials.

Regidor del consistori barceloní per ERC, formà part de *L'Opinió*. Membre de la comissió de cultura, aprofundí i continuà la trajectòria encetada el 1910 de renovació escolar amb colònies municipals de vacances, aules més grans, etc. Tot un conjunt de mesures per tal d'afavorir un clima de llibertat i de respecte per l'infant escolaritzat.

Exiliat el 1936 pels extremistes revolucionaris de la FAI, tornà a Catalunya el 1943. Depurat pel franquisme, no pogué exercir de periodista. Treballà d'agent comercial. Va estar-se en silenci fins al 1967, quan l'Ajuntament de Porcinoles va lliurar a l'Estat els grups escolars creats per ell. Aleshores va escriure una sèrie d'indignats articles. Publi-

cà, també sobre aquest problema, diversos llibres on recollí articles o bé polemitzà: *L'educació com a foment del respecte als drets humans* (1968), *Dos problemes greus en l'ensenyament* (1970), *Les escoles populars, ahir i avui* (1980), etc.

Altres obres seves són la novel·la *Pau Canyelles, ex-difunt* (1931) i l'assaig *Los intelectuales castellanos y Cataluña* (1976). Ha estat el traductor d'Hergé dels còmics de Tintín, al qual ha dotat d'una prosa amena i vigorosa. Gran afeccionat al futbol, transmeté el primer partit radiat de l'Estat. Era l'Irún-Barcelona, el 1928.

Col·laborà a la postguerra en un gran ventall de publicacions: *Destino*, *Tele/estel*, *Tele/eXprés*, *El Correo Catalán*, *El Noticiero Universal*, *Punt Diari*, *Deia*, *Excelsior*, *La Vanguardia*, *Avui*, etc. A *La Vanguardia* va popularitzar una llarga secció setmanal sobre el llibre català. Fins fa poc ha escrit a la revista blanenca *Recull* combatius articles d'opinió. També col·laborà en la premsa publicada a l'exili: *Xaloc*, *Germanor*, *Catalunya...*

El Dia de Terrassa

- Quins foren els vostres interessos periodístics?
 - Era una feina que m'agradava, ho havia vist a la re-

dacció del *Correu*, al carrer de Banyes Nous, on parlava amb Miquel Junyent. Quan la família tornà a Terrassa, després de viure uns pocs anys a Barcelona, vaig participar-hi. Quan vaig estar a les Joventuts Nacionalistes, organitzava conferències i començava a escriure en els setmanaris locals com una activitat política i cultural més. Era el 1916. A *El Dia* comença, doncs, la meua labor periodística en la premsa diària com a redactor en cap. En aquest diari caldria destacar la secció dedicada a les lletres catalanes, durant noranta setmanes seguides, que després continuà amb la nova capçalera de secció «Noucents» on publicava, el 1920-1921, coses inèdites de tota la gent de l'època. Amb autors com Riba, Folguera, Junoy, Carner, Soldevila, López-Picó, Saltor, Salvat-Papaseit, Garcés... aconseguírem un notable ressò.

— Aquestes pàgines literàries varen tenir una incidència remarcable.

— Sí, molta. També el contemplo com un gran diari. Són notables les seves campanyes contra l'Alfonso Sala, perquè era de la «Unión Monàrquica Nacional», fou diputat més de vint anys i esdevenia, per tant, tot un poderfàctic. Personalment, com a president de la Joventut Nacionalista de Terrassa, feia campanya contra ell a les diverses eleccions de l'època. *El Dia* era, doncs, un diari catalanista afí al meu pensament. Aleshores anava a fer mitings a tots els pobles del districte: Matadepera, Rubí, Viladecavalls, Vacarisses... per tot arreu. Aquesta labor em va valer fer el servei militar al Marroc. Tots els fabricants, industrials i comerciants de Terrassa que tenien un fill que havia tret un número baix en la quinta, anaven a veure Sala perquè els declarés inútils. I per aquest motiu tots els fills dels salistes eren inútils i no havien d'anar a servir. A mi, en canvi, l'actuació política va fer-me variar d'un número alt a un de baix i, per tant, cap a la guerra al Marroc, i tot el «cuento».

Naturalment, aquells anys no vaig escriure. El 1920 encara feia versos i en els jocs florals guanyava algun premi, per exemple a Girona, on un premi dels seus jocs florals me'l donà el bisbe d'allà.

El Dia era un periòdic que tenia força incidència en l'àmbit estrictament local, tot i que arribava també a les

ciutats veïnes. En desconec el tiratge, però es venia molt. El director era Miquel Puigbò. Treballàvem a la tarda a la mateixa impremta, que era a cal Ventanyol.

Per cert, era un temps amb activitats on es barrejaven el periodisme i la creació literària diversa. *El Dia Gráfico* va obrir un concurs per premiar el cuplet català. Era la gran època del cuplet català, i m'hi vaig presentar. El jurat —Josep Carner, Alexandre Plana, Francesc Pujols, el mestre Morera, etcètera— em va donar un premi de cent pesetes d'aquella època. Me'l van estrenar al Tívoli l'agost del 1920.

De l'Àfrica a *La Publicitat*

Torno del Marroc el Nadal del 1923, després de servir tres anys menys dos mesos. A mitjan de l'any següent entro a l'agència francesa Havas, a Barcelona, el director de la qual era Claudi Ametlla. M'hi vaig estar dos anys. El mateix 1924 estic a *La Publicitat*, dirigida per Martí Esteve. Ahora estudiava a la Universitat de Barcelona i, encara corregia proves al *Brusi*, que era al carrer Llibreteria.

A *La Publicitat* escrivia unes cròniques il·lustrades amb mapes, que feia jo mateix, sobre l'estratègia de les retirades espanyoles al Marroc, al sector de Xauen. Les qualificava i les interpretava amb un cert coneixement, ja que hi havia estat i m'ho coneixia força bé. Els militars en deien «retirades estratègiques». I en la quinzena d'articles que vaig publicar d'aquesta guerra a *La Publicitat*, ho explicava en clau humorística, burlant-me'n. Eren articles, diguem-ne satírics; o millor dit, irònics. Explicava que les retirades estratègiques eren una acció molt positiva i, és clar, va venir la reacció. Un militar se n'adonà i digué: «Que no veieu que es riu de nosaltres?». I va penjar els meus articles en els tauler de la seu militar. La conseqüència que va provocar va ser el tancament del diari durant un mes.

— Com va ser la incorporació a *La Publicitat*?

— Coneixia Martí Esteve, director, i altres periodistes

perquè arran de les conferències que em tocà d'organitzar a Terrassa vaig tenir-hi força vinculació. El diari era d'Acció Catalana, però als redactors no ens obligaven pas a ser-ne. No n'era, tot i que la meva feina era a la secció política. En aquella època hi col·laboraven Foix, Tomàs Garcés —que feia crítica literària—, etc. Com a redactor en cap ho havia de vigilar tot. Aleshores, *La Publicitat* tenia la redacció on ara hi ha la Pinacoteca, un entresòl, però vàrem marxar arran l'assalt que tinguérem per part de la FAI. Anàvem a la plaça Catalunya, damunt el cinema que hi ha encara avui. Finalment passàrem a la Gran Via, a tocar del cinema Coliseum.

— Segurament és el periòdic en català que té un contingut més interessant.

— En el número extraordinari que *La Publicitat* va fer commemorant el desè aniversari de la primera pàgina en català, el 15 d'agost del 1932, s'explica com passà de ser primordialment català. *La Publicitat* feia una propaganda bastant agressiva per la competència d'altres periòdics. Passarell ho esmenta, tot i que només es fixa en anècdotes i semblances. Els treballs que hi publica tenen una certa categoria: «Full de Dietari» de Soldevila, les crítiques de teatre de Sagarra, «Converses filològiques» de Fabra, etc. Un periòdic de gran qualitat en el seu contingut, molt intel·lectualitzat. En Martí Esteve ho feia molt bé. Per cert, normalment es parla dels directors del diari i s'esmenta Nicolau d'Olwer (1922-24), Martí Esteve (1924-1929), Carles Capdevila (1929-1938) per acabar amb Antoni Vila Bisa; i caldria esmentar Rovira i Virgili, aleshores un redactor influent —que feia editorials, etcètera— que també fou director després de Martí Esteve. Només ho fou uns nou o deu mesos fins l'aparició de *La Humanitat*.

— De la direcció de Rovira no en parlà Bladé i Desunvila en la biografia que li dedicà, ni tampoc Lluís Solà, Joan Torrent i Rafael Tasis.

— Aleshores era redactor de *La Publicitat* i en puc deixar plena constància. La gent d'Acció Catalana li va dir, en crear-se *La Humanitat*, que l'acció dual era incompatible: li ho van dir de bona manera. Va ser direc-

tor, com he dit, uns nou o deu mesos, en cessar Martí Esteve. Entre aquest i Carles Capdevila va haver-hi Rovira i Virgili.

— Com vàreu estructurar la secció d'internacional a *La Publicitat*? Copiant d'altres diaris? Pel telègraf de les agències? Pels corresponals?

— No, copiant no. Era una època, a diferència d'avui, en què les primeres planes van plenes d'assassinats i tot això, que aleshores aquestes coses només apareixien a la secció de «Successos». Quan algú volia entrar a un diari, el primer que feien era donar-li aquesta secció perquè expliqués les mossegades de gos... La informació internacional que donàvem, només cal fixar-se en el diari, no era d'aquesta tendència actual sinó més aviat seriosa, encara que no fos tan espectacular.

— Fixi's, per exemple, en aquesta portada, la del primer d'octubre de 1922.

— Sí... hi ha l'article editorial del director Martí Esteve, «L'esperit novell i l'arbre que comença»; més articles de fons, l'acudit i... en primera pàgina, un altre article «La lliçó del mar i la muntanya», etc. Bé, hi ha poques notícies d'internacional, pràcticament només opinió. Però el 1922 encara era a l'Àfrica.

A la redacció ens enteníem molt bé. Hi havia el qui feia els anuncis, Boadella, oncle del Boadella actor, per cert casat amb una mecanògrafa de *La Publicitat*. En aquest diari hi vaig estar sis anys. La nostra feina era molt diferent al periodisme d'avui. La influència política, el contingut polític era molt alt mentre avui els diaris són més aviat grans empreses. Nosaltres cobràvem molt poc, pràcticament treballàvem de franc. Aquest procés ha canviat molt. Un diari era una mica el que feien redactors i col·laboradors, ambdues figures estaven molt juntes, no era tan separat com avui. Predominava el que volia la gent que el feia. D'aquí que hi hagués aleshores aquest domini de l'opinió, la presència d'articles en portada, etc.

Humorisme i esport

— Participàreu també a *L'Esport Català*, potser hi teniu un centenar d'articles.

— Escrivia uns articles en to humorístic que tenien molt èxit, signava August Berenguer, pseudònim que vaig utilitzar també per signar diversos llibres. El de *Samitier, l'home i el jugador* es va esgotar ràpidament. Durant els anys 1925-1928, pràcticament feia un reportatge cada setmana.

De redactor de *La Ciutat* a director de *L'Opinió*

— A l'entrevista publicada a *Serra d'Or*, el febrer de 1988, expliqueu com arran de la coneixença que tinguéreu amb Macià, el setembre de 1930 a Brussel·les, us cridà més endavant per formar part de la llista d'ERC a l'Ajuntament de Barcelona. Volia que hi hagués un periodista professional. És el mateix any que ocupeu la direcció del diari d'Esquerra.

— Sí, vaig estar-hi molt poc, el 1931, a *La Ciutat*. El diari visqué també pocs mesos. En canvi, molt més temps a *L'Opinió*, que fou dirigit per Antoni Xirau des del juny del 1931 fins que abandonà, el 31 de juliol. En fou director encara no dos mesos i, en substituir-lo, vaig ser-ne director fins al seu darrer número, el 10 d'octubre de 1934. Durant tres anys, per tant, vaig escriure els editorials cuidant-me, és clar, de tot el que implica la direcció. Pel gener de 1933, els consellers del govern de la Generalitat, Lluhi, Comas, Terradellas, i Xirau presenten la dimissió al president Macià per disconformitat amb la interpretació que donava la delegació de les seves funcions executives. Això féu que *L'Opinió* deixés de ser l'òrgan d'ERC. I el 12 d'agost del mateix any, apareix l'editorial «Estat Català o Esquerra» on es planteja el punt de vista del diari sobre la impossibilitat de les dues opcions. El setembre, aquests militants son expulsats. Contribuí també al clima tèrbol l'afer dels Autobusos Torner, on cinc regidors de la minoria d'Esquerra havien cobrat comissions. També enverinaren l'ambient de desfilades dels escamots unifor-

mats d'Estat Català per Montjuïc. *L'Opinió* ho denuncià. Fotografia a cinc columnes i un gran peu: «Ja no és solament pels carrers de Roma i Berlín que les joventuts desfilen uniformades...».

Fins el darrer moment, el 10 d'octubre, escrivia editorials i textos d'aquest compromís. En el periòdic m'ocupava de la part que fa referència a la confecció, als col·laboradors, a demanar articles, a parlar amb els periodistes i redactors que hi havia i també del paper, de la impremta, etc. En tenir un càrrec públic i ser representant d'Esquerra tenia moltes possibilitats d'actuació i també una gran independència.

Econòmicament rutllava. La nòmina de tota la redacció era, el 1933, de cinc mil pessetes. El meu sou era de cinc-centes pessetes. Érem uns set o vuit redactors fixos. Hi anàvem, als vespres, de sis a vuit o nou. No, Esquerra no el pagava directament. S'equilibrava amb les subscripcions i els anuncis, hi havia pocs costos aleshores. Penso que amb les subscripcions n'hi havia prou per mantenir el diari, hi ajudava la venda al quiosc i la publicitat.

— Amb la censura vàreu tenir problemes?

— Sí, de vegades en vàrem tenir. Però anàvem endavant i ens burlàvem una mica, sempre que podíem, escrivint en clau i tot això. Coneixíem els límits. Ens aplicàvem per atreure el lector, tot i que la censura feia mal. Només cal veure, per exemple, *El Be Negre*, amb tants i tants espais blancs..., limitava la facilitat de la lectura.

— En l'entrevista que us fa Jaume Fabre —publicada a *L'Avenç* l'agost de 1979— afirmeu que els diaris sortien plens de taques negres, per no retardar la sortida, i es feia girant els ploms dels textos censurats que s'imprimien. Franco més endavant no ho va deixar fer. Què en penseu de *L'Opinió*, amb aquesta perspectiva que donen els anys?

— Que fèiem molta feina. I érem molt ardits. Per exemple, hi havia una taqueta a dalt a la capçalera: «Pena de mort al lladre». El lladre era el que sent càrrec públic volia fer «quartos» i cobrava. Dels vint-i-sis regidors que vàrem treure n'hi va haver dos que van cobrar dues mil pessetes dels Autobusos Torner, per poder-los-hi deixar la línia. Els vàrem expulsar d'Esquerra.

De manera que nosaltres actuàvem així i tot anava com una seda en aquest sentit. Érem radicals. Per exemple vàrem separar-nos de Macià, d'Esquerra Republicana de Catalunya, els vàrem engegar a fer punyetes. Creàrem el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, perquè no podia ser que uns nois d'Estat Català copiessin de Mussolini i dels nazis, i desfilessin uniformats. De manera que en aquest sentit érem ben intransigents. Quan Macià mor el 1933, ens vàrem tornar a posar al costat d'en Companys i d'Esquerra Republicana de Catalunya; érem de posicions molt fermes.

— Quin tiratge tenia *L'Opinió*?

— No ho sé. Les xifres les desconec.

— Coneixeu què se'n va fer de l'arxiu del periòdic?

— No ho recordo. Es deuria guardar potser, però el 1934 va desaparèixer. El 10 d'octubre va aparèixer el darrer número i no sé on pot parar tot. Igual que l'arxiu de *La Rambla*, hem passat tantes aventures que és ben difícil que es conservin aquests papers.

De director de *La Rambla*, a l'exili

— Parlem de *La Rambla*, del seu naixement el 9 de gener de 1936.

— *La Rambla*, el 1936, era un diari de la nit, del qual en vaig ser director quan Josep Maria Massip fou nomenat regidor municipal i jo vaig deixar de ser-ho. Com a director, ho sóc fins el 9 de setembre, que agafa el relleu Lluís Aymamí i Baudina. Per tant, em va tocar ser l'últim director del setmanari i el primer del diari. *La Rambla* era un setmanari de combat molt dinàmic, i quan passà a diari mantingué aquesta opció. N'era el propietari l'industrial del sucre, Josep Sunyol, diputat d'ERC. Vàrem arribar a tirar 70.000 exemplars, tot un èxit en el seu temps; és clar que la redacció era de categoria, tant els periodistes com els dibuixants: Granier Barrera, Aymamí, Josep Maria de Sagarra, Domènec Guansé, Guasp, Quelus, Opisso, Tísner, Castanys...

La meua labor fou del gener fins el juliol del 1936, que vaig haver de marxar cuita-corrents de Barcelona i travessar la frontera pel túnel de Portbou a Cervere a causa de greus amenaces que havia rebut. El 9 de setembre de 1936 passo a França, salvant la pell per hores. Ventura i Gassol la va salvar el 22 d'octubre anant en avió a Marsella, perquè havia ajudat molta gent, entre ells Vidal i Barraquer, que la FAI se'l volia carregar. En marxar de *La Rambla*, el subdirector Lluís Aymamí Baudina ocupà la direcció i va ser al seu lloc fins al final del periòdic.

Com a persona i com a director de *La Rambla*, no podia aprovar determinats esdeveniments. Al mateix Eixample, al carrer Provença entre Balma i Rambla Catalunya, hi havia un cinema i uns de la FAI van anar a esperar el cobrador. L'atacaren per robar-li diners. El cobrador es va voler defensar i el van matar. Li van prendre quatre mil pessetes. Els de la *Solidaridad* van dir que aquests diners eren pels treballadors. Josep Maria Planes, des de *La Publicitat* i jo des de *La Rambla* els vàrem dir el nom del porc com a assassins. La seva resposta fou anar a buscar a Planes, el van agafar i —la història és coneguda, de la plaça Adrià el van dur cap a la Rabassada i el van matar. Armand Quintana, col·laborador de *La Rambla* —feia també ciclisme, se n'anà a Rússia—, em digué: «Ja saps que ets a la llista dels que han de matar? Ets el primer de la llista». Li vaig respondre: «On és aquesta llista?» Em contestà: «al Cercle del Liceu». La FAI s'havia apoderat del Cercle del Liceu, així com el PSUC ho havia fet del Cercle Eqüestre.

Vaig anar a veure Companys. Em digué: «Marxa, que no ens passi el que ens ha passat amb Planas». Es veu que quan Planas, arran de Primo de Rivera, ja s'havia exiliat i coneixia quin pa s'hi menjava. És sabut que, a fora, tens privacions, pot ser que no tinguis diners ni per dinar o per sopar. Aleshores quan l'avisaren, quan l'amenaçaren, Planas digué que si havia de marxar volia un càrrec a fora...

Aquella nit vaig anar a dormir... és un dir, perquè tota la nit estava ben despert, al Govern Civil, amb Espanya de conseller de Governació. L'endemà al matí amb l'alcalde de Portbou, Benjamí Cervera, travessàrem la frontera, sense documents, a peu pel túnel, i vàrem arribar a França. En

anar a trobar l'alcalde del poble del costat no em van dir res. Era la una de la tarda quan entrava a França; i a les quatre, la FAI era a casa meva, al carrer Urgell. Les meves germanes no van obrir, digueren: «És a Madrid». El cotxe d'aquesta gent —un autobús, un camió millor dit, amb un escamot amb arma llarga— es va estar quaranta-vuit hores a la cantonada d'Urgell i Diputació esperant que tornés...

Era evident que havia de marxar, perquè m'hagueren pelat ja que des de *La Rambla* n'havia dit quatre de grosses. A París aleshores hi havia també en Xammar, en Tísner i en Carner. I així fins el 1943.

— La mort us rondava...

— Ens voltava a tots. A la mateixa redacció ho patírem. El juliol de 1936, el propietari de *La Rambla* tingué un tràgic final. Estava al front, el cotxe que el duia es va equivocar, va travessar línies... Era a Guadarrama, tornant de Madrid. L'acompanyava un periodista del diari, Pere Ventura i Virgili. També el mataren, i a sang freda, tot i que repetia que era periodista. No li va servir de res.

— Tornem a *La Rambla*. Quina era la vostra labor quotidiana?

— Hi feia articles i, com a director, m'ocupava del contingut. La direcció del periòdic no era com ara, que més aviat cal organitzar la feina, planificar... En aquella època era molt artesanal. Gent que ens venien a veure i ens duïen un article discussions... Hi havia un gran tracte personal. Mirant el passat estic content, vàrem fer molta feina. *La Rambla* era un diari de nit. En aquella època, estàvem damunt del Núria, a la Rambla de Canaletes. I quan alguna vegada penjàvem una pissarra informativa, la Rambla s'omplia de gent que s'hi fixava. Una cosa fantàstica, no s'acabava mai la corrua per llegir el que escrivíem en aquella pissarra il·luminada allà dalt. Teníem un públic addicte i els redactors ho sabien. Cadascú sabia la seva feina dins la redacció.

— I el PSUC s'apropia del periòdic.

— Li posa el subtítol de «Portaveu del Partit Socialista Unificat de Catalunya (Internacional Comunista)» el 8 de

febrer de 1937. El 14 de setembre de l'any següent el canvia per «Diari de la Joventut, editat per la JSU de Catalunya». Pere Ardiaca, secretari de premsa del partit comunista, fou concretament qui se n'ocupà. És clar que, d'aquesta època, no en conec l'entrellat atès que era a París.

El PSUC es va apropiat d'*El Matí* perquè era catòlic, de *La Veu de Catalunya* perquè era del partit burgès d'en Cambó. I per bé que al govern de la Generalitat hi havia la companyia d'aquests revolucionaris, al costat de consellers d'ERC, la gent del PSUC s'apropià del diari del vespre *La Rambla* que duia com a subtítol «Diari Catalanista de les Esquerres». Era el febrer del 1937, Ardiaca hi feia sortir aquell dia uns mots on deia que la redacció i els obrers, simultàniament, havien fet «l'oferiment» al PSUC perquè se'l quedés. A l'amo inspirador Josep Sunyol i Garriga (gran figura, diputat de l'Esquerra Catalana al Parlament de la República, president que havia estat de la Federació Catalana de Futbol, i el 1935 president del Barça), els d'en Franco l'havien assassinat el 6 d'agost anterior a la tarda, a la serra del Guardarrama a un quilòmetre i mig de la Fuente de la Teja, tal com ho havien explicat *El Adelantado* de Segovia i el 14 d'agost *El Norte de Castilla* de Valladolid. I en aquell primer número de *La Rambla*, diari apropiat per la gent del PSUC, amb totes les penques hi sortia una nota de la redacció en la qual hi deia: «Dediquem un record al que fou estimat company i ànima del nostre diari, Josep Sunyol i Garriga, la sort del qual seguim ignorant en aquests moments».

Ho deien els del PSUC el 8 de febrer de 1937, quan el 10 d'agost de 1936 s'havia sabut a Barcelona la notícia per telegrams arribats a l'agència Havas, que es trobava precisament en el pis del damunt de la redacció del diari, a la Rambla de Canaletes, damunt del Núria.

Com que el PSUC es considerava propietari de *La Rambla*, de la qual s'havien apoderat, el 14 de setembre de 1938 en feren donació a les Joventuts Socialistes Unificades. Un trist episodi, el vaig explicar detalladament a *Xaloc* el 1978 i a *Recull* el 1986.

— Esteu finalment a París, col·laboracions a la premsa de l'exili, el retorn...

— Col·laborar a la premsa de fora no em va venir de nou. Després de *La Publicitat*, escrivia per a la premsa catalana d'Amèrica, a *Ressorgiment* de Buenos Aires, a *Germanor* de Santiago de Xile, a d'altres de Mèxic... escrivia per tot arreu, en alguns llocs amb pseudònim, Sebastià Sisqueira, perquè no em perjudiquessin. I encara ho faig.

L'Avenç

Núm. 18, juliol de 1979

JAUME FABRE

Conversa amb Joaquim Ventalló, Andreu Avel·lí Artís i Avel·lí Artís Gener

«Quan els diaris els feien els literats frustrats»

Així com, cada vegada més, es va aprofundint en l'anàlisi de contingut de la premsa catalana d'abans de la guerra, en poques ocasions s'ha intentat explicar com es feien aquells diaris, qui els feia, de quina manera, per què, amb quins mitjans. *L'Avenç* ha volgut intentar de reviuere l'ambient periodístic de fa quaranta o cinquanta anys amb una conversa amb supervivents del desastre que va suposar la fi de la guerra en el món del periodisme barceloní. L'exili va ser el camí de la immensa majoria de professionals de la ploma. Pocs han pogut tornar a reincorporar-se a la tasca informativa de cada dia durant els anys de franquisme. Fins fa molt poc, un any i escaig, no han estat rehabilitats públicament, amb la concessió del carnet professional i l'admissió a l'associació de la Premsa. Fins aleshores, van haver de portar a terme la seva feina sense garanties professionals ni laborals, sense altra seguretat que la que els donaven els amics que els acollien, al principi mig clandestinament, als seus mitjans informatius.

Vam convidar a una taula rodona Joaquim Ventalló, Andreu Avel·lí Artís —*Sempronio*—, Avel·lí Artís Gener —*Tísner*— i Josep Maria Lladó. Aquest últim, malgrat haver confirmat la seva assistència, no va poder ser-hi, a l'últim moment. D'altres periodistes que treballaren a diaris abans de la guerra i que són vius, no gaudeixen de prou salut per participar en una conversa com l'organitzada per *L'Avenç*.

Joaquim Ventalló fou redactor de *La Publicitat* de 1924 a 1930 i col·laborador de la revista *L'Opinió*. Quan aques-

ta revista es convertí en diari, a vigílies de les eleccions d'abril de 1931, hi entrà com a redactor i n'esdevingué director el mes de juliol següent. Al mateix temps dirigia la revista *La Rambla*, de la qual n'esdevingué director quan es convertí en diari. Regidor amb l'alcalde Pi i Sunyer, marxà a l'estranger el mes de setembre de 1936. Al seu retorn ha publicat alguns llibres i porta la secció de llibres catalans a *La Vanguardia*. Secretari de l'Ateneu Barcelonès des de la darrera renovació de la junta.

Andreu Avel·lí Artís va treballar abans de la guerra a *L'Opinió* i *Última Hora* i, en tornar a Catalunya, va adoptar el pseudònim Sempronio per a continuar practicant el periodisme. Ha estat director de *Tele/Estel* i primer director de la *Tele/eXprés*, on actualment col·labora diàriament.

Avel·lí Artís Gener va començar la seva carrera periodística el 1931 al *Diario Mercantil*. El 1933 va passar a *L'Opinió* i el 1936 a *La Rambla*, a la vegada que col·laborava a *La Publicitat*, que era diari de matí. Col·laborador també d'*El Be Negre*, al seu retorn de l'exili ha publicat alguns llibres i s'ha incorporat en una feina tècnica a la redacció de *Tele/eXprés*, on durant anys ha publicat el ninot diari.

L'ambient a les redaccions

S.— Abans, els diaris funcionaven d'una manera anàrquica i bohèmia.

Quants eren els periodistes que hi anaven cada dia a complir amb un horari fix?

V.— A *L'Opinió*, quan va ser diari, eren set o vuit, els fixos.

I complien realment un horari, o hi anaven quan els venia bé?

V.— Hi anaven de sis a vuit, de sis a nou...

S.— Els horaris no eren tan estrictes com ho són ara.

T.— Més que complir un horari, havies de fer una feina. Jo sabia que tenia Palau de Justícia, perquè cada dia havia de dur al diari la informació del que havia passat.

S.— Dissortadament tots anaven tard d'horari. Les escapades al bar eren freqüents. Recordo que quan la redacció de *L'Opinió* era a la plaça Universitat, en Fenosa es passava hores al pati interior, festejant a través d'una reixa amb l'encarregada dels magatzems Le Printemps, que eren al costat. Era la Montserrat Fargas, que al final va ser pintora i no es va casar amb en Fenosa, sinó amb un que es deia Mestres. Hi havia un altre ambient a les redaccions.

Quant cobràveu?

V.— Quan *L'Opinió* era setmanari ningú cobrava, quan era diari, jo cobrava 500 pessetes al mes.

T.— Jo quaranta duros

S.— S'ha de dir una cosa: els partits col·locaven els redactors dels seus diaris de funcionaris a Diputació, a la Generalitat i a l'Ajuntament. Així, la majoria estaven col·locats.

V.— Era un complement del sou.

Això els militants dels partits?

S.— No n'hi havia, gairebé, de periodistes militants. Eren més aviat simpatitzants. Jo mai vaig ser d'Esquerra Republicana.

V.— Quan jo vaig ser a *La Publicitat*, mai, a cap redactor, ens van obligar a ser d'Acció Catalana. Érem simpatitzants, érem catalans... Els partits, aleshores no eren com els partits d'ara.

I el diari, el pagava el partit?

S.— Més aviat gent de bona voluntat del partit. Cal dir que l'economia d'un diari era, aleshores, més reduïda que ara. Ara un diari és una indústria important, i si necessita d'un mecenes, ha de tenir molts diners. Abans els pagava gent que no en tenia gaires.

Però alguns diaris van arribar a tiratges importants...

V.— A *La Rambla* vam arribar a tirar 60.000 exemplars.

S.— Però les despeses eren més reduïdes. El paper no valia tant com ara, la impremta tampoc, i la nòmina dels redactors... De quant era, Ventalló, la nòmina de *L'Opinió*?

V.— De cinc mil pessetes al mes, l'any 33. Amb això pagàvem a tothom. En aquell temps tot anava molt baratet. Ara em fa molta gràcia el Miravittles, que diu: «Jo escric per una cadena de diaris». Doncs jo també hi escrivia, i em pagaven tres duros per cada article. El mateix dia sortia a *L'Almudaina*, de Palma de Mallorca, a *El Dia* de Terrassa, al *Diari de Sabadell*, a la *Gaseta de Vic*, al *Diari de Tarragona*: a set o vuit més. I em donaven tres duros de l'article...

Ara els diaris són també, encara, empreses molt casolanes...

S.— Hi ha una diferència essencial. Ara el periodista es considera un empleat, un proletari. Abans es considerava un intel·lectual, un literat. Tots aspiraven a escriure comèdies, o bé poemes, o bé novel·les, i el diari era un succedani relacionat amb la ploma. Era una possibilitat de feina a Barcelona per a molts escriptors de comarques... Ara que, entre nosaltres, no s'és un bon periodista si no s'és un bon escriptor. Ja pots tenir la millor notícia del món que si en acabat no la saps escriure... En canvi un bon escriptor, potser ni haurà estat al lloc de la notícia, sinó que l'haurà sentida explicar, i és capaç de fer una cosa que a la gent li sembli més viva, més real. Era el que passava.

T.— Era molt diferent. Els periodistes d'ara esteu acostumats a tenir cadascun la seva màquina d'escriure...

L'hauríem de tenir...

T.— D'acord, però almenys hi ha tantes màquines com redactors, encara que la majoria, per incúria de l'empresa, estiguin espatllades en un racó. Però abans no hi havia ni Déu que escrivís a màquina. Em sembla que al diari només en tenia en Ventalló.

S.— Abans hauria estat inconcebible una vaga, ni un moviment de solidaritat.

T.— Ara hi ha una supeditació total a les agències d'informació, i abans no era tan accentuat.

V.— Res de títols, ni de facultats de ciències de la informació. Abans un entrava a un diari per un amic, i començava a fer les mossegades de gos. Si servia, els passaven a una altra secció, i anava pujant. I si no era bo el fotien al carrer i no podia reclamar res perquè no hi havia... Cadascun es ficava a un diari per un ideari.

Però hi havia diaris amb un autèntic plantejament professional, com *Última Hora*

S.— Sortia bé per l'entusiasme de la gent que el feia, però no pas per cap motiu d'organització o d'estructura. I va ser un diari que no ha estat superat, malgrat els anys que han passat.

L'estructura organitzativa dels diaris era semblant a l'actual, amb unes seccions i uns caps estratificats jeràrquicament?

S.— Generalment tot depenia del redactor en cap. Hi havia un càrrec, que avui s'ha amortitzat, que era el de secretari de redacció, que recollia els originals. A *L'Opinió* el director era en Xirau, però no hi era mai, i el que realment portava el diari era l'Alavedra, el redactor en cap. Jo

hi era el secretari de redacció, i recollia els originals d'informació i les col·laboracions.

Els col·laboradors feien gaire vida de diari, o només passaven a deixar l'article?

S.— No distingíem entre el que era un redactor i un col·laborador. És ara, que es distingeix. N'hi havia uns que treballaven més intensament i cobraven seixanta duros al mes, i uns altres que només treballaven dos o tres dies a la setmana, com ara crítics, i que en cobraven vint.

T.— No hi havia la rigidesa de funcions que hi ha ara. A mi, sovint, en Gasch m'enviava a l'Olympia a fer la crítica de la funció de circ, o a un altre lloc.

S.— Els diaris es feien amb un esperit de grup, amb un aire una mica *amateur*, malgrat que la gent potser era més professional que ara.

Hi havia dones amb dedicació intensa al periodisme de diari?

S.— La Irene Polo, una brillant figura del reportatge.

T.— En Xavier Regàs ens deia els germanets, perquè ens assemblàvem físicament, en aquella època, i sovint anàvem junts a fer un mateix reportatge. Hi havia una companyonia que no hi ha ara a les redaccions.

S.— I la Llucietà Canyà, però era una altra mena de periodista. Ja tenia ambicions literàries.

T.— I la Rosa Maria Arquimbau.

S.— Però era més *amateur*. La Rosa Maria Arquimbau i la Llucietà Canyà tenien en contra d'elles, per a ser bones professionals, que eren atractives.

V.— I tant, la Llucietà Canyà era molt bonica.

S.— I no ens descuidem la Maria Luz Morales, que havia entrat al periodisme per la porta del cinema, perquè era cap de publicitat de la Paramount, dels grans temps de la Paramount. Feia cinema i feia modes.

La censura

Com funcionava, la censura?

T.— Durant el bienni negre portàvem les galerades a *La Rambla*, davant del Poliorama, on hi havia un departament que depenia de govern civil. La censura en el període del 34 al 36 va ser civil, a diferència dels anys de la dictadura de Primo de Rivera, que va ser militar.

V.— Els diaris sortien plens de taques negres, perquè per no retardar la sortida del diari, giràvem el plom dels textos censurats i s'imprimien ratlles negres. En Franco no ho deixava fer, això.

T.— Abans, tampoc els feia gràcia. Jo, a *El Be Negre* vaig viure molt de prop aquesta qüestió. Al principi, el que censuraven ho deixàvem en blanc. Aleshores va venir una ordre del govern civil dient que no podíem deixar blancs, i al Planas se li va acudir aquella idea genial de les línies de punts. Així, a vegades sortia tota una pàgina sencera només amb els títols i línies de punts. Es veia molt i van dir que prou línies de punts, que s'havia acabat. Vam haver de posar els caps de mort, girant el plom, però ni això ens admetien. Llavors en Planas va fer picar, en castellà, una *Historia de España* que era un manual escolar, i allà on la censura hi deixava un forat, hi posava unes ratlles de la *Historia de España*. De manera que anaves llegint un article i de cop et sortien unes ratlles en castellà que no hi tenien res a veure. També vam fer una cosa que ens van prohibir al cap de dos números: en lloc de posar «Aquest número ha passat per la censura», vam posar «La censura ha passat per aquest número».

I durant la guerra, qui la feia, la censura?

S.— Jo era fora, no ho sé.

V.— Jo vaig marxar, no ho sé.

T.— Vaig anar al front, no ho sé.

I els primers anys de la República?

V.— Jo no recordo que hi hagués censura. No n'hi devia haver perquè recordo un periòdic de dretes, a Madrid, que a l'Azaña, li deia *maricón* i li deia de tot, i mai el van censurar. *Gracia y Justicia*, es deia, em sembla. En la democràcia ens ho havien de deixar dir tot.

T.— I abans de la República, amb en Berenguer, també va aflluixar molt, la censura. Jo vaig debutar aquells anys en el periodisme, amb un setmanari que es deia *Bandera* i que fèiem en Rosselló Pàmies, en Janés i Olivé i jo. Podíem publicar conyes fotent-nos del Berenguer i tot plegat. Després vaig passar al *Diario Mercantil de avisos y noticias*, perquè en van fer director en Janés quan el propietari, que era en Xavier Tusell, va catalanitzar el diari.

Els linotipistes, els venedors

Els redactors de diaris, escrivien correctament el català?

T.— La majoria ja l'havíem pogut aprendre a escola.

V.— Jo el vaig aprendre llegint *El Patufet*.

Calien correctors?

V.— És clar que n'hi havia, i eren més bons que els d'ara.

S.— Als linotipistes els donaven els telegrams que venien de l'agència i els traduïen directament al català. Tots els linotipistes dominaven l'idioma.

T.— I no eren pas catalans! L'estrella dels linotipistes de *La Rambla*, que li deien *El pescador*, te'n recordes, era un home baixet així que per arribar a les tecles de la linotípia es posava sota el cul, com a coixí el diccionari Fabra. Era *murciano*, però ens donava lliçons de català fins en les formes pronominals més complicades.

V.— I penseu que tots els originals baixaven a la impremta escrits a mà, i que els linotipistes havien de desxifrar la lletra de cadascú. Els linotipistes suplíen sovint els

correctors i, a més, no tenien les pretensions que tenen els d'avui, perquè a mi, un cop, a l'*Avui*, em reproduïren una frase d'una vegada que jo vaig veure a en Macià a Brussel·les i que deia: «Il·luminat?» «Foll?». I em posen: «Enlluminat?». Vaig enviar una carta al Cadena, protestant.

T.— Una altra cosa que ha desaparegut era el venedor de diaris pel carrer, que anava cridant els títols, i sintetitzava amb molta gràcia les notícies principals.

Les relacions amb l'autoritat

V.— També han deixat de fer-se les rodes de premsa diàries a la Generalitat, a l'Ajuntament, a la Diputació, al Bisbat, a la Comissaria de Policia, i al Govern Civil. Hi era present la màxima autoritat: l'alcalde, el governador o el cap de policia, i anava molt bé perquè a la vegada que t'assabentaves de les últimes novetats sense haver d'anar perseguint gent pels despatxos, podies solucionar petits problemes teus, com una vegada que em va amenaçar un capità dels mossos d'esquadra, el capità Barrera, que era fill del capità general de Catalunya. Tot venia del fet que jo havia publicat un article sobre l'afer de les excavacions que es feien a Poblet per cercar un pretès tresor que un pres havia dit que hi havia. Aquestes excavacions es feien sota la direcció del capità general i jo vaig escriure que semblava mentida que les autoritats es deixessin enredar per un pres amb un truc tan vell, perquè mentre es feien les excavacions, que naturalment no van donar cap resultat, el pres era fora la cel·la i s'atipava de valent, per anar-los indicant on havien de picar. Doncs es veu que el fill del capità general es va molestar i em va posar un mosso d'esquadra a seguir-me. El capità Barrera, fill del capità general, s'havia fet cèlebre perquè en un desafiament a un tinent coronel que se li fotia la dona, va disparar a sang freda abans que el seu rival estigués en posició. El van empresonar però en va sortir quan van nomenar capità general el seu pare. Per què explicava això? Ah sí! Doncs jo al veure que un mosso d'esquadra em seguia tot el dia ho vaig dir al governador civil aprofitant la conferència de

premsa de cada dia, i ell em va posar un policia d'escorta. Al final em va venir a amenaçar directament el capità Barrera i em va dir que si no rectificava pel que havia dit del seu pare per les excavacions de Poblet, que l'endemà mateix em pegava dos trets. Llavors el que vaig fer és tornar-li-ho a explicar tot al governador, que em va dir: «*Si él le pega a usted dos tiros no le pasará nada, pero si se los pega usted a él, tendrá muchos problemas*». Aleshores el que vaig fer va ser publicar una nota l'endemà al diari explicant tota la història «amb pèls i senyals» i dient: «Se'ns ha presentat el fill del general Barrera dient que si no diem que el seu pare és una persona honrada, que ens clavarà quatre trets.» No em va passar res, però després vaig saber que me la portava votada. Per què ho explicava, això?

T.— Per allò de les conferències de premsa amb el governador...

V.— Ah sí, hi anàvem cada dia, i al Bisbat, i a l'Ajuntament, i al Palau de Justícia. Sovint ho cobria tot un sol redactor.

Les organitzacions professionals

En Solé Barberà em va explicar que ell va començar en el periodisme anant cada dia a la conferència de premsa del cap de policia, que els explicava quants «xoriços» havien agafat aquell dia. I a tots els països desenvolupats, el *briefing* de cada dia als òrgans públics és una pràctica habitual. No sé per què aquí no es fa. Passant a una altra cosa, com s'agrupaven professionalment els periodistes, en quines organitzacions?

V.— N'hi havia dues: l'Associació de la Premsa Diària, que tenia un signe lerrouxista, i l'Associació de Periodistes Catalans; però no eren, cap de les dues, el que és ara l'Associació, perquè no tenien el full del dilluns. Sortia, però era a benefici de la Casa de Caritat. Va ser un invent de la dictadura de Primo de Rivera.

S.— A l'Associació de la Premsa Diària, on efectivament dominaven els lerrouxistes, van entrar-hi algun temps una altra mena de periodistes que ho van intentar canvi-

ar, entre ells el meu pare. Va ser president de l'Associació l'Eugeni d'Ors.

Hi havia serveis assistencials, com ara?

S.— Tenien un acord amb alguns metges que no cobraven, a canvi que els diaris els tractessin bé.

V.— L'Associació de Periodistes Catalans no tenia serveis mèdics.

S.— L'Associació de la Premsa feia tradicionalment una funció al Liceu a l'any, alguna *corrida de toros*, i d'altres festes que proporcionaven algun duro als periodistes per mantenir l'entitat.

La guerra

La insurrecció militar de juliol de 1936, què va suposar en el món del periodisme barceloní?

S.— Jo aleshores estava una mica desvinculat dels diaris, perquè només feia alguna crítica de teatre de tant en tant.

V.— Jo era director de *La Rambla*.

T.— El 19 de juliol jo vaig sortir al carrer i vaig fer el que vaig poder. Em vaig reintegrar a la redacció el dia 20.

V.— No pot ser, que l'endemà vam fer vaga.

T.— Doncs devia ser el 21, i vam fer un diari molt petit, a corre-cuita. Tots estàvem desorientats, no sabíem la dimensió del que passava. I paral·lelament hi va haver el desbordament popular. Els sindicats eren els amos del carrer. Tot era molt confús. Era un anar a la redacció i no anar-hi, perquè no sabies el que podia passar. Era una situació precària que es notava als diaris. I tot seguit van venir les *confiscacions*.

V.— *La Rambla* no va ser requisada pel PSUC fins més tard. Jo vaig ser-ne director fins el 9 de setembre i aleshores encara no estava requisat, encara sortia amb la capçalera de «Diari catalanista de les esquerres».

T.— No estava requisat formalment però ja hi havia reu-

nions de cèl·lula. Sis o set ens reuníem amb en Guasch, que no tenia ni idea de marxisme i era el pare espiritual d'aquell grup que ja jugàvem a fer un diari socialista al marge de la teva presència, Ventalló. Jo em vaig fer del PSUC aleshores, no per convicció, perquè encara no ho acabava d'entendre, sinó per escollir la línia de resistència mínima. El ser del PSUC comportava una cosa que feia morir de riure, que era una formació política marxista que no teníem cap de nosaltres. S'havia d'haver llegit *El Capital* i al diari érem un grup de vuit o deu que l'única formació marxista que teníem eren uns fullets que venien a l'Hotel Colón: «*El marxismo en seis lecciones*» i conyes d'aquestes, que llegies cuita-corrents. Aquella primera fase de fer-se socialistes era manicomial. Després no, després ja ho preniem seriosament, sobretot a partir de la meva estada a París, on vaig anar per raons d'higiene, perquè els anarquistes em volien picar. Havia publicat a *La Rambla* uns articles secundant la campanya de Josep Maria Planes i a *La Publicitat*, sobre l'assassinat dels germans Badia. El jutge que portava el sumari era amic nostre i em passava la informació, que jo anava publicant. Anava més enllà del que escrivia en Planas, que era només un clam de protesta. Jo anava dient noms: el cotxe el conduïa aquest, qui va disparar va ser aquell. El conductor de l'automòbil que va servir per cometre l'assassinat es deia Justo Bueno Fernández, i un dia em va venir a veure a la redacció. Va fer una cosa d'una audàcia extraordinària: em va començar a dictar els noms dels que havien comès l'assassinat, la matrícula del cotxe, com va anar tot exactament. Quan ho vaig haver anotat, ho va rellegir per comprovar que havia pres bé tots els noms, i em va dir: «Ara ja no tens excusa. Quan publicis un sol nom d'aquests, ets home mort. Ara ja t'has emmerdat fins al capdamunt, a veure com te'n surts». Ho vaig publicar tot, i en veure-ho escrit vaig adonar-me que l'havia feta molt grossa. Vaig tenir por. Em van posar una escorta de policia que no em deixava mai i al final la Generalitat em va enviar a París, perquè els anarquistes no em deixaven de petja per matar-me, com havien fet amb en Planas. Més endavant vaig trobar-me al front d'Aragó amb en Justo Bueno, en unes circumstàncies insòlites. Jo anava amb un camió cisterna

d'aigua per un camí de fortuna, molt estret, a la serra d'Alcubierre. De cop veig venir de front un tanc. M'aturo, en espera que surti ell del camí per poder passar jo. Però el tanc no es movia. Al final s'obre l'escotilla i surt en Justo Bueno. Al veure'l venir cap a mi em pensava que ja havia fet a tots, però no: em va donar la mà, em va felicitar pels collons que havia tingut en publicar aquella llista i em va dir que tot estava oblidat, perquè ara érem companys que lluitàvem al mateix front. El vaig tornar a trobar a Mèxic, i vam ser grans amics.

Terme

Núm. 12. Terrassa: Centre d'Estudis Històrics de Terrassa, 1997

JOSEP PUY I JUANICO

Joaquim Ventalló i Vergés (1899-1996). Periodista, polític, escriptor, traductor... i terrassenc

El 3 de desembre de 1996, a l'edat de 97 anys, va morir en *Quimet* Ventalló i Vergés. Aquest personatge polifacètic, cordial i honest, formava part d'una coneguda família terrassenca i per la seva activitat periodística, cultural i política tingué importants vinculacions amb la nostra ciutat. *Terme* vol retre un petit homenatge, des de les seves pàgines, a una figura important, senzilla i estimada, potser poc valorada, del món periodístic i cultural del nostre país.

Pinzellades d'un personatge carismàtic

De *Quimet* Ventalló s'han dit moltes coses, i totes bones i interessants. Hi ha una total coincidència a valorar la seva cortesia i la seva amabilitat a l'hora d'entendre i d'atendre tota mena de gent que ha volgut saber coses de la seva vida o d'aquells anys trenta carregats de tanta activitat política i periodística.

Es fa difícil fer una definició exacta i precisa d'un home polifacètic que ha superat, amb estil i classe, tota mena d'obstacles i d'adversitats. En Ventalló era un home detallista, que esbrinava el perquè de totes les coses i de totes les situacions. L'any del seu naixement ja era motiu d'anàlisi detallada per part del nostre personatge:

«Quienes nacimos en 1899 somos los llamados de la quinta del 20, que al cumplir en dicho año nuestros 21 años, fuimos todos movilizados cuando el desastre de Annual de julio de 1921...»

Aquel año de 1899 en el cual nacimos fue un año de mucho movimiento, con minúscula aunque históricamente, por todas las desgracias por las que España pasó podría poner-sele a la palabra una mayúscula bien vistente. Había empezado ya mal, porque poco antes, el 13 de agosto de 1898, el general Jáudenes había entregado a la plaza de Manila a los americanos y el 10 de diciembre se había firmado en París el Tratado de Paz entre España y los Estados Unidos...

Tot era interessant i motiu d'estudi per a un personatge que no va exercir mai la carrera que havia estudiat —Dret— i que va fer valer la seva vocació de periodista per damunt de tot. Una de les tantes entrevistes que se li han fet estava subtítolada de la següent manera: «Els vells periodistes no moren mai» i em sembla que hi ha motius suficients per estar d'acord amb aquella frase. No hi ha dubte que a un cap tan clar i lúcida, fins i tot en una edat tan avançada, l'esperonava aquesta idea d'inesgotable lluitador a favor de mil i una causes.

L'amic Ventalló fou exemple de sinceritat i de correcció i, per damunt de tot, amant de la veritat i de la justícia. En el seu treball periodístic trobem sovint aquestes característiques, que poden semblar insignificants davant d'altres afers de més volada. Per coherència va deixar algunes feines i per dir la veritat va haver de fugir del país, quan sempre havia estat al costat de la llibertat i de la democràcia.

El servei a la veritat li fa dir les coses que ell pensa sobre moltes i diverses qüestions. Aquest és el cas del tema relacionat amb les escoles municipals que ell va promoure i defensar, per motius cívics, estètics i pedagògics, en la seva etapa com a regidor de l'Ajuntament de Barcelona i que després —a la dècada dels seixanta—, van rebre la desconsideració i l'oblit dels representants municipals.

Les escoles populars foren un tema de preocupació i de reivindicació, com també ho va ser l'escut municipal

de Barcelona i el plantejament de la necessitat de les quatre barres davant els Jocs Olímpics del 92 i les orelles de paret de l'alcalde sobre aquest afer. Aquest era un altre tema de batalla i polèmica on, simplement, en Joaquim Ventalló es remetia als fets i a l'evidència històrica. En *Quimet* era força explícit sobre aquell afer. «I ara, amb en Pasqual Maragall, és una vergonya que, de cara el Jocs Olímpics del 1992, l'escut de la ciutat de Barcelona s'hagi d'anar escampant pel món amb les dues barres i no les quatre que hi ha d'haver. Vol que sàpiga que Barcelona està ocupada encara com en els temps de Franco, i que la Ciutat depèn de Madrid.»

És el personatge de la reivindicació precisa, de la crítica, de la fidelitat a la veritat i també del consens i de la bona entesa. En Joaquim Ventalló celebrà qualsevol actitud constructiva entre diferents mentalitats i entre diferents maneres de pensar del món de la intel·lectualitat. La trobada d'intel·lectuals castellans i catalans a Sitges en els anys vuitanta va rebre una valoració molt positiva per part de Ventalló i li va fer recordar d'altres moments i èpoques (1924, 1927 i 1930) en què intel·lectuals forans adoptaren un paper de compromís i de defensa de la nostra llengua i idiosincràsia, malgrat les dificultats del moment —la Dictadura de Primo de Rivera— i de les circumstàncies. Ara la situació és quelcom diferent.

D'aquesta manera, podríem seguir per un munt d'actuacions i actituds que fan del nostre personatge una important referència a tenir en compte, en el camp del periodisme, de la cultura i de la defensa d'uns ideals. Considero que hem d'entendre en Ventalló com un autèntic patriota, sense que això ens faci caure en el terreny purament hagiogràfic on, sovint, la història i la memòria ens hi poden desviar i confondre.

Tot fou senzill i important alhora. Tot tenia el seu interès i, àdhuc, la seva repercussió. Era prou important coordinar la secció «Noucents» a *El Dia*, dirigir *La Rambla* o remenar fruita, a l'exili, quan encara era de nit. Es tractava de viure honestament i amb intensitat, tot escrivint, retransmetent un partit o traduint les aventures d'en Tintín amb la dificultat afegida dels insults del capità Haddock.

En unes quantes pàgines recordem i repassem la vida de Joaquim Ventalló i, de ben segur, ens deixem un munt de coses d'una vida prou llarga i atapeïda, viscuda fins els darrers moments. Desitgem que algun dia, una biografia amb rigor i mètode en pugui tenir un autèntic i definitiu homenatge.

Una vella i nostàlgica entrevista

Amb molta il·lusió i sentiment he recuperat i refet aquesta vella entrevista, que es trobava perduda en algun indret del meu despatx des de la tardor de 1981. Al llarg de la tarda i el vespre d'un dissabte, vàrem fruit d'una llarga conversa sobre mil i una qüestions, amb aquella humanitat i aquell afecte que sempre destil·lava l'amic Joaquim Ventalló. Abans de començar, s'imposaven uns comentaris, sempre interessants, sobre el valor diürètic de la ginebra i de la negativa per part de l'entrevistat a consumir-ne una marca determinada —la situarem per terres de Màlaga— per l'actuació espanyolista i anticatalana del seu propietari.

— Si us sembla, malgrat tots els tòpics, podríem parlar dels orígens...

— Vaig néixer a Terrassa el 5 de febrer de 1899. En una casa situada al carrer de la Font Vella, al número 42, davant d'una pastisseria de molta anomenada en aquell temps, que en deien *Cal Pelat*. El dia que jo vaig néixer era diumenge de Carnestoltes i tot analitzant, encuriòsit, què havia succeït en aquella jornada, vaig descobrir que en un teatre que es deia Gran Via, a Barcelona —que posteriorment va esdevenir la seu de l'Hotel Ritz—, es va estrenar, aquell mateix diumenge, la sarsuela titulada *El Señor Joaquín*. Potser això va influir perquè em prenguéss la vida amb una certa ironia i comicitat.

El nostre pare, Domènec Ventalló i Homs, era notari i va morir molt jove (1906), a l'edat de 42 anys, amb nou criatures. Havia estat president del Centre Catòlic. També us voldria recordar la figura de l'avi, en Domènec Ventalló i Llobateras, que havia estat farmacèutic i batlle de la ciu-

tat. La seva casa pairal es trobava on hi ha ara la Casa del Poble, al carrer Cremat.

A la mort del pare, tots ens vàrem traslladar a Barcelona, ja que el meu germà gran volia estudiar Farmàcia. Jo vaig estudiar amb els frares de l'École Chrétienne i us puc dir que a l'edat de sis anys ja parlava força bé la llengua de Molière. El batxillerat, el vaig fer amb els jesuïtes, i el problema de la llengua estrangera ja el tenia resolt per la circumstància abans esmentada.

— Del 1916 al 1921, torneu a Terrassa en un moment important.

— Efectivament, torno a Terrassa i començo una relació amb el diari *Crònica Social*, que era dirigit per Eugeni Ferrer Dalmau. De totes maneres, va ser amb un altre diari que vaig sintonitzar per les meves inquietuds periodístiques i, sobretot, polítiques. El dia 8 d'abril de 1918 va sortir *El Dia*, dirigit per Miquel Puigbò, un diari vinculat amb la gent de l'Associació Nacionalista, l'antiga Agrupació Regionalista. Jo en seria el redactor en cap i, a més a més, hi vaig crear una secció setmanal que sortia els dissabtes; eren unes pàgines dedicades a reproduir treballs inèdits d'escriptors i poetes catalans de l'època.

A la pàgina anomenada «Noucents» havíem publicat textos de Salvat-Papasseit que jo havia recollit, personalment, a la seva Llibreria Nacional Catalana, de les Galeries Laietanes, a la Gran Via, o bé que ens havia enviat des de París o, fins i tot, des del sanatori. Poca gent sap que en Joan Salvat-Papasseit tenia una gran estima per la ciutat de Terrassa i, en especial, per un dels principals dirigents de l'Associació Nacionalista, l'Emili Badiella.

Pel que fa a les col·laboracions periodístiques locals, tampoc no em puc oblidar d'un altre diari, *El Mal Temps*, que estava dirigit per Narcís Massó i Valentí. Era un diari nacionalista que, en èpoques electorals, acostumava a sortir diàriament.

— Quan parlem d'un període important, no podem oblidar l'activitat política de la ciutat, certament important i polaritzada... — És veritat; cal recordar que ja feia uns quants anys que el districte electoral de Terrassa es-

tava dominat per Alfons Sala, home arrelat a la política dinàstica i creador de la Unión Monàrquica Nacional, un grup sucursalista de la política monàrquica i centralista. Nosaltres volíem defensar el concepte de catalanisme i creàrem la Joventut Nacionalista, de la qual jo seria el segon president, dins l'Associació del mateix nom.

Vàrem participar en mítings electorals a diferents pobles del districte: Viladecavalls, Ullastret, Rellinars, Vacarisses, Matadepera, Rubí... tot defensant les candidatures que, a les diferents convocatòries, presentaven unides les forces republicanes i catalanistes de la ciutat. Nosaltres donàvem suport a homes com en Josep Rigol i Casanovas, primer, i en Domènec Palet i Barba, després. Era la candidatura antisalista i l'alternativa a una política caciquista i pròpia del sistema monàrquic.

— Arriba el servei militar, l'Àfrica, una treva obligada...

— Aquesta història va començar l'any 1921. En principi, em tocava quedar-me a casa, ja que vaig treure un número alt en el sorteig i això em permetia lliurar-me de la *mili*. Després les coses van canviar força perquè molts números baixos corresponien als fills i familiars dels salistes de la ciutat i aquests van remoure cel i terra per evitar la incorporació a files. De cop i volta, els números baixos es van convertir en alts. Hi havia massa recomanats i massa «inútils» per al servei. Vaig acabar fent el servei militar i em passo tres anys fent de soldat, precisament en aquelles terres on havia tingut lloc el desastre d'Annual. L'any 1924 torno a començar de nou, amb l'estranya sensació d'haver estat molt fora de la meua terra... Trenta-quatre mesos i mig havien estat, sens dubte, massa temps.

— La feina. La política, els trenta anys... i en Macià. De mica en mica recuperem l'activitat i aquelles possibilitats per escriure, conèixer coses i moure's pertot arreu.

— Després de l'Àfrica —en torno el 24 de desembre de 1923— em trobo que estic gairebé mig any sense feina, fins a aconseguir treball a l'agència de notícies Havas i a *La Publicitat*. De fet, repartia la jornada laboral entre tres llocs diferents: al matí era a l'agència Havas, situada a la

Rambla de Canaletes, damunt del Núria, a la tarda era a *La Publicitat* i a la nit feia de corrector de proves al *Diario de Barcelona*.

A l'agència Havas tenia una conferència diària amb París i em donaven les notícies de la política internacional.

A *La Publicitat* hi vaig ser fins a l'any 1930. Aquest mitjà tenia importants redactors a les seves files, així com directors de prestigi com ara Martí Esteve, Rovira i Virgili i, després, en Carles Capdevila. Aquell mateix any vaig començar a treballar a *L'Opinió*, setmanari d'esquerres, com a col·laborador. Però no em semblava ètic, per qüestions ideològiques, de treballar als dos mitjans al mateix temps. Això explica que deixés *La Publicitat*.

— Però, entre publicació i publicació, a Brussel·les!

— És veritat, el setembre de 1930 vaig fer un viatge a París i Brussel·les amb un conegut crític de boxa que es feia dir Kritias. Per aquelles coses de la vida, el meu sastre, que es deia Casals, em va encarregar de fer arribar una quantitat de diners al president Macià, que es trobava a l'exili a Brussel·les. Era un sastre una mica especial i, per descomptat, compromès. Vaig tenir ocasió de saludar i conèixer el futur president de la Generalitat, el qual s'allotjava a l'Hotel Albert. En el moment de lliurar-li els diners, es va disposar a fer-me un rebut. Em vaig sorprendre i jo m'hi negava de ple. Ell fou taxatiu: «Si no voleu el rebut, jo no vull els diners».

No oblidaré mai una anècdota força especial. En el moment d'entrar amb en Macià a l'Hotel Metropol, per prendre un cafè, hi havia un quintet de música que es disposà a tocar *Els Segadors*. És un fet que tota la vida he tingut present, per la situació emotiva que em va provocar.

Un any després, Francesc Macià em va demanar que formés part de la candidatura d'Esquerra Republicana a la ciutat de Barcelona, en les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931. Vaig escollir de representar el districte cinquè —Ciutat Vella— i em vaig convertir en regidor fins al febrer de 1934. Cultura i ensenyament foren les meves responsabilitats a la Casa Gran. En el tema de les escoles municipals és on vaig esmerçar més dedicació i interès. La il·lusió d'aquells anys per promocionar unes escoles populars va ser el desengany de molts anys després

—l'època Porcioles— en veure com es descuidaven i es lliuraven a l'Estat.

— Per a en Quimet Ventalló, tot és important i mereix el seu comentari i valoració. Sovint els ulls traspuen emoció i enyor, a l'hora d'explicar vells i nostàlgics records que, de vegades, no són coneguts o s'han tractat amb una certa indiferència. L'any 1928, des de l'estadi Gal d'Irun es va radiar el primer partit de futbol de la història de la radiofusió espanyola, i ell en fou el locutor. El primer partit i el primer locutor!

— D'una manera gairebé circumstancial em vaig anar introduint en el món del futbol. En representació del Terrassa, car l'horari no permetia assistir a les reunions als seus directius, jo participava a les reunions de la Federació Catalana, com a delegat del Terrassa F. C. De cop i volta, em vaig trobar com a secretari de la Federació Catalana, i això em permetia viatjar i acompanyar alguns equips.

El mes de maig de 1928, en un de tants viatges, dinant a Sant Sebastià i tot just abans de començar un partit de la Copa, un Barça-Real Unión d'Irún, el president blaugrana em va comentar que jo podia ser-ne el locutor, aquella primera emissió. La remuneració era de vint-i-cinc duros, el mateix que guanyava durant tot un mes. Malgrat la sorpresa inicial, vaig respondre afirmativament.

El resultat final va ser favorable al F. C. Barcelona per 3 a 2, amb una alineació que sempre he tingut present: Platko, Planes, Walter, Torralba, Sancho, Carulla, Piera, Arnau, Samitier, Alcántara i Sagi. Recordo com en *Carlitos* Gardel li cantava tangos al mític porter Platko i això el feia molt content.

El final de la Copa tingué lloc al camp de Sardinero, a Santander, i el Barcelona en va ser el campió després de tres partits contra la Reial Societat.

— Els anys 1934, 1936...

— Entre 1931 i 1934 vaig ser el director de *L'Opinió*, el diari de l'Esquerra Republicana. *L'Opinió* existia com a setmanari i després va passar a ser diari. Des d'aquest òrgan combatíem els lerroixistes, que aprofitaven totes les

ocasions i càrrecs per treure'n diners. També combatíem la gent d'Estat Català, que tenien actuacions i demostracions no gens pròpies d'un partit d'esquerres. Des de *L'Opinió* vaig criticar també, amb molta duresa, la gent de la CNT que justificaven totes les accions en benefici de la seva causa. Els vaig criticar l'any 1934 i ho vaig continuar fent l'any 1936, des de *La Rambla*. Aquest va ser el motiu que encapçalés una llista negra elaborada per la FAI, l'any 1936, i que no tingués cap altra solució que prendre el camí de l'exili.

L'Opinió va ser prohibit el dia 10 d'octubre de 1934, després dels Fets d'Octubre. Jo em vaig dedicar a treballar a *La Rambla*, que a partir del febrer de 1936 es va convertir en diari. Aquest setmanari i posterior diari havia estat creat per en Josep Sunyol i Garriga. Durant aquell 1936 en vaig ser el director, fins que les circumstàncies de la Guerra Civil em van obligar a deixar el càrrec. El diari restà en mans del subdirector Aymamí i la gent del PSUC se'l van confiscar l'any 1937.

— El temps de la Guerra Civil, París i el negoci de la fruita. Entre 1936 i 1943 en Joaquim Ventalló viu allunyat de casa i accepta amb resignació les circumstàncies que l'han portat a aquella situació. El seu caràcter afable, pacient i generós fan possible que l'adaptació no sigui forçada ni difícil. Tot és prou ràpid i intens.

— A la una de la tarda del 9 de setembre del 36 passava la frontera per Portbou i a les quatre de la tarda, els de la FAI trucaven a casa. Els van convèncer, les meves germanes, que jo em trobava a Madrid i esperaven durant un parell de dies la meva tornada. Vaig comprovar que allò de figurar en una llista negra no era pas cap broma.

A França es precipiten les coses i, de cop i volta, em trobo com a canceller al consolat d'Espanya a Portvendres. Això fou gràcies a un vell amic que es deia Rovira Armengol, que l'havien nomenat cònsol d'aquella vila mediterrània. Us haig de dir que el canceller és el segon càrrec d'un consolat i té les funcions de cap del personal administratiu.

L'any 1937 vaig aconseguir fer una escapada a Espanya, concretament a València, i vaig poder saludar Ma-

nuel Azaña, que era un vell conegut meu del temps del Bienni Negre i de quan s'havia hostatjat, en sortir de la presó, a casa de la Margarida Xirgu, a Badalona.

Torno a França i un altre vell conegut, Ossorio y Gallardo, que era l'ambaixador de la República Espanyola a París, em va designar canceller de l'ambaixada. Érem tres catalans: Josep Carner —diplomàtic de carrera i segon càrrec de l'ambaixada—, Eugeni Xammar —delegat de premsa— i un servidor com a canceller. A l'ambaixada de París vaig poder conèixer molta gent i viure moltes situacions. Més endavant, enviaren Ossorio y Gallardo a Buenos Aires i l'arribada d'un personatge anticatalà que es deia Marcelino Pascua em va fer perdre aquella experiència diplomàtica.

Vaig romandre a París fins el 1943; m'hi guanyava la vida com a corredor de fruita al mercat de Les Halles i el cert és que la vida de comerciant no m'anava pas malament. Era l'època dels nazis a París però jo anava a la meua i reconec que no em van molestar per res. Les desfilades que feien als Camps Elisis tenien com espectadors les esqueses de centenars de francesos que palesaven, amb aquesta posició, la seva protesta. Haig de confessar que l'espectacle feia el seu efecte.

— En Joaquim Ventalló torna a casa i les circumstàncies són difícils, però no impossibles. Encara haurien de passar uns quants anys —fins el 1996— per poder exercir de periodista, la seva vida, la seva feina més estimada.

— Podia haver anat cap a Cuba, però la qüestió familiar va pesar molt més i l'any 1943 tornàvem a Catalunya pel País Basc. Haig de reconèixer que no em varen marejar gaire, en comparació amb molts altres amics i coneguts. Les diligències i atencions del meu germà Lluís —el qual havia estat governador civil a Lleida— van fer possible que, malgrat la situació, pogués tenir una vida força normal. Molta gent ho va passar molt malament, des de tots els punts de vista. En aquest sentit, em considerava un privilegiat.

Un dia em vaig assabentar que m'havien fet un judici sumaríssim que, com a resultat, havia estat sobresegut. Allò ja era massa. Un judici sense tenir-ne coneixement i, per tant, sense haver-hi estat present.

— Encara hauria de passar força temps perquè en Qui-met Ventalló pogués tornar a les tasques de periodista i crític literari. No havia tingut gaires problemes, però havia patit una depuració que li impedia treballar en allò que havia estat la seva vida. En Ventalló és un exemple de constància i coherència. Una actitud metòdica, en tots els moments de la seva quotidianitat, explica aquesta serenitat en el relat de les seves vivències.

— Vaig donar-me d'alta com a agent comercial i vaig ser representant de fustes per a pipes. Aquella feina em va permetre viatjar per diferents indrets d'Europa. També vaig tocar el camp tèxtil. La feina d'agent comercial em permet tenir una «petita» paga.

De mica en mica, a partir dels anys seixanta, vaig reincorporar-me al món periodístic, amb la publicació d'articles a diferents mitjans: *La Vanguardia*, *El Noticiero Universal*, *La Hoja del Lunes*, *Deia*, *Recull* (de Blanes)... amb aquesta publicació hi tinc molt bones relacions.

La col·locació a diferents mitjans informatius esdevindrà el seu *modus vivendi*. En Ventalló ens recorda que —a banda d'una modesta quantitat com a antic agent comercial— no té cap paga de l'època de la Segona República, en què havia passat per l'Ajuntament de Barcelona i per la direcció de diferents diaris.

Potser alguns reconeixements van arribar una mica tard, en relació amb la seva llarga i densa activitat periodística i compromesa. La Creu de Sant Jordi (1982) i el premi Godó Lallana varen ser alguns d'aquests homenatges.

En Joaquim Ventalló ens continua insistint que, per damunt de tot i de qualsevol interpretació tendenciosa, ell es considera català, amb tot el que això significa. Això explica que el tinguem al peu del canó davant tot allò que representi la defensa d'aquest país i de la seva identitat.

Quan més el vaig tractar va ser durant els anys vuitanta, i no oblidem que la seva edat anava amb la del segle. Així, doncs, encara havia de fer moltes coses, i escriure molts articles fins a la seva mort, a l'edat de 97 anys. No hi ha dubte que ha estat una vida marcada pel dinamisme, la coherència i la bondat. Però sobretot, no en tinc cap dubte, una vida marcada per un *savoir faire* exemplar i exquisit.

Annex 2
Articles
sobre Joaquim Ventalló

De L'Opinió a L'Opinió Catalana

JOSEP MARIA LLADÓ

Miquel Sellarés, promotor de la publicación bimestral L'Opinió Catalana nos ha presentado el número cero de la revista. En primera página, aparece reproducida la de uno de los números de L'Opinió. Y eso —la verdad— me ha emocionado, y me ha traído unos recuerdos inolvidables, porque, además de pertenecer a la redacción del diario que llevaba este nombre, forma parte del denominado «grup de L'Opinió, uno de los artifices (el principal) de Esquerra Republicana de Catalunya, el partido de Macià i Companys constituido en marzo de 1931.

L'Opinió empezó siendo semanario. Teníamos la redacción en la Llibreria Ariel, situada en la plaza de la Cucurulla (en el rovell de l'ou de Barcelona). Nuestros vecinos inmediatos —los de la casa de al lado— eran los de la Lliga Regionalista, y por eso, a los militantes de este partido, algunos humoristas de la época les denominaban «els cucurulles». El administrador de L'Opinió era Armand Otero, que murió hace unos pocos años en tierras de América. Los promotores e ideólogos del semanario, Joan Llubí Vallescà, Joan Casanelles, Pere Comes i Antoni Xirau. Era un semanario de combate, que abrió sus páginas, no sólo a todas las tendencias democráticas de la época (1929 - 1930) sino también a intelectuales independientes pero catalanistas y demócratas. Por ejemplo, Jo-

sep Maria de Sagarra quien publicó en L'Opinió unos fragmentos de su famosa novela All i Salobre. Y Josep Pla, entonces colaborador de La Publicitat.

En definitiva, «Esquerra Republicana de Catalunya», el partido mayoritario desde 1931 hasta 1936, fue obra, en muy buena parte, del grupo de L'Opinió, el cual, por medio del semanario, creó la «Intel·ligència d'Esquerres», que comprendía desde los «federals de tota la vida» de las tierras ampurdanesas hasta los militantes del Partit Republicà Català, dirigido por Lluís Companys y Marcel·lí Domingo, pasando por «Estat Català» del que fue presidente de la Generalitat don Francesc Macià y el doctor Jaume Aiguader i Miró.

L'Opinió fue, como ya he dicho, semanario. Pero durante la semana anterior a las elecciones de abril de 1931 que dieron paso a la República, se convirtió en diario «electoral». El triunfo fue rotundo, y poco después L'Opinió pasaba a ser periódico diario. En marzo de 1932 ingresé en su redacción, cuando Joaquim Ventalló era su director.

Primeramente tuvo su redacción en la plaza de la Universidad, para pasar luego a la Ronda de Sant Pere, número 11, principal. Periódico de información, pero eminentemente político, que compartía con La Humanitat el carácter de portavoz de la «Esquerra». Una «Esquerra

Republicana de Catalunya» que hubiera podido tener otra denominación; la que precisamente habían propuesto los hombres del «grup de L'Opinió, partidarios de que adoptase el nombre de Partit Republicà-Socialista de Catalunya.

Esta propuesta de denominación fue planteada en las históricas sesiones celebradas los días 17 y 18 de marzo de 1931 en el Foment Republicà de Sants, hoy Falange, un mes antes de la proclamación de la República. Pero los sectores más moderados de la nueva organización se opusieron y se encontró la fórmula que permitía agrupar a los de Estat Català, Partit Republicà Català, federales de «tota la vida», republicanos históricos y los de L'Opinió. El partido se llamaría «Esquerra Republicana de Catalunya».

L'Opinió fue un periódico liberal, demócrata, republicano, socialista. Me cabe el honor de haber pertenecido a su redacción, porque su ideología era entonces la mía —cuatro postulados fundamentales— y sigue siéndolo ahora. Bienvenida L'Opinió Catalana, si tiene que ser portavoz de los cuatro ideales que mantuvieron los fundadores de la vieja L'Opinió de los primeros años 1930, y que siguen vigentes y actuantes cuarenta y ocho años después.

Joaquim Ventalló i les traduccions catalanes de Tintín

Serra d'Or, núm. 420. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000

JOAN MANUEL SOLDEVILLA I ALBERTÍ

L'obra d'Hergé *Les aventures de Tintín* és una de les peces claus de la historieta europea i una creació artística que s'ha convertit en un dels referents lexicopictogràfics essencials del segle xx. Gràcies a la seva riquesa plurisignificativa que li permet ser tant una lectura infantil com adulta, i al fet que hagi estat llegit de generació en generació de lectors des del seu llunyà naixement l'any 1929, s'explica, en part, la seva excepcional implantació en la memòria col·lectiva. Traduït a més de cinquanta llengües i amb prop de dos-cents milions d'àlbums venuts arreu del món Tintín és avui, possiblement, el personatge més universalment llegit de la història dels tebeos.

A casa nostra l'arribada de Tintín va ser un xic tardana doncs és l'any 1958 que l'Editorial Joventut publica el primer àlbum en castellà (*El centro de Ottokar*) i hem d'esperar a l'any 1964 per trobar-ne la primera traducció catalana (*Les joies de la Castafiore*). De les primeres es va ocupar Concepción Zendera, figura clau de l'editorial, i les segones van ser creació de Joaquim Ventalló.¹ Si important és sempre la tasca del traductor en el cas català aquesta va adquirir una especial importància doncs, per a una generació de lectors, els àlbums d'Hergé van ser un dels primers contactes amb una llengua esborrada dels mitjans de comunicació, prohibida a l'escola i desterrada als àmbits domèstics.

Joaquim Ventalló (1899-1996) fou un intel·lectual que va viure des d'una posició privilegiada —i dolorosa— els avatars de la història d'aquest segle. Forjat en un àmbit culturalment noucentista, als anys vint va vincular-se als diaris *La Publicitat* i *L'Opinió* per després participar activament en la vida política com a regidor a l'Ajuntament

de Barcelona; va ser escollit en les llistes d'Esquerra Republicana de Catalunya en les eleccions del 12 d'abril de 1931. Exiliat a França, fou en aquest país on va descobrir l'obra d'Hergé, un veritable fenomen social en el món cultural francòfon als anys trenta i quaranta. Va retornar a Catalunya el 1943 tot i que no va poder exercir com a periodista fins a l'any 1966; l'any 1982 va ser guardonat amb la Creu de Sant Jordi.

Per a ell, la traducció de *Les aventures de Tintín* no va ser quelcom rutinari, sinó que des d'un primer moment va ser conscient de la transcendència normalitzadora d'aquest projecte. El seu model de llengua, elegant i acurat, sorprenia els joves lectors que, potser per primera vegada, llegien en català; malgrat tot, aquesta opció encaixava a la perfecció en unes històries admirablement construïdes, pulcrament dibuixades i escrupolosament documentades. L'adequació de la llengua a la narració i al dibuix era absoluta i s'acoblava tant al mesurat i neutre parlar de Tintín com a l'arrauxada i demolidora manera d'expressar-se del Capità Haddock; en aquest sentit cal recordar un llibre d'Albert Algoud² que ens ofereix una visió parcial d'alguns dels impropis llençats per aquest personatge. Si volguéssim, però, apropar-nos a aquesta cascada lingüística de forma exhaustiva feina tindriem doncs el mateix Joaquim Ventalló va dedicar-se a ordenar alfabèticament tots aquest insults i només de la lletra A en va classificar... més de seixanta! Vegem-ne aquesta petita mostra:

Antipàtic, antropòfags, arreplegats, analfabets, animals, animal infecte, agent de Satanàs, animalots de cul pelat, arreplec de sapastres, animalot de comissari, afartapobres, apagallums, antropotitella, astròleg, aligot,

¹ Ventalló ha estat el traductor dels vint-i-quatre àlbums de Tintín. Cal recordar, però, la feina d'Albert Jané com a traductor de les edicions primitives en blanc i negre i de l'edició en format original de *El Temple del Sol*.

² Algoud, Albert, *L'il·lustre Haddock*. Barcelona: Norma, 1998.

*à nec golafre, ase dels cops, arquitectes, arna de rebost, arracada, arrauxats, arreglasedassos, arsenocòfac, artrogàstric, arvicòlids, as de bastos, aspergis mergis, assassins, assolaiats, assota Cristos, astàcids, atitellats, avorrits, axixins, atmidòmetres, atmosfèrics, aventurers, aiguacuit, apa noi, ascàrids, artròpods, aràcnids, anofèlids, arrenaqueixals, autòcrates, albergínies, albercocs, angelet bufador, ababoyat, abstrús, acurruixats, adefèsits, adriacritolàctrics, adoba-cossis, agallinadís, agorri-nats, ancaboteruts, animalarros, arpellots, ametrallador amb pitet, almirall de safareig, andròmina, aranya, asteroide, atrocinat.*³

Un model de traducció

Volem, a continuació, mostrar i analitzar el treball fet per en Joaquim Ventalló tot comparant la seva versió amb l'original francès i amb la traducció castellana duta a terme per Concepción Zandrera. Per fer-ho, hem escollit alguns exemples extrets de *El Temple del Sol*, considerat sovint una peça clau de l'obra d'Hergé; potser pel seu ritme trepidant i perquè recupera l'esperit dels grans relats d'aventures, potser perquè és un dels àlbums on més s'humanitzen els personatges i on s'inaugura el *leitmotiv* de l'amistat com a motor narratiu, potser pel seu exotisme geogràfic —la costa del Pacífic, la selva preamazònica, els nevats Andes— i temporal —vaixells, avions i trens al costat de inques del segle XVII— el cert és que ha estat un dels episodis més recordats pels lectors.

Els diàlegs creats per Hergé es caracteritzen per la seva precisió i perquè tenen una funció plenament integrada en la dinàmica narrativa; mai reexpliquen el que ja mostren les imatges i poden tant dinamitzar l'acció, com explicar el món interior dels personatges —els seus dubtes, les seves inquietuds, les seves esperances... —o generar efectes còmics en boca de l'huracanat Capità o dels geminats Dupond i Dupont. Si per una banda hi havia el

model escollit per l'admirable Concepción Zandrera: «aquella señora que hacía hablar a los personajes como si la traducción la estuviera realizando sobre la marcha nuestra propia madre»,⁴ Joaquim Ventalló va optar per una major fidelitat a l'esperit dels textos d'Hergé; aquesta fidelitat però no implicava transposició automàtica, sinó que, conscient de la dimensió pedagògica de la seva tasca, això volia dir capbussar-se en el corpus lingüístic propi a la recerca de la construcció o de la paraula més enriquidora per al jove lector. Si Zandrera volia apropar la llengua als nens, Ventalló volia apropar els nens a la llengua.

A continuació, analitzarem tres exemples:

A.— Pàgina 10, tira 2a, vinyeta 2a

Dupont: Alors, tu y vas, toi?

Dupond: Ah! non, jamais de la vie... Moi je dors!

Hernández: ¿Vas a levantarte?

Fernández: ¿Cómo quieres que me levante si estoy durmiendo?

Dupont: Que hi vas tu, doncs?

Dupond: Jo no, mai de la vida! Dormo!

En aquest primer exemple la versió catalana opta per una traducció molt fidel al text original que manté i reforça la dimensió absurda del diàleg; la versió castellana, construïda de manera condicional, es fa més explicativa restant així comicitat a una escena construïda a partir d'aquest gag lingüístic.

B.— Pàgina 25, tira 2a, vinyeta 3a

Capitain: Nous allons nous rompre les os, c'est certain.

Capitán: Con algo de suerte no nos romperemos más que los huesos.

Capità: Ens hi trencarem la carcanada, ben segur.

En aquest segon exemple Zandrera es manté força fidel al text original, mentre que Ventalló fa un exercici de

³ Disposem d'aquesta informació inèdita per gentilesa de la senyora Eulàlia Ventalló, filla de Joaquim Ventalló.

⁴ España, Ramón de, «Vacaciones en Syldavia». A: *Cairo*, núm. 1, Barcelona: Norma, 1981, p. 15.

recreació lingüística tan intens com hilarant, tot poant en la riquesa lèxica popular. Aquesta «carcanada» en boca d'un Capità que descendeix per un complicadíssim pas muntanyenc, ofereix una expressivitat extrema.

C.— Pàgina 38, tira 2a, vinyeta 3a

Tintin: Comme c'est curieux, tous ces troncs d'arbres que flottent sûr la rivière...

Tintin: ¡Qué cosa más curiosa! Esos troncos flotan en el río...

Tintin: Es curiós, aquest gavadal de troncs d'arbre que suren pel riu.

Si en l'exemple anterior el traductor català optava, amb bon criteri, per les fonts populars, aquí es mostra especialment creatiu i culte en utilitzar un mot d'ús poc freqüent —gavadal— i al optar per un verb —surar— i no pel seu sinònim —flotar— possiblement més conegut pel lector dels anys seixanta, format en una escola on l'únic vehicle de formació era el castellà.

En aquest tres puntuals exemples hem pogut observar una petita mostra del treball dut a terme pel traductor al català de *Les aventures de Tintin*: rigorós amb el text original, creatiu i culte, popular quan convenia, sempre elegant i precís... Joaquim Ventalló declarava, amb modèstia, l'any 1979 «sense pretensions, penso que he ajudat una mica a aprendre de llegir el català i a escriure'l i tot».⁵ En aquest article hem volgut retre homenatge a una feina rigorosa i exemplar d'una persona que va ajudar a difondre l'obra d'Hergé al temps que desvetllava a milers de lectors una llengua que, malgrat ser la seva, molts no coneixien.

Bibliografia

ASSOULINE, Pierre. *Hergé*. Barcelona: Destino, 1997.

COSTA, Toni. *El diccionario de Tintin*. Barcelona: Juventud, 1986.

PEETERS, Benoit. *El mundo de Hergé*. Barcelona: Juventud, 1993.

SADOUL, Numa. *Converses amb Hergé*. Barcelona: Juventud, 1986.

SOUMOIS, Frédéric. *Dossier Tintin. Sources, versions, thèmes, structures*. Brussel·les: Jacques Antoine, 1987.

⁵ Ventalló, Joaquim, «Cinquanta aniversari de Tintin». A: *L'Infantil Tretzevents*, núm. 324, 1979. Barcelona: Publicacions del Seminari de Solsona, 1999, p. 20.

Joaquim Ventalló, novel·lista

Tintíncat, juny 2007. Barcelona: Associació Catalana de Tintinaires-TintínCat

JOAN MANUEL SOLDEVILLA I ALBERTÍ

Joaquim Ventalló (1899-1996) és recordat per tots els lectors de *Tintíncat* com el primer traductor al català de l'obra d'Hergé i no és estrany que l'*Enciclopèdia Catalana* subratlli aquesta tasca com una de les més significatives de tota la seva trajectòria personal.⁶ Més enllà d'aquest vessant, Joaquim Ventalló fou un intel·lectual que va viure des d'una posició privilegiada —i dolorosa— els avatars de la història del segle xx. Forjat en un àmbit culturalment noucentista, als anys vint va vincular-se als diaris *La Publicitat* i *L'Opinió* per després participar activament en la vida política com a regidor a l'Ajuntament de Barcelona; va ser escollit en les llistes d'Esquerra Republicana de Catalunya en les eleccions del 12 d'abril de 1931. Exiliat a França, fou en aquest país on va descobrir l'obra d'Hergé, un veritable fenomen social en el món cultural francòfon ja als anys trenta i quaranta. Va retornar a Catalunya el 1943 tot i que no va poder exercir com a periodista fins a l'any 1966; l'any 1982 va ser guardonat amb la Creu de Sant Jordi.

Quan l'editorial Joventut es va plantejar editar a casa nostra *Les aventures de Tintín*, primer ho va provar en castellà —1958— i no va ser fins l'any 1964 quan es va publicar el primer títol en català, *Les joies de la Castafiore*. La traducció era de Joaquim Ventalló, qui, des d'aquell moment, va assumir la responsabilitat de traduir tots els títols de la col·lecció, fins i tot *Tintín i l'art-alfa* (Barcelona, 1987), traducció que va dur a terme quan ja tenia prop de noranta anys, circumstància que demostrava el seu compromís amb l'obra d'Hergé. Sovint s'ha parlat⁷

d'aquestes traduccions valorant no només la seva qualitat lingüística, sinó el dolorós context històric en què es van produir: dictadura franquista, persecució de la llengua catalana i desterrament d'aquesta de l'ensenyament i dels mitjans de comunicació. Per molts lectors i lectores, el primer contacte amb la llengua catalana escrita va ser a través dels àlbums de Tintín i de les paraules de Joaquim Ventalló.

En repassar l'àmplia trajectòria personal i professional de Ventalló, sovint es passa per alt la seva incursió en el camp de la novel·la. L'any 1931, tot just quan feia un parell d'anys que Tintín havia nascut a Brussel·les a les pàgines de *Le petit vingtième*, l'autor terrassenc va publicar una singular obra, *Pau Canyelles, ex-difunt*,⁸ una curiosa novel·la de poc més de dues-centes pàgines que mereix ser rescatada i valorada.

La novel·la ens explica, com el seu títol anuncia, la peripecia del senyor Pau Canyelles, un bon burgès de la Barcelona de l'època que mor sobtadament. De fet, el llibre s'inicia amb la publicació de l'esquela que *La Vanguardia* publica per notificar el seu traspàs. Quan, després de vetllar el cadàver i d'assumir-ne la pèrdua, la família inicia el trànsit cap al cementiri, un doctor descobreix que no està realment mort sinó que és víctima d'un atac de catalèpsia. L'alegria inicial, especialment de la seva dona, la grasa Donya Calamanda, i els fills Filomena i Enric, dona pas a la curiosa circumstància que, lentament, l'home es converteix en una mena d'empestat per a veïns, companys i fins i tot família, que el veu com una mena de mort vivent, algú que incomoda i neguiteja. El fet que es mori un company de feina —el senyor Climent— després de donar-li la ma i que es mori una veïna —la senyora Coloma—, fa augmentar la seva llegenda negra.

⁸ Ventalló, Joaquim, *Pau Canyelles, ex-difunt*. Terrassa: Fluid, 1931.

⁶ A més de la consulta a *Enciclopèdia Catalana*, recomanem la visita al web de *Tintíncat* on hi ha àmplia informació sobre la figura i l'obra de Ventalló.

⁷ Recentment, Cot, Salvador, «Tintín parlava en català», *Avui*, 2 de gener de 2007. Més exhaustivament, Soldevilla, Joan Manuel, «Joaquim Ventalló i les traduccions catalanes de Tintín», *Serra d'Or*, núm. 490, Barcelona, 2000, p. 20-23.

Don Pau té la percepció que fa nosa i per això es retira a Camprodon, esperant deslliurar-se de tota aquesta aura mortuòria que l'acompanya; allà inicia una relació amorosa amb una noia, Suzy, però també ha de fugir perquè la notícia s'escampa i el persegueix per tot arreu on va. Viaja amb la seva amant, va a París a visitar cementiris i espectacles macabres, molt de moda a l'època, i quan mor la seva esposa —mai es va poder recuperar de l'ensurt de la resurrecció—, torna a Barcelona. Li posa un pis a la seva amant i segueix obsessionant-se malaltissament, malgrat els consells del seu metge, per tot el que envolta la mort: decora de color negre el pis de l'amant, vesteix sempre de dol i fins i tot es fa portar un taüt per poder reviure les passades experiències mortuòries; finalment la Suzy es cansa d'aquesta morbositat malaltissa i abandona el seu amant. Pau Canyelles fa una nova conquesta, la Josefina, i una nit de Carnaval al Liceu, l'estrany protagonista de la novel·la es disfressa d'esquelet propiciant-li un ensurt tan brutal a la seva jove amant que aquesta, amb una ampolla i sense voler, el mata després de donar-li un brutal cop al cap.

La novel·la arrenca com una obra costumista i burlesca, amb un excel·lent retrat dels hàbits burgesos de la Barcelona dels anys trenta que són vistos amb una mirada irònica i lleugerament crítica; destaquen especialment les escenes de l'enterrament i de la resurrecció, uns passatges corals i humorístics més que notables. Aquest humor es present en la primera part de la novel·la, on fins i tot l'autor es permet ironitzar sobre la seva pròpia feina de periodista: «*per això els diaris diuen les coses que diuen. Si només porten que mentides*» (pàg. 134).

Poc a poc l'obra evoluciona cap a un cert gust pel grotesc, es va tintant d'un innegable aire dramàtic fins arribar al desenllaç tràgic on l'heroi, que no ha pogut escapar al seu destí, és finalment sacrificat. L'obra té una aire molt francès —el realisme balzaquià hi deixa de forma evident la seva empremta— al temps que ens ofereix una curiosa imatge de Barcelona, mostrada com un petit poble on tothom es coneix i on la burgesia porta una vida plaent amb visites a hotels de muntanya per fer repòs, cases a Caldetes i festes de Carnaval al Liceu, una socie-

tat on els viatges a París sovintegen i on els senyors seuen públicament a les terrasses del Hotel Colón amb les seves amants.

Des de la nostra dimensió d'admiradors de la tasca de Joaquim Ventalló com a traductor de *Les aventures de Tintín*, no podem deixar-hi de buscar i d'advertir certes analogies curioses amb l'obra que anys després traduiria; més enllà de la ironia costumista present a tot el llibre o de certes curiositats argumentals —les escenes de veïns atabalats que, al número 79 de la Rambla Catalunya, anaven a veure primer al mort i després al ressuscitat ens recordaven inevitablement les escenes de veïns i porteres que trobarem al número 621 del carrer de Londres de *L'orella escapçada*—, el cert és que és la llengua emprada allò que més ens recorda el futur Tintín de Ventalló: un català fresc, una llengua viva i no encarcerada, una innegable consciència d'estil que es manifesta en tot moment però especialment en uns diàlegs que es converteixen en uns dels millors elements de l'obra.

Pau Canyelles, ex-difunt no va tenir una molt bona recepció per part de la crítica⁹ i sembla que tampoc per part del públic; sigui com sigui el fet és que Joaquim Ventalló, malauradament, no va tornar a escriure cap altra novel·la.

⁹ Roig, Sebastià, *Els malsons dels nostres avis*. Barcelona: Duxelm, 2006, pp. 119-121.

Annex 3
Obra poètica
de Joaquim Ventalló

Sonet de la rebel·lió

Solca la mar, inquieta i rebel
barca que dorms el diumenge a la platja;
hissa la vela i no temis el bruel
de tots els vents que han estat ton guiatge;

aquell confí, on la mar amb el cel
dialogueu, hi fas abordatge,
i que no et corbí la lluita crudel
sota la gran muditat del celatge.

Més, en la nit, sense lluna ni far,
quan et circundi la ratlla del mar,
planta-hi, serena, un instant, ton imperi,

llença les veles, els remes i el timó...
prou que demà fallirà la il·lusió
i tornaràs a l'antic captiveri.

Invocació al silenci

O inefable harmonia del Silenci!
Pogué copçar-te i fer-te inextingible,
verges del tast de la banal trifulga.

Més Tu, Silenci, ara de mis fugies
i ja ets tan lluny que ni et conec el rastre;
orfe altre cop dins el brogit ingràvid
ni tinc tan sols el teu record que em peixi.

Torna Silenci, a asserenar-me el viure;
tinc una set de tu que em crema l'ànima;
dins Tu, seran tots els meus passos, útils
jo vull que em bressi la teva cadència.

Sense títol¹⁰

Del temps la roda fulgurant se gira
I sonen les campanes de Nadal,
Mentres la polpa del capó cabdal
Lenta es rosteix en culinària pira.

És cert que algú pel nostre bé conspira
Per obrir de bell nou el finestral
De l'esperança? Encara que reial,
Si canvi hi ha, confesso que em fa fira.

Mentres el dia d'aquest canvi arriba
Amb la Joana i la petita Eulàlia
Per tu demano un resplendent cap d'any:

Que puguis veure lliure la Captiva!
Al peu aferma la tibant sandàlia
I s'obri un nou camí sense un parany.

Feliç l'any nou, si ens duia retrobades
totes les coses que el cor vol i dol...
Port de la Selva al breç de l'oratjol,
la sal d'aquelles cales perfumades
de Cap de Creus; les aigües encantades
del golf de Roses, com un gran perol
bullent, i al mig, en caure el sol
les teves naus, cansades, fondejades.

Poguer tornar a fer vida de patriarca
bé val àdhuc que fos tenir un monarca
i portar ciri a cada processó...

Tinguem un any quaranta ben propici
que posi terme al nostre actual desfici...
Vulgui-ho així el bon Déu Nostre senyor!

Joaquim Ventalló

Alexandre Plana

¹⁰ Aquestes dues poesies foren creuades entre els dos autors el desembre de 1939.

Sense títol

He estat un temps sense veure la mar...
Era talment com si sempre fos núvol;
per bell que em fos el que hi ha terra endins
tot era amarat de tristesa.

Deu-me només una llenca de mar
i us donaré tots els plans i muntanyes;
em perderé en l'horitzó mig confús
per on navega una vela petita.

Hi ha qui demana morir vora mar;
no és per morir-hi sinó que és per viure;
damunt les ones empeses pel vent
l'eternitat, com un déu, hi cavalca.

1944

Catalunya 1947

Si no tenim ni timó ni bandera
navegarem sense guia ni nord;
prou veurem l'alba i l'estrella primera,
més no veurem la *farola* del port.

Nàufregs perduts en la mar baladrera
dalt quina onada cavalca la mort?
Si sapiguessin la sort que ens espera
ja que la vida ens juguem a la sort...!

Si en l'horitzó aparegués una vela...
si la nit negra fes pas a l'aurora...
si ens amoixes una clapa de sol.

La nostra nau ja no deixa estela,
cal que boguem amb braç ferm i resolt
tot i la fam i la set que ens devora.

1947

A J. V. Foix

Tens el sentit del simbolisme hermètic
i no afigures tot, tirant al dret,
el teu vers és talment un cristall net,
ritme, música, rigorisme, estètic...

Però ets tan gasiu, de tan ascètic
en la tria de mots, que fas calfred,
—cremor d'incendi o bé gelor de fred,
paraula viva del més pur sintètic.

Cap de Creus t'ha donat visions alades,
sa pedra dura ha fet ton clam eixut;
quan reps de nit en cales amagades
els sàtirs i sirenes i el cornut
boc que enuma les grapades,
... voldria esser-hi, per quedar-me'n mut.

Agost 1953

197

Annex 4
Cronologia
de Joaquim Ventalló

1899	<p>Neix el 5 de febrer de 1899 a Terrassa (Vallès Occidental), a les 4 de la matinalda. És Carnestoltes. Al carrer Font Vella, 42. El seu avi patern, Domènec Ventalló i Llobateras —casat en primeres núpcies amb Eulàlia Vintró—, té una casa pairal al carrer Cremat.</p> <p>La mare, Elisa Vergés i Capdevila, és filla de Sants. El pare, Domènec Ventalló i Homs, fa de notari —primer a Rubí i després a Terrassa ocupant la notaria que havia deixat vacant Jacint Soler.</p>
1903	Neix el 26 de desembre el seu germà Lluís Ventalló. Altres germans: Domènec, Mercè, Narcís —nascut a Rubí—, Elisa, Dolors, les bessones Eulàlia i Conxita.
1905	Mor Domènec Ventalló i Homs, el pare, a l'edat de 43 anys, el 7 de gener de forma sobtada. Trasllat a Barcelona. Estudia a l'escola religiosa École Chretienne —Germans de la Doctrina Cristiana—, a l'esquerra de l'Eixample. Ensenyament tot en francès. Viuen al carrer de Rosselló, 168, 2n 1a.
1907	Neix el 22 de maig Hergé, creador de les aventures de Tintín.
1908	Entra als Jesuïtes de Casp a estudiar el batxillerat.
1914	Mancomunitat de Catalunya. Prat de la Riba president.
1916	Retorn a Terrassa. Inici com a periodista, en el setmanari egarenc <i>Crònica Local</i> .
1917	Redactor a <i>El Mal Temps</i> de Terrassa. 1917-1918.
1918	8 d'abril surt <i>El Dia</i> , on coordina la secció «Noucents». President de Joventut Nacionalista de Terrassa.
1920	Guanya un dels Premis dels Jocs Florals de Girona. Reb un premi amb la lletra del cuplet <i>La reina de la festa</i> , que va interpretar Pilar Alonso l'agost de 1920. El premi és de 100 pessetes.

1921	Col·labora a <i>L'Estevet</i> . És mobilitzat a la guerra del Marroc. Batalla d'Annual, juliol de 1921.
1922	Guerra del Marroc.
1923	Guerra del Marroc. Retorna de l'Àfrica el 24 de desembre. Cop d'Estat i dictadura de Miguel Primo de Rivera.
1924	Redactor i secretari de <i>La Publicitat</i> (1924-1930). Treballa a l'Agència Havas i al <i>Diari de Barcelona</i> . Fa de corrector de proves al <i>Brusi</i> . Estudia a la Universitat de Barcelona la carrera de Dret.
1925	Redactor a <i>La Rambla</i> (1930-1936), a <i>L'Esport Català</i> (1925-1927). Inicia l'estiueig al Port de la Selva.
1926	Col·labora al setmanari satíric <i>El Sr. Daixonses i la Sra. Dallonses</i> .
1927	Publica sota el pseudònim d'August Berenguer el llibre <i>Josep Samitier: l'home i el jugador</i> .
1928	Neix el setmanari <i>L'Opinió</i> —de caire republicà, federalista i socialitzant—, fundat el 18 de febrer; després es formà el grup de <i>L'Opinió</i> , un dels fundadors d'ERC. Abril: primera retransmissió radiofònica d'un partit de futbol per a tot l'Estat espanyol. Va ser el Real Unión de Irún-F. C. Barcelona.
1929	13 de setembre suspensió del periòdic <i>L'Opinió</i> . Tornà a sortir el 2 de maig de 1930.
1930	Redactor d' <i>Imatges</i> : Al setembre viatja a París i entrevista Macià a Brussel·les. Primo de Rivera dimiteix. <i>Dictablanda</i> .
1931	El 5 de gener, judici. Després de 6 anys i 7 mesos, el 24 de gener, és acomiadat de <i>La Publicitat</i> . Multa de 1.000 pessetes per no haver dut el 13 de març el diari <i>L'Opinió</i> a censura. Fundació d'ERC, el 19 de març; en va ser un dels fundadors. Eleccions municipals. Proclamació de la República. Fa el suggeriment del dret de radiodifusió que signa Francesc Macià com a president de la República Catalana. Regidor de Cultura a l'Ajuntament de Barcelona (1931-1934). Director de <i>L'Opinió</i> , surt com a quotidià el 4 de juny. Escriu la novel·la <i>Pau Canyelles, ex-difunt</i> , relat d'humor negre.
1932	El 5 de desembre presa de possessió com a tinent d'alcalde adscrit al districte novè (Sant Andreu) i vocal i president de la Comissió de Foment fins el 1934, per l'Ajuntament de Barcelona. President de la Comissió Municipal de l'Aeroport de Barcelona. Viatge per Europa a l'agost, per tal de rebre assessorament de diversos aeroports.

1933	Abandona ERC amb Lluhí i Vallescà, Tarradellas i Casanellas. Funden el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra. Festival atlètic de les JEREC a l'Estadi de Montjuïc.
1934	14 de gener: eleccions a regidors a Barcelona, a les quals no es presenta. Fets del 6 d'octubre. Director de <i>La Rambla</i> (1934-1936). El 10 d'octubre tanca <i>L'Opinió</i> (1931-1936) —n'és el director. Secretari de l'Ateneu Barcelonès (1934-1936).
1935	Govern republicà de dretes. Bienni Negre.
1936	Reingrés a ERC. Triomf del Front d'Esquerres. 18 de juliol esclata la Guerra Civil. Fuig a l'exili el 9 de setembre de 1936, per por de ser assassinat per la FAI. Exili a França. Travessa la frontera amb l'alcalde de Portbou, Benjamí Cervera. Conseller del consolat d'Espanya a Portvendres. El 22 de desembre a Perpinyà es casa amb Joana Givanel.
1937	Confiscació de <i>La Rambla</i> pel PSUC. Retorna a València, d'on s'escapa de nou per anar a París. Cancellier a l'ambaixada d'Espanya París fins el setembre del 1938. Retorn a Portvendres com a cancellier. La seva dona a l'agost té un avortament.
1938	Carta a Nicolau d'Olwer demanant que no el traslladin de nou al consolat de Portvendres i li rebaixin sou.
1939	Fa de venedor de fruites i verdures al mercat central de Les Halles de París, i de torner. Col·labora amb la revista <i>Catalunya</i> , de Buenos Aires, i altres revistes de l'exili. 17 d'octubre naixement de la seva filla Eulàlia, a París.
1940	Viu l'entrada dels alemanys a París i els nombrosos bombardeigs que va patir la ciutat. Contactes amb el seu germà Lluís per tal que la família conegui la filla. Intenten viatjar a Sant Sebastià, però circumstàncies de la guerra ho fan impossible.
1943	Intenció d'anar a Mèxic, però la família pesa molt —la mare malalta vol veure de nou el fill i la néta. L'ambaixadora Palmita Guillém els havia aconseguit passaport per anar a Mèxic. A primers de desembre viatgen a Sant Sebastià (País Basc), seguint instruccions del seu germà Lluís, però el tren arriba tard i no es troben. Empresonat durant 9 dies. La dona i la filla van a un hotel amb vigilància. Gràcies al germà és alliberat. Viatja a Barcelona amb la família, escortats. Prohibició explícita de tornar a fer de periodista. Depuració pels franquistes. Mor el 13 de desembre, als 82 anys al seu domicili del carrer Urgell, 87, la seva mare Elisa Vergés. Vivia amb les seves filles solteres.

1944	Juny: rep el paper oficial que diu que s'ha sobresegut el <i>juicio sumarísimo</i> que s'havia obert contra ell. Viuen els primers sis mesos a casa dels seus sogres, els Givanel. Representant de bales de cotó i de fustes de bruc per fer pipes de fumar per a Europa i Àfrica.
1945	El 14 d'agost neix el seu fill Joan, a Barcelona.
1946	Viatja per diferents llocs d'Europa i d'Àfrica. Viatges a Estocolm, Londres, Tànger, Casablanca.
1947	Treballa per a les empreses de suro de Sant Feliu de Guíxols, Agrecs, Hilados Dusol —filats—, fàbriques de carracs de pipa de fumar a Sant Feliu de Guíxols.
1950	J. V. Foix obsequia Joana Givanel amb un poema cada 18 de setembre, data del seu aniversari. Ho féu al llarg de 28 anys al Port de la Selva.
1958	L'Editorial Joventut edita el primer àlbum de <i>Les aventures de Tintín i Milú</i> en castellà.
1964	Traductor al català del francès de tots els àlbums de Tintín. Primer àlbum en català <i>Les joies de la Castafiore</i> . Marià Manent li proposa fer la traducció. Ell ja havia traduït els renecs del francès al català. Té una llista de renecs i els àlbums i vinyetes on surten. Rep els primers Tintín en francès gràcies a un amic català que viu a Brussel·les, Antoni Sumell —de la Penya de La Punyalada.
1966	Viu al carrer de la Salut, 52 2n de Barcelona. Enviament d'articles de <i>L'Opinió</i> fotocopiats a Joan Casanelles a l'exili.
1967	La Llei de premsa li permet escriure de nou en els diaris i revistes del país. Col·laboracions a <i>Destino</i> , a <i>La Vanguardia</i> , a <i>Tele-Estel</i> , al <i>Diario de Barcelona</i> , a la <i>Hoja del Lunes</i> , a <i>Tele-Exprés</i> , al <i>Noticiero Universal</i> i a <i>Recull</i> de Blanes. Premi Antoni Balmanya 1967, per <i>Les escoles populars ahir i avui</i> , atorgat la Nit de Santa Llúcia.
1968	Publica els llibres <i>Les escoles populars ahir i avui</i> i <i>L'educació com a fonament del respecte als drets humans</i> . Accèssit en la Festa Literària de Cantonigròs, estiu de 1968. Conferència el 29 de febrer a la sala d'actes del Foment de les Arts Decoratives (Cúpula del Coliseum), en el cicle organitzat pel Club d'Amics de la UNESCO de Barcelona sobre la Declaració Universal dels Drets Humans. Títol de la conferència: «L'educació com a fonament del respecte als drets humans». Conferència amb el títol «Dos problemes greus en l'ordre de l'ensenyament», el 2 de maig de 1968, a l'Aula Magna de l'Escola Normal de Barcelona, en la sèrie de vuit que organitzà la seva Aula de Pedagogia sobre el tema general de «Qüestions actuals d'educació».

1969	Publica <i>Dos problemes greus en l'ordre de l'ensenyament</i> . 16 de maig: conferència al Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya i Balears, «El que hi ha i el que no hi ha en el llibre blanc sobre l'educació», organitzada per la Comissió de Cultura d'aquesta institució. Citació a judici el 17 d'octubre.
1970	Llibre <i>El que hi ha i el que no hi ha en el llibre blanc de l'educació</i> . Participació a l'acte inaugural de l'Any Internacional de l'Educació, al Col·legi d'Advocats de Barcelona, el 6 de febrer. Ho organitza el Club d'Amics de la UNESCO. Hi intervenen, a més a més d'ell, Joan Triadú, Joaquín Ruiz Jiménez, presideix l'acte Antoni Puigvert. S'adhereix al Manifest contra la presència de bases americanes a Espanya, el 28 de maig.
1971	VII Jornades Educatives del Col·legi Sant Jordi, amb la conferència «La situació actual del problema de l'educació», el 18 de juny, a Lleida.
1973	Publica <i>Treballar per salvar l'ànima de Catalunya és deure de cadascú</i> . Mort de Carrero Blanco.
1974	Assassinat Salvador Puig i Antich.
1975	El 14 d'abril de 1975, a l'Aula Magna de l'edifici històric de la UB, taula rodona «Catalunya, 1931», dins de la Setmana de la Cultura Catalana, organitzada pel Consell de 5è Curs d'Història Contemporània (amb el permís del rector Fabià Estapé). Mor Franco.
1976	Publica el llibre <i>Los intelectuales castellanos y Cataluña. 3 fechas históricas: 1924, 1927, 1936</i> .
1977	Col·labora amb el diari <i>Avui, Punt Diari</i> . És elegit vicepresident de l'Ateneu Barcelonès.
1978	Cas Bultó. Ventalló fa campanya a favor de Batista i Roca.
1979	Entrevistat per Fèlix Pujol a <i>La Vanguardia</i> el 23 de març.
1980	Premi Godó Lallana. Promotor de Ràdio Associació Catalunya. Viu al carrer Comte Salvatierra, de Barcelona.
1981	Entrevista per Josep Puy i Juanico, publicada pòstumament a la revista <i>Terme</i> de Terrassa, número 12 (novembre de 1997).
1984	Creu de Sant Jordi.
1987	Octubre: homenatge a Joaquim Ventalló a <i>El Clar País</i> (publicació del Grup d'Acció Escolar Catalana), núm. 6. Tradueix als 88 anys el darrer àlbum de les aventures de Tintín per a l'editorial Joventut. L'àlbum inacabat de <i>Tintín i l'art-alfa</i> .
1988	Deixen de pujar al Port de la Selva, per malaltia de la dona.

1989	8 de febrer: xerrada col·lectiva a la seu del Col·legi de Periodistes de Catalunya. Amb Avel·lí Artís-Gener (<i>Tísner</i>), Pere Calders, Anna Murià, Joaquim Ventalló i Emili Granier-Barrera. Analitzen «El periodisme de la diàspora i la depuració», moderats per Josep M. Huertas i Claveria. Organitzat per la Facultat de Ciències de la Informació de la UAB. Premiat al Palau Moja el 22 de febrer, amb el Premi Prat de la Riba, per l'article «La gran obra que féu Prat de la Riba per Catalunya», publicat a la revista de Blanes <i>Recull</i> . El 12 de febrer mor la seva dona, Joana Givanel.
1990	Homenatge de l' <i>Avui</i> a Joaquim Ventalló, als locals dels Dipòsits Vells de Manresa —avui Museu de la Tècnica. Es fa el lliurament dels guardons dels Premis Avui 1990. La festa inclou un homenatge al veterà periodista.
1996	El 9 de maig mor el seu bon amic i company d'ofici Josep Maria Lladó. Joaquim Ventalló mor de bronquitis el 3 de desembre de 1996, als 97 anys. Incinerat al Cementiri de Collserola, a les 2 del migdia el dia 4 de desembre. Les cendres es traslladen al Cementiri del Port de la Selva.
1997	L'entrevista més llarga feta en vida, és publicada pòstumament a la revista <i>Terme</i> de Terrassa, número 12 (novembre de 1997).
2004	75è aniversari de Tintín.
2007	Centenari d'Hergé. Creador de les aventures de Tintín. Conferència a Terrassa de Pau Vinyes i Roig sobre Joaquim Ventalló i Vergés.
2009	80è aniversari de Tintín.
2010	Publicació del llibre biogràfic <i>Visca la República! Joaquim Ventalló, periodista, polític, poeta i traductor</i> , a càrrec de l'historiador Pau Vinyes i Roig.

Annex 5
Obra pròpia
de Joaquim Ventalló

Prensa on col·laborà

Ordenada cronològicament. Els anys corresponen a l'etapa de col·laboració.

La Crònica Social. Terrassa, 1916

La Pàtria. Terrassa, 1917

El Dia. Terrassa, 1918-1921

L'Estevet. Barcelona, 1921

La Publicitat. Barcelona, 1923-1930

Diario de Barcelona. Barcelona, 1924

L'Esport Català. Barcelona, 1925-1927 (Pseudònim August Berenguer)

La Rambla. Barcelona, 1925-1936. Director de 1934 a 1936

Sr. Daixonses i Sra. Dallonses. Barcelona, 1926

El Fuet. Barcelona, 1927

L'Opinió. Barcelona, 1928-1934. Director de 1931 a 1934

La Nau dels Esports. Barcelona, 1929-1930

Imatges. Barcelona, 1930

Mirador. Barcelona, 1930

Catalunya. Buenos Aires, exili (Pseudònim Sebastià Sisquella)

Ressorgiment. Buenos Aires, exili (Pseudònim Sebastià Sisquella)

Germanor. Xile, exili (Pseudònim Sebastià Sisquella)

Pont Blau. Mèxic, exili (Pseudònim Sebastià Sisquella)

Xaloc. Mèxic, exili (Pseudònim Sebastià Sisquella)

Destino. Barcelona, a partir de 1966

La Vanguardia. Barcelona, secció *El libro catalán* i *El llibre català* de 1967 fins a 1988

Tele-Estel. Barcelona, col·laborador a partir de 1967

Tele-Exprés. Barcelona, col·laborador a partir de 1967

Diario de Barcelona. Barcelona, col·laborador a partir de 1967

El Noticiero Universal. Barcelona, col·laborador a partir de 1967
Hoja del Lunes. Barcelona, col·laborador a partir de 1967
Recull. Blanes, col·laborador a partir de 1967
Avui. Barcelona, col·laborador a partir de 1976
El Punt. Girona, col·laborador a partir de 1979

Novel·la

Pau Canyelles, ex-difunt. Terrassa: Fluid, 1931

Assaig

Josep Samitier: l'home i el jugador. Barcelona: Planas, 1927. (Signat amb el pseudònim d'August Berenguer)

«Les vignes d'Espagne». Dins de la revista *Tradition Vivante*. París, 1937

«Toros». Dins de la revista *Tradition Vivante*. París, 1937

L'educació com a fonament del respecte dels Drets Humans. Barcelona: Mediterrània, 1968

Les escoles populars ahir i avui. Barcelona: Editorial Nova Terra, 1968

Dos problemes greus en l'ordre de l'ensenyament: el cas dels mestres mal pagats i el dret de rebre l'ensenyament en la llengua materna. Barcelona: Rafael Salvà, 1969

El que hi ha i no hi ha en el Llibre Blanc de l'Educació. Barcelona: [s. n.] 1970

Treballar per salvar l'ànima de Catalunya, és el deure de cadascú. Barcelona: Ariel, 1973

Los intelectuales castellanos y Cataluña. Tres fechas históricas: 1924, 1927, 1936. Barcelona: Galba, 1976

Traduccions de Tintín

Editats per l'Editorial Joventut. Els àlbums apareixen en l'ordre segons la cronologia de l'obra original.

Tintín al país dels soviets, 1983

Tintín al Congo, 1969

Tintín a Amèrica, 1968

Els cigars del faraó, 1965

El lotus blau, 1966

L'orella escapçada, 1965

L'illa negra, 1966

El ceptre d'Ottokar, 1965
El cranc de les pinces d'or, 1966
L'estel misteriós, 1965
El secret de l'Unicorn, 1965
El tresor de Rackham el Roig, 1965
Les 7 boles de cristall, 1967
El temple del sol, 1965
Tintín al país de l'or negre, 1965
Objectiu: la Lluna, 1968
Hem caminat damunt la Lluna, 1968
L'afer Tornassol, 1967
Stoc de coc, 1967
Tintín al Tibet, 1965
Les joies de la Castafiore, 1964
Vol 714 a Sidney, 1969
Tintín i el llac dels taurons, 1974
Tintín i els «Pícaros», 1976
Tintín i l'art-alfa, 1987
Converses amb Hergé, 1986

**Bibliografia
i documentació consultada**

Bibliografia

- AISA, Ferran. *República, guerra i revolució. L'Ajuntament de Barcelona (1931- 1939)*. Barcelona: Base : Ajuntament de Barcelona, 2009. (Base històrica; 53)
- ALQUÈZAR, Ramon. *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*. Barcelona: Columna, 1986. (Estudis i assaigs; 5)
- ALQUÈZAR i Aliana, Ramon... [et al.]. *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història(1931-2001)*. Barcelona: Columna, 2001.
- AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques 1918-1936*. Barcelona: Distribucions Catalònia, 1979.
- Así llogó España a la Guerra Civil. La República 1931-1936*. Madrid: Unidad Editorial, 2005.
- BARRULL, Jaume. *Els fets del 6 d'octubre*. Barcelona: Pòrtic, 2009. (Història nacional; 6)
- BUSQUETS XICOLA, Anna. *Joaquim Ventalló, traductor [treball inèdit]*. Barcelona, 1999.
- CANOSA, Francesc. *República TV. La Catalunya de la primera televisió*. Barcelona: Duxelm, 2009.
- CANUDAS, Josep. *Història de l'aviació a catalana (1908-1936)*. Barcelona: La Magrana, 1983.
- CASASSAS I YMBERT, Jordi. *L'Ateneu Barcelonès. Dels seus orígens als nostres dies*. Barcelona: La Magrana, 1986.
- CONSUL, Arnau. *Els diaris de Pascal. Els documents*. Barcelona: Proa, 2008.
- CRUELLES, Manel. *Francesc Macià*. Barcelona: Bruguera, 1971. (Quaderns de cultura; 67)
- CULLA I CLARÀ, Joan Baptista. *El catalanisme d'esquerra. Del Grup de "L'Opinió" al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)*. Barcelona: Curial, 1977.
- La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939). Volum I. Alçament militar i primers mesos de guerra*. Barcelona: Edicions 62, 2004.
- DUARTE, Àngel. *Història del republicanisme a Catalunya*. Vic: Eumo; Lleida: Pagès, 2004.
- FABRE, Jaume; HUERTAS, Josep Maria. *Barcelona. La construcció d'una ciutat*. Barcelona: Plaza i Janés, 1989.
- FABRE, Jaume; HUERTAS, Josep Maria. *Carrers de Barcelona. Com han evolucionat els seus noms*. Barcelona: Edhasa, 1982.
- FINESTRES, Jordi. *Josep Maria Planes. Set trets al periodisme a la Rabassada*. Barcelona: Pòrtic, 2007.
- FOIX, J. V. *A Joana Givanel*. Barcelona: L' Amic de les Arts, 2000.
- FRANQUET I CALVET, Rosa. *Història de la ràdio a Catalunya al segle xx. De la ràdio de galera a la ràdio digital*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2001.
- HUERTAS I CLAVERIA, Josep Maria. *200 anys de premsa diària a Catalunya. 1792-1992*. Barcelona: Fundació Cai-

- xa de Catalunya: Col·legi de Periodistes de Catalunya: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 1992.
- IVERN I SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*, volums I i II. Barcelona: Edicions Abadia de Montserrat, 1989.
- LLATES, Rossend. *30 anys de vida catalana*. Barcelona: Aedos, 1969.
- MANENT, Albert. *Josep Foix i Mas*. Barcelona: Labor, 1992 (Gent Nostra; 90)
- MUÑOZ PUJOL, Josep Maria. *Lluís Nicolau d'Olwer. Un àcid gentilhome*. Barcelona: Edicions 62, 2007.
- PASCUALET, Rafael; PUJOL, Enric (dr.). *La revolució del bon gust. Jaume Miravittles i el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya*. Barcelona: Viena: ANC: Ajuntament de Figueres, 2006.
- PI I SUNYER, Carles. *La Guerra Civil 1936-1939. Memòries*. Barcelona: Pòrtic, 1986.
- POBLET, Josep Maria. *Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya. El partit de Francesc Macià i Lluís Companys*. Barcelona: Dopesa, 1976.
- PUJADES, Xavier; SANTACANA, Carles. *L'esport és notícia. Història de la premsa esportiva a Catalunya (1880-1992)*. Barcelona: Diputació de Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1997.
- PUY I JUANICO, Josep. «Joaquim Ventalló i Vergés (1899-1996). Periodista, polític, escriptor, traductor... i terrassenc». A *Terme*, núm. 12, novembre de 1997, pp. 73-76.
- RABASSA MASSONS, Jordi (ed.). *Josep Cararach i Mauri. L'època de la construcció del Sant Andreu contemporani*. Barcelona: Centre d'Estudis Ignasi Iglésias, 2004 (Llibres Finestrelles; 2)
- RIBÉ, Manuel. *Memorias de un funcionario*. Barcelona: Marte, 1963.
- RÍOS BELTRÁN, Enrique. *La guàrdia urbana de Barcelona*. Barcelona: Viena, 2002.
- RIQUET I PERMANYER, Borja de (dr.). *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans. Volum 9. 1930-1939. De la gran esperança a la gran ensulsiada*. 3a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2005.
- SANTACANA, Carles (coord.). *L'esport a Catalunya*. [Barcelona]: Fundació Carulla, 2008 (Nadala; 42)
- SOLÀ I DACHS, Lluís. *Història dels diaris en català. Barcelona 1879-1976*. Barcelona: Edhasa, 1978.
- SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria [et al.]. *Sunyol, l'altre president afusellat*. Lleida: Pagès, 1996.
- SOLER, Valentí. *El periodisme silenciats: Just Cabot. Vida i cartes de l'exili (1939-1961)*. Barcelona: A Contra Vent, 2008.
- TORRA I PLA, Quim. *Periodisme? Permeti'm! La vida i els articles d'Eugeni de Xammar*. Barcelona: Símbols, 2008.
- TORRENT, Josep; TASIS, Rafael. *Història de la premsa catalana*. Barcelona: Bruguera, 1966.
- VALLÈS, Edmond (1981): *Història gràfica de la Catalunya autònoma 1931-1939*. 2a ed. Barcelona: Edicions 62, 1981.
- VIGUÉS I JULIÀ, Mariona (2005): *Lluís G. Ventalló i Vergés (1903-1980). De la fidelitat a Sala al compromís amb el Règim*. Terrassa: Fundació Torre del Palau, 2005.
- La vida barcelonesa a través de La Vanguardia (1931-1936)*. Barcelona: Euros, 1979.
- VINYES I ROIG, Pau (2009): «Joaquim Ventalló i Vergés (Terrassa, 05/2/1899-Barcelona, 03/12/1996). Periodista, polític, escriptor i traductor de Tintín al català». A *Revista Tintíncat. Associació Catalana de Tintinaires*, núm. 12, desembre del 2009.

Webs

Memòria Esquerra.cat. Fundació Josep Irla

http://www.memoriaesquerra.cat/plana.php?veure=bio&cmb_alf=206&lletra=V

Biografia sobre Joaquim Ventalló i Vergés realitzada per Pau Vinyes i Roig

Bloc sobre Joaquim Ventalló i Vergés

<http://www.ventallo.blogspot.com/>

Bloc realitzat per Pau Vinyes i Roig

Tintín en català

<http://www.tintin.cat/portada.htm>

Pàgina web realitzada per Xavier Arnau

Editorial Joventut

<http://www.editorialjuventud.es/tintincatala.htm>

ARCA (Arxiu de revistes catalanes antigues)

<http://www.bnc.cat/digital/arca/index.html>

Pàgina web de la Biblioteca de Catalunya

Arxius, biblioteques i fonts documentals consultats

Albert Roqué i Fíguls

Arxiu de l'Abadia de Montserrat

Arxiu del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya

Arxiu Fotogràfic de la Ciutat de Barcelona

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

Arxiu Històric de Terrassa

Arxiu «Montserrat Roig» del Col·legi de Periodistes de Catalunya

Arxiu Municipal Administratiu de la Ciutat de Barcelona

Arxiu Municipal del Prat de Llobregat

Arxiu Nacional de Catalunya

Biblioteca Central de Terrassa

Biblioteca Ignasi Iglésias-Can Fabra

Biblioteca del Prat de Llobregat

Família Ventalló

Fundació Josep Irla

Fundació Privada J. V. Foix

Lluís Solà i Dachs

Pau Vinyes i Roig

Universitat de Barcelona - Pavelló de la República

Universitat Politècnica de Catalunya - Biblioteca de l'Escola Superior d'Arquitectura

Agraïments

A Eulàlia Ventalló i a Joan Ventalló, especialment, per les hores conviscudes al llarg de la preparació d'aquest llibre.

A Anna Moya, filòloga, i a Concepció Marco, correctora, per la correcció del text.

A Xavier de la Cruz, fotògraf i col·laborador en el disseny de la coberta.

Als arxius públics: l'Arxiu del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya; l'Arxiu Col·legi de Periodistes de Catalunya; l'Arxiu Municipal Administratiu de la Ciutat de Barcelona; l'Arxiu fotogràfic de la Ciutat de Barcelona; l'Arxiu Nacional de Catalunya; l'Arxiu de la Biblioteca Superior de l'Escola d'Arquitectura de la Universitat Politècnica de Catalunya; el Pavelló de la República de la Universitat de Barcelona; la Biblioteca Central de Terrassa; l'Arxiu Històric de Terrassa; l'Arxiu de Revistes Catalanes Antigues; l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, especialment a Laura Coll; la Biblioteca Ignasi Iglésias-Can Fabra; Biblioteca del Prat del Llobregat i l'Arxiu Municipal del Prat de Llobregat, especialment a la directora i el personal d'atenció al públic.

Als arxius privats: l'Arxiu Particular de la Família Ventalló; l'Arxiu Particular d'Albert Roqué; l'Arxiu de l'Abadia de Montserrat, especialment al monjo Marc Taixonera; l'Arxiu Particular de Lluís Solà i Dachs; la Fundació Privada J. V.

Foix, especialment la secretària; la Fundació Josep Irla i l'Arxiu Particular de Pau Vinyes i Roig.

Als amics i amigues tintinares: a Víctor Niubó, president de Tintíncat-Associació Catalana de Tintinaires; a Josep Surarrats, periodista i director de la revista *Cuina*; a Enric i a Maria del Carmen, impressors; a Joan Trull, administratiu; a Joan Manuel Soldevilla, escriptor; a David Xifort, especialista de l'obra d'Hergé, i a Xavier Arnau, mantenedor de la pàgina web *Tintín en català*.

Als amics i amigues que m'han fet costat en l'elaboració del llibre: a Jordi Rabassa, historiador; a Xavier Basiana, arquitecte i director de la Nau Ivanow —gràcies de tot cor—; a Josep Maria Vall i Comaposada, editor; a Natàlia Lara, cap de l'Arxiu, Biblioteca i Servei de Documentació de la Fundació Josep Irla; a Àngel Ramos, cap de la Secció d'Estudis Històrics de la Fundació Josep Irla; a Josep Vall, director de la Fundació Josep Irla; a Francesc Canosa, periodista; a Jordi Finestres, periodista i historiador; a Carles Santacana, historiador; a Josep Maria Cadena, periodista; a Albert Manent, filòleg i escriptor; a Jordi Manent, filòleg; a Xavier Gurgui, empresari turístic; a Joan Ridaó, president de la Fundació Josep Irla, especialment pel pròleg; a Salvador Casas, andreuenc; a Joaquim Maria Puyal, periodista i locutor de partits de futbol en català; a Ester Capella, regidora de l'Ajuntament de Barcelona; a Anna Ballbona, periodista; a Elisenda Garcia i Cubí, mestra i restauradora; a Vanessa Pi, periodista; a Jaume Seda,

president del Centre d'Estudis Ignasi Iglésias de Sant Andreu de Palomar; a Jaume Domènech, gestor; a Amèrica Castro, psicòloga; a Maria Àngels Verdú, traductora; a Imma Santos, periodista; Joan B. Culla, historiador; a Joana Luna i Maria José Ventura, tècniques de l'Ajuntament de Barcelona; a Jordi Manzanares, periodista; a Ignasi Cardelús, delegat de Presidència de l'Ajuntament de Barcelona; a Jordi Portabella, regidor i president del Grup Municipal d'ERC a l'Ajuntament de Barcelona; a Lluís Marco, professional de les arts gràfiques; a Jorge Raedó, arquitecte.

A la família: a Albina Fransitorra i Aleñà, filòloga i àvia; a Galdric Viñas, pintor; a Natàlia Viñas, ballarina; a Luís Manuel Carmona; músic; a Atila i a Indar, estudiants; Roger Sempere Roig, professor de secundària.

A les institucions i entitats públiques i privades: al Centre d'Història Contemporània de Catalunya; al Centre d'Estudis Històrics de Terrassa; al Centre d'Estudis Ignasi Iglésias de Sant Andreu de Palomar; al Taller d'Història de Gràcia; al Centre de Recerca Històrica del Poble Sec; al Restaurant Núria; a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona; a l'Associació Catalana de Tintinaires-TintínCat i a tots i a totes els i les tintinaires dels Països Catalans; a l'Associació Sardanista de Terrassa; a la revista *Sàpiens*; a la revista *Presència*; a la revista *Sant Andreu de Cap a Peus*; a *L'Opinió Andreuenca*; a l'Editorial Duxelm; a l'Ajuntament del Port de la Selva; a l'Ajuntament de Barcelona-Districte de Sant Andreu; a la Llibreria El Cau Ple de Lletres de Terrassa; a la Llibreria Catalònia de Barcelona; al Casal Lluís Companys d'ERC-Sant Andreu.

A totes les persones que han fet possible aquest llibre.

Joaquim Ventalló i Vergés (Terrassa, 1899–Barcelona, 1996) és un testimoni clau del segle xx. Va participar en la Guerra del Marroc com a soldat de regiment, i després com a oficial. Periodista des de ben jove —redactor de *La Publicitat*, *L'Esport Català*, *Imatges...*—, va arribar a dirigir els diaris *L'Opinió* i *La Rambla*. Regidor de cultura de Barcelona en la primera legislatura republicana (abril de 1931–gener de 1934), va reorganitzar i potenciar el Patronat Escolar de la ciutat. Impulsà l'avantprojecte de l'Aeroport Internacional de Barcelona. Tot i ser membre fundador d'ERC, va haver de fugir cap a l'exili, el setembre de 1936, per por d'ésser assassinat per la FAI. A l'exili va exercir de canceller de l'ambaixada de la República espanyola, a París. Un cop va retornar de l'exili no va poder treballar de periodista fins la Llei de premsa del 1967. Fidel seguidor de còmics va traduir *Les Aventures de Tintín* i *Milú* al català. La seva llarga trajectòria en el camp del periodisme i la seva dilatada petjada en el món polític dels anys trenta el van convertir, sens dubte, en un dels homes destacats del catalanisme republicà. Així doncs, el llibre que teniu a les mans omple un buit important de la historiografia catalana.

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Pau Vinyes i Roig (Barcelona, 1964)

És llicenciat en Història per la Universitat de Barcelona. Professionalment, s'ha dedicat durant anys a fer d'educador social, i actualment cursa un màster d'Estudis Històrics a la mateixa universitat. Pel que fa al món de la Història, és vicepresident del Centre d'Estudis Ignasi Iglésias i ha col·laborat amb l'Institut Ramon Muntaner. És membre de la comissió organitzadora dels actes del centenari de la Setmana Tràgica.

És coautor de *25 anys de l'Associació de Veïns de Sant Andreu de Palomar* (1996); *Sant Andreu de Palomar, més que un poble* (1998) i *Una mica d'història. Com es passava abans el temps a Sant Andreu de Palomar* (1999). El 2007 publicà *Pere Heredero, una vida versallesca. Entrevista a un andreuenc de soca-rel*. El seu llibre més recent és *Sant Andreu de Palomar i la Sagrera. Com era i com és* (2009).

A Visca la República! Joaquim Ventalló, periodista, polític, poeta i traductor, Pau Vinyes aconsegueix unir en una biografia dues de les seves grans passions: l'època de la Segona República a Catalunya i en Tintín, el mític personatge de còmic creat per Hergé.